

ISSN 2081-1004

**ZARZĄDZANIE
BIBLIOTEKĄ**
LIBRARY MANAGEMENT

NR 1 (6) 2014

KOMISJA ZARZĄDZANIA I MARKETINGU
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKĄ

LIBRARY MANAGEMENT

NR I (6) 2014

GDAŃSK 2014

RADA NAUKOWA

prof. zw. dr hab. Wiesław Babik
prof. nadzw. dr hab. Ewa Głowacka
prof. zw. dr hab. Elżbieta Gondek
prof. zw. dr hab. Marian Huczek
dr Joanna Kamińska
dr Anthi Katsirikou
prof. nadzw. dr hab. Maria Kocójowa
dr hab. Małgorzata Korczyńska-Derkacz
dr Stefan Kubów
prof. nadzw. dr hab. Stanisława Kurek-Kokocińska
prof. Soňa Makulová
prof. nadzw. dr hab. Katarzyna Materska
prof. nadzw. dr hab. Diana Pietruch-Reizes
prof. nadzw. dr hab. Jadwiga Sadowska
prof. zw. dr hab. Irena Socha
prof. AĽa Solanyk
prof. Jela Steinerová
prof. Jaroslav Šušol
dr hab. Marzena Świgoń
prof. zw. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert
dr Beata Żołędowska-Król

REDAKTOR NACZELNY

Maja Wojciechowska

REDAKTOR JĘZYKOWY

Hanna Grabowska

SEKRETARZ REDAKCJI

Nina Kaczmarek

RECENZJA NUMERU

Rada Naukowa

ISSN 2081-1004

ADRES REDAKCJI

Uniwersytet Gdański, ul. Wita Stwosza 55, 80-952 Gdańsk, p. 3.46

WYDAWCA

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego
Oficyna Wydawnicza Edward Mitek

SPIS TREŚCI

BADANIA I WIZJE

Jarosław Działek, Monika Murzyn-Kupisz

Rola bibliotek w budowaniu i wzmacnianiu zasobów kapitału społecznego w województwie małopolskim 9

Marcin Pędich

Biblioteka w świetle teorii wymiarów kultury 33

Beata Żołędowska-Król

Rola organizacji bibliotekarskich w popularyzacji marketingu bibliotecznego 43

Sebastian D. Kotuła

Telewizyjne inicjatywy środowiska bibliotekarskiego 51

Dagmara Bubel

Etyczne podstawy zawodu bibliotekarza i pracownika informacji na przykładzie Polski, Niemiec i Estonii 61

BIBLIOTEKI I BIBLIOTEKARZE ZA GRANICĄ

Andriy Andrukhiv, Mariia Sokil, Fedushko Solomia

Integrating new library services into the University Information System 79

Laura Bucătaru

The Romanian Library System in modern society 88

Agnieszka Wandel

Biblioteki publiczno-universyteckie we Francji 93

Ewa Piotrowska

Social media w wybranych bibliotekach arabskich 107

Wioleta Żarów

CRAI – sieć bibliotek wydziałowych na Uniwersytecie w Barcelonie 118

Paweł Łapucha

Działalność bibliotek naukowych w Grecji na przykładzie biblioteki szkoły technicznej Uniwersytetu Narodowego im. Kapodistriasa w Atenach 125

Z WARSZTATU BIBLIOTEKARZA

Biblioterapia jako forma pracy rozwojowo-profilaktycznej. Charakterystyka i zastosowanie metody	133
– opracowanie <i>Magdalena Cyrklaff</i>	

WYWIADY

W świetle badań o czytelnictwie w Polsce. Rozmowa z dr. Romanem Chymkowskim – kierownikiem Instytutu Książki i Czytelnictwa oraz Pracowni Badań Czytelnictwa Biblioteki Narodowej	145
– poprowadziła <i>Anna Aniszewska-Sworczuk</i>	

PRZEGLĄD LITERATURY

Publikacje polskie	151
– wybór i opracowanie <i>Ewa Rudnicka oraz Anna Aniszewska-Sworczuk</i>	
Publikacje zagraniczne	155
– wybór i opracowanie <i>Ewa Rudnicka oraz Anna Aniszewska-Sworczuk</i>	

SPOTKANIA NAUKOWE

Konferencje i seminaria polskie	163
– opracowanie <i>Nina Kaczmarek</i>	
Konferencje zagraniczne	166
– opracowanie <i>Nina Kaczmarek</i>	

TABLE OF CONTENTS

RESEARCH AND VISIONS

Jarosław Działek, Monika Murzyn-Kupisz

The role of libraries in building and strengthening the social capital resources in Małopolska region 9

Marcin Pȩdich

The library in the light of cultural dimensions theory 33

Beata Źołodowska-Król

The role of library associations in popularizing library marketing 43

Sebastian D. Kotuła

Television initiatives in library environment 51

Dagmara Bubel

The ethical basis of librarian and information researcher profession with reference to Poland, Germany and Estonia 61

LIBRARIES AND LIBRARIANS ABROAD

Andriy Andrukhiv, Mariia Sokil, Fedushko Solomia

Integrating new library services into the University Information System 79

Laura Bucătaru

The Romanian Library System in modern society 88

Agnieszka Wandel

Public and academic libraries in France 93

Ewa Piotrowska

Social media in selected Arab libraries 107

Wioleta Źarów

CRAI – the faculty library network at the University of Barcelona 118

Paweł Łapucha

The activity of academic libraries in Greece on the example of technical school of National and Kapodistrian University of Athens 125

THE LIBRARIAN'S PRACTICAL EXPERIENCE

- Bibliotherapy as a form of preventive and developmental treatment. Characteristics and application of the method 133
– *by Magdalena Cyrklaff*

INTERVIEWS

- In the light of readership studies in Poland. Interview with PhD Roman Chymkowski – the head of National Library's Institute of Book and Readership and National Library's 145
– *Readership Research Laboratory by Anna Aniszewska-Sworczuk*

LITERATURE SURVEY

- Polish publications. Selected and edited 151
– *by Ewa Rudnicka and Anna Aniszewska-Sworczuk*
- Foreign publications. Selected and edited 155
– *by Ewa Rudnicka and Anna Aniszewska-Sworczuk*

SCIENTIFIC EVENTS

- Polish seminars and conferences 163
– *selected and edited by Nina Kaczmarek*
- Foreign conferences 166
– *selected and edited by Nina Kaczmarek*

Badania i wizje

Jarosław Działek

Uniwersytet Jagielloński

jarek.dzialek@uj.edu.pl

Monika Murzyn-Kupisz

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

murzynm@uek.krakow.pl

Rola bibliotek w budowaniu i wzmacnianiu zasobów kapitału społecznego w województwie małopolskim^{*) **)}

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, instytucje kultury, biblioteki publiczne, województwo małopolskie

Abstrakt: Instytucje kultury, wśród nich biblioteki publiczne, mogą funkcjonować jako istotne miejsca budowania i wzmacniania zasobów kapitału społecznego ważne dla społeczności lokalnych. W niniejszym artykule przedstawiono diagnozę działań podejmowanych w tym zakresie przez biblioteki publiczne w województwie małopolskim. Analizie poddano ich aktywność na czterech płaszczyznach: jako miejsc spotkań („trzecie miejsca”), miejsc inkluzji społecznej, instytucji działających na rzecz tożsamości lokalnej oraz prowadzących współpracę z organizacjami pozarządowymi i wolontariuszami.

Key words: social capital, cultural institutions, public libraries, Małopolska region

Abstract: Cultural institutions such as public libraries may function as places and institutions significant in developing and strengthening social capital resources, important for local communities. This article presents a diagnosis of activities undertaken by public libraries in Małopolska region in this respect. Four levels in which libraries may impact on local social capital resources are analyzed: as meeting places (‘third places’), as places of social inclusion, as institutions important for local identity formation and transmission, as institutions cooperating with non-governmental organisations and volunteers.

Kapitał społeczny, pomimo głosów krytycznych [40; 41] oraz nie zawsze jednoznacznych wyników empirycznych [58], uznawany jest coraz częściej za istotny zasób rozwojowy ważny zarówno z punktu widzenia jednostek, jak i całych społeczności [55]. Rozważania teoretyczne oraz prace empiryczne obrazują jego różnorodny wpływ (z reguły pozytywny) na przemiany społeczne i gospodarcze [11]. U źródeł koncepcji legły badania Marka Granovettera [17], który wykazał, że dla osoby poszukującej pracy najbardziej skutecznym źródłem informacji o potencjalnych ofertach, lepszym niż bliscy przyjaciele i rodzina, są dalsi znajomi. W późniejszych rozwinięciach koncepcji [16; 45] przyjęto określenia **kapitał społeczny wiążący** (ang. *bonding social capital*) i **kapitał społeczny pomostowy** (ang. *bridging social capital*) na określenie odpowiednio mocnych więzi łączących osoby z podobnych do siebie grup społecznych oraz luźnych więzi ze znajomymi z grup bardziej heterogenicznych. Za powiązania wiążące uznaje się w szczególności silne więzi rodzinne, przyjacielskie,

sąsiedzkie, a za powiązania pomostowe często kontakty w ramach działalności stowarzyszeniowej, zwłaszcza jeżeli gromadzi ona osoby z różnych środowisk społecznych.

Kapitał społeczny wiążący stanowi fundament społeczności lokalnych, ważny np. dla wzmocnienia zasobów kapitału ludzkiego [9; 54] czy dla poziomu zdrowotności [22; 48]. W kontekście rozwoju gospodarczego za najbardziej wartościowy uznaje się częściej kapitał społeczny pomostowy, gdyż ma on dawać dostęp do nowych zasobów niedostępnych w sieciach osób blisko ze sobą związanych [3; 58]. Tego rodzaju więzi mogą sprzyjać ludzkiej przedsiębiorczości, kreatywności i innowacyjności [14], które to mogą być, na skutek kontroli społecznej, ograniczane przez powiązania o charakterze wiążącym [40]. Oba rodzaje kapitału społecznego, wiążącego i pomostowego, są niezbędne dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego, a „ich zasoby powinny być optymalizowane, a nie maksymalizowane” [60, s. 158]. Równie ważnym aspektem kapitału społecznego są normy zaufania. Wysoki poziom zaufania społecznego („kultura zaufania”) powinien sprzyjać rozwojowi, gdyż zmniejsza potrzebę kontroli, mobilizuje do działania, uwalnia swobodną, przedsiębiorczą, kreatywną i innowacyjną aktywność [53].

Dotychczasowy rozwój gospodarczy Polski opierał się głównie na kapitale finansowym i ludzkim [12]. W okresie transformacji wykorzystywano kapitał społeczny adaptacyjny, który był pochodną rozbudowanego w okresie komunizmu kapitału społecznego przetrwania, czyli sieci nieformalnych kontaktów, ułatwiających dotarcie do niedostępnych wówczas na rynku zasobów [57]. Jednym ze współczesnych wyzwań rozwojowych Polski jest jednak budowanie i wzmocnienie kapitału społeczno-rozwojowego [6], czyli zaufania pomiędzy ludźmi i zaufania obywateli do państwa oraz sieci powiązań sięgających poza krąg najbliższych kontaktów. W porównaniu z wieloma krajami Europy Zachodniej poziom kapitału społecznego pomostowego jest jednak w Polsce niski. Polacy rzadko angażują się w działalność stowarzyszeniową i wolontariat, są również mniej ufni [10], co jest efektem kilkudziesięciu lat komunizmu, który osłabił zasoby kapitału społecznego [25; 29; 35].

Janusz Czapiński zauważa wręcz, że „żyjemy w kraju coraz bardziej efektywnych jednostek i niezmiennie nieefektywnej wspólnoty” [10, s. 291]. Stąd też rosnąca potrzeba wzmocnienia zasobów kapitału społecznego, zwłaszcza pomostowego. Badacze zwracają jednak uwagę, że jest on zwykle wynikiem długotrwałych, naturalnych procesów społecznych [44] i jest odporny na wielkie projekty inżynierii społecznej, a może być budowany raczej za pomocą drobnych, powolnych kroków [6; 59] poprzez tworzenie korzystnych warunków do jego powstawania. Istotną rolę w tym procesie odegrać mogą instytucje kultury (muzea, biblioteki, domy kultury itp.) oraz obiekty dziedzictwa kulturowego [31; 32], które wymieniane są jako potencjalne miejsca („infrastruktura kapitału społecznego”) oraz podmioty sprawcze istotne w procesie formowania i wzmocnienia obu rodzajów kapitału społecznego.

Wiąże się to również z istotnymi zmianami w myśleniu na temat funkcji tych obiektów i instytucji. Oprócz rozwijania tradycyjnych działań związanych z gromadzeniem, przechowywaniem i udostępnianiem eksponatów lub książek oraz edukowania użytkowników i odwiedzających wiele z tych instytucji w obliczu przemian cywilizacyjnych przededefiniuje i poszerza obecnie swoje zadania, chcąc spełniać szersze cele społeczne [21; 24]. Biblioteki publiczne, które są przedmiotem rozważań w tym artykule, tworzą stosunkową gęstą sieć

placówek działających również w mniejszych miejscowościach. Dodatkowo za możliwością rozwijania funkcji społecznych przemawia ich często centralne położenie, nierzadko w atrakcyjnych, historycznych budynkach, a także dysponowanie wykształconą kadram, która może pełnić rolę lokalnych liderów i animatorów społeczności lokalnej.

Kwestia budowania i wzmacniania kapitału społecznego została uznana w krajowych dokumentach strategicznych za jedno z najważniejszych wyzwań rozwojowych Polski [5; 6; 50]. W *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego* [50] wskazuje się, że kultura może służyć wzmacnianiu spójności społecznej (Priorytet 4.1). Wśród planowanych działań wymienia się wspieranie rozwoju bibliotek w kierunku lokalnych centrów kultury oraz miejsc spotkań i dialogu, czyli ośrodków budowania kapitału społecznego wiążącego i pomostowego. W środowisku bibliotecznym wspierany ma być przekaz międzypokoleniowy, dialog między różnymi środowiskami i kulturami, a także wzmacnianie lokalna i regionalna tożsamość. W małopolskim *Programie Strategicznym Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego* [42] w ramach Priorytetu 2. Pobudzanie kreatywności oraz wzrost dostępu do oferty czasu wolnego postuluje się przekształcenie modelu funkcjonowania domów kultury i bibliotek lokalnych z tradycyjnego i pasywnego na innowacyjny, aktywny, otwarty i ogniskujący rozwój społeczności lokalnej. *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju* [5] podkreśla, że poprzez te działania instytucje kultury powinny właśnie wspierać budowanie społecznego kapitału rozwoju służącego współpracy (rys. 1).

Rysunek 1. Dziesięć celów szczegółowych składających się na cel strategiczny, jakim jest wzrost społecznego kapitału rozwoju służącego współpracy

Źródło: BONI Michał (red.), *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Projekt. Część II*. Warszawa, 2011, s. 285.

Debata nad funkcjami społecznymi bibliotek toczy się również w środowisku bibliotekarzy. Podobnie postulowane jest poszerzenie roli tych placówek nie tylko jako miejsc gromadzenia wiedzy, ale również miejsc aktywizacji życia kulturalnego i integracji społeczności lokalnej [8; 33]. Poprzez oddziaływanie na lokalne otoczenie społeczne i gospodarcze placówki biblioteczne mogą brać udział we wzmacnianiu rozwoju społeczno-gospodarczego regionów i całego kraju. Działalność informacyjna bibliotek oraz działania wzmacniające partycypację społeczną przyczyniają się do rozwoju demokracji i społeczeństwa obywatelskiego. Wzmacnianie tożsamości lokalnej może przekładać się na działania na rzecz

zachowania dziedzictwa kulturowego [49]. Do nowych aktywności powinna być przy tym dostosowana architektura biblioteczna, która nie będzie już obejmować jedynie miejsc przechowywania i udostępniania książek, ale również inne przestrzenie sprzyjające kontaktom społecznym [37]. Rosnącej świadomości bibliotekarzy zdaje się jednak nie towarzyszyć zmiana oczekiwań użytkowników bibliotek. Placówki te nadal kojarzone są głównie z ich podstawowymi funkcjami. Przykładowo, mniej niż co dziesiąty Polak uważa, że powinny one pełnić dodatkowe funkcje kulturalne, edukacyjne i społeczne [23]. Biblioteki powinny zatem podejmować także szersze działania promocyjne zmieniające ich wizerunek.

Rozwój działań na rzecz budowy i wzmacniania kapitału społecznego w placówkach bibliotecznych wymaga zdiagnozowania obecnej sytuacji na tym polu. Niezbędne jest rozpoznanie, na ile zarządzający instytucjami kultury świadomi są tej nowej roli, na ile podejmują oni działania w tym zakresie oraz jaka jest skuteczność tych działań. Do diagnozy oddziaływania bibliotek publicznych na kapitał społeczny wykorzystano typologię opracowaną przez autorów w oparciu o dotychczasowy dyskurs naukowy [2; 31; 34]. Wyróżniono cztery główne płaszczyzny, w ramach których instytucje kultury mogą pełnić rolę:

- miejsc spotkań i „zwoźników” społeczności lokalnej;
- miejsc integracji i inkluzji społecznej;
- źródeł budowania tożsamości oraz dumy lokalnej;
- źródeł współpracy z organizacjami pozarządowymi i wolontariuszami.

Do diagnozy wybrano biblioteki publiczne z 10 powiatów województwa małopolskiego, które charakteryzują się różnym poziomem kapitału społecznego wiążącego i pomostowego [12], a jednocześnie reprezentują różne części regionu oraz odmienne ścieżki rozwoju. Zgodnie z tym wybrano: 3 powiaty o wysokim¹ poziomie obu rodzajów kapitału społecznego: gorlicki, tatrzański i wielicki, 3 powiaty o wysokim poziomie kapitału wiążącego i niskim poziomie kapitału pomostowego: limanowski, myślenicki i suski, oraz 4 powiaty o niskim poziomie obu rodzajów kapitału: chrzanowski, miechowski, olkuski i proszowicki.

Kwestionariusz badania ankietowego wysłano drogą elektroniczną do 233 placówek spośród 243 bibliotek różnego szczebla zidentyfikowanych w badanych powiatach. Ze wszystkimi bibliotekami gminnymi i powiatowymi oraz z częścią filii bibliotecznych dodatkowo skontaktowano się drogą telefoniczną. Uzyskano wysoki poziom zwrotu wypełnionych ankiet (blisko 3/4) – podobny poziom zwrotu odnotowano w podziale na rodzaj miejscowości i rodzaj biblioteki (tab. 1). Wystąpiły za to różnice w poziomie zaangażowania bibliotek z różnych powiatów: najniższy w miechowskim i wielickim, najwyższy w chrzanowskim i proszowickim.

---

¹ Wysokie i niskie zasoby kapitału społecznego odnoszą się do przeciętnego poziomu kapitału społecznego w Polsce – wysokie oznaczają zatem wyższe niż średnia w kraju.

Tabela 1. Podstawowe informacje o przebadanej próbie bibliotek publicznych w województwie małopolskim

Rodzaj miejscowości / biblioteki	Liczba kwestionariuszy		Poziom zwrotu (w %)
	wysłanych	wypełnionych	
Rodzaj miejscowości			
wieś	185	134	72
miasto	48	34	71
Rodzaj biblioteki			
biblioteka powiatowa	10	8	80
biblioteka gminna	63	46	73
filia biblioteczna	160	114	71
RAZEM	233	168	72

Źródło: opracowanie własne.

Kapitał społeczny powstaje tam, gdzie istnieją warunki do interakcji społecznych, gdzie można zatrzymać się, nawiązać kontakt, porozmawiać. Instytucje kultury, w tym również biblioteki, mogą pełnić rolę „infrastruktury kapitału społecznego”, umożliwiającej podtrzymywanie istniejących oraz inicjowanie nowych relacji społecznych. Mogą tym samym odgrywać rolę tzw. „trzecich miejsc”² [13; 18; 24; 36; 61], w których, obok miejsca zamieszkania i miejsca pracy, skupia się aktywność społeczna ludzi. By tak było, oprócz przestrzeni przeznaczonej na gromadzenie i udostępnianie zbiorów, niezbędna jest dodatkowa przestrzeń „nie-biblioteczna” [21; 24]. Dla budowania relacji niezbędny jest ponadto czas, stąd też potrzeba wprowadzania dodatkowych aktywności, które wydłużą pobyt w bibliotece poza krótki moment wypożyczenia książek oraz dostosowanie godzin otwarcia do potrzeb użytkowników.

Placówki biblioteczne zawsze odgrywały istotną rolę w społecznościach lokalnych, a współcześnie w coraz większym stopniu starają się bardziej świadomie pełnić rolę „zworników” tych społeczności [8]. Poszukiwanie nowych funkcji jest próbą odpowiedzi na wyzwania związane z przemianami cywilizacyjnymi, a zwłaszcza rozwojem mediów elektronicznych, digitalizacją zbiorów czy popularnością audiobooków [24; 56]. Zaletą tych instytucji jest m.in. to, że są one postrzegane jako przestrzenie bezpieczne [24; 52], zarówno w rozumieniu miejsc o mniejszym zagrożeniu przestępczością, jak również miejsc, gdzie można prowadzić spokojną dyskusję na temat kwestii istotnych dla społeczności lokalnej.

Trudność stanowić może natomiast dotychczasowe podejście zarówno pracowników, jak i potencjalnych korzystających z tych instytucji, widzących często biblioteki jako „świątynie książki”. Niektóre biblioteki mogą odstraszać czytelników swoją monumentalnością czy „podniosłym” nastrojem, prowadząc nawet do tzw. „lęku przed biblioteką” (ang. *library anxiety*), czyli negatywnych odczuć wynikających z poczucia braku wystarczających kompetencji do korzystania z niej [21; 28]. Zatem, zachowując swoje podstawowe funkcje miejsc zbierających, przechowujących, opracowujących i udostępniających zbiory, biblioteki

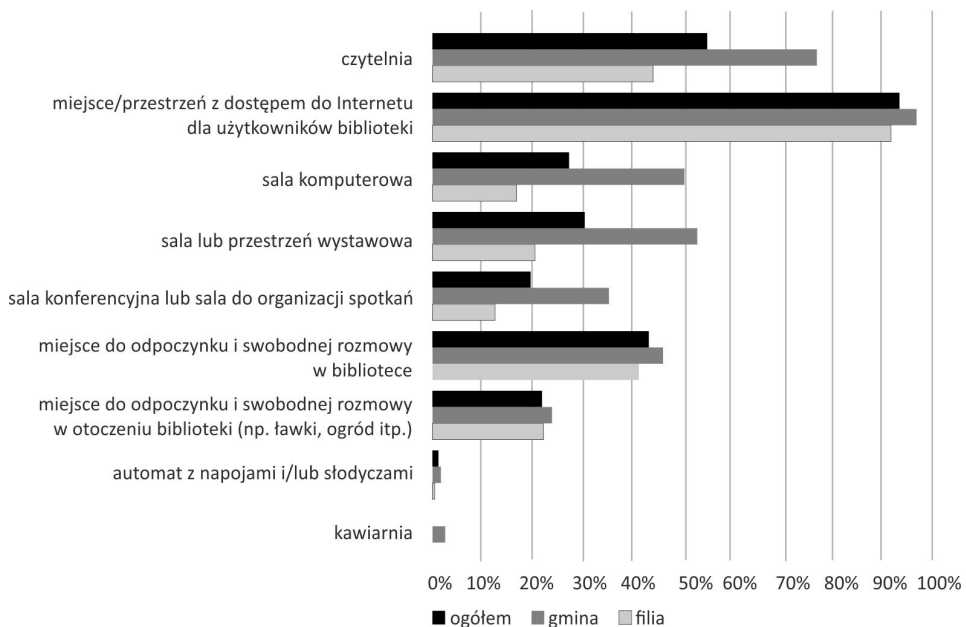
² Do tej kategorii należą m.in. kawiarnie, bary, puby, domy kultury, lokalne sklepiki, salony piękności.

(ale również inne instytucje kultury) muszą dążyć do redukcji atmosfery odświętności poprzez stworzenie komfortowej przestrzeni sprzyjającej naturalnym zachowaniom, interakcjom społecznym, formalnym i nieformalnym spotkaniom [19; 21; 26; 51]. By biblioteka mogła stać się przyjaznym miejscem spotkań oraz lokalnym centrum aktywności i integracji, powinna być pod względem architektury i organizacji otwarta, atrakcyjna, wygodna, wielofunkcyjna, a w jej wystroju i planie swoją rolę odgrywać powinny odpowiednie kolory, światło, ergonomiczne (zapewniające komfort różnym grupom użytkowników), ekologiczne i ekonomiczne rozwiązania [4].

Wyrazem otwartości na potrzeby czytelnika jest wprowadzanie, tam gdzie jest to ze względów lokalowych możliwe, wolnego dostępu do części lub całości księgozbioru [21; 24]. Dążenie do zwiększenia atrakcyjności instytucji kultury wyrażone jest również w wydłużaniu godzin otwarcia oraz wprowadzaniu, w granicach zapewniających bezpieczeństwo zbiorów, możliwości spożywania napojów i jedzenia [37]. W przypadku bibliotek na zmianę mentalności wpłynął m.in. rozwój księgarni, które oferują możliwość przeglądania książek przy kawie. Przestrzeń kawiarni, barku kawowego, a nawet wokół automatu do kawy może stanowić z jednej strony miejsce odpoczynku dla czytelników, z drugiej strony zachętę do skorzystania z biblioteki dla tych, którzy przyszli tam jedynie napić się kawy [18; 20].

Dobrymi przykładami współczesnych realizacji budynków bibliotecznych wychodzących naprzeciw tym postulatom są m.in. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie [20], Miejska Biblioteka Publiczna w Jaworznie czy Mediateka – Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu [21].

Rysunek 2. Dostępność wybranych przestrzeni w bibliotekach małopolskich

Źródło: opracowanie własne.

Przebadane małopolskie biblioteki różnią się pod względem dostępności przestrzeni, które mogłyby stanowić miejsca budowania i wzmacniania kapitału społecznego (rys. 2). Biblioteki gminne i powiatowe częściej niż filie dysponują salami wystawowymi lub konferencyjnymi, gdzie organizowane mogą być dodatkowe wydarzenia aktywizujące i integrujące społeczność lokalną. Lepsze warunki lokalowe bibliotek gminnych obrazuje również możliwość skorzystania z czytelni, które stanowią przestrzeń związaną z podstawową funkcją tych instytucji, choć także i one mogą pełnić funkcje społeczne, na przykład dla prac realizowanych w grupach. Wymagania dotyczące zachowania ciszy w czytelniach sprawiają, że dla relacji społecznych istotne są dodatkowe miejsca, gdzie można swobodnie porozmawiać i odpocząć w towarzystwie znajomych – przestrzenie „nie-biblioteczne” [24]. Takimi przestrzeniami dysponuje mniejsza część przebadanych bibliotek. Około 40% placówek posiada takie miejsca wewnątrz budynku bibliotecznego, a co czwarta – wokół budynku (np. w postaci ogrodu lub skweru z ławkami). Nie dziwi brak kawiarni, nawet w bibliotekach w większych miastach (choć kawiarnia i barek kawowy planowane są w 2 miejscowościach), ale zaskakujący jest brak (nawet jeżeli weźmiemy pod uwagę kwestie zdrowotne produktów w nich sprzedawanych) automatów z napojami gorącymi lub zimnymi bądź słodyczami, które mogą stanowić namiastkę tego rodzaju przestrzeni.

Przeprowadzone badania dowodzą natomiast, że nieomal powszechną przestrzenią w małopolskich bibliotekach jest wydzielone miejsce z dostępem do Internetu. Potwierdza to, że za główną strategię podniesienia atrakcyjności bibliotek, ale również ich przetrwania, uznano w ostatnich latach zapewnienie dostępu do świata cyfrowego. Ta nowa funkcja jest z pewnością istotna w peryferyjnych obszarach, gdzie dostęp do komputerów i Internetu bywa jeszcze ograniczony. Biblioteki przyczyniają się tym samym do zmniejszenia wykluczenia cyfrowego, wyrównując szanse edukacyjne dzieci i młodzieży z małych miast i wsi [33]. Bywają również pierwszym miejscem zetknięcia się z komputerami, np. dla osób starszych [38], dla których organizowane są kursy i warsztaty, prowadzone niekiedy przez sprawniej poruszające się w świecie nowoczesnych technologii osoby młodsze, budując przy okazji więzi międzypokoleniowe.

Biblioteki dokonały dużego postępu technologicznego, ale ma on niewielki wpływ na budowanie relacji społecznych (choć niekiedy pozwala utrzymywać kontakty z osobami spoza miejscowości, np. rodziną na emigracji) [38]. Znaczenie bibliotek jako „kafejek internetowych” będzie jednak maleć wraz ze wzrostem dostępności Internetu w tych obszarach. Tym samym istotniejsza może się okazać ich rola jako miejsc spotkań dla społeczności lokalnej. W tym kontekście poziom rozwoju infrastruktury kapitału społecznego w bibliotekach publicznych województwa małopolskiego można określić jeszcze jako umiarkowany. Jeżeli biblioteki mają zwiększać swoją rolę zworników społeczności lokalnej, w planach rozwoju powinny uwzględniać zwiększanie dostępności przestrzeni sprzyjających interakcjom społecznym. Wyzwaniem są tutaj warunki lokalowe i ograniczona powierzchnia użytkowa placówek, która nierzadko z trudem wystarcza dla zapewnienia ich podstawowej funkcji.

Spośród 168 bibliotek uczestniczących w ankiecie zdecydowana większość zlokalizowana jest w budynkach współużytkowanych z innymi instytucjami i firmami, takimi jak urzędy miasta, gminne ośrodki kultury, sportu i rekreacji, szkoły oraz ośrodki zdrowia,

poczty i organizacje pozarządowe, w tym ochotnicza straż pożarna. Wskazuje to na tendencję samorządów terytorialnych do grupowania i skupiania różnych funkcji o charakterze rekreacyjno-kulturalnym w ramach jednego budynku lub kompleksu budynków, co może potencjalnie sprzyjać optymalizacji i ekonomizacji ich działań, wytwarzaniu się sieci powiązań i współpracy pomiędzy tymi placówkami, ale także prowadzić niekiedy do konfliktów i sporów lub osłabienia ich kulturotwórczych funkcji. Jedynie 15 bibliotek (9%) posiada odrębne, niezależne siedziby.

Sytuacja lokalowa bibliotek w badanych miejscowościach w Małopolsce jest zróżnicowana, choć z reguły nie zajmują one najstarszych budynków w gminie (przykładowo jedynie 3 biblioteki spośród ankietowanych instytucji znajdują się w budynkach wpisanych do rejestru zabytków). Niestety w ponad połowie z nich nie podjęto w ostatnich 5 latach żadnych istotniejszych prac remontowych czy modernizacyjnych (tab. 2). W 1/3 placówek miały miejsce w ostatnich 5 latach prace remontowe. Natomiast w 14 przypadkach biblioteka została przeniesiona do innego wyremontowanego lub zmodernizowanego budynku. Niezależnie od sposobu użytkowania budynku, warto zauważyć, iż 9 instytucji bibliotecznych w badanych małopolskich gminach uzyskało w ostatnich latach siedziby w zupełnie nowych, specjalnie wzniesionych budynkach. Odzwierciedlając wcześniej wspomniane tendencje, jedynie 3 z nich (w Chrzanowie, Myślenicach i Tymbarku) przeprowadziły się do nowych, samodzielnych budynków bibliotecznych. W przypadku sześciu pozostałych (Dobczyce, Radziemice, Siepraw, Słopnice, Harbutowice i Leśnica) gmina wzniosła nowoczesny wielofunkcyjny budynek przeznaczony pod funkcję kulturalno-sportową, który współużytkowany jest przez różne instytucje. Przykładowo, w Dobczycach niedawno oddane do użytku Regionalne Centrum Oświatowo-Sportowe oprócz biblioteki mieści gimnazjum, szkołę muzyczną, miejsko-gminny ośrodek kultury i sportu, świetlicę organizacji pozarządowej, halę sportową, aulę widowiskową i kawiarnię.

Tabela 2. Zmiany warunków lokalowych bibliotek w ostatnich pięciu latach

Zmiany warunków lokalowych	Odsetek bibliotek (N=168)
brak poważniejszych prac remontowych	52,3%
przeprowadzono modernizację lub generalny remont	33,9%
placówkę przeniesiono do innego wyremontowanego lub zmodernizowanego budynku	8,3%
placówkę przeniesiono do nowo wzniesionego budynku	5,4%

Źródło: opracowanie własne.

Prace remontowe lub przeniesienie się do nowych pomieszczeń umożliwiły poprawę jakości oraz poszerzenie lub rozwinięcie już oferowanych usług bibliotecznych. W sytuacji remontu budynków użytkowanych przez biblioteki prace te dotyczyły najczęściej poprawy ogólnego wyglądu budynku (w przypadku aż 39 obiektów remontu elewacji), a także remontu i modernizacji pomieszczeń pozwalających na realizację podstawowych funkcji biblioteki, tj. modernizację miejsc przechowywania księgozbioru (18% ankietowanych bibliotek) oraz miejsc udostępniania księgozbioru (23%). Inne prace i zmiany dotyczyły najczęściej stworzenia lub modernizacji czytelnicy komputerowej, lub stanowisk

z dostępem do Internetu (6% badanych placówek), a w dwóch przypadkach stworzenia mediarek (Klucze, Tymbark), poszerzenia i zmodernizowania czytelnia (deklarowane przez 6 bibliotek) lub stworzenia przestrzeni, części czytelnia lub kącików dla dzieci, a w jednym przypadku kąciaka dla matek karmiących. W 9 sytuacjach zmodernizowano lub pozyskano pomieszczenia, które mogą pełnić funkcję sal wystawowych, odczytowych i konferencyjnych oraz pomieszczeń do prowadzenia spotkań autorskich i warsztatów. Podejmowane cząstkowe prace budowlane i remontowe mogły również polegać na wymianie okien (w aż 9 obiektach), wymianie centralnego ogrzewania (2 obiekty) lub remoncie toalet (8 placówek), mieć na celu poprawę estetyki wnętrza przez pomalowanie ścian lub korytarzy (5 obiektów) lub polepszenie warunków korzystania z księgozbioru przez wymianę oświetlenia (3 obiekty).

Prowadzone prace skoncentrowane więc były na podstawowych zadaniach bibliotek, chociaż w pewnej mierze odnosiły się także do poszerzonych funkcji księżnic jako miejsc spotkań, warsztatów, kursów, wykładów, konkursów i innych wydarzeń kulturalnych, tworzenia przestrzeni dedykowanych dzieciom (kąciaki malucha, kąciak gier komputerowych, czytelnia dla dzieci, świetlica dla dzieci i młodzieży) oraz przestrzeni korzystania z komputera (szczególnie często wspomnianych w odniesieniu do pracy z dziećmi i młodzieżą oraz seniorami), a także podniesienia poziomu niezbędnej infrastruktury towarzyszącej (toalety). W jednym przypadku stworzono przestrzeń dla klubu czytelników o specjalnych zainteresowaniach (Klub Miłośników Fantastyki, Biblioteka w Suchej Beskidzkiej Zasypnicy). W filii bibliotecznej w Jankowicach w powiecie chrzanowskim po realizacji remontu nową możliwością jest świadczenie usługi wyświetlania filmów w ramach programu „Kino za regałem”.

Duże zmiany w funkcjonowaniu bibliotek miały miejsce szczególnie w przypadku instytucji, które przeniosły się do nowych budynków. W Dobczycach powierzchnia biblioteki w nowym gminnym kompleksie edukacyjno-rekreacyjnym powiększyła się czterokrotnie (ze 100 do 400 m²), zorganizowano więc przestrzeń do swobodnego odpoczynku ze stolikami, kanapami i ekspresem do kawy. W nowym budynku biblioteki w Myślenicach utworzono kąciak dla matek karmiących, a mogąc zaoferować przestrzeń do realizacji różnych wydarzeń, placówka współpracuje także z licznymi instytucjami i inicjatywami, takimi jak Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Myślenickim Centrum Kultury, Klub Fantastyki, Galeria Sztuki 30 km, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Grupa Literacka Tilia.

Pomimo ograniczeń lokalowych i ciągle dużych potrzeb modernizacyjnych, wyniki przeprowadzonego badania pokazują, że większość bibliotek to ważne ośrodki aktywności kulturalnej w swoich miejscowościach (tab. 3), na co wskazują również dane opracowane przez GUS [27]. Zdecydowana większość z nich organizuje w swoich placówkach wystawy oraz spotkania literackie. Często organizowane są również warsztaty dla dzieci, które stanowią główną grupę użytkowników bibliotek. Ponad połowa przebadanych placówek organizuje również wydarzenia edukacyjne. Znacznie rzadziej realizowane są takie wydarzenia kulturalne, jak projekcje filmów, przedstawienia teatralne czy koncerty, co wynika głównie z braku odpowiedniej przestrzeni w bibliotekach.

Tabela 3. Wydarzenia kulturalne i edukacyjne organizowane w bibliotekach publicznych

Wydarzenia kulturalne i edukacyjne	Częstość (N=168)		
	raz w miesiącu lub częściej	raz na kwartał lub rzadziej	nigdy
wystawy	26,3%	46,1%	27,5%
warsztaty dla dzieci	24,6%	39,5%	35,9%
spotkania literackie (np. wieczory autorskie)	23,4%	58,1%	18,6%
wydarzenia związane z porą roku, świętami itp.	10,3%	54,5%	35,2%
konkursy	9,0%	74,7%	16,3%
zajęcia edukacyjne (np. odczyty i wykłady)	9,0%	45,2%	45,8%
dni tematyczne	5,4%	28,1%	66,5%
projekcje filmów	4,2%	9,6%	86,2%
kiermasze	1,2%	10,8%	88,0%
przedstawienia teatralne	–	24,6%	75,4%
koncerty	–	4,8%	95,2%

Źródło: opracowanie własne.

Aktywność bibliotek na polu kultury i edukacji oraz inne zmiany w nich zachodzące są również wynikiem udziału księżnic w publicznych lub prywatnych programach mających na celu rozwój bibliotek. Jedynie 1/4 spośród analizowanych bibliotek nie brała udziału w żadnym z programów. Najczęściej małopolskie biblioteki uczestniczyły w Programie Rozwoju Bibliotek (56) i Akademii Orange dla Bibliotek (45%), nieco rzadziej w programie Biblioteka Plus (11%) oraz w programie zakupu nowości wydawniczych Biblioteki Narodowej (5%). Prawie co trzecia z przebadanych placówek otrzymała wsparcie na realizację wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych (tab. 4), głównie kursów komputerowych i językowych, rzadziej wprost związanych z działaniami bezpośrednio na rzecz społeczności lokalnej (np. cyfrowe archiwa tradycji lokalnej w Dobzycach i Trzebini, projekt „Biblioteka jako przestrzeń dyskusji o sprawach lokalnych” w Białym Dunajcu).

Tabela 4. Działania realizowane w ramach programów wsparcia rozwoju bibliotek

Działania realizowane w ramach programów	Odsetek bibliotek* (N=127)
wydarzenia kulturalne i edukacyjne	39,4
zakup sprzętu	33,9
szkolenia pracowników, rozwój biblioteki	29,1
dostęp do Internetu	29,1
zakup nowości wydawniczych	7,1

*odsetki obliczono jedynie w stosunku do bibliotek, które brały udział w programach

Źródło: opracowanie własne.

Uczestnictwo w tych programach pomogło w skoku technologicznym zaobserwowanym w bibliotekach. Zakupiono sprzęt (głównie komputery, ale również urządzenia

wielofunkcyjne) oraz stworzono możliwości darmowego dostępu do Internetu. Niebagatelną jest rola tychże programów w rozwoju zawodowym pracowników bibliotek, wynikającym z udziału w szkoleniach z obsługi sprzętu, jak i z planowania rozwoju bibliotek. Udział w programach ma również znaczenie w budowaniu świadomości bibliotekarzy na temat roli instytucji, w których pracują w społecznościach lokalnych.

Dla możliwości rozwoju funkcji społecznych bibliotek, oprócz odpowiedniej przestrzeni oraz aktywności, ważna jest również ich dostępność czasowa. Pod tym względem odnotowano w ostatnich latach pozytywne zmiany w blisko 1/3 badanych placówek. Zmiany godzin otwarcia obejmowały albo zwiększenie ogólnej liczby godzin, albo przesunięcie godzin otwarcia biblioteki na godziny późniejsze. Zmiany te umożliwiają skorzystanie z usług biblioteki aktywnym zawodowo grupom czytelników. Część placówek umożliwia również skorzystanie z księgozbioru w soboty i niedziele (średnio około 3 godziny w miastach i 1 godzina na wsi). Większa dostępność czasowa po godzinie 16 dotyczy bibliotek gminnych (średnio nieco ponad 6 godzin, w filiach nieco ponad 5 godzin) oraz tych zlokalizowanych w miastach (średnio blisko 8 godzin, w obszarach wiejskich niecałe 5 godzin). Warto jednak również pamiętać, że w większości placówek (około 3/5) godziny otwarcia nie zmieniły się w ostatnich latach, a w mniej niż co dziesiątej zmniejszyła się liczba godzin.

Połączenie dostępnej przestrzeni i czasu oraz zaangażowanie pracowników biblioteki w organizację wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych przekładają się na życie społeczne toczące się w bibliotece. W porównaniu z podstawowymi funkcjami, jakie powinna pełnić biblioteka (zdobywanie wiedzy, rozwijanie pasji), funkcje społeczne są w opinii bibliotekarzy drugorzędne, ale i tak są one ważnym elementem funkcjonowania 3/5 badanych małopolskich placówek (rys. 3). W opinii pracowników bibliotek mają one podobne znaczenie dla budowania kapitału społecznego wiążącego (spotkania ze znajomymi, przyjaciółmi), jak i dla tworzenia kapitału społecznego pomostowego (poznawania nowych osób). W obszarach wiejskich biblioteki nieco częściej funkcjonują jako miejsce integracji społeczności, czyli spotkań z osobami już znanymi, natomiast w miastach nieco częściej, zdaniem bibliotekarzy, dają okazję do spotykania nowych ludzi.

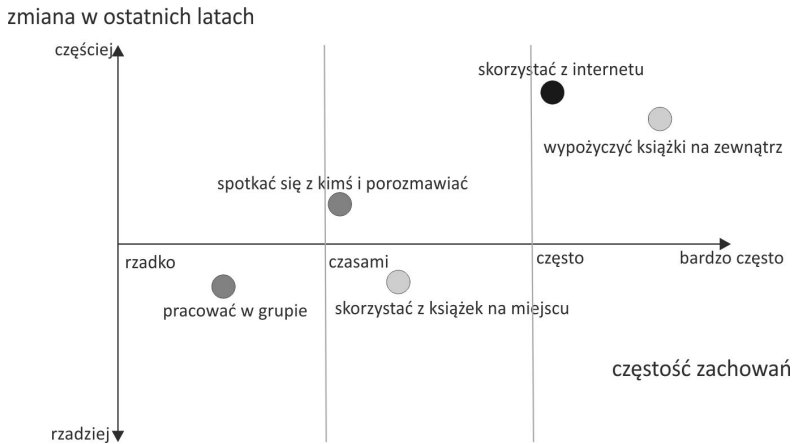
Rysunek 3. Opinie badanych bibliotekarzy na temat roli bibliotek w społecznościach lokalnych

Źródło: opracowanie własne.

Znaczenie bibliotek jako miejsca spotkań dla różnych grup jest odmienne. Najczęściej czas wolny spędzają w nich dzieci i młodzież. Ważne są również dla osób starszych, w szczególności w miastach, co wiąże się z większą aktywnością tej grupy w obszarach miejskich. Natomiast bibliotekarze rzadziej widzą biblioteki jako miejsca spędzania czasu wolnego przez rodziny. W tym kierunku mogą zmierzać dalsze działania aktywizujące prowadzone w bibliotekach.

Rysunek 4. Typowe zachowania użytkowników bibliotek i zmiana ich częstości w ostatnich pięciu latach

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, zdaniem bibliotekarzy, w ostatnich latach biblioteki coraz częściej stanowią miejsce interakcji społecznych, choć są to spotkania incydentalne (rys. 4). Warto jednak pamiętać, że w koncepcji Roberta Putnama [44; 45] właśnie przypadkowe, lecz powtarzające się spotkania (według amerykańskiego naukowca głównie w ramach działalności w stowarzyszeniach) prowadzą do wzmocnienia zasobów kapitału społecznego. Przeprowadzona diagnoza wskazuje, że w placówkach bibliotecznych istnieje jeszcze potencjał do podejmowania dalszych działań prowadzących do budowania i wzmacniania tej formy kapitału. Stosunkowo rzadko pracownicy bibliotek wspominają o ich funkcji jako przestrzeni do pracy w grupach, co wynika najpewniej z kształtu polskiego systemu edukacyjnego, który kładzie większy nacisk na pracę indywidualną niż zespołową. Wyniki tej części badania wskazują również, że respondenci pozytywnie oceniają poziom czytelnictwa w małopolskich bibliotekach. Na pierwsze miejsce wysuwa się jednak rosnąca w ostatnich latach częstość korzystania z Internetu w bibliotekach, co potwierdza, że ten aspekt był kluczowy w planach rozwoju wielu placówek.

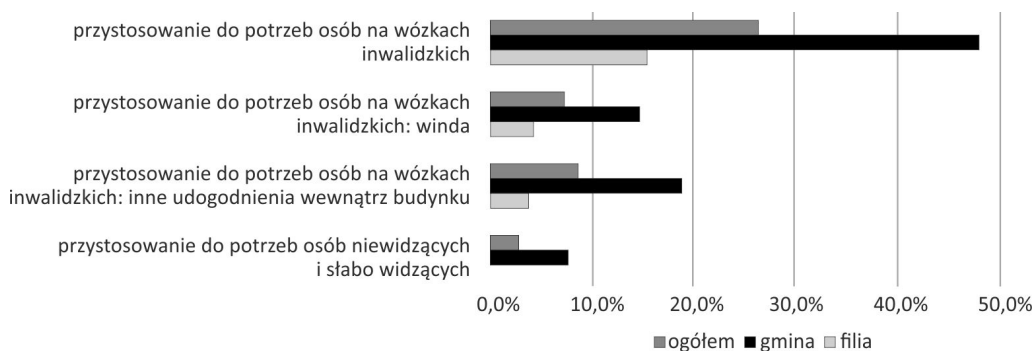
Szczególną formą budowania i wzmacniania kapitału społecznego jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Działania zmierzające do inkluzji społecznej oznaczają nic innego, jak poszerzanie więzi pomiędzy jednostkami i grupami marginalizowanymi a resztą społeczeństwa (czyli budowanie kapitału społecznego pomostowego). Osoby i grupy społeczne wykluczone z różnych powodów na płaszczyźnie ekonomicznej, społecznej czy

politycznej mogą być także (i często są) wykluczone z życia kulturalnego. Wykluczenie to może przyjmować różne formy. Kultura danej grupy może nie być uwzględniana w działalności kulturalnej, a sama grupa może nie uczestniczyć w procesie tworzenia współczesnej kultury (np. imigranci [15]). Wykluczenie może dotyczyć również dostępu do dóbr i usług kultury [46; 47] i mieć różne podłoże: finansowe (np. bezrobotnych, osób ubogich), związane z fizycznym dostępem do obiektów i miejsc dziedzictwa (np. osób niepełnosprawnych) lub dostępem do informacji o nich (np. wykluczenie cyfrowe).

W polskich bibliotekach zaszły duże zmiany w zakresie możliwości korzystania z komputerów i Internetu (m.in. dzięki wymienionym wcześniej programom), przyczyniając się do zmniejszenia wykluczenia cyfrowego. Jest to szczególnie istotne w mniejszych miejscowościach, gdzie dostęp do Internetu nadal nie jest powszechny. Z tych możliwości korzystają szczególnie dzieci z gorzej sytuowanych rodzin, osoby poszukujące pracy oraz osoby starsze [38].

W ostatnich latach prowadzona jest również modernizacja obiektów bibliotecznych w celu dostosowania ich do potrzeb osób niepełnosprawnych. Poziom przystosowania obiektów kultury do potrzeb tych osób jest jednak jeszcze ciągle niski. Zaledwie dwie na pięć bibliotek gminnych posiada wejście przystosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, udogodnienia wewnątrz budynku posiada jedynie co czwarta biblioteka, a jedynie co setne miejsce w czytelnicy jest dostosowane do ich potrzeb. Do potrzeb osób niewidzących i słabo widzących dostosowanych jest zaledwie 3% bibliotek gminnych [27].

Rysunek 5. Przystosowanie bibliotek do potrzeb osób na wózkach inwalidzkich oraz osób niewidzących i słabo widzących

Źródło: opracowanie własne.

Większość badanych małopolskich bibliotek jest w małym stopniu przystosowana do obsługi osób niepełnosprawnych lub z ograniczeniami motorycznymi (rys. 5), choć w ostatnich latach nastąpił postęp w tym zakresie. Jedynie nieco powyżej jednej czwartej placówek posiada wejście do budynku przystosowane do potrzeb osób na wózkach inwalidzkich, przy czym o ile prawie połowa bibliotek gminnych (48%) oferuje tego typu dostęp, wśród filii jest to rzadkie (15%). Przystosowanie wnętrza budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez windy oraz inne udogodnienia wewnątrz budynku występuje rzadziej niż

w co dziesiątym obiekcie, w tym w znikomej liczbie placówek filialnych. Najczęstszym udogodnieniem wspomnianym przez respondentów były przystosowane sanitariaty. Pojedynczy respondenci wspominali jednak o braku progów i schodów, dostosowanej do wózków szerokości drzwi oraz barierkach do trzymania się przy wychodzeniu po schodach. Jedną z form inkluzji osób niewidzących i słabo widzących, jaką jest umożliwienie im korzystania z księgozbioru lub informacji w bibliotece, jest nadal bardzo rzadko obecna w działalności bibliotek (jedynie w trzech bibliotekach powiatowych i jednej gminnej).

Ankietowane placówki bardzo rzadko wspominały też o działaniach modernizacyjnych związanych z polepszeniem dostępu do budynków i księgozbioru dla osób niepełnosprawnych. Spośród badanych bibliotek jedynie dwie zaakcentowały wyraźnie tą kwestię: w jednym przypadku była to instalacja windy dla niepełnosprawnych (filia biblioteczna w Podłężu), w drugim stworzenie stanowisk komputerowych dla osób z dysfunkcją wzroku (biblioteka w Trzebini).

Poza zmianami w wyposażeniu obiektów instytucje kultury w swoich programach mogą uwzględniać potrzeby grup zagrożonych wykluczeniem lub marginalizacją [7; 47]. Może się to odbywać na różnych płaszczyznach: w ramach ich podstawowej działalności kulturalnej (np. uwzględniając wielokulturowość miejsca w odczytach, prelekcjach i okazjonalnych wystawach oraz gromadząc zbiory biblioteczne), w ramach szerszych działań społecznych (np. poprzez współpracę z instytucjami więziennymi przy resocjalizacji, działalność terapeutyczną z niepełnosprawnymi czy programy skierowane do bezrobotnych) czy też stanowiąc miejsca publicznej debaty nad kwestiami wykluczenia społecznego. Wśród badanych bibliotek nie widać jednak szczególnego nakierowania na działania na rzecz inkluzji społecznej w ramach współpracy z innymi aktorami lokalnymi. Jeśli taka współpraca jest nawiązana, najczęściej dotyczy świetlic wiejskich, z którymi współpracuje ponad 1/5 placówek (potencjalne przyczynianie się do włączenia społecznego dzieci z obszarów wiejskich, dzieci z rodzin gorzej sytuowanych), ewentualnie współpracy z domami pomocy społecznej (1/5 badanych bibliotek w miastach, mniej niż 1/5 na obszarach wiejskich). Współpracę z instytucjami penitencjarnymi lub domami poprawczymi zadeklarowała jedynie jedna placówka.

Zróżnicowanie użytkowników bibliotek pod względem wieku czy przynależności do grup społeczno-zawodowych stanowi szansę dla wzmacniania integracji społecznej [31]. Wśród czytelników najważniejszą grupę stanowią dzieci i młodzież oraz osoby starsze. Biblioteki mogą więc stać się miejscem integracji międzypokoleniowej, choć często te dwie grupy korzystają z nich o różnych porach dnia [52]. Wyzwaniem dla zarządzających jest stworzenie możliwości kontaktu międzypokoleniowego, między innymi poprzez odpowiednią aranżację przestrzeni oraz organizację aktywności integrujących młodsze i starsze osoby. Ponadto, w erze wzmoczonej mobilności ludności, biblioteki powinny adresować swoje usługi do nowych mieszkańców, w szczególności imigrantów z innych krajów [1; 30], co podkreślone jest również w polityce rozwoju na szczeblu europejskim, wskazując, że „aktywna polityka kulturalna stanowi cenne narzędzie w budowaniu mostów między populacjami o różnym pochodzeniu i we wzmacnianiu integracji imigrantów i osób osiedlających się w mieście” [39].

Dwoma grupami, na które w świetle ankiet nakierowana jest specjalnie działalność badanych bibliotek w Małopolsce, są dzieci i młodzież oraz seniorzy (w tym działania na rzecz niwelacji wykluczenia cyfrowego seniorów). Działania na rzecz innych grup zagrożonych wykluczeniem są bardzo rzadkie. Jedna placówka (Budzów) wspomniała o programach stworzonych specjalnie z myślą o niepełnosprawnych, dwie (wspomniano już Budzów oraz Palcza) o współpracy z Gminną Komisją ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii. Tylko w jednym przypadku wskazano także na podejmowanie działań skierowanych bezpośrednio do przedstawicieli mniejszości etnicznej. Dotyczyło to biblioteki powiatowej w Gorlicach, która deklaruje także najszersze spektrum programów kierowanych do wybranych grup społecznych i wiekowych.

Każdy obszar posiada pewne swoiste, unikalne cechy, zwyczaje i tradycje, które uznawane są za istotną część lub wręcz wyznacznik tożsamości lokalnej. Uważa się przy tym, iż silna tożsamość i duma lokalna przyczyniająca się do poczucia więzi i wspólnoty między członkami danej społeczności mogą być istotnymi endogenicznymi czynnikami wzrostu, a także tworzyć pozytywny wizerunek danej jednostki terytorialnej [31]. Podobnie jak inne placówki kulturalne i edukacyjne, takie jak szkoły, lokalne centra kultury czy muzea, szczególnie w mniejszych miejscowościach prężnie działająca placówka biblioteczna posiadająca zadbaną, wyremontowaną lub ciekawie zaprojektowaną nowo wzniesioną siedzibę może sama w sobie być powodem do dumy lokalnej z posiadania w danej miejscowości instytucji spełniającej funkcję wyższego rzędu, podnoszącej jej estetykę i poszerzającej możliwości edukacyjne oraz spędzania czasu wolnego. Z drugiej strony, chcąc zachować oraz wzmocnić tożsamość lokalną i lepiej ją zrozumieć, a także przekazać młodszym pokoleniom, w tym zapoznać z przeszłością i tradycjami gminy, jej mieszkańcy potrzebują miejsca, gdzie mogliby zasięgnąć informacji i zapoznać się z publikacjami na temat danej miejscowości lub gminy.

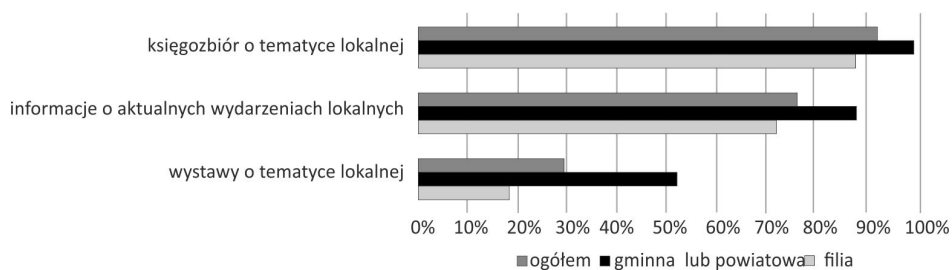
Biblioteki są często placówkami, które zbierają księgozbiór o tematyce lokalnej, a niekiedy także prowadzą badania i kwerendy dotyczące miejscowej historii i tradycji, opracowują je i wydają drukiem oraz przekazują publiczności lokalnej w ramach spotkań, odczytów, wystaw czy innych działań kulturalnych (np. gry terenowe). Zbiory lokalne mogą przy tym dotyczyć nie tylko opracowań o charakterze etnograficznym czy historycznym, ale także dokumentacji związanej z twórczością lokalną – m.in. działalnością lokalnych poetów i pisarzy lub twórczością literacką opartą na lokalnych motywach i odniesieniach. Biblioteki mogą także być instytucjami zbierającymi i udostępniającymi prasę lokalną jako jedno z podstawowych źródeł informacji o lokalnych przemianach, istotnych społecznie kwestiach i zdarzeniach, a także inne lokalne materiały źródłowe. Mogą inicjować i przeprowadzać rozmaitego typu działania animacyjne, w ramach których powstają i wydawane są teksty o tematyce lokalnej lub tworzone przez przedstawicieli społeczności lokalnej (np. konkursy wspomnieniowe lub literackie). Tego typu instytucje kultury mogą wreszcie inicjować dyskusję na temat lokalnej historii, odnosić się do wspólnej przeszłości, zabytków, tradycji i dziedzictwa miejscowej społeczności, a także zachęcać do wspólnego świętowania, uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, rytuałach i innych formach spotkań gromadzących społeczność lokalną. Biblioteki często podejmują również działania promujące gminę na zewnątrz. Jako specyficzny typ tzw. instytucji dziedzictwa (ang. *heritage institutions*) mogą

więc pełnić funkcję „miejszc znaczących”, wokół których można budować lokalną i regionalną tożsamość.

Badania przeprowadzone wśród małopolskich bibliotek potwierdzają ich istotną rolę w budowaniu tożsamości lokalnej (rys. 6). Ponad 90% ankietowanych placówek posiada i gromadzi księgozbiór o tematyce lokalnej, co wskazuje na uniwersalność uznania tego typu działalności przez biblioteki za obowiązkową i niezbędną. Relatywnie duży odsetek bibliotek, w tym prawie 90% gminnych lub powiatowych, odgrywa także rolę instytucji promujących lokalne wydarzenia poprzez przekazywanie informacji o nich. Organizowanie wystaw o lokalnej tematyce jest uwzględnione w działalności prawie 1/3 bibliotek, w tym w ponad połowie gminnych lub powiatowych. W miejscowościach o charakterze miejskim, m.in. z uwagi na dysponowanie większą powierzchnią użytkową przez miejskie biblioteki oraz częściej dostępną przestrzeń wystawową, biblioteki częściej organizują wystawy o tematyce lokalnej, natomiast na wsi biblioteki nieco częściej służą jako miejsca przekazywania informacji o lokalnych wydarzeniach, pełniąc funkcję „centrum informacji lokalnej”. Często placówki biblioteczne współpracują także z innymi instytucjami kultury i edukacji, władzami lokalnymi i stowarzyszeniami przy organizacji wydarzeń kulturalnych, w tym imprez o dorocznym charakterze np. dożynki, dni miejscowości.

Rysunek 6. Lokalna tematyka w działalności małopolskich bibliotek

Źródło: opracowanie własne.

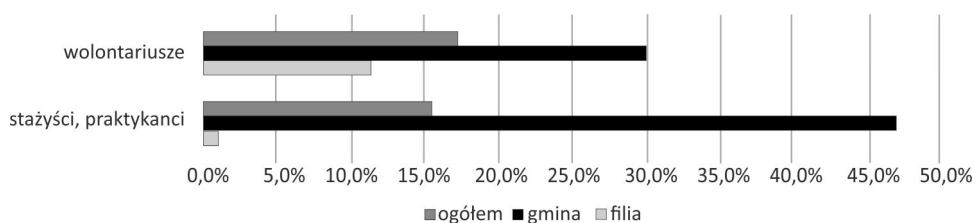
Za jeden z istotnych wskaźników kapitału społecznego na danym terenie uważa się liczbę i aktywność organizacji trzeciego sektora [12; 58]. Działania na polu kultury i sztuki są często powodem powstania lub głównym polem działalności organizacji pozarządowych [43]. Ponad 1/3 badanych bibliotek deklaruje współpracę z konkretnymi organizacjami pozarządowymi na swoim terenie. Są to najczęściej ochotnicze straże pożarne, koła gospodyń wiejskich, lokalne grupy działania oraz towarzystwa i stowarzyszenia miłośników danej miejscowości lub gminy, rzadziej, choć także relatywnie często, organizacje działające na rzecz emerytów i rencistów. Współpraca ta związana jest najczęściej z wymianą doświadczeń, pomocą, szkoleniami lub wspólną organizacją przedsięwzięć oraz wydarzeń kulturalnych o charakterze regionalnym. Dotyczy zatem przede wszystkim poszerzonej funkcji bibliotek, a nie podstawowej działalności bibliotecznej.

Często wskazuje się także na fakt, iż rolę określonych instytucji w budowaniu kapitału społecznego może wspierać i wzmacniać wolontariat. Taka forma nieodpłatnej pracy i zdobywania doświadczeń społecznych oraz zawodowych jest obecna w działalności

publicznych bibliotek województwa małopolskiego, jednak korzysta z niej zaledwie 17% placówek (rys. 7). Znacznie częściej wolontariusze współpracują z siedzibami głównymi bibliotek (tego typu współpracę deklaruje prawie co trzecia placówka) niż z filiami bibliotecznymi (jedna na 10 placówek).

Wśród wolontariuszy dominują uczniowie szkół średnich oraz studenci i młodzi dorośli, udział pozostałych grup wiekowych jest mniejszy (rys. 7). Warto zwrócić uwagę na fakt, iż wolontariat w bibliotekach nie jest jak na razie wykorzystany w szerszym zakresie jako narzędzie aktywizacji seniorów. Wolontariusze są angażowani przede wszystkim jako personel wspierający szersze, „ponadpodstawowe” usługi i funkcje społeczne biblioteki, takie jak prowadzenie różnego typu warsztatów dla seniorów i dzieci (komputerowe, historyczne, kulinarne, fotograficzne), pomoc seniorom i dzieciom w obsłudze komputera, głośne czytanie dzieciom czy dostarczanie książek osobom niepełnosprawnym, a także pomoc w cyfryzacji zasobów bibliotecznych (tab. 5). Biorąc pod uwagę, iż nastoletni uczniowie i młodzi dorośli mają dzięki temu kontakt z najmłodszymi mieszkańcami miejscowości, a także, choć rzadziej, z najstarszymi członkami społeczności lokalnej, można zauważyć duży, lecz nie w pełni wykorzystany potencjał wolontariatu we wspieraniu budowania kapitału pomostowego. Staże i praktyki są dużo bardziej popularnym sposobem pozyskiwania nieodpłatnej pomocy przez biblioteki województwa małopolskiego.

Rysunek 7. Współpraca bibliotek z wolontariuszami oraz stażystami i praktykantami

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5. Zadania wolontariuszy służących pomocą w ankietowanych bibliotekach województwa małopolskiego

Zadania wolontariuszy	Liczba wskazań (N=29)
pomoc przy realizacji działalności kulturalnej	16
pomoc w pracach bibliotecznych	11
pomoc przy działaniach skierowanych do dzieci i młodzieży	9
pomoc przy działalności edukacyjnej	6
pomoc przy działaniach z zakresu tożsamości lokalnej	5
pomoc przy działaniach skierowanych do osób starszych	4
pomoc przy działaniach skierowanych do osób niepełnosprawnych	2

Źródło: opracowanie własne.

W dotychczasowych rozważaniach nakreślono diagnozę działań bibliotek, które mogą przyczynić się do wzmacniania kapitału społecznego w różnych jego wymiarach.

Na koniec przedstawione zostaną kierunki zmian wskazywane przez przedstawicieli przebadanych bibliotek. Większość z nich stwierdziła, że w ich placówkach powinny zostać wprowadzone zmiany, tak by instytucje te były bardziej atrakcyjne dla użytkowników, w szczególności dla społeczności lokalnej, w której funkcjonuje biblioteka. Częściej na potrzebę takich zmian wskazują placówki zlokalizowane w miastach (81%) niż na obszarach wiejskich (66%).

Tabela 6. Kierunki zmian bibliotek w celu uatrakcyjnienia placówek wskazywane przez bibliotekarzy

Oczekiwane kierunki zmian	Liczba wskazań (N=168)
zwiększenie powierzchni (nowy lokal lub powiększenie istniejącego)	41
poszerzenie oferty kulturalnej i edukacyjnej, w tym:	27
– dla dzieci i młodzieży	18
– dla osób starszych	6
– dla rodzin	1
– dla grup wykluczonych	1
poprawa wyposażenia (meble, sprzęt komputerowy, itp.)	21
rozwój księgozbioru (nowości wydawnicze, czasopisma, audiobooki, itp.)	21
remont, modernizacja biblioteki	18
nowe przestrzenie w bibliotece i wokół biblioteki	13
dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych	8
zatrudnienie nowych pracowników	7
automatyzacja procesów bibliotecznych	6
wydłużenie godzin otwarcia	5
rozwój współpracy (z innymi instytucjami, z mieszkańcami)	4
wolny dostęp	1
promocja biblioteki	1
digitalizacja zbiorów	1

Źródło: opracowanie własne.

Wśród oczekiwanych kierunków zmian na pierwsze miejsce wybijają się potrzeby związane z poprawą warunków lokalowych (tab. 6): zwiększenie powierzchni biblioteki przez adaptację innych pomieszczeń, rozbudowę istniejących budynków lub wzniesienie nowego budynku bibliotecznego (poniżej przytoczono wypowiedzi badanych obrazujące tę kwestię). Z tym związane są również często wskazywane potrzeby doposażenia bibliotek w sprzęt i wymiany mebli oraz przeprowadzenia remontów i modernizacji pomieszczeń bibliotecznych. Dla dużej części bibliotek te działania stanowią warunek konieczny, by placówki te mogły zwiększyć swoje zaangażowanie w działalność na rzecz społeczności lokalnej. Duża część środowiska zawodowego bibliotekarzy jest świadoma współczesnej roli biblioteki w społecznościach wiejskich i mniejszych miast, ale natrafiają na ograniczenia, które wynikają również z decyzji finansowych podejmowanych przez samorządy lokalne. Jak piszą ankietowani:

„Podstawowym problemem jest sytuacja lokalowa biblioteki. Wiele form pracy my, bibliotekarze, zmuszeni jesteśmy realizować poza siedzibą biblioteki (np. spotkania Dyskusyjnego Klubu Filmowego – w gimnazjum, spotkania autorskie – w Centrum Kultury i Wypoczynku albo w szkołach) albo rezygnujemy z nich (np. brak miejsca na spotkania grup wiekowych albo skupionych wokół wspólnej pasji). Bibliotekarze mają świadomość możliwości, jakie obecnie powinna oferować współczesna biblioteka w środowisku małego miasteczka i to, że nie możemy ich realizować ze względu na ograniczenia lokalowe (stara kamienica, strome schody, wąskie przejścia, ciasno) budzi frustrację” (biblioteka powiatowa).

„Biblioteka mieści się w zbyt małym lokalu, by można było organizować tam jakiegokolwiek imprezy. Jedynym rozwiązaniem jest przeniesienie biblioteki do innego budynku”. (filia biblioteczna, wieś, powiat tatrzański).

„Zmiana lokalu – biblioteka mieści się w starym, prywatnym budynku, zajmuje 34 m², gdzie panuje ciasnota. We wsi nie ma budynku publicznego, do którego można by przenieść bibliotekę, a w miejscowości turystycznej nikt nie wynajmie większego pomieszczenia za taki czynsz, jaki płaci biblioteka” (filia biblioteczna, wieś, powiat tatrzański).

„[Niezbędna jest] rozbudowa gmachu, m.in. by zbiory czytelni i wypożyczalni dla dorosłych były w całości w wolnym dostępie, kawiarnia w piwnicy, zagospodarowanie terenu działki po rozbudowie gmachu na czytelnię plenerową i mini-ogród, [gdzie organizować by można] wydarzenia plenerowe angażujące lokalną społeczność i – szczególnie – młodzież”. (biblioteka powiatowa).

Zmiana warunków lokalowych umożliwi, zdaniem respondentów, organizację większej liczby wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych oraz stworzy nowe przestrzenie dla różnych grup użytkowników, w szczególności dla dzieci i młodzieży, dla których biblioteka może również pełnić funkcję świetlicy, gdzie można w bezpiecznym miejscu czekać na powrót do domu po zajęciach szkolnych. W mniejszym stopniu uwaga skierowana jest na potrzeby osób starszych czy rodzin.

„W związku z tym, że coraz więcej dzieci po lekcjach przebywa w bibliotece, [niezbędne jest] wygospodarowanie miejsca do odpoczynku i swobodnej rozmowy” (filia biblioteczna, wieś, powiat wielicki).

„[Potrzebne jest] uruchomienie czytelni-świetlicy – miejsca spotkań dla czytelników w różnym wieku” (filia biblioteczna, miasto, powiat chrzanowski).

„Zmodernizować kącik dla najmłodszych, zwiększenie zakupu księgozbioru dla najmłodszych, współpraca z rodzicami w ramach zwiększenia czytelnictwa dzieci i młodzieży” (biblioteka gminna, wieś, powiat limanowski).

„[Potrzebne jest:] 1. Wygospodarowanie miejsca przed budynkiem biblioteki na tzw. czytelnię letnią, gdzie mogłyby się również odbywać zajęcia dla dzieci i młodzieży. 2. Wzbogacenie oferty o zajęcia adresowane dla starszych użytkowników biblioteki” (biblioteka powiatowa).

Warto również zwrócić uwagę, że bibliotekarze wskazują na ograniczone dostosowanie ich placówek do potrzeb osób niepełnosprawnych, do których nie należą tylko osoby na wózkach inwalidzkich, ale, jak zauważył jeden z respondentów, również mniej sprawni

seniorzy. Jeżeli biblioteki mają stać się miejscami aktywizacji tej grupy, to muszą one zwrócić uwagę na ograniczenia motoryczne jej przedstawicieli.

„Przede wszystkim przystosowanie dla osób niepełnosprawnych – dużo czytelników jest starszych wiekiem, stąd pokonanie dużej ilości schodów jest czasem jak wspinaczka dla takich osób” (filia biblioteczna, wieś, powiat chrzanowski).

Przeprowadzone badania wskazują, że skala oddziaływania małopolskich bibliotek na kreowanie i wzmacnianie kapitału społecznego jest zróżnicowana. Pracownicy i zarządzający bibliotekami w coraz większym stopniu dostrzegają potencjał tych placówek jako miejsc spotkań i podejmują działania podnoszące ich atrakcyjność w tym zakresie poprzez tworzenie nowych przestrzeni, organizację wydarzeń czy zmianę godzin otwarcia. Widoczne to jest szczególnie w miejscowościach, gdzie na potrzeby biblioteki wzniesiono nowe obiekty. Nowy budynek daje nie tylko lepsze możliwości lokalowe, ale stanowi okazję do przemyślenia dotychczasowego modelu funkcjonowania biblioteki i wprowadzenia, niekiedy rewolucyjnych, zmian. W większości przebadanych placówek istnieje jednak jeszcze duży potencjał do wzmocnienia funkcji społecznych, choć nie można zapominać o ograniczeniach, z jakimi borykają się zarządzający bibliotekami.

W dotychczasowym rozwoju widoczne były strategie skoncentrowane na modernizacji technologicznej bibliotek – zakup sprzętu komputerowego, dostęp do Internetu – co umożliwiło wyrównanie szans cywilizacyjnych mieszkańców obszarów peryferyjnych i przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu. W obliczu rosnącej dostępności Internetu kolejnym etapem rozwoju bibliotek może być skoncentrowanie się na ich aktywniejszej roli w społecznościach lokalnych. Już obecnie biblioteki podejmują działania wzmacniające tożsamość lokalną (lokalne księgozbiory, wystawy, archiwa tradycji, działalność informacyjna, współudział w organizacji imprez lokalnych) oraz stanowią ważne miejsce spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież, a także, coraz częściej, przez osoby starsze. Wyzwaniem może być zwiększenie oferty dla osób w wieku średnim, w szczególności dla rodzin z dziećmi. Również kwestia przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu nie jest wyraźnie widoczna na liście priorytetów zarządzających bibliotekami. Większość bibliotek jest wciąż niedostępna dla osób niepełnosprawnych. Niezbędne jest dostosowanie architektury bibliotek do potrzeb osób poruszających się na wózkach, jak również do potrzeb mniej sprawnych ruchowo seniorów. Mało widoczna jest też aktywność badanych instytucji w zakresie inkluzji społecznej innych marginalizowanych grup, np. bezrobotnych, osób ubogich, dzieci z rodzin dysfunkcyjnych. W tym zakresie możliwe byłoby szersze wykorzystanie możliwości wolontariatu, który w środowisku bibliotekarskim jest stosunkowo mało obecny. Wzór mogą stanowić placówki, w których jest on praktykowany, a które mogą pochwalić się ciekawymi projektami społecznymi. Rosnącej świadomości oraz zaangażowaniu środowiska bibliotekarzy powinno przy tym towarzyszyć aktywne wsparcie ze strony państwa i władz samorządowych, tak by możliwe było osiągnięcie zakładanego w dokumentach strategicznych przekształcenia bibliotek w jeszcze bardziej aktywne i otwarte instytucje, wzmacniające zasoby kapitału społecznego w społecznościach lokalnych.

Bibliografia

1. *21st Century Libraries. Changing forms, changing futures* [Dokument elektroniczny]. London: Building Futures; MLA, cop. 2004. Tryb dostępu: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/files/21st-century-libraries.pdf>. Stan z dnia 09.04.2013.
2. *BetterTogether. The report of the Saguaro Seminar: civic engagement in America. Reprint of 2000 report with new introduction. Saguaro Seminar on Civic Engagement in America* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.bettertogether.org/pdfs/bt_1_29.pdf. Stan z dnia 09.04.2013.
3. BEUGELSDIJK Sjoerd, VAN SCHAIK Ton. Social capital and growth in European regions: an empirical test. *European Journal of Political Economy*. 2005, nr 2, s. 301-324. ISSN 0176-2680.
4. *Biblioteka – małe pomysły na wielkie zmiany* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: Program Rozwoju Bibliotek, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Tryb dostępu: <http://frsi.org.pl/biblioteka-male-pomysly-na-wielkie-zmiany>. Stan z dnia 09.04.2013.
5. BONI Michał (red.). *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Projekt. Część II* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2011. Tryb dostępu: http://zds.kprm.gov.pl/sites/default/files/dsrk_2_tom_17_listopada_2011__0.pdf. Stan z dnia 09.04.2013.
6. BONI Michał (red.). *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów 2009. Tryb dostępu: http://www.wrpo.wielkopolskie.pl/zalaczniki1/2012/Raport_Polska_2030_wyzwania_rozwojowe.pdf. Stan z dnia 09.04.2013.
7. BOURKE Carolyn. Public libraries: building social capital through networking. *Aplis*. 2005, nr 2, s. 71-75. ISSN 1030-5033.
8. CHUCHRO Ewa, OCHMAŃSKI Mikołaj, ZAJĄC Michał (red.). *Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych. Programy kształcenia uniwersyteckiego*. Tom 1. Warszawa: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne, Oddział Warszawski, 2011. ISBN 978-83-931164-3-0.
9. COLEMAN James Samuel. Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*. 1988, nr 94, s. 95-120. ISSN 0002-9602.
10. CZAPIŃSKI Janusz. Kapitał społeczny. In CZAPIŃSKI Janusz, Panek Tomasz (red.). *Diagnoza społeczna 2011* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego, 2011, s. 284-292. Tryb dostępu: www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2011.pdf. Stan z dnia 09.04.2013.
11. DZIAŁEK Jarosław. Kapitał społeczny – ujęcie teoretyczne i praktyka badawcza. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2011, nr 3, s. 100-118. ISSN 1509-4995.
12. DZIAŁEK Jarosław. *Kapitał społeczny jako czynnik rozwoju gospodarczego w skali regionalnej i lokalnej w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011. ISBN 978-83-233-3209-1.
13. ELMBORG James. Libraries as the spaces between us. Recognizing and valuing the third space. *Reference & User Services Quarterly*. 2011, nr 4, s. 338-350. ISSN 1094-9054.
14. FLORIDA Richard. *Narodziny klasy kreatywnej*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, 2010. ISBN 978-83-61587-37-8.
15. GARDNER James Maitland. Heritage protection and social inclusion: a case study from the Bangladeshi community of East London. *International Journal of Heritage Studies*. 2004, nr 1, s. 75-92. ISSN 1352-7258.

16. GITTELL Ross J., VIDAL Avis. *Community organizing: Building social capital as a development strategy*. Thousand Oaks: Sage, 1998. ISBN 978-0803957923.
17. GRANOVETTER Mark. *Getting a job: A study of contacts and careers*. Cambridge: Harvard University Press, 1974. ISBN 978-0674354166.
18. HARRIS Cathryn. Libraries with lattes: the new third place. *Aplis*. 2007, nr 4, s. 145-152. ISSN 1030-5033.
19. HEUMANN GURIAN Elaine. Function follows form: how mixed-used spaces in museums build community. *Curator*. 2001, nr 1, s. 97-112. ISSN 0011-3069.
20. HOMIŃSKI Bartłomiej. Nowe „serce” Warszawy – Buwing na Powiślu. *Czasopismo Techniczne*. 2008, nr 3A, s. 3. ISSN 1897-6271.
21. HOMIŃSKI Bartłomiej. *Wpływ współczesnych przemian cywilizacyjnych na nową rolę bibliotek w strukturze miasta. Praca doktorska* [Dokument elektroniczny]. Kraków: Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, 2011. Tryb dostępu: http://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i5/i2/i13/i5/r5235/HominskiB_WplywWspolczesnych.pdf. Stan z dnia 09.04.2013.
22. KAWACHI Ichiro, SUBRAMANIAN S. V., KIM Daniel (red.). *Social capital and health*. New York: Springer, 2008. ISBN 978-0387713113.
23. KOMARNICKA Karolina, KOZŁOWSKA Beata. *Aktywna biblioteka – miejsce promocji kultury* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: Program Rozwoju Bibliotek, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, 2010. Tryb dostępu: http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/PODRECZNIKI/Specialistyczne/Miejsce_promocji_kultury.pdf. Stan z dnia 09.04.2013.
24. KONIECZNA Danuta. Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek. In *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*. Łódź: Biblioteka Politechniki Łódzkiej, 2006. ISBN 83-920302-4-9.
25. KUBIAK Anna, MISZALSKA Anita. Czy nowa próżnia społeczna, czyli o stanie więzi społecznych w III Rzeczypospolitej. *Kultura i Społeczeństwo*. 2004, nr 2, s. 9-43. ISSN 0023-5172.
26. KUBICA Anna Sali. *Innowacje w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Krakowie* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.zarzadzaniekultura.pl/innowacje-baza-pomyslow/innowacje/innowacje-w-wojewodzkiej-bibliotece-publicznej-w-krakowie>. Stan z dnia 09.04.2013.
27. *Kultura w 2011 r.* Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Krakowie, 2012. ISSN 1506-4360.
28. MELLON Constance A. Library anxiety: a grounded theory and its development. *College & Research Libraries*, 1986, nr 2, s. 160-165. ISSN 0099-0086.
29. MIHAYLOVA Dimitrina. *Social capital in Central and Eastern Europe. A critical assessment and literature review*. Budapest: Central European University, 2004. ISBN 9638656905.
30. MOSEID Tone. Norweskie doświadczenia w tworzeniu i wdrażaniu strategii. Reforma bibliotek 2014. In ŚLIWA Martyna (red.). *Strategie dla kultury. Kultura dla rozwoju. Zarządzanie strategiczne instytucją kultury*. Kraków: MIK, 2011, s. 189-198. ISBN 978-83-61406-44-0.
31. MURZYN-KUPISZ Monika, DZIAŁEK Jarosław. Cultural heritage in building and enhancing social capital. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*. 2013, nr 1, s. 35-54. ISSN 2044-1266.
32. MURZYN-KUPISZ Monika. *Dziedzictwo kulturowe a rozwój lokalny*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2012. ISBN 978-83-7252-609-0.

33. NAPIONTEK Olga. Biblioteki publiczne jako miejsca zdobywania wiedzy i integracji społeczno-kulturowej. *Biblioteki i Archiwa*. 2005, nr 2, s. 3-11. ISSN 1733-4748.
34. NAYLOR Richard, LUNGERSHAUSEN Ulrike, OAKLEY Kate, MANTELLA Lucy. *Assessment of the social impact of participation in HLF-funded projects. Final report* [Dokument elektroniczny]. London: Heritage Lottery Fund; BOP, 2009. Tryb dostępu: http://www.hlf.org.uk/aboutus/howwework/Documents/HLF_Social_Impact_FinalReport_BOP_June_2009.pdf. Stan z dnia 05.04.2013.
35. NOWAK Stefan. System wartości społeczeństwa polskiego. *Studia Socjologiczne*. 1979, nr 4, s. 155-172. ISSN 0039-3371.
36. OLDENBURG Ray. *The great good place: cafés, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. New York: Marlowe & Company, 1999. ISBN 978-1569246818.
37. PĘDICH Marcin. Architektura bibliotek. Analiza trendów na podstawie piśmiennictwa zagranicznego rejestrowanego w Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informatyki. *Przegląd Biblioteczny*. 2007, nr 1, s. 42-66. ISSN 0033-202X.
38. *Po co Polakom biblioteki? Raport po trzech latach działania Programu Rozwoju Bibliotek* [Dokument elektroniczny]. Warszawa: Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, 2012. Tryb dostępu: http://issuu.com/publikacjejrfsi/docs/po_co_polakom_biblioteki/?e=5358310/3387815. Stan z dnia 05.04.2013.
39. *Polityka spójności i miasta: rola miast i aglomeracji w odniesieniu do wzrostu i zatrudnienia w regionach*. Bruksela: Komisja Wspólnot Europejskich, 2006. ISBN 92-79-02555-4.
40. PORTES Alejandro. Social capital. Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*. 1998, nr 24, s. 1-24. ISSN 0360-0572.
41. PORTES Alejandro. The two meanings of social capital. *Sociological Forum*. 2000, nr 1, s. 1-12. ISSN 0884-8971.
42. *Program Strategiczny Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego* [Dokument elektroniczny]. Kraków: Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, 2012. Tryb dostępu: http://www.malopolskie.pl/Pliki/2013/PS%20DiPCW_zal%20do%20uchwaly%20ZWM%20325-13%20z%202013%2003%2019.pdf. Stan z dnia 05.04.2013
43. PRZEWŁOCKA Jadwiga, ADAMIAK Piotr, ZAJĄC Aleksandra. *Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce*. Warszawa: Stowarzyszenie Klon Jawor, 2012. ISBN 978-83-62310-46-3.
44. PUTNAM Robert D., LEONARDI Robert, NANETTI Rafaella Y. *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*. Kraków: Wydawnictwo Znak; Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, 1995. ISBN 83-7006-426-4.
45. PUTNAM Robert. *Samotna gra w kregle*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2009. ISBN 978-83-60807-36-1.
46. SANDELL Richard. Museums and the combating of social inequality: roles, responsibilities, resistance. In SANDELL Richard (red.). *Museums, society, inequality*. London: Routledge, 2002, s. 3-23. ISBN 978-0203167380.
47. SANDELL Richard. Museums as agents of social inclusion. *Museum Management and Curatorship*. 1998, nr 4, s. 401-418. ISSN 0964-7775.
48. SIEGRIST Johannes. Place, social exchange and health: proposed sociological framework. *Social Science and Medicine*. 2000, nr 9, s. 1283-1293. ISSN 0037-7856.
49. SKUDLARSKI Radosław, SZYMOROWSKA Teresa E. *Książnica Kopernikańska w Toruniu*. *Biblioteki i Archiwa*. 2005, nr 2, s. 12-20. ISSN 1733-4748.

50. SMOLEŃ Monika (red.). *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2013. Załącznik do uchwały nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Monitor Polski. Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej, poz. 378.
51. SØNDERGAARD Børge. The red thread. New central library in Hjørring. *Scandinavian Public Library Quarterly*. 2008, nr 4, s. 16-17. ISSN 0036-5602.
52. SWINBOURNE Kathleen. „A safe place to go”. *Libraries and social capital* [Dokument elektroniczny]. Sydney: Public Libraries Branch of The State Library of New South Wales, 2000. Tryb dostępu: http://www.sl.nsw.gov.au/services/public_libraries/docs/safe_place.pdf. Stan z dnia 05.04.2013
53. SZTOMPKA Piotr. Zaufanie, nieufność i dwa paradoksy demokracji. In SZTOMPKA Piotr, KUCIA Marek (red.). *Socjologia. Lektury*. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2005, s. 397-408. ISBN 83-240-0597-8.
54. TEACHMAN Jay D., PAASCH Kathleen, CARVER Karen. Social capital and the generation of human capital. *Social Forces*. 1997, nr 4, s. 1-17. ISSN 0037-7732.
55. TRIGILIA Carlo. Social capital and local development. *European Journal of Social Theory*. 2001, nr 4, s. 427-442. ISSN 1368-4310.
56. WATSON Les. The future of the library as a place of learning: a personal perspective. *New Review of Academic Librarianship*. 2010, nr 16, s. 45-56. ISSN 1361-4533.
57. WEDEL Janine R. Dirty togetherness: institutional nomads, networks, and the state-private interface in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. *Polish Sociological Review*. 2003, nr 2, s. 139-159. ISSN 1231-1413.
58. WESTLUND Hans, ADAM Frane. Social capital and economic performance: A meta-analysis of 65 studies. *European Planning Studies*. 2010, nr 18, s. 893-919. ISSN 0965-4313.
59. WILSON Patricia A. Building social capital: a learning agenda for the twenty-first century. *Urban Studies*, 1997, nr 5/6, s. 745-760. ISSN 0042-0980.
60. WOOLCOCK Michael. Social capital and economic development: toward a theoretical synthesis and policy Framework. *Theory and Society*. 1998, nr 2, s. 151-208. ISSN 0304-2421.
61. WROCŁAWSKA Maria, JERZYK-WOJTECKA Justyna (red.). *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne [Dokument elektroniczny]. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2011. Tryb dostępu: <http://bcu.lib.uni.lodz.pl/dlibra/docmetadata?id=1896&from=publication>. Stan z dnia 05.04.2013.

---

*) Tekst powstał w ramach pracy naukowej związanej z projektem badawczym pt. „Instytucje muzealne z perspektywy ekonomiki kultury” realizowanym w latach 2012–2016. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2011/03/B/H54/01148.

**) Tekst powstał w ramach projektu badawczego „Diagnoza działań instytucji kultury w zakresie budowania i wzmacniania zasobów kapitału społecznego w województwie małopolskim” zrealizowanego w latach 2012–2013 ze środków na działalność statutową Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego na zadania służące rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich, projekt nr DS/MND/WBiNoZ/IGiGP/1/2012.

Biblioteka w świetle teorii wymiarów kultury

Słowa kluczowe: kultura organizacyjna bibliotek, teoria wymiarów kultury, Geert Hofstede

Abstrakt: Artykuł ma na celu przedstawienie problemu funkcjonowania bibliotek w różnych kulturach w oparciu o teorie wymiarów kultury. Przedstawiona została definicja wymiarów kultury i przykłady teorii wymiarów kultury, ze szczególnym uwzględnieniem najnowszej postaci teorii wymiarów kultury zaproponowanej przez Geerta Hofstede. Omówione zostały również pewne aspekty funkcjonowania i organizacji przestrzennej bibliotek w świetle różnic kulturowych związanych z wymiarami kultury. Na koniec zaprezentowano wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów Zakładu INiB Uniwersytetu w Białymstoku.

Keywords: organisational culture of libraries, cultural dimensions theory, Geert Hofstede

Abstract: The aim of this article is to discuss the issue of libraries functioning in the environment of cultural diversity based on cultural dimensions theory. This includes the definition of cultural dimensions and examples of cultural dimensions theory and emphasizes the latest form of cultural dimensions theory proposed by Geert Hofstede. This article describes some aspects of functioning and organising the spatial dimension of libraries in the light of cultural diversity environment linked to cultural dimensions. Finally the research results obtained from students of INiB Department of Białystok University are presented.

Słowo „kultura” w ujęciu antropologicznym i w studiach międzykulturowych ma znaczenie odmienne zarówno od potocznego, jak i od tego stosowanego w naukach humanistycznych. Amerykański antropolog i lingwista Edward Sapir definiuje kulturę jako wszelkie zachowania jednostki, których nie da się wyjaśnić potrzebą fizjologiczną, ale które nabywa jako członek społeczeństwa. **Kultura** jest w tej definicji tworem procesu historycznego, specyficznym dla danej społeczności [10, s. 37-38]. Z kolei Geert Hofstede odchodzi w swojej definicji od samych zachowań i wskazuje na procesy psychologiczne, które są tych zachowań podstawą, definiując kulturę jako „zaprogramowanie umysłu, które odróżnia członków jednej grupy lub kategorii ludzi od drugiej” [2, s. 17]. Analogii do programu komputerowego używa Clifford Geertz, pisząc: „Kulturę najlepiej byłoby postrzegać nie jako zespoły konkretnych wzorców zachowania (...), lecz jako zestaw mechanizmów kontrolnych – planów, wytycznych, zasad, instrukcji (tego, co w informatyce nazywa się „programami”) – stosowanych w celu sterowania zachowaniem” [1, s. 63]. Podobnie, Fons Trompenaars zauważa, iż „istotą kultury nie jest [...] to, co widzialne i namacalne, przedmioty stworzone przez człowieka, ale wspólne dla grupy ludzi pojmowanie i interpretowanie świata” [11, s. 15].

Wymiary kultury są narzędziem analizy, opisu i porównywania kultur. Geert Hofstede, twórca jednej z najbardziej znanych teorii wymiarów kultury, definiuje je jako pewne aspekty kultury, dające się zmierzyć i pozwalające określić pozycję danej kultury

wobec innych kultur [2, s. 36]. Można powiedzieć, że pojedynczy wymiar to w tym przypadku pewna grupa sytuacji lub konfliktów społecznych, a sposoby rozstrzygania tych konfliktów czy też postawy pożądane w danej sytuacji społecznej określają pozycję kultury w danym wymiarze. Wymiary najczęściej przedstawiane są w postaci pary skrajnych postaw wobec pewnego typu problemów i sytuacji, a kultury opisuje się pokazując, jak blisko jednej z tych skrajności się znajdują. Należy przy tym podkreślić, że postawy opisywane przez wymiary kultury są nieświadome oraz że są przez przedstawicieli danej kultury przyjmowane za normę i za pewnik. Jest to częstym źródłem nieporozumień między przedstawicielami różnych kultur, którzy nie są świadomi tych różnic. Teorie wymiarów kultury mają między innymi pomóc w unikaniu takich nieporozumień.

Teoria wymiarów kultury Geerta Hofstedeego jest jedną z najbardziej znanych teorii tego typu. Charakteryzuje ją bardzo dobra podstawa empiryczna. Hofstede sformułował swoje pierwotne cztery wymiary przede wszystkim w oparciu o szeroko zakrojone badania przeprowadzone na pracownikach firmy IBM z ponad 50 krajów [2, s. 35]. Wyniki jego analizy potwierdziły też późniejsze repliki tych badań i odrębne badania, takie jak Chinese Values Survey czy World Values Survey. W odróżnieniu od wielu teorii opartych o obserwacje i „dowody anegdotyczne”, szczegółowe badania, na których opiera swoją analizę Hofstede, pozwalają na precyzyjne określenie pozycji danej kultury na skali poszczególnych wymiarów. Choć może to być uznane za zbyt sztywne i nadmierne uproszczenie złożonego problemu różnic międzykulturowych, to jednocześnie pozwala na lepsze porównywanie różnych kultur. Łatwo jest porównywać dwie kultury, wykazując, że dana cecha występuje w większym natężeniu w jednej niż w drugiej. Natomiast metoda Hofstedeego pozwala na porównywanie wielu kultur na skali jednego wymiaru, pokazując np., że kultura polska jest mniej indywidualistyczna niż amerykańska, ale bardziej indywidualistyczna niż kultura rosyjska, która z kolei jest bardziej indywidualistyczna niż kultura chińska [2, s. 91].

Wielką zaletą teorii Hofstedeego jest także jej kompleksowość. Choć jego analizy oparte są przede wszystkim na badaniach stosunków w miejscu pracy, to opisywane zjawiska kulturowe rozciągają się także na inne sfery życia – rodzinę, szkołę, etc. Hofstede w miarę szczegółowo opisuje znaczenie poszczególnych wymiarów kultury w tych sferach. Dzięki temu jego teoria może się stać podstawą do analizy obszarów życia społecznego nie ujętych w pierwotnym opracowaniu. Jednym z takich obszarów jest funkcjonowanie bibliotek.

Wykorzystanie wymiarów kultury Hofstedeego w bibliotekoznawstwie nie jest koncepcją całkowicie nową. W swoich wcześniejszych pracach wskazują na wpływ, jaki różne wartości poszczególnych wymiarów mogą mieć na architekturę i organizację przestrzenną bibliotek [8] oraz na motywowanie pracowników bibliotek [9] w różnych kulturach. Wymiary kultury Hofstedeego, wraz z pewnymi odniesieniami do funkcjonowania bibliotek, omawia również Elżbieta Barbara Zybert w swojej książce *Kultura organizacyjna w bibliotekach* [12, s. 30-37]. Do teorii tej odwołuje się także Bożena Jaskowska, która wykorzystuje model Hofstedeego do opisywania nie tylko kultury narodowej [4], ale także kultury organizacyjnej bibliotek [5; 6; 7].

Pierwotnie model Hofstedeego składał się z czterech wymiarów, takich jak:

- dystans władzy (ang. *Power Distance Index* – PDI) – odzwierciedla dystans, jaki dzieli przełożonych i podwładnych, jak również w pewnym stopniu jakie panują między nimi stosunki i w jakim zakresie akceptowane są nierówności między jednymi i drugimi;
- indywidualizm/kolektywizm (ang. *Individualism* – IDV) – wskazuje na relacje między jednostką a grupą. W kulturach indywidualistycznych przedkłada się dobro jednostki nad dobro grupy. Z kolei w kulturach kolektywistycznych jednostka jest postrzegana poprzez pryzmat jej przynależności do grupy;
- męskość/kobiecość (ang. *Masculinity* – MAS) – jest przede wszystkim miarą różnic między rolami społecznymi kobiet i mężczyzn. Postawy mężczyzn i kobiet są bardziej zbliżone w kulturach kobiecych niż w kulturach męskich, ale też postawy osób obu płci w kulturach męskich są bliższe męskiego bieguna tego wymiaru niż w kobiecych;
- unikanie niepewności (ang. *Uncertainty Avoidance Index* – UAI) – wskazuje w jakim stopniu ludzie są skłonni zaakceptować niepewność i nieprzewidywalność otaczającego ich świata. W kulturach o silnym unikaniu niepewności dąży się do zapewnienia jak największej przewidywalności, m.in. poprzez tworzenie rozbudowanych systemów reguł i rygorystyczne ich przestrzeganie.

Późniejsze badania przeprowadzone przez chińskich naukowców również wskazały na istnienie czterech wymiarów kultury, jednak analiza korelacji tych wymiarów z wymiarami odkrytymi przez Geerta Hofstedeego wskazała, że tylko trzy z nich pokrywają się z wymiarami wynikającymi z badań IBM. Czwarty wymiar okazał się być zupełnie nowym wymiarem, którego nie dało się wykryć we wcześniejszych badaniach³. Piąty wymiar nazwany został orientacją długo- lub krótkoterminową (ang. *Long Term Orientation* – LTO). Opisuje on przede wszystkim stosunek do przyszłości (wyrażający się m.in. w takich cechach, jak zapobiegliwość i oszczędność vs konsumpcja czy wytrwałość vs szybki zysk), ale zawiera też szereg innych wartości, takich jak poszanowanie tradycji i dbałość o „zachowanie twarzy” (orientacja krótkoterminowa) czy poczucie wstydu (orientacja długoterminowa).

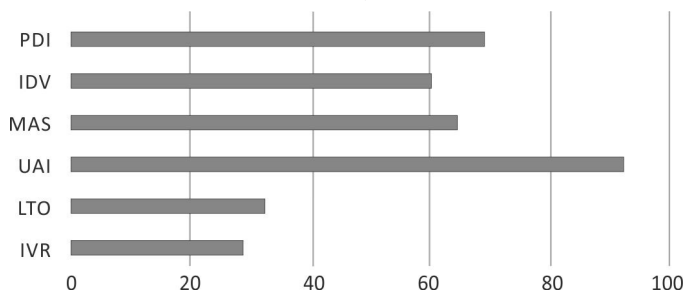
W najnowszym wydaniu swojej książki *Cultures and Organizations* [3] Geert Hofstede dołącza szósty wymiar – zaspokajanie potrzeb vs powściągliwość (ang. *Indulgence vs Restraint* – IVR). Zaspokajanie potrzeb (ang. *Indulgence*) to swoboda zaspokajania naturalnych potrzeb związanych z rozrywką i przyjemnościami w życiu, podczas gdy powściągliwość (ang. *Restraint*) to przekonanie, że zaspokajanie tych potrzeb powinno być ograniczane i regulowane przez ścisłe normy społeczne [3, s. 281]. Ludzie w kulturach o wysokim IVR (mniej powściągliwych) są generalnie bardziej zadowoleni z życia, optymistyczni i przekonani o dobrym stanie swojego zdrowia. Przywiązują też większą wagę do przyjaźni, częściej korzystają z różnych środków komunikacji, chętniej oglądają zagraniczne filmy i słuchają zagranicznej

³ *Chinese Values Survey* celowo odchodził od wzorców zachodnich, skupiając się na wartościach typowych dla kultury chińskiej. Fakt, że doprowadziło to do odkrycia nowego wymiaru kultury wskazuje, jak własna kultura ogranicza badacza, warunkując, jakiego rodzaju pytania są stawiane. Jest to swoisty paradoks badań międzykulturowych.

muzyki. Częściej też uśmiechają się do obcych. W polityce, w kulturach o wysokim IVR większą wagę przykładają się do wolności słowa niż do utrzymywania porządku w kraju.

Wymiar ten został odkryty w efekcie analizy wyników World Values Survey (szeroko zakrojonych ogólnoswiatowych badań⁴), wykonanej przez Michaela Minkova [3, s. 280]. Na IVR składają się charakterystyki, które w badaniach WVS okazały się najsilniejszymi predyktorami „subiektywnego zadowolenia z życia” (ang. *Subjective Well-Being*): poczucie szczęścia (ang. *Happiness*), poczucie kontroli nad własnym życiem (ang. *Life control*), znaczenie rozrywek i czasu wolnego (ang. *Importance of leisure*). Te trzy charakterystyki „są ze sobą skorelowane i to powiązanie pozostaje stabilne w kolejnych etapach badań” [3, s. 281]. Co istotne, jest to całkowicie nowy wymiar, który nie ma swojego odpowiednika we wcześniejszych teoriach [3, s. 281]. Kultura polska na skali tego wymiaru osiąga wynik 29 [3, s. 284], co wydaje się być zgodne z codziennym doświadczeniem obcowania z tą kulturą. Wartości pozostałych wymiarów Hofstedeego dla kultury polskiej przedstawiają się następująco: dystans władzy (PDI): 68, indywidualizm (IDV): 60, męskość/kobiecość (MAS): 64, unikanie niepewności (UAI): 93, orientacja długoterminowa (LTO): 32. Zwraca uwagę przede wszystkim bardzo wysokie unikanie niepewności i orientacja krótkoterminowa (rys. 1).

Rysunek 1. Wartości wymiarów dla kultury polskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: HOFSTEDE Geert, HOFSTEDE Gert Jan, MINKOV, Michael. *Cultures and Organizations: software of the mind: intercultural cooperation and its importance for survival*. New York, 2010.

W odróżnieniu od pozostałych pięciu wymiarów w teorii Hofstedeego, których związki z bibliotekoznawstwem zostały już opisane we wcześniejszych publikacjach [4-9], wymiar „zaspokajanie potrzeb vs powściągliwość” (ang. *Indulgence vs Restraint – IVR*) jest nowym, słabo jeszcze opracowanym elementem teorii. Warto byłoby więc zastanowić się nad jego potencjalnym związkiem z organizacją i działalnością bibliotek.

Większe znaczenie przykładane w kulturach o wysokim IVR do czasu wolnego i rozrywek może mieć znaczenie zarówno dla kształtowania księgozbioru (więcej pozycji „rozrywkowych”, nawet w bibliotekach naukowych), jak i organizacji przestrzeni biblioteki (więcej miejsc przeznaczonych na spotkania towarzyskie czytelników czy cele rozrywkowe, takich jak kawiarnia, bar, czy świetlica). Na dobór zbiorów specjalnych z pewnością ma też wpływ pozytywny stosunek do zagranicznych filmów i muzyki. Można się też spodziewać

⁴ Więcej na temat WVS można dowiedzieć się ze strony internetowej projektu: <http://www.worldvalues-survey.org/>.

większej tolerancji dla wykorzystania bibliotecznych komputerów do celów „rozrykowych”, a przede wszystkim do odczytywania prywatnej korespondencji. Większy optymizm tych kultur może sprzyjać innowacjom i wdrażaniu nowych projektów (zgodnie z maksymą „to się musi udać”), ale może też prowadzić do zaniedbywania pewnych zmian (w związku z przekonaniem, że „i tak będzie dobrze”). Warto też podkreślić, że biblioteki mają szczególną rolę w propagowaniu wolności słowa, która jest związana z wysokim IVR.

Podobnie jak w kulturach o wysokim LTO (zorientowanych długoterminowo)⁵, w kulturach o niskim IVR duże znaczenie przykłada się do oszczędności, co może znajdować odbicie zarówno w zarządzaniu środkami biblioteki, jak i w stosowaniu oszczędnych rozwiązań w budownictwie bibliotecznym. Może to jednak nie sprzyjać elastyczności, ponieważ wprowadzanie zmian jest zawsze kosztowne. Wydaje się prawdopodobne, że bibliotekarze w kulturach o wysokim IVR chętniej będą przekształcać swoją bibliotekę, by dostosować ją do bieżących potrzeb czytelników. Nie oznacza to jednak automatycznie stosowania elastycznych rozwiązań w budownictwie, co jest raczej przejawem orientacji długoterminowej.

W grudniu 2012 r. wśród studentów pierwszego i drugiego roku Informatyki i Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie w Białymstoku przeprowadzono badanie ankietowe, będące uproszczoną formą badań opisywanych przez Hofstede w książce *Kultury i Organizacje*. W przytoczonych przez Hofstede badaniach z 1970 r. [2] studentom z Francji, Niemiec i Wielkiej Brytanii przedstawiono studium przypadku pewnej firmy borykającej się z wewnętrznym konfliktem i poproszono o zdiagnozowanie jego przyczyn oraz zaproponowanie rozwiązań. Większość studentów z każdego kraju zaproponowało podobną diagnozę i podobne rozwiązanie, inne dla każdej z grup narodowych. Co istotne, kraje te różnią się znacznie pod względem dystansu władzy (PDI) i unikania niepewności (UAI): kulturę francuską charakteryzuje wysoki PDI i wysokie UAI, brytyjską odwrotnie: niski PDI i niskie UAI, a niemiecką niski PDI i dość wysokie UAI. Na podstawie tych obserwacji Hofstede wyróżnił trzy modele organizacji, charakterystyczne dla kultur o różnych PDI i UAI. Do tego, w oparciu o swoje obserwacje, dodał czwarty model, typowy dla kultur o wysokim PDI i niskim UAI. Te cztery modele to:

- piramida (wysokie PDI i UAI) – na szczycie hierarchii w organizacji stoi jedna osoba, np. dyrektor, któremu podlegają kierownicy działów, którym z kolei podlegają kierownicy niższego szczebla itd. W sytuacjach konfliktów lub problemów kierownik bądź dyrektor odpowiedniego szczebla rozsądza konflikty i ustala, jak podobne problemy mają być rozwiązywane w przyszłości;
- maszyna (niskie PDI, wysokie UAI) – w organizacjach tego typu interwencje kierownictwa są niezwykle rzadkie, ponieważ prawdziwą siłą kontrolującą organizację są reguły i procedury w niej obowiązujące. W rzadkich sytuacjach problemów, których przepisy nie obejmują, nowe regulacje są dodawane, niekoniecznie przez kierownika (mogą się tym zajmować grupy pracowników, zewnętrzni eksperci itp.);
- targowisko (niskie PDI i UAI) – w takich organizacjach konflikty rozstrzyga się na drodze negocjacji, a problemy rozwiązywane są wspólnie. Interwencje kierownictwa

⁵ LTO i IVR są w pewnym stopniu skorelowane, ale nie zawsze taka korelacja zachodzi. Co ciekawe, podczas gdy zdarzają się kultury silnie powściągliwe, ale zorientowane na zdecydowanie krótkoterminowo, to nie ma w wynikach badań kultur o bardzo wysokim LTO i zarazem bardzo wysokim IVR.

są rzadkie i mają raczej na celu skłonienie podwładnych do kompromisu, niż odgórne narzucenie im rozwiązania;

- rodzina (wysoki PDI i niskie UAI) – w organizacjach o takiej strukturze kontrola kierownictwa jest nie tylko skoncentrowana (jak w organizacjach o strukturze piramidy), ale także permanentna – przełożony nie ustala procedur rozstrzygania konfliktów i rozwiązywania problemów, ale interweniuje osobiście za każdym razem. Z kolei podwładni unikają podejmowania decyzji, starając się jak najczęściej odwoływać do autorytetu przełożonego. Ten model organizacji nie pojawił się w przytoczonych wcześniej badaniach, został dodany przez Hofstede'go w oparciu o dyskusje z uczonymi z Indii oraz Indonezji i wydaje się być typowy dla niektórych kultur dalekowschodnich i afrykańskich.

Celem badania przeprowadzonego wśród studentów Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu w Białymstoku było sprawdzenie, jaki model organizacji uważają za najbardziej odpowiedni przyszli pracownicy polskich bibliotek. Jak już wspomniano wcześniej, w teorii Hofstede'go kulturę polską charakteryzuje bardzo silne unikanie niepewności (UAI = 93) i dość duży dystans władzy (PDI = 68). Tak więc typowy w polskich organizacjach powinien być model „piramidy”. W badaniu respondentom przedstawiono następujący opis sytuacji:

Opisany przypadek ma miejsce w ośrodku bibliografii narodowej, pracującym nad bibliografią retrospektywną (książek starych). Praca ośrodka zorganizowana jest w taki sposób, że opisy tworzone są przez bibliografów z autopsji, tj. na podstawie samej książki, a nie istniejących opisów katalogowych czy bibliograficznych. Następnie opisy te trafiają do redaktora tomu, który odpowiada za pojedynczy tom bibliografii, a następnie do redaktora całości. W ośrodku zatrudnione są też osoby odpowiadające za publikację bibliografii i przenoszenie jej do baz danych. Całością zarządza kierownik działu bibliografii.

W tym przypadku redaktor tomu poddawał opisy bardzo wnikliwej korekcie – każdy opis sprawdzany był przez niego osobiście z opisywaną książką. Proces ten był niezwykle długotrwały (nawet kilkuletni), ale dawał w efekcie bardzo małą liczbę błędów (poniżej 1% błędnych opisów). Prowadziło to jednak do konfliktów z nowozatrudnioną redaktorką całości, która naciskała na skrócenie procesu korekty, a nawet na tworzenie opisów nie z autopsji, ale na podstawie istniejących kart katalogowych, chcąc przyspieszyć moment ukazania się bibliografii drukiem.

Konflikt ten przenosił się również na szeregowych pracowników. Bibliografowie generalnie opowiadali się za dłuższym, ale bardziej dokładnym procesem opisu i korekty, podczas gdy pracownicy odpowiedzialni za druk i bazy danych preferowali mniej dokładny proces pozwalający na szybsze udostępnienie bibliografii użytkownikom.

Problem ten powtarzał się wielokrotnie, jak również przenosił się na prywatne stosunki pracowników – pracownicy z obu grup nie odzywali się do siebie, unikali kontaktów i wyrażali się niepochlebnie o drugiej grupie.

Nie jest to przykład autentyczny ani w pełni realistyczny, ale dotyczy pewnych problemów związanych z pracami bibliograficznymi, jednocześnie przedstawiając sytuację konfliktu kluczową dla tego badania. Studentom przedstawiono ten przykład zamiast

przypadku opisywanego przez Hofstede, aby dać im poczucie, że rozwiązują nie problem abstrakcyjny, ale osadzony w kontekście pracy, do której są przygotowywani na studiach. Opis przypadku jest niezbyt rozbudowany ze względu na ograniczenia czasowe badania przeprowadzanego podczas zajęć, jak również dlatego, że zasadnicze pytanie skierowane do studentów było pytaniem zamkniętym (a nie jak w przypadku oryginalnych badań – otwartym). Studentów poproszono o udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie:

Proszę wybrać jedno z poniższych rozwiązań problemu, które wydaje się Państwu najlepsze. Proszę w 2 zdaniach uzasadnić odpowiedź.

- 1) Powinien istnieć regulamin pracy ośrodka bibliografii przewidujący takie konflikty i sposoby ich rozwiązywania.
- 2) Za każdym razem, kiedy pojawia się problem, redaktorzy powinni zwracać się do kierownika działu bibliografii z prośbą o jego rozstrzygnięcie.
- 3) Redaktorzy powinni być w stanie „dogadać się” ze sobą i wspólnie ustalić odpowiedni kompromis.
- 4) Kierownik ośrodka bibliografii powinien ustalić procedury pracy, które pozwolą rozwiązać konflikt i uniknąć go w przyszłości.

Odpowiedzi te są adekwatne dla organizacji o strukturze: maszyny (odp. 1), rodziny (odp. 2), targowiska (odp. 3) i piramidy (odp. 4). Kolejność odpowiedzi jest przypadkowa, ale odpowiedź czwarta (piramida) celowo nie została umieszczona na pierwszym miejscu, aby uniknąć sugerowania tej odpowiedzi respondentom. Jest to istotne, ponieważ według modelu wymiarów kultury Hofstede to właśnie ten model organizacji powinien dominować w kulturze polskiej.

W badaniu zastosowano pytanie zamknięte z kilku powodów. Po pierwsze, badanie to nie ma na celu sformułowania teorii, a zbadanie postaw studentów z użyciem istniejącej teorii. Stąd pytanie zamknięte daje odpowiedzi bardziej precyzyjne i łatwiejsze do interpretacji. Ponadto taka forma badania zajmuje mniej czasu i daje mniejszą liczbę przypadków, w których odpowiedzi nie udzielono lub odpowiedź trzeba odrzucić.

Dodatkowo studentów drugiego roku poproszono wcześniej o udzielenie krótkiej odpowiedzi na pytanie otwarte: „Proszę w kilku zdaniach opisać, co Państwa zdaniem jest źródłem konfliktu i w jaki sposób konflikt mógłby być rozwiązany. Proszę jednak unikać opowiadania się po jednej ze stron, ale skupić się na procedurze organizacyjnej, która pozwoliłaby rozwiązać problem, jak również uniknąć podobnych konfliktów w przyszłości”. Część z pytaniami otwartymi została przeprowadzona wcześniej, tak aby nie sugerować respondentom możliwych odpowiedzi.

W badaniu wzięło udział 34 studentów Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, w tym 15 studentów II roku i 19 studentów I roku. Studenci udzielali odpowiedzi poprzez forum internetowe⁶. W części z pytaniami zamkniętymi wystąpiła jedna odpowiedź niejednoznaczna, która nie została ujęta w wynikach.

⁶ Oryginalny kwestionariusz badań wraz z odpowiedziami studentów można znaleźć pod adresem: <http://www.wyspyrpg.fora.pl/inib,36/studium-przypadku-badanie-1,634.html> (część z pytaniami otwartymi) i <http://www.wyspyrpg.fora.pl/inib,36/studium-przypadku-badanie-2,638.html> (część z pytaniami zamkniętymi).

Najczęściej udzielaną odpowiedzią była odpowiedź trzecia: „redaktorzy powinni być w stanie „dogadać się” ze sobą i wspólnie ustalić odpowiedni kompromis”. Tej odpowiedzi udzieliło 16 z 33 studentów biorących udział w badaniu (a więc była to prawie połowa odpowiedzi). Co ciekawe, jest to niezgodne z przewidywaniami teorii wymiarów kultury Hofstedeego. Być może jest to spowodowane tym, że respondenci to osoby młode, bez doświadczenia zawodowego.

Drugą najczęściej pojawiającą się odpowiedzią, którą wybrało 10 spośród 33 studentów była odpowiedź czwarta: „kierownik ośrodka bibliografii powinien ustalić procedury pracy, które pozwolą rozwiązać konflikt i uniknąć go w przyszłości”. Zgodnie z przewidywaniami modelu kultury Hofstedeego ta odpowiedź powinna być podawana najczęściej. Można więc powiedzieć, że wyniki przynajmniej w pewnym stopniu zgadzają się z modelem teoretycznym.

Na trzecim miejscu znalazła się odpowiedź pierwsza: „powinien istnieć regulamin pracy ośrodka bibliografii przewidujący takie konflikty i sposoby ich rozwiązywania”, którą wybrało 7 spośród 33 studentów biorących udział w badaniu. Jedna ze studentek podkreśliła nawet, że „najlepszym sposobem byłoby stworzenie takiego regulaminu z pomocą osoby bezstronnej”. Co ciekawe, zdecydowaną większość (6) spośród tych odpowiedzi podali studenci pierwszego roku. Tylko jeden spośród studentów drugiego roku wybrał tę odpowiedź. Poza tym rozkład odpowiedzi w obu grupach był identyczny (8 razy odp. 3 i 5 razy odp. 4).

Odpowiedź druga: „za każdym razem kiedy pojawia się problem, redaktorzy powinni zwracać się do kierownika działu bibliografii z prośbą o jego rozstrzygnięcie” nie pojawiła się ani razu, co jest w pewnym sensie zgodne z przewidywaniami teorii, ponieważ jest to model organizacji typowy dla kultur nieeuropejskich, bardzo odległych od kultury polskiej.

Analiza odpowiedzi na pytanie otwarte jest trudniejsza, ale zarazem być może ciekawsza. W niektórych przypadkach studenci udzielali dwóch różnych odpowiedzi, niekiedy zaś ich odpowiedzi można zinterpretować na dwa sposoby. Na przykład kilka osób napisało, że „należy ustalić odpowiednie procedury” lub „należy wydać odpowiednie dyspozycje”, co sugeruje model „maszyny”, ale może też oznaczać model „piramidy”, ponieważ w odpowiedzi nie określono, kto ma wydać te dyspozycje. Trzy osoby skupiły się na „technicznej” stronie problemu, ale nie napisały, jak wyobrażają sobie wdrożenie swojego rozwiązania. Tym samym odpowiedzi tych nie dało się zaklasyfikować, choć jedna z nich sugerowała model „targowiska”⁷. Pięć spośród udzielonych odpowiedzi było bardzo ogólnikowych – głównie były to deklaracje, że „potrzebny jest kompromis”, bez konkretnych sugestii, jak ten kompromis osiągnąć. Spośród odpowiedzi, które dało się przypisać do konkretnego modelu organizacji, cztery razy pojawiło się „targowisko”, dwa razy odpowiedź sugerująca „maszynę” lub „piramidę”, raz odpowiedź jednoznacznie wskazująca na „piramidę” i raz odpowiedź jednoznacznie wskazująca na „maszynę”. Ta trudność w rozróżnieniu między modelem „piramidy” i „maszyny” wydaje się być zgodna z bardzo silnym unikaniem niepewności przy umiarkowanie dużym dystansem władzy w kulturze polskiej.

⁷ „Ważna jest więc współpraca i myślę, że rozwiąże to konflikt”.

Pewne wnioski można też wyciągnąć na podstawie diagnozy problemu, jaką stawiali respondenci. Trzy osoby za przyczynę problemu uznały złą organizację pracy, co sugeruje model „maszyny”. Również trzy osoby źródła problemu upatrywały w braku lub złej komunikacji, co sugeruje model „targowiska”. Tylko jedna osoba odpowiedzialnością za opisaną sytuację obciążyła szefów działów, co pasuje do modelu „piramidy”. Jak widać, w części z pytaniami otwartymi również najczęściej postulowano model „targowiska”, na kolejnym miejscu stawiając model „maszyny” i „piramidy”. Potwierdza to wnioski z części z pytaniem zamkniętym.

Z badań Bożeny Jaskowskiej wynika, że w bibliotekach uczelni publicznych przeważa kultura organizacyjna o silnym unikaniu niepewności i umiarkowanie dużym dystansie władzy (co pasuje do modelu „piramidy”), podczas gdy w bibliotekach uczelni niepublicznych spotykamy się z małym dystansem władzy i średnim unikaniem niepewności (co pasuje do modelu „maszyny” lub „targowiska”) [5, s. 35]. Jaskowska przedstawia też postulowany model „biblioteki akademickiej w obliczu zmian”, w którym za pożądane uznaje niski dystans władzy i słabe unikanie niepewności (a więc model „targowiska”) [5, s. 34]. Wyniki te nie pokrywają się w pełni z wynikami badań przeprowadzonych wśród studentów INiB UwB. Wydaje się, że w rzeczywistości model „piramidy” występuje w polskich bibliotekach częściej niż chcieliby tego studenci bibliotekoznawstwa. Z drugiej strony, być może za napawający optymizmem należy uznać fakt, że prawie połowa studentów opowiedziała się za modelem „targowiska”, który pasuje do postulowanej przez Bożenę Jaskowską „biblioteki akademickiej w obliczu zmian”.

Bibliografia

1. GEERTZ Clifford. *Interpretacja kultur*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2005. ISBN 83-233-2054-3.
2. HOFSTEDE Geert, HOFSTEDE Gert Jan. *Kultury i organizacje: zaprogramowanie umysłu*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2007. ISBN 83-208-1685-8.
3. HOFSTEDE Geert, HOFSTEDE Gert Jan, MINKOV Michael. *Cultures and Organizations: software of the mind: intercultural cooperation and its importance for survival*. New York [etc.]: McGraw-Hill, 2010. ISBN 978-07-166418-9.
4. JASKOWSKA Bożena. *Biblioteka w kulturze – kultura w bibliotece: procesy informacyjno-biblioteczne na tle polskiej kultury narodowej*. In GANIŃSKA Halina (red.). *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*. T. 1. Poznań: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 2005, s. 30–41. ISBN 83-910677-2-6.
5. JASKOWSKA, Bożena. *Jak badać kulturę organizacyjną w bibliotece akademickiej?* In BRZEŹIŃSKA-STEC Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008, s. 25–42. ISBN 978-83-7431-159-5.
6. JASKOWSKA Bożena. *Kultura organizacyjna służb informacyjnych bibliotek akademickich: na przykładzie uczelni ekonomicznych* [Rozprawa doktorska]. Warszawa: Uniwersytet Warszawski. Wydział Historyczny, 2007.
7. JASKOWSKA Bożena. *Kultura organizacyjna służb informacyjnych w procesie wprowadzania zmian*. *Praktyka i Teoria Informatyki Naukowej i Technicznej*. 2004, t. 12, nr 2, s. 3-9. ISSN 1230-5529.

8. PĘDICH Marcin. Biblioteka w pięciu wymiarach – budownictwo biblioteczne w kontekście wymiarów kultury według Geerta Hofstede. In BRZEŹIŃSKA-STEC Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008, s. 427-439. ISBN 978-83-7431-159-5.
9. PĘDICH Marcin. Kontekst kulturowy a motywowanie pracowników bibliotek. W oparciu o teorię wymiarów kultury Geerta Hofstede. In BRZEŹIŃSKA-STEC Halina, KUDRAWIEC Jolanta (red.). *Marketing wewnętrzny i zarządzanie zasobami ludzkimi w bibliotece*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2010, s. 180-190. ISBN 978-83-7431-240-0.
10. SAPIR Edward, IRVINE Judith T. *The psychology of culture: a course of lectures*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2002. ISBN 978-3110172829.
11. TROMPENAARS Fons, HAMPDEN-TURNER Charles. *Siedem wymiarów kultury: znaczenie różnic kulturowych w działalności gospodarczej*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna, 2002. ISBN 83-88597-65-5.
12. ZYBERT Elżbieta Barbara. *Kultura organizacyjna w bibliotekach*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2004. ISBN 83-89316-21-8.

Rola organizacji bibliotekarskich w popularyzacji marketingu bibliotecznego

Słowa kluczowe: organizacje bibliotekarskie, marketing biblioteczny, konkursy dla bibliotek

Abstrakt: W artykule przedstawiono działania wybranych organizacji bibliotekarskich na rzecz marketingu bibliotecznego. W tym celu zaprezentowano International Federation of Library Associations, American Library Association i Chartered Institute of Library and Information Professionals. Szczególną uwagę poświęcono konkursom, których celem jest nagradzanie bibliotek realizujących ciekawe kampanie marketingowe.

Keywords: library associations, library marketing, competitions for libraries

Abstract: The article describes the activities of selected library associations in library marketing promotion. This includes the presentation of International Federation of Library Associations, American Library Association and Chartered Institute of Library and Information Professionals. A particular attention is devoted to competitions whose purpose is to reward these libraries which have implemented creative, results-oriented marketing projects or campaigns.

Potrzebę założenia zawodowej organizacji bibliotekarzy zauważono pod koniec XIX w. w Stanach Zjednoczonych, powołując w 1876 r. American Library Association (ALA), zaś w Wielkiej Brytanii zakładając w 1877 r. Library Association. W kolejnych latach, zwłaszcza po powstaniu w 1927 r. International Federation of Library Associations (Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich – IFLA), bibliotekarze zaczęli zakładać stowarzyszenia w innych krajach. Według *Encyklopedii wiedzy o książce* [2, poz. 1722-1723] kluczowym zadaniem tychże organizacji jest obrona interesów bibliotek i bibliotekarzy, podnoszenie kwalifikacji zawodowych, propagowanie współpracy bibliotecznej oraz rozwijanie wiedzy bibliotekarskiej. Wiele z nich ma ogromny wpływ na kształtowanie polityki bibliotecznej swoich krajów, rozwój bibliotek, wyznaczanie standardów etycznych zawodu oraz kształcenie bibliotekarzy.

Stowarzyszenia bibliotekarskie, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym, odgrywają istotną rolę w popularyzacji marketingu bibliotecznego, jakości usług i działalności bibliotek na rzecz społeczeństwa. Wiele z nich ma w swych strukturach wydzielony oddział zajmujący się tą tematyką, którego członkowie publikują teksty na temat marketingu, organizują zjazdy, konferencje i kursy.

IFLA jest wiodącym, międzynarodowym stowarzyszeniem organizacji bibliotecznych, którego celem jest promocja współpracy międzynarodowej, realizacja badań i rozwój we wszystkich dziedzinach związanych z działalnością bibliotek. Została założona w 1927 r.

w Edynburgu (Szkocja), kiedy to stowarzyszenia bibliotek z 14 krajów europejskich i Stanów Zjednoczonych podpisały rezolucję na obchody 50-lecia Stowarzyszenia Bibliotek w Wielkiej Brytanii. Obecnie Przewodniczącą IFLA jest Ingrid Parent.

W ramach IFLA pracuje wiele sekcji i oddziałów. Jedną z nich, powołaną w 1997 r. podczas konferencji w Kopenhadze, jest Sekcja Zarządzania i Marketingu (ang. *Management and Marketing Section*). Powstała jako odpowiedź na rosnące zainteresowanie tematyką marketingu wśród pracowników bibliotek. W ramach działalności Sekcji opracowano słownik terminów z zakresu marketingu bibliotecznego: *Glossary of marketing definitions: IFLA Section on Management and Marketing* (Christine M. Koontz, 2001)⁸ oraz wiele innych publikacji. Do jednych z najnowszych pozycji książkowych, przygotowanych przez członków Sekcji i wydanych w serii IFLA można zaliczyć:

- Flaten Trine. *Management, marketing and promotion of library services based on statistics, analyses and evaluation*. Munich: K.G. Saur, 2006;
- Gupta Diesh K. (red.) *Marketing library and information services: International perspectives*. Munich: K.G. Suar, 2006;
- Gupta Diesh K. (red.) *Marketing library and information services II. A global outlook*. Munich: K.G. Suar, 2013;
- Gupta Diesh K. (red.) *Marketing Libraries in Web 2.0 World*. Munich: K.G. Saur, 2011;
- McAdam Daisy. *E-Learning for Management & Marketing in Libraries*. Munich: K.G. Saur, 2005.

Istotnym obszarem działalności Sekcji jest organizacja corocznych konferencji podejmujących aktualne zagadnienia marketingu. W ostatnich latach były one poświęcone następującym tematom:

- IFLA World Library and Information Congress, 16–22 August 2014, Lyon, France. Temat: *Less=less; Managing for greater impact*;
- IFLA World Library and Information Congress, 17–23 August 2013, Singapore. Temat: *Marketing on a shoe string*;
- IFLA World Library and Information Congress, 11–17 August 2012, Helsinki, Finland. Temat: *Creating a culture for innovation and change Management and Marketing with Academic and Research Libraries Sections*;
- Satellite meeting, Turku, Finland, 9 August 2012. Temat: *Library's Efficiency, Impact and Outcomes Statistical Evaluation and Other Methods as Tools for Management and Decision-making*.

Kolejną inicjatywą było utworzenie *The IFLA International Marketing Award*. Nagrodę tę mogą otrzymać organizacje, które wdrożyły twórczy projekt realizujący kampanię marketingową. Celem nagrody jest uhonorowanie najlepszych projektów marketingowych wprowadzanych przez biblioteki na całym świecie, zachęcanie do działań marketingowych w bibliotekach oraz danie szansy bibliotekom na wymianę doświadczeń marketingowych. Placówka chcąc wziąć udział w konkursie musi:

⁸ Słownik dostępny jest na: <http://archive.ifla.org/VII/s34/pubs/glossary.htm>.

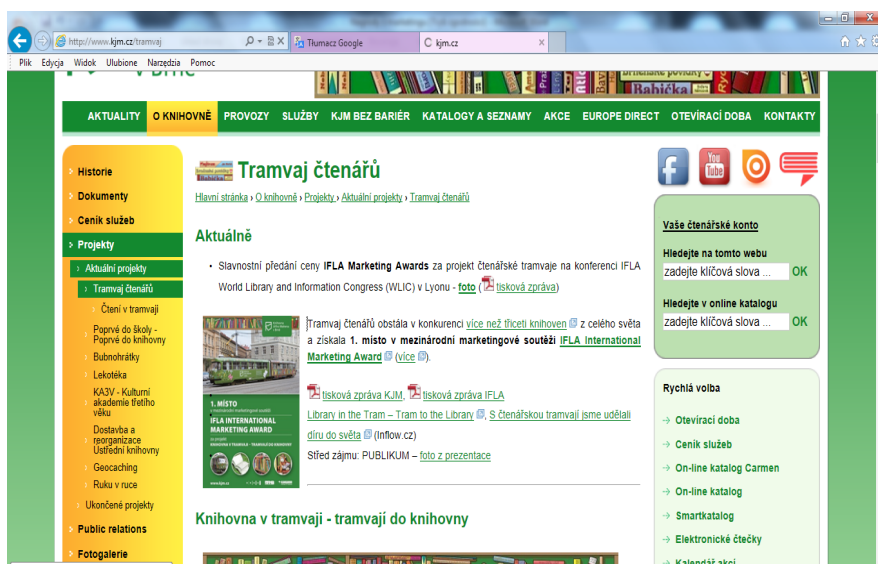
- przedstawić oryginalny projekt marketingowy dla biblioteki dowolnego typu;
- przedstawić korzyści płynące z projektu z perspektywy lokalnej społeczności;
- opisać elementy projektu;
- określić potrzeby docelowe użytkowników;
- podać pełny opis strategii marketingowej;
- podsumować projekt marketingowy i jego wyniki.

Jak przedstawiają organizatorzy [5], Sekcja jest zainteresowana wnioskami omawiającymi programy, w których wykorzystuje się marketing:

- zasobów;
- środków elektronicznych, m.in. czasopism elektronicznych, baz danych, repozytoriów instytucjonalnych wydawcy;
- w cyberprzestrzeni;
- Web 2.0 i biblioteki;
- umiejętności korzystania z informacji;
- nowych produktów i nowych usług.

Po raz pierwszy nagrodę wręczono w 2002 r. Houston Public Library, a rok później zwycięzcą zostało Consorci de biblioteques de Barcelona (Konsorcjum Bibliotek Barcelony). W ostatniej edycji, realizowanej w 2014 r., Sekcja Zarządzania i Marketingu IFLA we współpracy z Emerald zorganizowała konkurs, którego zwycięzca otrzymał nagrodę pieniężną w wysokości 2 tys. USD na realizację działań marketingowych w swojej placówce. Drugą częścią nagrody był przelot i udział w Światowym Kongresie Bibliotek i Informacji (The World Library and Information Congress).

Rysunek 1. Informacja o nagrodzie za projekt *Library in the Tram – Tram to the Library*

Źródło: <http://www.kjm.cz/fotogalerie/tramvajvitryny>.

Spośród 30 zgłoszeń z całego świata pierwsze miejsce otrzymała Biblioteka Jiří Mahen w Brnie z Republiki Czeskiej, reprezentowana przez Libuše Nivnická. Nagrodzony został innowacyjny program partnerski *Library in the Tram – Tram to the Library* (pol. Biblioteka w tramwaju – Tramwajem do biblioteki). Celem kampanii była promocja usług bibliotecznych wśród pasażerów tramwajów. Tramwaje, barwnie zdobione, wyposażone w specjalne wystawy biblioteczne i kody QR do pobrania książki za darmo, pozwalały nie tylko na przejazd, ale wzbudzały również wśród ludzi zainteresowanie bibliotekami miejskimi.

American Library Association (ALA) zostało założone w 1876 r. podczas *Wystawy Stulecia* (ang. *The Centennial Exposition*) w Filadelfii. Celem stowarzyszenia jest wyznaczenie standardów w zakresie opracowywania, promowania oraz poprawy usług bibliotecznych i informacyjnych, a także promocja zawodu bibliotekarza. ALA grupuje organizacje biblioteczne według określonych zadań (np. pracy z dziećmi) lub rodzaju bibliotek (np. Public Library Association dla bibliotek publicznych), publikuje katalogi nowości, poradniki i podręczniki dla bibliotekarzy oraz czasopisma fachowe, m.in. *American Libraries* czy *The Booklist*. Do realizacji konkretnych celów powoływane są komisje, sekcje oraz grupy robocze. Jednym z oddziałów ALA jest The Library Leadership and Management Association (LLAMA). W jej strukturze znajduje się Sekcja Public Relations i Marketingu (ang. Public Relations and Marketing Section), której zadaniem jest zwrócenie uwagi na potrzebę realizacji działań marketingowych w placówkach bibliotecznych oraz wspieranie najlepszych praktyk z dziedziny marketingu, w tym public relations. Jedną z podstawowych aktywności jest działalność publikacyjna, m.in. pozycja wydana z okazji jubileuszu: A. Shaw, P. Dekle. *Outstanding Public Relations: 60 Years of the John Cotton Dana Award*. Chicago, 2007. Dwa razy w roku organizowane są także konferencje. Ostatnie, w 2014 r., odbyły się w Las Vegas oraz Philadelphii. Ich tematyka poświęcona była osobie kierownika, budowaniu jego reputacji i wizerunku lidera.

Rysunek 2. Informacja o kampanii *Letter from Birmingham Jail: A Worldwide Celebration*

Źródło: <http://www.bplonline.org/programs/1963/Letter.aspx>.

Najbardziej prestiżową, a jednocześnie najstarszą nagrodą, utworzoną przez ALA w 1946 r. jest *John Cotton Dana Library Public Relations Award* [1]. Nagroda ta została nazwana na cześć bibliotekarza Johna Cottona Dany (1856-1929), pioniera public relations i marketingu w bibliotekarstwie. Założeniem *John Cotton Dana Award*, sponsorowanej przez Fundację HW Wilson, EBSCO oraz LLAMA, jest wyróżnienie bibliotek realizujących programy public relations.

Laureaci konkursu otrzymują 10 tys. USD nagrody pieniężnej, a ich kampanie służą jako wzór do naśladowania dla bibliotek w całym kraju. W 2014 r. zwycięzcą została Biblioteka Publiczna w Birmingham za kampanię *Letter from Birmingham Jail: A Worldwide Celebration* (pol. *List z więzienia w Birmingham: obchody na całym świecie*).

Program ten został opracowany w celu uczczenia pięćdziesiątej rocznicy dnia, w którym Martin Luther King Jr zaczął pisać swój *List z więzienia w Birmingham*. 16 kwietnia 2013 r. uczestnicy mogli wysłuchać *Listu* w różnych miejscach na całym świecie: w bibliotekach, muzeach, szkołach, uniwersytetach, kościołach, synagogach, świątyniach, zakładach pracy, parkach, księgarniach, na ulicach, w kawiarniach. Osoby biorące udział w czytaniu mogły wysłuchać pełnego tekstu *Listu* lub jego fragmentów, indywidualnie lub w grupie liczącej od dwóch do setek osób. Celem kampanii było:

- uczczenie pięćdziesiątej rocznicy powstania *Listu z Birmingham Jail*, podniesienie świadomości o historii dokumentu, jego powstaniu i roli jako źródła inspiracji dla walczących o wolność na całym świecie;
- angażowanie się szerokiej publiczności w realizację programu;
- zwrócenie uwagi na znaczenie kulturowe historycznych dokumentów przechowywanych w bibliotekach publicznych.

Inną nagrodą, sponsorowaną przez Sekcję Public Relations i Marketingu LLAMA oraz nadzorowaną przez PR XChange Committee jest *PR Xchange Best of Show Awards*. Jury konkursu ocenia materiały public relations przygotowane przez biblioteki, zwracając uwagę na treść, oryginalność, projekt graficzny, komunikację i marketing. Sędziowie uwzględniają także takie kryteria, jak kreatywność, rozumiały sposób prezentacji informacji, atrakcyjny wygląd, grafika i zdjęcia. W skład oceniających wchodzi profesjonalistów z dziedziny bibliotekoznawstwa, public relations, projektowania graficznego, komunikacji i marketingu [1].

Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) jest wiodącą organizacją zawodową bibliotekarzy, specjalistów informacji i menedżerów wiedzy w Wielkiej Brytanii. Powstała w 2002 r. w wyniku połączenia Stowarzyszenia Bibliotek (ang. Library Association – LA), założonego w 1877 r. na pierwszej Międzynarodowej Konferencji Bibliotekarzy oraz Instytutu Informacji Naukowców, powołanego w 1958 r. Ta organizacja zawodowa koncentruje swoje działania na regulowaniu procedur związanych z profesją i rozwojem kariery bibliotekarzy. Dla członków stowarzyszenia wydaje *eBulletin*, w którym co tydzień można znaleźć m.in. najnowsze oferty pracy w bibliotekach oraz informacje o najważniejszych wydarzeniach w CILIP. Marketingiem bibliotecznym zajmuje się specjalny organ o nazwie Sekcja Promocji i Public Relations (ang. Publicity and Public Relations Section). Jego działania koncentrują się na organizacji licznych prezentacji i warsztatów,

których założeniem jest kształcenie umiejętności marketingowych wśród kierownictwa i bibliotekarzy. W swojej ofercie proponuje następującą tematykę szkoleń:

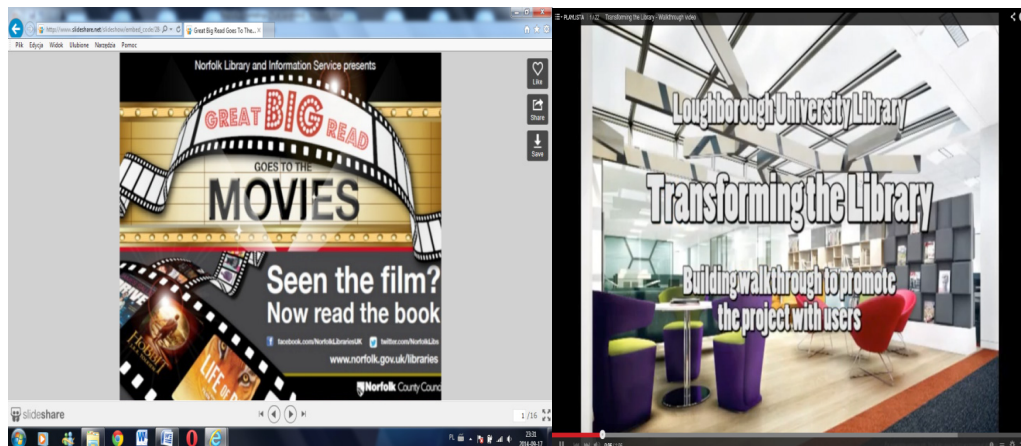
- *Branding the library and information service* (świadome kształtowanie marki, logo i tożsamości korporacyjnej biblioteki);
- *Data analysis: using stats to make a case* (analiza, interpretacja, porównywanie i prezentacja danych statystycznych);
- *Designing evaluation and impact forms* (ocena wyników i wpływu usług oraz projektów bibliotecznych i informacyjnych);
- *Enhancing customer experience through blogging and other social media* (poprawa jakości obsługi klienta poprzez blogi i inne media społeczne);
- *eSurvey methods* (realizacja badań ankietowych potrzeb i opinii użytkowników);
- *Internal marketing for workplace library and information staff* (marketing wewnętrzny skierowany do pracowników bibliotek);
- *Marketing planning for library and information units* (budowa planu marketingowego dla bibliotek);
- *Using multimedia to promote your service* (promocja usług bibliotecznych poprzez multimedia, m.in. Flickr, YouTube) [2].

Ważnym elementem działalności Sekcji jest organizacja konkursu *PPRG Marketing Excellence Awards*, wcześniej znanego pod nazwą *Public Relations and Publicity Award*. Nagroda ta jest przyznawana bibliotekom, które zrealizowały najciekawsze kampanie reklamowe. Przy analizie ich skuteczności przyjmuje się następujące kryteria oceny:

- efektywne wykorzystanie wielu narzędzi komunikacji marketingowej;
- oryginalność koncepcji i przydatność dla rynku docelowego;
- jakość grafiki i projektowania;
- innowacyjne wykorzystanie nowych mediów;
- sukces imprezy w zakresie informacji zwrotnej, frekwencji (jeśli dotyczy) i prasy (jeśli dotyczy);
- efektywne wykorzystanie zasobów;
- efektywne wykorzystanie budżetu projektu [2].

W ostatniej edycji konkursu, który miał miejsce w 2013 r., nagrodę główną otrzymały dwie biblioteki. Pierwsza – Norfolk County Council Libraries za projekt *Great Big Read Goes to the Movies*. Celem kampanii było zachęcenie do czytania oraz rozmowy o książce i filmie. W tym celu wybrano w sondażu społecznym 10 książek, na podstawie których zrealizowano adaptacje filmowe. Akcją tę wspomagały kreatywne warsztaty pisania dla dorosłych, warsztaty plastyczne dla dzieci i pokazy filmowe. Z kolei Loughborough University Library zdobyła nagrodę za inicjatywę *Changing Library customers perceptions and attitudes to the planned closure of the Library building at Loughborough University' campaign*. Kampania ta dotyczyła zmiany postrzegania i postaw użytkowników wobec planowanego na czas remontu zamknięcia budynku Biblioteki Uniwersytetu Loughborough.

Rysunek 3. Materiały promujące kampanie, które otrzymały główną nagrodę *PPRG Marketing Excellence Awards*

Źródło: http://www.slideshare.net/slideshow/embed_code/28488327; http://www.youtube.com/watch?v=DZi4_Tqxwkk.

Organizacje bibliotekarskie kierują swoje działania zarówno do placówek bibliotecznych, jak i otoczenia, w którym funkcjonują. W związku z tym mają one różne role i zadania do spełnienia. Z jednej strony wspierają środowisko bibliotekarzy poprzez kształtowanie polityki bibliotecznej, organizację konferencji i kursów, poradnictwo fachowe i publikacje. Z drugiej, ich zadaniem jest promocja bibliotek w środowisku, prowadzenie akcji zachęcających ludzi do czytania i korzystania z usług bibliotecznych, jak również wspieranie najlepszych praktyk podejmowanych w tym celu przez biblioteki. Świadome czynności marketingowe odgrywają więc w tych zadaniach istotną rolę. W tabeli 1 przedstawiono kluczowe aktywności organizacji bibliotekarskich na rzecz marketingu bibliotecznego.

Tabela 1. Kluczowe aktywności organizacji bibliotekarskich na rzecz marketingu bibliotecznego

Nazwa organizacji bibliotecznej	Nazwa oddziału zajmującego się marketingiem bibliotecznym	Najważniejsze publikacje	Inne działania	Nagrody
IFLA	Management and Marketing Section (www.ifla.org/management-and-marketing)	materiały pokonferencyjne, książki, słowniki, M&M Section Newsletter	szkolenia, warsztaty, konferencje, grupy dyskusyjne	<i>The IFLA International Marketing Award</i>
ALA	Public Relations and Marketing Section (www.ala.org/llama/sections/prms)	książki, czasopismo <i>Library Leadership & Management</i> (kwartalnik)	warsztaty i szkolenia dla osób odpowiedzialnych za PR bibliotekach	<i>John Cotton Dana Library Public Relations Award, PR Xchange Best of Show Awards</i>

Nazwa organizacji bibliotecznej	Nazwa oddziału zajmującego się marketingiem bibliotecznym	Najważniejsze publikacje	Inne działania	Nagrody
CILIP	Publicity and Public Relations Section (www.cilip.org.uk/about/special-interest-groups/publicity-and-public-relations-group)	<i>eBulletin</i> , materiały promocyjne na użytek bibliotek	konferencje, szkolenia z zakresu marketingu public relations	<i>Public Relations and Publicity Award</i>

Źródło: opracowanie na podstawie: GUPTA Dinesh K., KOONTZ Christie, MASSÍSIMO Àngels, SAVARD Réjean (red.). *Marketing Library and Information Services: International Perspectives*. München, 2006, s. 176.

Bibliografia

1. *American Library Association* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ala.org/>. Stan z dnia 23.09.2014.
2. BIRKENMAJER Aleksander [et al.] (red.), *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971.
3. *Chartered Institute of Library and Information Professionals* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.cilip.org.uk/>. Stan z dnia 23.09.2014.
4. GUPTA Dinesh K., KOONTZ Christie, MASSÍSIMO Àngels, SAVARD Réjean (red.), *Marketing Library and Information Services: International Perspectives*. München: K.G. Saur Verlag GmbH, 2006. ISBN 978-3-598-11753-1.
5. *International Federation of Library Associations* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ifla.org/>. Stan z dnia 23.09.2014.

Sebastian D. Kotuła

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

sdkotula@o2.pl

Telewizyjne inicjatywy środowiska bibliotekarskiego

Słowa kluczowe: promocja czytelnictwa, promocja książki, środowisko bibliotekarskie, telewizja

Abstrakt: Wśród głównych zadań bibliotek, a co za tym idzie i personelu bibliotecznego, jest upowszechnianie czytelnictwa książek. W działalności tej można i należy wykorzystywać inne media, zwłaszcza telewizję. W dyskursie bibliologiczno-informatologicznym i bibliotekarskim mało miejsca poświęca się roli telewizji oraz materiałów wytworzonych w technologii telewizyjnej służących temu zadaniu. Celem niniejszego artykułu jest wypełnienie tej luki i ukazanie, w jaki sposób uwikłano biblioteki i bibliotekarzy w działalność na rzecz książki i czytelnictwa przy wykorzystaniu możliwości stwarzanych przez technikę telewizyjną (na przykładzie działań polskich i amerykańskich). W artykule omówiono cykliczne audycje telewizyjne oraz krótkie produkcje wykonane w technice telewizyjnej, przy tworzeniu których brali udział bibliotekarze lub które nagrywane były w bibliotekach. Uwagę poświęcono przedsięwzięciom o zasięgu ogólnokrajowym oraz lokalnym, realizowanym przy udziale telewizji ogólnokrajowych, edukacyjnych, kablowych, lokalnych, na szkołach oraz bibliotekach szkolnych i publicznych kończąc.

Keywords: readership promotion, book promotion, library community, television

Abstract: One of the main tasks of libraries and librarians is to promote books and readership. This activity requires using media such as television and the Internet. The library and information science research indicates that not enough attention is paid to the role of television and materials produced by this medium for readership promotion. The aim of this article is to present libraries and librarians involved in the book and readership promotion using television technology (on the example of Polish and American activities). The article discusses cyclical television programmes and short productions, made with television technology which involved librarian's participation and which were recorded in libraries. The author focuses on national and local productions made in cooperation with national, educational, local and cable television as well as schools and school and public libraries.

Jednym z głównych zadań stojących przed bibliotekami jest „upowszechnianie czytelnictwa książek, czasopism i innych dokumentów piśmienniczych przez odpowiednią działalność propagandową” [27, s. 19]. Przed bibliotekarzami zaś maluje się konieczność wspierania tego dążenia [26]. W działalności promocyjnej natomiast można i trzeba wykorzystywać różne media. W piśmiennictwie naukowym (nawet z zakresu bibliologii i informatologii) najmniej miejsca poświęca się chyba telewizji i jej roli w promocji książki

i czytelnictwa. Gdy do tego równania dodać jeszcze środowisko bibliotekarskie, to wyłoni się obszar, jak się zdaje, w ogóle niezbadany przez teorię naukową.

Celem artykułu jest ukazanie, w jaki sposób uwikłano biblioteki i bibliotekarzy w działalność na rzecz książki i czytelnictwa przy wykorzystaniu możliwości stwarzanych przez technikę telewizyjną. W niniejszej pracy zostanie wskazane, jak technika telewizyjna przydawała się w realizacji tego podstawowego zadania nałożonego na środowisko bibliotekarskie (na przykładzie działań polskich i amerykańskich), a dokładniej zostaną wyszczególnione cykliczne audycje telewizyjne oraz krótkie produkcje wykonane w technice telewizyjnej, przy tworzeniu których brali udział bibliotekarze oraz które nagrywane były w bibliotekach (można zatem założyć, że przy współpracy z tymi bibliotekami).

Omawiając kolejne audycje, zachowano porządek polegający na przybliżaniu przedsięwzięć o najszerszym zasięgu, tj. ogólnokrajowym, poprzez projekty realizowane przy udziale telewizji edukacyjnych, kablowych, lokalnych, na szkołach oraz bibliotekach szkolnych i publicznych kończąc. Należy jednak zaznaczyć, iż wskazane zasięgi niekiedy się przecinają i program emitowany w lokalnej telewizji kablowej może być równocześnie wyświetlany w bibliotekach szkolnych i publicznych w całym kraju.

Wśród akcji o najszerszym zasięgu w pierwszej kolejności należy wymienić pomysły Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych zainicjowane już w 1979 r. [3]. Wtedy we współpracy z dużą amerykańską stacją telewizyjną CBS rozpoczęto prace nad cyklem *Read more about it* [3]. Program emitowano od 1982 do 1994 r. Przedsięwzięcie było tzw. reklamą społeczną (ang. *public service announcement*), a zatem biblioteka nie ponosiła opłat za czas antenowy udostępniony przez CBS, a celem całej akcji było zmienianie nawyków społecznych, tj. promowanie postaw proczytelniczych [25]. Każdy odcinek trwał niespełna minutę i opierał się o ten sam schemat – określony temat plus wypowiedź kogoś znanego, która koncentrowała się na wskazaniu dwóch, trzech tytułów książek. W podsumowaniu zawsze pojawiała się hasło: *read more about it* (pol. *przeczytaj o tym więcej*). Atrakcyjność cyklu zwiększało zapraszanie do udziału w programie znanych aktorów i celebrytów, a także postaci fikcyjnych⁹.

W programie omawiano wybrany temat, do którego rekomendowano książki będące aktualnie w sprzedaży. Starano się, aby polecane tytuły, choć poświęcone jednemu, wybranemu zagadnieniu, prezentowały ten temat w różny sposób. Innymi słowy promowano tytuły prezentujące różne spojrzenie na dany problem. Telewidzów odsyłano nie tylko do księgarń, ale również do bibliotek publicznych [20]. Postawiono na korzyść zarówno wydawców (zwiększona sprzedaż), jak i bibliotek (wzrost czytelnictwa). Przebieg cyklu niekiedy przyjmował formę adaptacji filmowej (telewizyjnej) wybranego dzieła literackiego. Tematem jednej z takich prezentacji była książka Ericha Marii Remarque *Na zachodzie bez zmian*, dotycząca I wojny światowej. Po wyemitowaniu prezentacji telewidzów zachęciano, aby zajrzeli również do innych książek poświęconych temu zagadnieniu [20]. Twórcy *Read more about it* założyli, iż będą ukazywali użyteczność książek, tj. przedstawiali je jako źródło cennych informacji z wielu obszarów tematycznych.

⁹ Pod adresem <http://www.youtube.com/watch?v=MO1KMj5qBTQ> można obejrzeć odcinek, w którym wystąpił aktor Christopher Reeve, a pod adresem <http://www.youtube.com/watch?v=IyYYbSznkd8> odcinek z kukiełką Kermita znaną z programu Muppet Show.

Z wykorzystania formy, jaką są telewizyjne spoty reklamowe, Biblioteka Kongresu skorzystała również w XXI w. Podobnie, jak w przypadku cyklu *Read more about it*, i w nowej propozycji skrupulatnie gospodarowano czasem telewizyjnym. Tym razem jednak ogłoszenia na antenie kierowały widzów do specjalnie opracowanej na te potrzeby strony internetowej www.literacy.gov [19]. Na stronie przygotowano charakterystyczne gry multimedialne, utworzone na motywach prezentowanych w spotach lektur. Gry polegały m.in. na udzielaniu odpowiedzi na pytania dotyczące tych książek. Udostępniano tam też zeskanowane strony z rekomendowanych tytułów. Ciekawy wydaje się fakt, iż polecane pozycje należały do kategorii rzadkich [19].

Niewątpliwą korzyścią prowadzenia takiej formy promocji książek i czytelnictwa było jeszcze większe obniżenie kosztów produkcji materiałów. Krótkie ogłoszenie telewizyjne zawierało informacje odsyłające do strony www, na której umieszczano rozbudowany przekaz. Tym samym większość akcji promocyjnej została przeniesiona do Internetu. W sieci natomiast uzupełniano wyświetlane w telewizji treści o materiały interaktywne.

Pod koniec 2013 r. Biblioteka Kongresu nadal prowadziła tego typu kampanię społeczną. Tym razem jednak jako target ustanowiono najmłodszych czytelników, a ściślej dzieci oraz ich rodziców. Natomiast celem całego przedsięwzięcia było zachęcanie dzieci do uczestnictwa w kulturze książki (czytaniu książek oraz innych wytworów piśmiennictwa). Nakłaniano również rodziców, aby czytali dzieciom i inspirowali je do czytania samemu. W przygotowanych anonsach pojawiały się animowane postacie bohaterów popularnych książek dla dzieci. Spoty emitowano nie tylko w telewizji, ale również w radiu, w Internecie oraz w przestrzeni zewnętrznej. Dodatkowo wytworzone materiały dystrybuowano mediom w całym kraju z założeniem emitowania ich w czasie reklamowym¹⁰. W produkcji i opracowaniu całej kampanii pomagała m.in. organizacja non profit The Advertising Council specjalizująca się w tworzeniu multimedialnych komunikatów reklamowych¹¹.

Wśród programów zrealizowanych w Telewizji Polskiej należy wymienić przede wszystkim audycję skierowaną do dzieci *Moliki książkowe*, która nadawana była od 2005 r. w TVP1 oraz TV Polonia. Program realizowano w Dziecięcej Bibliotece Publicznej nr 60 w Warszawie. Scenerię cyklu tworzyło zatem wnętrze biblioteki – regały z książkami, na tle których aktorzy z Teatru Lalka w Warszawie odczytywali zgromadzonym w bibliotece dzieciom wybraną do prezentacji bajkę. Aktorzy mieli do spełnienia jeszcze jedno zadanie. Ich celem było również obsługiwanie kukielek tytułowych molików, które były *de facto* głównymi prowadzącymi audycję. Warto odnotować, że w Internecie na stronach TVP wydzielono specjalny obszar poświęcony całemu cyklowi, a co za tym idzie wiele z odcinków wyemitowanych wcześniej można było obejrzeć za pośrednictwem Internetu¹². Strona internetowa zawierała nie tylko kolejne odcinki serii, ale również stanowiła obfite źródło informacji o całym cyklu. Poza danymi faktograficznymi, informacjami na temat

¹⁰ Więcej informacji na temat całej akcji, jak również materiały wideo można odnaleźć w Internecie pod adresem: <http://read.gov/ads/>.

¹¹ Więcej o całej akcji oraz przykładowe wideoklipy można odnaleźć na stronach: <http://read.gov/ads/>, <http://multivu.prnewswire.com/mnr/adccouncil/45237/>.

¹² Serwis znajduje się pod adresem: <http://www.tvp.pl/dla-dzieci/moliki-ksiazkowe-czyli-co-czytac-dziecku>.

gości oraz tytułów książkowych prezentowanych w programie, odnaleźć tam można było piosenki (tekst i muzykę) do śpiewania razem z dziećmi, gry i zabawy, jak np. układanie puzzli z molikami itp. Odcinek trwał średnio około dziesięć minut. W początkowej części audycji widz obserwował film rysunkowy przedstawiający biblioteczną półkę z książkami oraz postacie tytułowych molików. Audycje kończono niekiedy apelem do najmłodszych widzów, by narysowali zakończenie książki, której fragmenty były odczytywane. Oczywiście nie zdradzano zakończenia. W ten sposób zachęcano też do sięgnięcia po określony tytuł.

Z kolei w paśmie telewizji regionalnej TVP3 transmitowany był program *Wypożyczalnia*, którego gospodarzem była Ewa Hadrian, pracownik Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. *Wypożyczalnia* była jednym z komponentów magazynu kulturalnego *Afisz* produkowanego przez OTV Lublin. Odcinki dostępne są również w Internecie¹³. Program nagrywany był m.in. w kawiarnianej scenerii czy Centrum Kultury w Lublinie, gdzie prowadząca realizowała wywiady z pisarzami aktualnie przebywającymi w Lublinie. Całość trwała od sześciu do kilkunastu minut i przyjmowała formę swobodnej rozmowy. Dodatkowo pojawiały się zapowiedzi narratora, a także odczyty fragmentów dzieł. Strategia programu polegała zatem na tym, aby zaprezentować widzom aktualności wydawnicze rynku księgarskiego i autorów, którzy odwiedzili Lublin m.in. w celu promowania swojej twórczości czy też na zaproszenie do programu, a także z okazji przyznawania w Lublinie nagród literackich. Niezależnie od motywów skłaniających autora do przybycia do Lublina, w programie występowali ci pisarze, którzy w Lublinie w danym czasie przebywali.

W 1990 r. w bibliotece publicznej w Beverly Hills kręcono trzydziestominutowy magazyn literacki *In print*, który później emitowany był w tamtejszej telewizji kablowej w paśmie telewizji edukacyjnej dwa razy w tygodniu. Poza tym odcinki rozsyłano i wyświetlano w ponad stu czterdziestu bibliotekach i telewizjach publicznych w całym kraju. Gospodarzem programu był pisarz, krytyk literacki i jednocześnie wykładowca akademicki, który prowadził wywiady z zaproszonymi gośćmi. Wśród gości pojawiali się przede wszystkim autorzy omawianych w audycji książek, ale także osoby z branży księgarskiej i wydawniczej, np. wydawcy, redaktorzy, ilustratorzy itp. [6]. Bibliotekę wykorzystano zatem jako tło dla całej audycji. W programie telewizyjnym o książkach, który nagrywany jest w bibliotece, autorzy czują się wygodnie i wiedzą, że są doceniani [6, s. 171]. Dzieje się tak zapewne, ponieważ pisarze są niejako częścią tego naturalnego środowiska książek.

Jeden z projektów, tj. krótkie trzydziestosekundowe spoty *Books – check'em out!* zachęcające dzieci do czytania, stworzyło też Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy (ALA) wraz z firmą The California Raisin Advisory¹⁴. Przedsięwzięcie polegało na zorganizowaniu współpracy z prywatną firmą w celu uzyskania obopólnych korzyści (reklama dla firmy, wzrost czytelnictwa i większe zainteresowanie książkami wśród klientów bibliotek). Tworzony telewizyjny klip książkowy miał być potem emitowany w całym kraju w różnych

¹³ Strona www magazynu *Afisz* znajduje się pod adresem: <http://www.tvp.pl/lublin/kulturalne/afisz-magazyn-kulturalny>.

¹⁴ Czołówkę programu można obejrzeć pod adresem: <http://www.youtube.com/watch?v=cWxaGqjQKvE>.

bibliotekach (szkolnych i publicznych), ale także podczas różnych lekcji z najmłodszymi rocznikami uczniów i czytelników, co miało sprzyjać wyrobieniu odpowiednich nawyków czytelnicznych [24].

W podobny sposób tworzono w bibliotece publicznej w Denver program o książkach *Between the lines*. Program trwał trzydzieści minut, realizowany był przez lokalnych dziennikarzy i emitowany w tamtejszej telewizji trzy razy w miesiącu [6, s. 172]. Czas antenowy lokalnych telewizji jest dużo tańszy, stąd o wiele łatwiej porozumieć się z kierownictwem tych stacji, aby na jej falach nadawać programy proksiążkowe. Poza tym inna widownia zasila szeregi widzów stacji lokalnych (regionalnych) niż ogólnokrajowych. Dla widzów pochodzących z lokalnego środowiska atrakcyjniejszy może być program powstający w ich rodzinnym mieście.

Wśród tego typu lokalnych i zarazem rodzimych produkcji warto wskazać program *Spotkanie z książką* kręcony w MBP filii nr 2 w Lubartowie. W cyklu tym bibliotekarze, w przestrzeni biblioteki, omawiali kilka wybranych tytułów książek dostępnych w ich placówce. Prezentacja książki przybierała postać krótkiego omówienia, ze wskazaniem autora, informacji o treści książki i niekiedy połączona była z odczytem fragmentu okładki książki. Wypowiedzi sprawiały raczej wrażenie spontanicznych, a nie wyreżyserowanych. Program tworzony był we współpracy z Telewizją Kanał S. Poszczególne odcinki dostępne są na stronie internetowej www.kanals.pl, ale przede wszystkim emitowane były w telewizji kablowej. Podobnie tworzony był też program *Spotkania z książką* nagrywany w MBP w Świeciu, przy współpracy Telewizji CSW (www.tvcsw.info).

Oczekiwane rezultaty w postaci zwiększonego zainteresowania książkami i czytaniem może przynieść również niezwykle sposób wykonania całego programu. Jeden z takich programów stworzył Jerry Martin, bibliotekarz z ponad trzydziestoletnim stażem. Pomysł polegał na tym, że dziecko wybierało ulubioną książkę, uczyło się odczytywania jej fragmentu na głos, aby wreszcie przeczytać ten fragment przed kamerą¹⁵. Zapis odczytów utrwalany był na popularnych wówczas kasetach wideo. Nagrane kasety rozsyłane były do lokalnych telewizji, które zgodziły się emitować wystąpienia dzieci oraz do szkolnych bibliotek. Dzieci pracowały w parach. Jedno trzymało książkę i przewracało kartki, drugie odczytywało tekst. Każde z nich czytało około 3 minut. Obserwowanie na ekranie siebie oraz rówieśników, ale także młodszych i starszych kolegów było mocno motywujące dla dzieci i wpływało na chęć rozwijania umiejętności czytania. Dzieci wiedziały wcześniej, że będą mogły wystąpić przed kamerą, toteż miały kilka tygodni na to, aby odpowiednio się przygotować. Ten fakt z kolei wpływał korzystnie na ich trening płynnego czytania [22]. Koncepcja programu opierała się na prostym mechanizmie związanym z ludzką naturą, tj. chęcią naśladownictwa. Gatunek *homo sapiens* uczy się wielu zachowań głównie poprzez obserwację i powtarzanie tego, co zaobserwuje. Na tym zasadza się transmisja kulturowa i ontogenetyczny rozwój człowieka. Widok rówieśnika, który czyta płynnie na głos, pokazywanego na telewizyjnym ekranie, może być wielce zachęcający do tego, aby poprawiać tę umiejętność u siebie.

---

¹⁵ Materiał wideo związany z rzeczonym programem można odnaleźć na stronie pod adresem: <http://www.saluting-new-readers.org>.

Podobny pomysł na program zrealizowała już w 1984 r. biblioteka w Glendale (Arizona, USA). Dzieci zachęcano do czytania poprzez oferowanie im możliwości napisania reklamy, która miała dotyczyć przeczytanej przez nich książki. Laureaci konkursu jako nagrodę otrzymywali możliwość odczytania fragmentu książki przed kamerą. Nagrania ich wystąpień (odczytów) wraz z wymyślonymi reklamami były potem emitowane w tamtejszej telewizji kablowej [12].

Ciekawy program przeznaczony na promocję czytelnictwa wśród dzieci do 7 roku życia współtworzyła od 1999 r. publiczna telewizja WGBH w Bostonie [21]. Program *Between the lions* realizowano w stworzonej na jego potrzeby fikcyjnej bibliotece. W każdym odcinku, trwającym około trzydziestu minut, pojawiali się celebryci oraz postacie kukiełkowe. Poza tym program był bogaty w różnego rodzaju animacje [13]. Poza emisjami telewizyjnymi miał też swoje miejsce w Internecie, gdzie na specjalnie przygotowanej stronie umieszczano gry interaktywne oraz teksty książek, tj. wszystko to, co wiązało się z informacjami podawanymi w telewizyjnej odsłonie serii [18, s. 104].

Inną strategię realizacji programu przyjęli twórcy trzydziestominutowego show, którego głównym bohaterem był prawdziwy bibliotekarz (a w zasadzie *school media specialist*) – w programie wcielający się w postać super bohatera Red Readera. Cały cykl nosił tę samą nazwę, co sam bohater. Red Reader obdarzony był specjalnymi umiejętnościami, np. umiał latać oraz teleportować się. Jednym z jego atrybutów była magiczna książka. Swoich umiejętności używał po to, aby zachęcać dzieci do czytania oraz do promowania wśród nich książek. W programie pojawiały się również animowane zwierzęce postacie. Program emitowano z dużą częstotliwością w kablowej telewizji edukacyjnej BCPS [11].

Większość omówionych inicjatyw skierowana była do najmłodszych odbiorców. Odpowiedź na pytanie, dlaczego właśnie do nich, może być różna. Przede wszystkim dlatego, że ponad połowę użytkowników – czytelników bibliotek publicznych stanowią dzieci i młodzież [7, s. 45]. Z drugiej strony dlatego, że dzieci lubią czytać dla przyjemności, stąd tak ważne, aby te nawyki u nich utrwalić [2]. Tworząc komunikaty kierowane do dzieci, należy jednak pamiętać o tym, aby były one atrakcyjne wizualnie. Tylko takie bowiem mogą przyciągnąć uwagę dziecka. Po drugie zaś, komunikat musi być dłuższy niż trzydzieści sekund po to, aby dziecko zdążyło skupić na nim swoją uwagę [5].

Niewątpliwym *novum* wśród tego bloku audycji stanowiły te, gdzie dzieci wcielały się w rolę „prezenterów”, choć ich rola ograniczała się w znacznej mierze jedynie do czytania przed kamerą fragmentu utworu literackiego. Drugim istotnym aspektem tych form zachęty do lektury był również sam sposób kolportowania wyprodukowanych materiałów, tj. rozsyłanie ich i emitowanie w bibliotekach publicznych, szkołach podstawowych, na lekcjach bibliotecznych, w bibliotekach szkolnych oraz w świetlicach, a także w telewizjach lokalnych.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na rozważenie możliwości podejmowania współpracy pomiędzy bibliotekami szkolnymi i publicznymi, których zadania wzajemnie się uzupełniają [23, s. 154; 26, s. 18]. Współpraca mogłaby przybierać formy choćby wskazane w artykule. Jej przebieg w znacznym stopniu zależy jednak od kadry kierowniczej szkoły [1, s. 190], która musi dostrzegać w tym korzyści.

Przenoszenie ciężaru promocji, a tym samym transmisji materiałów poprzez telewizje regionalne, kablowe, edukacyjne oraz *via* sieć internetowa rozwiązuje problem kosztów, które w przypadku działań o charakterze lokalnym są dużo niższe w porównaniu z tymi ogólnokrajowymi [17, s. 232]. Poza tym synergia telewizji i Internetu zapewnia także dużą skuteczność w zakresie promocji [4, s. 75]. W dzisiejszej telewizji można wyemitować program, natomiast w Internecie można znacznie więcej. Można więc obejrzeć powtórki, można zapoznać się z programem w dogodnym dla siebie czasie, a także z dodatkowymi materiałami, np. informacjami o programie i prezentowanych treściach, multimedialnymi dodatkami itp.

Dopiero w ostatnich latach dostrzeżono potencjał tkwiący w możliwościach Internetu i korzyści płynące z przenoszenia promocji książki i czytelnictwa za pomocą krótkiego ogłoszenia telewizyjnego właśnie do sieci i/lub takie, wynikające z wykorzystania cyfrowo-sieciovych technologii informacyjnych i komunikacyjnych. W dobie Internetu drugiej generacji (Web 2.0) jest to zgodne z zamierzeniem przekształcenia biblioteki na model biblioteki 2.0 [9; 15; 16]. W tym miejscu warto może przypomnieć, iż biblioteki amerykańskie stworzyły cały szereg rozmaitych projektów, wykorzystujących technologię telewizyjną, nastawionych m.in. na eksponowanie atrakcyjności miejsca, jakim jest biblioteka oraz profesji bibliotekarza [14] czy po prostu promowanie środowiska bibliotekarskiego i bibliotek [10; 8, s. 141–147].

Przykłady zademonstrowane w niniejszym artykule skłaniają do wyciągnięcia następujących wniosków, które *in corpore* mogą stanowić zespół postulatów wartych wzięcia pod rozwagę podczas projektowania podobnych przedsięwzięć.

Na wstępie należy uściślić zasięg działania telewizyjnej akcji promującej książki i czytelnictwo, co się wiąże z wybraniem odpowiednich partnerów do jej przeprowadzenia. Promocję tego rodzaju należy przede wszystkim prowadzić we współpracy z określonymi stacjami telewizyjnymi. Wybór z którą, zależy od planowanego zasięgu. Wśród potencjalnych partnerów znajdują się stacje zarówno państwowe, jak i prywatne; stacje o zasięgu ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym, a także tematyczne, jak np. telewizje edukacyjne. Poza tym materiały można rozsyłać do szkół i bibliotek i tam je emitować. Rozwój sieciowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych umożliwił z kolei wykorzystywanie internetowych kanałów dystrybucji, np. specjalnie przygotowanych stron www oraz specjalnych serwisów internetowych, np. YouTube.

Kolejną grupę partnerów stanowią instytucje i organizacje (np. prywatne firmy komercyjne, non profit, uczelnie wyższe itp.) wyspecjalizowane w prowadzeniu kampanii promocyjnych i reklamowych oraz tworzeniu komunikatów multimedialnych i audiowizualnych, a więc podmioty, które można określić mianem profesjonalistów branżowych. Ich obecność będzie gwarantem jakości ostatecznego efektu, przygotowanych w postaci wizualnej, materiałów. W dobie kolorowych multimediiów kluczowe bowiem zdaje się być wrażenie, jakie można wywołać na przypadkowym odbiorcy, który zainteresowany jest bardziej formą, a dopiero później treścią.

Specyficzną grupą podmiotów, które biorą udział w całym przedsięwzięciu, są występujący na wizji goście i gospodarze audycji. W tym przypadku są to przeważnie biblioteka-

rze, którzy nie muszą „grać siebie”, lecz mogą wykreować zupełnie nową postać, np. super bohatera. Do udziału w programie można zaprosić również profesjonalnych aktorów, a także celebrytów. Wtedy ważne jest, aby odbiorcy znali pokazywaną na wizji osobę. Z kolei w produkcjach skierowanych do dzieci przed kamerą należy zgromadzić dzieci oraz fikcyjne postacie kukielkowe lub animowanych bohaterów popularnych książek dla najmłodszych. „Aktorów” należy każdorazowo dostosowywać do grupy docelowej, do której kierowana jest całość.

Z tym wiąże się kolejny aspekt, tj. wykonanie całego programu. Możliwe są rozmaite strategie i scenariusze, począwszy od akcji jednorazowych, poprzez cykliczne i sezonowe, na stałych i permanentnych kończąc. Promocja może mieć charakter okazjonalny i/lub trwały. Dany program może być bardzo krótki (ok. 30 sekund) lub znacznie obszerniejszy czasowo (ok. 30 minut). Jeśli pomyślany został jako jingiel (klip, wideoklip) transmitowany w bloku reklam w dużej ogólnokrajowej telewizji, to będzie krótki. Jeżeli natomiast czas antenowy nie jest ograniczony, to można tworzyć dłuższe cykliczne magazyny lub programy odcinkowe. Zrozumiałe jest zatem, że oglądający może mieć do czynienia z różnymi formami narracyjnymi, np. anonsem, recenzją, zapowiedzią, odczytem fragmentu, monologiem, dialogiem, inscenizacją itp.

Tłem dla danego programu może być specjalnie przygotowane studio bez wyraźnego wystroju lub wręcz odwrotnie – zaaranżowane w ściśle określony sposób, np. jako biblioteka. Akcja audycji może toczyć się też w rzeczywistej bibliotece dodatkowo odpowiednio udekorowanej lub po prostu w przestrzeni bibliotecznych regałów z książkami czy też w innym miejscu, np. kawiarni.

Najważniejsza wydaje się jednak rola środowiska bibliotekarskiego, w które wpisane są w naturalny sposób działania na rzecz promocji książki i czytelnictwa. Choć warto zastanowić się nad skorzystaniem z pomocy specjalistów od marketingu, to jednak tylko z moderatorem, jakim jest środowisko biblioteczne, realizacja promocji może przybrać pożądany rezultat, tj. zwiększenie świadomości społecznej na temat korzyści płynących z uczestnictwa w kulturze książki. W przeważającej większości opisane powyżej inicjatywy ukierunkowane były przede wszystkim na promocję czytelnictwa i czytania książek w ogóle, a nie tylko na promowanie konkretnych tytułów książkowych.

Sposób realizacji, zasięg i przebieg danego programu zależy zawsze od tego, kto podejmuje inicjatywę (biblioteka narodowa, publiczna, szkolna) oraz, co za tym idzie, od odbiorców, do których kierowana jest cała akcja.

Niniejsza praca dowiodła, że środowisko bibliotekarskie korzystało i korzysta (a także dalej powinno korzystać) ze zdobyczy mediów audiowizualnych – telewizji, Internetu – bowiem dobrze pomyślana obecność mediów może przynieść tylko korzyść bibliotecznym zadaniom promocji książki i czytelnictwa.

Bibliografia

1. BATOROWSKA Hanna. *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2009. ISBN 978-83-61464-10-5.
2. Books & tv in Japan LX Symposium Theme. *School Library Journal*. 1988, vol. 34, iss. 5, s. 10. ISSN 0362-8930.
3. CBS and LC plan tv book publicity. *School Library Journal*. 1979, vol. 26, iss. 3, s. 12. ISSN 0362-8930.
4. CHANG Yuhmiin, THORSON Esther. Television and web advertising synergies. *Journal of Advertising*. 2004, vol. 33, nr 2, s. 75-84. ISSN 0091-3367.
5. Children, tv & reading focus of seminar speech. *School Library Journal*. 1980, vol. 27, iss. 1, s. 18-19. ISSN 0362-8930.
6. DOWER Kim Freilich. Tune into reading: pushing books via cable. *Library Journal*. 1990, vol. 115, iss. 4, s. 171-172. ISSN 0363-0277.
7. DRZEWIECKI Marcin. Kreowanie kultury bibliotecznej i informacyjnej ludzi młodych w epoce multimediów. In HESKA-KWAŚNIEWICZ Krystyna (red.). *W kręgu książki, biblioteki, informacji naukowej: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Żmigrodzkiemu*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004, s. 45-50. ISBN 83-226-1305-9.
8. GMITEREK Grzegorz. Audialne i audiowizualne dokumenty online: możliwości ich wykorzystania, tworzenia i udostępniania w praktyce biblioteki dla dzieci i młodzieży. In LEWANDOWICZ-NOSAL Grażyna (red.). *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2009, s. 128-162. ISBN 978-83-61464-14-3.
9. GMITEREK Grzegorz. *Biblioteka 2.0*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2013. ISBN 978-83-61464-82-2.
10. GMITEREK Grzegorz. Wirtualny pilot: edukacyjne i kulturalne zasoby telewizyjnych „stacji” internetowych. In SOKOŁOWSKI Marek (red.). *Oblicza Internetu: opus uniwersale: kulturowe, edukacyjne i technologiczne przestrzenie Internetu*. Elbląg: Wydawnictwo PWSZ, 2008, s. 96-108. ISBN 978-83-927315-8-0.
11. HALLETT Bob. It's a bird! It's a plane! It's me! How a mild-mannered librarian became a reading superhero. *School Library Journal*. 2005, vol. 51, iss. 8, s. 31. ISSN 0362-8930.
12. Kids in book “commercials”. *Library Journal*. 1984, vol. 110, iss. 18, s. 18. ISSN 0363-0277.
13. Kids' tv series promotes literacy. *Publishers Weekly*. 1997, vol. 244, iss. 36, s. 33. ISSN 0000-0019.
14. KOTUŁA Sebastian. Biblioteka – czyli zmiana wizerunku potrzebna od zaraz. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Marketing biblioteczny rozważania, dyskusje, konteksty*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, 2007, s. 67-74. ISBN 978-83-61079-00-2.
15. KOTUŁA Sebastian. WEB 2.0 – współczesny paradygmat Internet. In SOKOŁOWSKI Marek (red.). *Oblicza Internetu: architektura komunikacyjna sieci*. Elbląg: Wydawnictwo PWSZ, 2007, s. 181-188. ISBN 978-83-925213-2-7.
16. KOTUŁA Sebastian. Współczesny Internet w modelu Web 2.0 jako biblioteka 2.0. *Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny*. 2008, nr 3, s. 5-20. ISSN 1234-1371.
17. KOWALSKI Tadeusz, JUNG Bohdan. *Media na rynku: wprowadzenie do ekonomiki mediów*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2006. ISBN 978-83-60501-15-3; 83-60501-15-7.
18. Language arts and literature. *Knowledge Quest*. 2009, vol. 37, nr 5, s. 104-106. ISSN 1094-9046.

19. LC launches literacy PSAs. *American Libraries*. 2007, vol. 3, iss. 10, s. 24. ISSN 0002-9769.
20. LC & CBS-TV team up to back reading. *Library Journal*. 1979, vol. 104, iss. 21, s. 2504. ISSN 0363-0277.
21. Literary lion kings. *Playthings*. 2000, vol. 98, iss. 6, s. 55. ISSN 0032-1567.
22. MARTIN John. Reading: the glamorous life. *School Library Journal*. 1999, vol. 45, iss. 4, s. 51. ISSN 0362-8930.
23. PINDŁOWA Wanda. Foresight dla bibliotek. In ZYBERT Elzbieta Barbara (red.). *Książka, biblioteka, informacja w kręgu kultury i edukacji*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2008, s. 149-155. ISBN 978-83-61464-04-4.
24. Raisins' TV spot promotes reading. *School Library Journal*. 1990, vol. 36, iss. 8, s. 20. ISSN 0362-8930.
25. Read more about it. In *Wikipedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://en.wikipedia.org/wiki/Read_More_About_It. Stan z dnia 14.11.2013.
26. ULMER Connie, TRUETT Carol, MATZEN Nita. Dynamics partnerships to improve reading scores. *Library Media Connection*. 2010, vol. 28, iss. 5, s. 18-19. ISSN 1542-4715.
27. ŻMIGRODZKI Zbigniew (red.). *Bibliotekarstwo*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 1998. ISBN 83-87629-09-X.

Dagmara Bubel

Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej
biblioteka@adm.pcz.czest.pl

Etyczne podstawy zawodu bibliotekarza i pracownika informacji na przykładzie Polski, Niemiec i Estonii

Słowa kluczowe: etyka, bibliotekarz, biblioteka, Polska, Niemcy, Estonia

Abstrakt: Artykuł dotyczy podstaw i zasad etyki bibliotekarskiej, czyli standardów zachowań pracowników bibliotek wraz z ich podstawami etycznymi. Opracowanie to jest wynikiem nie tylko badania systemu bibliotek niemieckich, ale także porównania go z systemami w Estonii i Polsce. Pozwoliło ono na wyciągnięcie wniosków w zakresie treści oraz zarządzania procesem rozwoju kodeksów etyki dla zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej. Dało przejrzysty obraz panującej sytuacji, a także wskazało na konieczność analizy potrzeb i dokonania odpowiednich zmian.

Keywords: ethics, librarian, library, Poland, Germany, Estonia

Abstract: This paper is concerned with the basis and principles of library ethics perceived as standards of library staff behaviour and their ethical attitudes. This article results in not only a study of German libraries standards but also compares these standards to Estonian and Polish ones. The author formulates some conclusions with regards to this content and the management of the process of developing ethic codes for both the professions of the librarian and the information researcher. This paper gives a clear picture of the current situation and highlights the necessity of analysing the needs and making appropriate changes.

Problematyka postaw etycznych jawi się wszędzie, gdzie ludzie działają i podejmują decyzje, a więc także w bibliotekach. Jeśli bibliotekarze postrzegają siebie jako brokerów informacji, zagadnienia związane z etyką są dla ich praktyki tym bardziej istotne, sprowadzają się bowiem do dwóch ważnych kwestii: cenzury oraz swobodnego dostępu do informacji. Przeznaczony dla pracowników bibliotek kodeks etyczny powinien zatem zawierać wytyczne do codziennej pracy, a także służyć im pomocą, szczególnie w sytuacjach konfliktowych.

Badanie podstaw i zasad etyki bibliotekarskiej, czyli standardów zachowań pracowników bibliotek wraz z ich postawami etycznymi w Niemczech, w Estonii i Polsce, pozwoliło na wyciągnięcie wniosków w zakresie treści oraz zarządzania procesem rozwoju kodeksów etyki dla zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej. Dało przejrzysty obraz panującej sytuacji, a także wskazało na konieczność analizy potrzeb i dokonania odpowiednich zmian.

Etyka jest uważana za część filozofii ludzkich zachowań, a jej zadaniem jest określenie różnicy między tym, co dobre i tym, co złe [19, s. 17]. Samo słowo **etyka** wywodzi się od greckiego *etos*, czyli zwyczaj i było stosowane już przez Arystotelesa. Termin ten można

rozumieć jako zwyczaj, obyczaj, a więc utrwalony sposób zachowania się – działając etycznie, postępujemy zgodnie z ustalonymi, przyjętymi i uznawanymi za społecznie poprawne zasadami. Etyka zajmuje się również wytyczaniem norm i zasad postępowania, służących ocenie prawidłowości i poprawności zachowania [19, s. 25–26]. Według Annemarie Pieper etyka graniczy z moralnością [19, s. 60].

Etyka, będąc także jedną z nauk praktycznych, odnosi się wprawdzie do teorii, ale służy przede wszystkim zastosowaniu zdobytej wiedzy w praktyce [5]. Biorąc pod uwagę preferencje, co należy robić, aby żyć dobrze i szczęśliwie oraz jakie są obowiązki człowieka wobec innych, etykę można podzielić na kilka subdyscyplin. Etyka opisowa zajmuje się analizą początków i przyczyn obowiązujących zwyczajów i obyczajów. Metaetyka koncentruje się z kolei na uwikłanych w zagadnienia etyczne podstawowych pojęciach, poddając je analizie logicznej [15, s. 15].

Do opisywania zagadnień związanych z etyką stosowany jest często zamiennie termin **moralność**, rozumiany jako sposób życia [19, s. 17]. Nie są to jednak pojęcia równoznaczne. Słowo etyka może opisywać społecznie akceptowalne normy moralne, które odpowiednio respektowane, składają się na obowiązujący wzorzec postępowania. Moralność natomiast odnosi się do zachowania w konkretnych sytuacjach i stanowi zbiór zasad, które określają, co jest dobre, a co złe. Moralne jest zatem to, co odpowiada normom obowiązującym w danej społeczności [19, s. 30].

Etyka – w przeciwieństwie do moralności – zajmuje się badaniem źródeł powstawania działań moralnie uzasadnionych oraz efektów, jakie moralność lub jej brak wywiera na ludzi, a także szukaniem podstawowych przesłanek filozoficznych, na podstawie których można w racjonalny sposób tworzyć zbiory nakazów moralnych. Poglądy etyczne przybierają zwykle formę teorii, na którą składa się zespół pojęć i wynikających z nich twierdzeń, na podstawie których można formułować wspomniane już zbiory nakazów moralnych [19, s. 28]. Dlatego Peiper używa określenia: *teoria etyki moralnej stosowana w praktyce* [19, s. 30].

Zdarza się, że zasady etyczne pozostają w sprzeczności z prawem. Działania uznawane za zgodne z prawem, nie muszą z kolei być poprawne etycznie [18, s. 1]. Wynika z tego, że konieczna jest kontrola zarówno norm prawnych, jak i etycznych. Jednocześnie nieodpowiednie wydaje się odnoszenie zasad etycznych do obowiązujących w danej społeczności przepisów prawa.

Etyka zawodowa, wpisując się w nurt etyki stosowanej, kształtuje właściwe postawy moralne. Odczytując ogólne zasady etyczne w kontekście misji konkretnego zawodu, nie formułuje zupełnie nowych zasad, ale odnosi się do tych ogólnych, leżących u podstaw każdego zawodu [8, s. 5]. Prezentowany pogląd zakłada, że działania związane z wykonywaniem konkretnej profesji należy projektować według pewnych ogólnych zasad etycznych [19, s. 35], stawiających przed pracownikami danej dziedziny konkretne wyzwania. Badania dotyczące etyki zawodowej mogą stanowić impuls do jasnego określenia własnego zachowania w pracy i krytycznej refleksji na jego temat [18, s. 15].

Zasady etyki zawodowej mogą być formułowane w postaci kodeksu. Stanowi on rodzaj zbiorowego „sumienia” zawodu oraz świadomości zbiorowej zawodu [6, s. 110],

ponieważ jest zwykle efektem dyskusji i współpracy przedstawicieli danej grupy zawodowej i łączy się z ich zasadami etycznymi.

Kodeks etyki zawodowej określa m.in., jak ze względów moralnych przedstawiciele danego zawodu powinni, a jak nie powinni postępować. Rodzi się zatem pytanie, czy oficjalnie sformułowane i przyjęte przez członków danej grupy zawodowej zasady postępowania są w stanie wpłynąć na poprawę jej społecznego wizerunku? [20, s. 8]. Istnienie kodeksu etycznego może być dla reprezentantów określonej grupy zawodowej wsparciem podczas podejmowania kontrowersyjnych decyzji, ponieważ umożliwia skupienie się przede wszystkim na zawartych w nim zasadach [17, s. 29]. Konieczne wydaje się zatem dokonywanie systematycznego przeglądu kodeksów etyki, a także nieustanne ich dostosowywanie do zmieniających się warunków.

Pomimo niewątpliwych zalet, kodeksy etyczne mają także swoje ograniczenia. Problemy etyczne bywają czasem tak skomplikowane, że pomiędzy nimi a określonymi zapisami kodeksu mogą pojawić się rozbieżności, dlatego kodeks etyczny powinien zawierać opisy potencjalnych konfliktów [8, s. 79]. Niektórzy autorzy są bardzo krytyczni wobec zasad kodeksów etycznych. Na przykład Richard Rubin i Thomas Froehlich krytykują to, że w proces tworzenia kodeksów zaangażowane są zaledwie niewielkie grupy przedstawicieli poszczególnych zawodów. Oni również, patrząc na wynik procesu ich rozwoju jako na pewny kompromis, zwracają uwagę, że ponieważ jest to projekt wspólny, należy uwzględnić w nim różne opinie [22, s. 42].

Odpowiedzialność za stosowanie kodeksu etyki w zawodzie stanowi problem, który może być związany z sankcjami grozącymi za łamanie zasad albo z powszechną akceptacją wynikającą z traktowania kodeksu jako demokratycznego osiągnięcia. Lee Finks skrytykował kodeksy etyczne, które – według niego – służą wyłącznie dobremu publicznemu wizerunkowi każdego zawodu. Zadania kodeksu etycznego określa on następująco: „Kodeks etyki jest lub powinien być ucieleśnieniem naszych ideałów i obowiązków grupy zawodowej. [...] To nie mydlenie oczu, propaganda czy public relations” [5, s. 84].

Do etyki zawodowej i kodeksu etycznego bibliotekarza odnoszą się te same zasady, jakie obowiązują inne grupy zawodowe. Kodeks określa to, co ważne dla zawodu bibliotekarza oraz minimalne wymagania dla postępowania w sytuacjach zawodowych [8, s. 78].

Alex Byrne zauważył, że choć sposoby formułowania zasad etyki bibliotekarskiej w różnych kulturach odbiegają od siebie, to jednak dotyczą kwestii etycznych i kluczowych informacji, które są charakterystyczne dla zawodu bibliotekarza [2, s. 14–15.] Wiąza się one ściśle z ideą zawodu i odwołują do obowiązków bibliotekarza, obejmując gromadzenie, opracowanie, ochronę zasobów bibliotecznych oraz wsparcie dla użytkowników. Dlatego zrozumiałym jest, że Byrne wśród podstawowych wytycznych dla bibliotekarzy wymienia: rzetelne wypełnianie obowiązków wobec użytkowników bibliotek i społeczeństwa w ogóle oraz troskę o długoterminowe bezpieczeństwo zbiorów [2, s. 10].

We współczesnym świecie bibliotekarz jest postrzegany przede wszystkim jako broker informacji. W tym kontekście kluczowymi kwestiami wydają się być: swobodny dostęp do informacji, przetwarzanie danych, ochrona własności intelektualnej [18, s. 17, 41], które należą do obowiązków bibliotekarza. Niestety, niektóre ze wskazanych obszarów pozostają

ze sobą w konflikcie. Robert Hauptman wskazuje z jednej strony na kwestię stworzenia czytelnikowi nieograniczonego dostępu do informacji, z drugiej zaś na ogromną odpowiedzialność bibliotekarza wobec użytkowników i społeczeństwa, wynikającą ze szkodliwości czy wręcz niebezpieczeństwa, jakie niosą ze sobą niektóre informacje [9, s. 94]. Kolejna płaszczyzna konfliktu związana jest z potrzebą ochrony własności intelektualnej, przysługującej autorowi, której konsekwencją jest ograniczenie swobodnego dostępu do jego prac [18, s. 21].

Wallace Koehler i Michael Pemberton proponują analizę różnych kodeksów etycznych, które wzorowo ustosunkowały się do teoretycznych rozważań na temat społecznej roli informacji, ponieważ odnoszą się do konkretnych standardów etycznych i wytycznych pracy biblioteki [17, s. 30], które – oparte na tych samych wskazówkach – są na tyle ogólne, że dają bliską idealnej wizję tego, co można określić jako dobrą praktykę biblioteki, wzbogaconą o pewną liczbę gotowych, indywidualnych rozwiązań [18, s. 13].

Autorami zapisów dotyczących etycznych zasad postępowania w zawodzie bibliotekarza są wprawdzie często członkowie branżowych stowarzyszeń, zazwyczaj jednak nie posiadają oni wystarczająco dużego wpływu na środowisko, które reprezentują. Dlatego niezwykle istotne jest zaakceptowanie wypracowanych dyrektyw przez jak największą liczbę przedstawicieli danej grupy zawodowej.

Etyka informacji, stanowiąc element etyki stosowanej, zajmuje się problemami, jakie powstają w związku z interakcją pomiędzy ludźmi a informacjami. Podstawą jej rozważań stają się kwestie moralne dotyczące tworzenia, przechowywania, zbierania i przetwarzania informacji [24, s. 32]. Ponadto jest ona ściśle związana z etyką komputerową, filozofią informacji oraz etyką mediów. W węższym znaczeniu zajmuje się krytyczną analizą wartości i norm w odniesieniu do informacji [7, s. 256].

Martha Smith jako elementy składające się na znaczenie terminu **etyka informacji** wymienia: dostęp do informacji, zagadnienia własności, prywatności i bezpieczeństwa informacji w społeczeństwie oraz ich wpływ na społeczeństwo [24, s. 32]. W kręgu zainteresowań etyki informacji pozostaje też kwestia różnic pomiędzy tymi, którzy mogą sobie pozwolić na cyfrową wymianę informacji, a tymi, dla których wciąż pozostaje ona niedostępna.

Biorąc pod uwagę wskazane przez Smith kluczowe obszary wchodzące w zakres zainteresowań etyki informacji i zestawiając je z problemami, z jakimi ma do czynienia etyka bibliotekarska, uderza podobieństwo zagadnień, z jakimi obie te dyscypliny muszą się zmierzyć. Problemy, wynikające z postrzegania bibliotekarza jako brokera informacji, wydają się być najściślej związane z tymi, którymi zajmuje się etyka informacji. Ta druga ma jednak wymiar zdecydowanie bardziej globalny, ponieważ odnosi się ona do społecznych skutków dystrybucji informacji na całym świecie. W tym kontekście także rozważana jest rola bibliotek, ale należy pamiętać, że działalność bibliotek ma jednak charakter lokalny, ponieważ jest ograniczona do najbliższej okolicy. W związku z powyższym, oprócz kwestii wynikających bezpośrednio z ustaleń etyki informacji, pamiętać trzeba o tych, które wynikają z obowiązków użytkownika i bibliotekarza oraz traktowania biblioteki jako instytucji kultury czy instytucji edukacyjnej. Większy nacisk na kwestie etyczne wynika ze zwiększonej percepcji

bibliotekarza jako specjalisty ds. informacji [27, s. 2], a także z procesu digitalizacji coraz większej ilości zasobów informacyjnych.

Ważną kwestią jest pojęcie wolności intelektualnej oraz związanych z nim zagadnień takich jak wolność słowa i wolność informacji. Bezpłatna informacja jest warunkiem koniecznym dla wolnego formułowania opinii i dlatego należy tworzyć warunki swobodnego do niej dostępu. **Wolność intelektualna** obejmuje zarówno prawo do wolności tworzenia, rozpowszechniania i wyrażania opinii, jak i prawo do informacji oraz dostępu do informacji publicznej. Prawa te są wzajemnie powiązane i istnieje wymóg ich zagwarantowania.

Zadaniem bibliotek jest udostępnianie społeczeństwu informacji oraz stworzenie miejsca, w którym mogą być one upowszechniane. Gwarantowanie wolności intelektualnej jest zatem jednym z podstawowych ich zadań. Wolność dostępu do informacji, usługi biblioteczne, ochrona danych, odpowiedzialność społeczna bibliotekarza, konflikt interesów, cenzura i kwestie dotyczące zawodu są określane jako kluczowe obszary etyki bibliotekarza.

Dla uzyskania pełnego obrazu omawianych zagadnień prześlędzono sposób powstawania kodeksów etyki bibliotekarza w różnych krajach. Dokonano ich przeglądu pod kątem czasu i sposobu wypracowania, a celem rozważań stała się ocena procesu rozwoju zasad etycznych w Polsce w kontekście wniosków wynikających z badań w innych krajach.

Jak pisał Koehler, ze zjawiskiem pojawiania się kodeksów etyki spotykamy się mniej więcej od połowy do końca XX w. [16, s. 323]. Pierwsze z nich zaczęły się pojawiać w połowie lat sześćdziesiątych, z wyłączeniem USA, gdyż pierwszy kodeks etyczny opublikowany został w 1938 r. Większość kodeksów powstała w latach 1995–1999. Sporo z nich ukazało się również w latach 2001–2004. Można stwierdzić, że w ciągu tych dziewięciu lat ukazało się około 65% kodeksów etyki. W okresie 2005–2009 liczba nowych dokumentów znacznie się zmniejszyła. Koniec lat dziewięćdziesiątych oraz początek XX w. to czas, w którym pojawiła się większość znanych dziś kodeksów.

Kolejną obserwacją jest brak związku między pojawieniem się stowarzyszeń bibliotekarzy a tworzeniem kodeksu etyki tej grupy zawodowej. I tak na przykład w Szwajcarii pierwszy kodeks powstał w 1998 r., zaś pierwsze stowarzyszenie bibliotekarskie w roku 1897. Pierwsza organizacja bibliotekarska w Wielkiej Brytanii została założona w 1877 r., a kodeks dopiero w roku 1983. Są też stosunkowo młode organizacje, które w ciągu kilku lat od swojego powstania opublikowały stosowne kodeksy. Przoduje tu islandzkie Library Association, powstałe w 1996 r. wraz ze swoim kodeksem opublikowanym zaledwie trzy lata później, bo w 1999 r.

W bibliotekarstwie polskim prekursorem współczesnych zainteresowań problematyką moralną stał się w latach sześćdziesiątych Władysław Piasecki, domagając się umocnienia moralnej świadomości powołania zawodowego. W latach 1971 i 1973 Zbigniew Żmigrodzki omówił dyskusję etyczną i osiągnięcia bibliotekarzy amerykańskich w kodyfikacji etyki zawodowej, przedstawiając także własną propozycję uporządkowania jej problemów w kraju [28, s. 82].

Problemy kondycji moralnej zawodu bibliotekarskiego w Polsce stały się przedmiotem szczególnego zainteresowania w latach osiemdziesiątych. Omawiano konflikty występujące

w bibliotece, starano się też wskazać pożądane u bibliotekarza cechy intelektualne, psychiczne i społeczne, podawano przykłady nieetycznego postępowania pracowników bibliotek. Uwieńczeniem dyskusji stało się przedstawienie w grudniu 1990 r. przez Żmigrodzkiego też projektu wstępnego *Kodeksu etyki zawodowej polskiego bibliotekarza*. Projekt kodeksu określał: negatywną infrastrukturę moralną, powinności etyczne bibliotekarza w stosunku do społeczeństwa, użytkowników biblioteki, współpracowników i przedstawicieli innych zawodów oraz obszary zastosowania wskazań etycznych [3, s. 7].

Ostatecznie kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji powstał w Polsce w 2005 r. z inicjatywy SBP [28]. Zawarte w nim postulaty dotyczą podstawowych wartości moralnych, określających misję zawodu w odniesieniu do ochrony wolności intelektualnej, prawa do swobodnego wyrażania myśli, prawa do swobodnego dostępu do wiedzy, informacji i kultury oraz przestrzegania zasady neutralności w sprawach ideologii, życia politycznego i religii. Bibliotekarze i pracownicy informacji winni być osobami godnymi zaufania publicznego, ekspertami pośredniczącymi pomiędzy czytelnikami i użytkownikami informacji a zasobami piśmienniczymi i informacyjnymi, których użytkownicy ci potrzebują do realizacji swoich różnorodnych zadań i celów. Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji określa podstawowe zasady, uznawane za wiążące dla wszystkich przedstawicieli zawodu oraz identyfikujące misję społeczną i odpowiedzialność etyczną we wszystkich środowiskach jego wykonywania. Zasady te mają charakter ogólny, zawierają normy etyczne określające odpowiedzialność zawodu wobec społeczeństwa, użytkowników bibliotek i informacji, zasobów bibliotecznych i informacyjnych, własnego środowiska zawodowego oraz pracodawców i macierzystych instytucji. Kodeks prezentuje również zobowiązania dotyczące popularyzacji etyki zawodowej i jej przestrzegania. Stworzony został przez instytucję mającą duże kompetencje w zakresie bibliotekarstwa, ale trudno nie odnieść wrażenia, że ma on charakter bardziej idealistyczny niż prawny. Zdaniem Aleksandra Radwańskiego tekst ten porusza niewątpliwie sprawy ważne, ale z etyką mające związek luźny. Jest to zbiór tego, co w bibliotekarstwie pożądane. Autorzy są też świadomi, że dokument ten nie ma żadnych skutków prawnych czy administracyjnych, co w zasadzie jest głównym powodem tworzenia kodeksów etyki zawodowej. Od samego początku zatem kodeks nie działa w celu, w jakim tworzy się takie dokumenty. *Kodeks etyki...* nakłada na bibliotekarzy moralną odpowiedzialność za szereg rzeczy, które w odczuciu autora pozostają poza sferą ich możliwości. Problemy natury etycznej autor uważa za marginalne, ponieważ źródłem zachowań nieprofesjonalnych nie jest system wartości, tylko najczęściej złe zarządzanie i towarzyszące mu niedostateczne finansowanie [21].

Opracowanie kodeksu etyki bibliotekarza w Estonii [4] poprzedziła obserwacja dokumentów stworzonych w innych krajach. Estońskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy (ELA) to organizacja zrzeszająca instytucje biblioteczne i bibliotekarzy, która została założona w 1923 r. i działała do 1940 r., następnie przywrócona została w 1988 r. Główne cele jej działania to: wspieranie rozwoju bibliotekarstwa, promowanie kształcenia bibliotekarzy i specjalistów informacji oraz troska o interesy pracowników bibliotek i centrów informacji. Są one realizowane przez różne komitety, działające w ramach ELA, zarówno w stosunku do instytucji, jak i jej pracowników [23, s. 86].

Estoński Kodeks Etyki powstał w 2001 r. Nosi on tytuł *Zasady etyki bibliotekarzy i pracowników informacji z Estonii* i jest pierwszą tego typu publikacją, co nie oznacza jednak, że tematyką tą nie interesowano się już wcześniej. Zmagania estońskich bibliotekarzy z kwestiami dotyczącymi etyki zawodu datuje się na 1970, 1980 oraz 1982 r. Nie doprowadziły one niestety do pojawienia się związanej z tą tematyką publikacji, choć zdawano sobie doskonale sprawę z korzyści płynących z posiadania stosownego dokumentu. Prace nad opracowaniem kodeksu rozpoczęto w 1999 r. przy pomocy C. Waltera i Gerda B. Mortensona. Estonian Library Association wspólnie z Concordia International University Estonia zorganizowali seminarium, którego celem było określenie treści, jakie powinny znaleźć się w estońskim kodeksie. Seminarium miało charakter otwarty, więc każdy bibliotekarz, zainteresowany omawianymi problemami, mógł wziąć w nim udział. Prace nad opracowaniem kodeksu toczyły się w powołanych do tego celu grupach roboczych, a następnie ich propozycje zostały przedstawione pozostałym uczestnikom. Po zaprezentowaniu wyników dotychczasowych prac powołano zespół, którego zadaniem stało się przygotowanie ostatecznego tekstu kodeksu. Przy jego tworzeniu wykorzystano treści odpowiednich kodeksów, obowiązujących na Litwie, w Szwecji i Wielkiej Brytanii [8]. Następnie został on poddany przeglądowi przez ekspertów z Uniwersytetu Pedagogicznego oraz Politechniki w Tallinie. Celem tych działań było nie tyle stworzenie kodeksu, ile zaangażowanie w proces jego kreacji pracowników bibliotek [23, s. 90].

Cały proces budowy estońskiego kodeksu etycznego przebiegał pod znakiem dyskusji i współpracy. Stymulujące rozmowy były podejmowane nawet po jego opublikowaniu. Ponadto w ciągu pierwszego roku po ukazaniu się tego dokumentu każdy bibliotekarz miał możliwość zaproponowania własnych pomysłów dotyczących ewentualnych zmian [23, s. 90].

Krytyka kodeksu estońskiego zwraca uwagę przede wszystkim na fakt, że zawiera on bardzo ogólne wytyczne. Estońscy bibliotekarze potrzebowali więcej konkretów i pomocy w rozwiązywaniu indywidualnych problemów. Spodziewali się zatem odpowiedzi na większą liczbę pytań i wątpliwości, dotyczących konkretnych problemów. Jednak nie to było celem twórców kodeksu, którzy skupili się na określeniu najbardziej podstawowych norm postępowania.

Pierwszy niemiecki kodeks etyki został przedstawiony w 2007 r. podczas Lipskich Dni Bibliotekarza. Nosił on tytuł *Etyczne podstawy zawodu bibliotekarza i pracownika informacji*. Ulrich Hohoff, jeden z autorów, położył nacisk na wpływ, jaki wywierał na formułowanie zasad etycznych program FAIFE. Hohoff sformułował cztery cele, które powinny być realizowane przez niemiecki kodeks etyczny.

Po pierwsze, kodeks etyczny powinien zawierać wytyczne dla całego środowiska bibliotekarskiego w Niemczech [13, s. 4–5]. Powinny one mieć charakter indywidualny, ale na tyle ogólny, żeby bibliotekarze, niezależnie od instytucji, w jakiej pracują, mogli się w nich odnaleźć. Po drugie, musi on uwzględniać warunki panujące w bibliotekach niemieckich. Należy wziąć więc pod uwagę niemieckie przepisy prawa [13, s. 5], a także aktualne warunki i oczekiwania pracowników bibliotek. Ponieważ Niemcy to społeczeństwo oparte na wiedzy, ze szczególnym uwzględnieniem zasad etycznych, ważne jest dla

pracowników tego zawodu, regularne kształcenie [13, s. 5]. Po trzecie, formułując zasady zapisane w kodeksie, należy posługiwać się odpowiednim do tego celu językiem, by uprościć biblioteczną codzienność. Cel ten zostanie osiągnięty przez odpowiednie przygotowanie językowe, a tym samym przez rezygnację ze specjalistycznego języka bibliotecznego. Odpowiedzialność za postępowanie zgodne z wytycznymi spoczywa przede wszystkim na bibliotekarzach. Po czwarte, ostatecznym celem jest integracja zasad etycznych z samoświadomością bibliotekarzy. Dlatego tak ważne jest, żeby zasady te były w bibliotekach powszechnie znane [13, s. 5]. Niemiecki kodeks zasad etycznych powinien wpłynąć na zwiększenie świadomości, że zawód bibliotekarza to zawód szczególnie postrzegający wartości etyczne [13, s. 5].

Pomimo bardzo skromnego odzewu ze strony niemieckiego środowiska bibliotekarskiego, warto przytoczyć kilka uwag. Jeśli chodzi o treść, to z zadowoleniem przyjęto bezpłatny dostęp do informacji, ochronę prywatności i wolności intelektualnej. Uznano jednak, że użycie w kodeksie terminu „klient” zamiast „użytkownik”, nie jest najlepszym rozwiązaniem. Ponadto, sądzono, że niektóre z zapisów są zbyt ogólnikowe i nie posiadają bezpośredniego związku z zagadnieniami etycznymi. Skupienie się na regulacjach prawnych uznano za zbędne [11]. Skrupulatnie krytykowano też zarówno sam proces twórczy, jak i treści niektórych zasad etycznych. W ten sposób podkreślono, że kodeks etyczny nie został stworzony w oparciu o szeroką dyskusję społeczną na temat istotnych dla bibliotekarzy zasad etycznych, co było bardzo potrzebne dla uzyskania ich akceptacji. Krytykowano również dokument, dlatego że został on stworzony bez udziału najbardziej zainteresowanych, czyli pracowników bibliotek, a także, że jest im zbyt mało znany [13].

W porównaniu z innymi kodeksami etycznymi dokument niemiecki okazuje się najmłodszy. Większość z nich powstała w latach 1995 i 2004, czyli kilka lat przed stworzeniem zapisów niemieckich. Przywoływane już kodeksy obowiązujące w Polsce i Estonii powstały o wiele wcześniej niż ich niemiecki odpowiednik. Kodeks estoński jest o sześć lat starszy od niemieckiego.

Różnice pomiędzy kodeksami poszczególnych krajów dotyczą warunków, w jakich w poszczególnych krajach kodeksy były opracowywane. Badania w Polsce i Estonii ujawniły, że w obu krajach opracowanie kodeksów etyki poprzedziła szeroka dyskusja w środowisku bibliotekarskim. W obu krajach brakuje jednak świadomości korzyści płynących z posiadania i stosowania zapisów kodeksu. W Niemczech natomiast zainteresowanie kwestiami etycznymi wśród bibliotekarzy jest stosunkowo małe.

W przebiegu rozwoju prac nad kodeksami istnieją pewne różnice. W Estonii duże znaczenie w tworzeniu zapisów kodeksu miał udział pracowników sektora bibliotecznego, a przed zakończeniem prac – badanie ich opinii na temat ostatecznego jego kształtu. Tak więc wśród reprezentantów tego zawodu istnieje duża świadomość etyczna.

Kolejne różnice wynikają z pozycji zajmowanych przez autorów poszczególnych kodeksów. W Niemczech Hohoff był autorem nie tylko projektu kodeksu, ale od razu gotowego produktu. W Estonii bibliotekarze mieli możliwość prezentowania własnych zapisów i zmian w zaproponowanej im wersji pierwotnej [14].

Porównanie niemieckiego kodeksu etycznego z analogicznymi dokumentami w innych krajach wskazuje na pewne jego osobliwości. Niekorzystne mogą wydawać się okoliczności, w jakich kodeks powstawał. Nie był on tworzony w procesie polegającym na uczestnictwie. Różnorodność w niemieckim systemie bibliotecznym oraz brak organu koordynującego prowadzone działania znacznie utrudniały realizowanie tego przedsięwzięcia. Ponadto nie bez znaczenia był fakt niewielkiego zainteresowania w samym środowisku bibliotekarskim zarówno kodeksem, jak i w ogóle dyskusją na tematy związane z etyką, co pozwala wysnuć wniosek, że w Niemczech kodeks etyczny jest zbyt mało znany, by wywołać krytykę.

Aby odnaleźć pewien punkt odniesienia dla omawianych dokumentów, należy przedyskutować najpierw, jakie podstawowe kwestie znajdują się w kręgu zainteresowania etycznej polityki bibliotek. W tabeli 1 zaprezentowano zestaw zagadnień, jakie bibliotekarze powinni brać pod uwagę, podejmując rozważania na temat etyki ich zawodu. Ponadto wskazane zostały kluczowe informacje, które znalazły swoje odzwierciedlenie w analizowanych kodeksach etycznych. Podejście to opiera się na założeniu, że istnieją pewne uniwersalne, swoiste dla działalności bibliotecznej zagadnienia etyczne, niezależne od kultury danego kraju. Koehler i Pemberton, badając różne kodeksy etyczne, doszli do wniosku, że w kwestiach podstawowych są one takie same, różnią się natomiast w zakresie priorytetów polityki bibliotecznej w odniesieniu do przyznania praw jednostkom i pracodawcy, postrzeganiu społecznego czy narodowego interesu [17, s. 36]. Okazuje się więc, że niektóre kodeksy stawiają na indywidualne priorytety, inne zaś na społeczną odpowiedzialność bibliotekarza, na co zasadniczo wpływają różnice kulturowe [17, s. 37].

Mimo różnych treści i różnych obszarów tematycznych, można zauważyć pewną liczbę zagadnień pokrywających się we wszystkich branych pod uwagę koncepcjach. Wszyscy autorzy zgodnie wymieniają tematy związane z użytkownikiem. Dotyczy to zarówno usług bibliotecznych, jak i ochrony danych osobowych użytkownika. Przez wszystkich podkreślana jest także kwestia dostępu do informacji (wolnego i równego) oraz wolności intelektualnej. Pojawiają się tu również trzy rodzaje odpowiedzialności społecznej bibliotekarza. Określa się je jako: „społeczne i prawne obowiązki”, „kwestie społeczne” oraz „demokrację”. Z odpowiedzialności za różne podmioty wynikają: „obowiązki pracodawców”, „konflikt lojalności” i „integralność członków organizacji” [17, s. 33; 22, s. 37–38; 7, s. 27; 26, s. 236].

W analizowanych kodeksach znalazły się także zagadnienia wynikające ze specyfiki zawodu i pracy zawodowej. Są to kwestie dotyczące: kształcenia ustawicznego, współdziałania i współpracy w rozwoju zawodu i troski o jego dobrą reputację. Uwzględniono również swobodny dostęp do informacji, obejmujący wymogi stawiane w celu zapewnienia swobodnego oraz równego dostępu i ochrony wolności intelektualnej, a także politykę prywatności. W dokumentach tych wskazuje się na potrzebę ochrony danych osobowych lub na ograniczenie, dotyczące poruszania się bibliotekarza w ramach obowiązującego prawa. Zwraca się również uwagę na równe traktowanie użytkowników oraz potrzebę najlepszej i profesjonalnej obsługi.

Neutralność i obiektywizm bibliotekarza w wyborze źródeł informacji, upowszechnianie informacji, selekcja oraz gromadzenie środków przekazu, ich opracowywanie i katalogowanie stanowią również treść badanych dokumentów, podobnie jak utrzymanie ładu

i porządku społecznego, co wynika z misji bibliotek, po części edukacyjnej, a także z odgrywania roli serwisu informacyjnego dla nauki i kultury. Problem cenzury oraz praw autorskich wymieniany jest wśród kluczowych kwestii etycznych. Wspomniane kodeksy mówią o społecznej odpowiedzialności bibliotekarza za korzystanie z informacji dostępnych dla czytelnika oraz o przypadkach, gdy bibliotekarz proszony jest o postępowanie niezgodne z obowiązującymi przepisami prawa. We wskazanych tekstach mówi się także o konflikcie interesów, choć nie jest jasne, czy chodzi tutaj o interesy instytucji, które wspomagają użytkownika, czy o to, kto – społeczeństwo czy zawód – staje się priorytetem w momencie konfliktu.

Tabela 1. Kluczowe pojęcia oraz kwestie występujące w kodeksach

Kluczowe pojęcia	Zagadnienia szczegółowe	Kraj
Wolny dostęp do informacji/wolność intelektualna	<ul style="list-style-type: none"> – ochrona wolności intelektualnej, – ułatwianie dostępu, – równouprawniony dostęp dla wszystkich użytkowników biblioteki, – bezpłatny dostęp, – dostęp do źródeł niezależnie od rodzaju mediów 	Estonia Polska Niemcy
Świadczenie usług	<ul style="list-style-type: none"> – jak najlepsze, profesjonalne świadczenie usług, – jednakowe traktowanie wszystkich użytkowników, – świadczenie usług jako nadrzędny obowiązek, – zorientowanie na potrzeby użytkownika, 	Estonia Polska Niemcy
Profesjonalizm/ /doświadczenie zawodowe	<ul style="list-style-type: none"> – wdrażanie zdobytej wiedzy – profesjonalna praca, – dokształcanie i zdobywanie bieżących informacji, – szacunek do własnego zawodu i jego świadomość, – poprawa wizerunku poprzez pozytywne działania, – kooperacja w grupie zawodowej, – rozwój zawodowy 	Estonia Polska Niemcy
Misja społeczna	<ul style="list-style-type: none"> – ochrona wartości demokratycznych, – zapewnienie obywatelom informacji, – zaangażowanie w edukację, naukę i kulturę, – respektowanie praw człowieka, – wspieranie rozwoju intelektualnego i kulturalnego, – pośrednictwo w zdobywaniu wiedzy i informacji, – poprawa wizerunku społeczeństwa, 	Polska Niemcy
Ochrona praw autorskich	<ul style="list-style-type: none"> – ochrona własności intelektualnej 	Estonia Polska Niemcy
Stosunek do współpracowników	<ul style="list-style-type: none"> – tworzenie miłej atmosfery pracy, – wspieranie i profesjonalna pomoc, – traktowanie z respektem, – przejmowanie odpowiedzialności, – ewaluacja/kontrola 	Estonia Polska Niemcy

Kluczowe pojęcia	Zagadnienia szczegółowe	Kraj
Cenzura	– dążenie do zniesienia	Polska Niemcy
Neutralność i obiektywizm	– w wyborze zbiorów, – przy udzielaniu informacji i wyborze źródeł, – przy opracowywaniu i katalogowaniu, – przy prezentowaniu poglądów, – w stosunku do potrzeb informacyjnych użytkowników	Polska Niemcy
Ochrona danych osobowych	– ochrona danych osobowych użytkowników biblioteki, – postępowanie zgodne z ustawodawstwem obowiązującym w kraju	Estonia Polska Niemcy
Ochrona zbiorów	– gromadzenie zbiorów, – ochrona zbiorów	Estonia Polska Niemcy
Konflikt interesów	– unikanie wywoływania sytuacji konfliktowych, – informowanie użytkowników o interesach instytucji, – profesjonalne standardy, – lojalność w stosunku do pracodawcy, przełożonego, – przekazywanie informacji o konfliktach przełożonemu w obecności użytkownika, – rezygnacja z korzyści osobistych	Polska

Źródło: opracowanie własne.

W badanych kodeksach zasady etyczne dla bibliotekarzy i pracowników informacji można podzielić na trzy grupy: część wstępną, zasady etyczne w kontaktach z użytkownikami oraz zasady etyczne w świadczeniu innych usług bibliotecznych [1].

Początek dokumentu opisuje, w jaki sposób bibliotekarz powinien zachowywać się w stosunku do czytelników. W tym kontekście jego praca przypomina świadczenie usług. Wszyscy użytkownicy powinni być traktowani jednakowo i mieć równy i swobodny dostęp zarówno do informacji, jak i do usług o wysokiej jakości. Praca bibliotekarza jest oparta na określonych standardach zawodowych, ze szczególnym uwzględnieniem omawianych w tej części usług, dostępu do informacji, prywatności i neutralności [1, s. 1].

Druga część odnosi się do różnych zadań bibliotekarza. Musi on zapewnić użytkownikowi swobodny dostęp do informacji, a także prawo do swobodnego kształtowania opinii i rozpowszechniania informacji. Zadania bibliotekarza w bibliotekach naukowych należy rozumieć jako usługi na rzecz nauki i badań oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. Biblioteki powinny służyć użytkownikom jako miejsce do nauki. Do zadań biblioteki należy również promocja czytelnictwa, przez co realizuje ona swoją misję społeczną. Instytucja ta musi zapewnić należytą ochronę praw autorskich. Bibliotekarze powinni też w kontaktach z kolegami przestrzegać sportowej zasady *fair play*.

Porównując wskazania analizowanych kodeksów etycznych, można zauważyć, że opinie na temat zawodu przedstawiane są bardzo krótko. Kodeks niemiecki wypowiada się na temat wpływu zasad etycznych na pracę i doskonalenie zawodowe. Nie wymienia

jednak współpracy w zawodzie, jego rozwoju i troski o dobre imię instytucji w wymiarze publicznym.

Kodeksy nie wspominają o relacjach z dostawcami usług dla bibliotek. Charakterystyczne dla niemieckiego kodeksu są wymogi przestrzegania obowiązujących przepisów prawa, takich jak na przykład *Ustawa o ochronie młodzieży* czy przepisów dotyczących ochrony danych osobowych.

Kodeks estoński składa się z punktów odnoszących się do: wolności intelektualnej użytkownika usług bibliotecznych, ochrony praw autorskich, zachowania pracowników, i ochrony prywatności. Nie zawiera on zapisów dotyczących: społecznej roli bibliotek, konfliktu interesów, cenzury i neutralności decyzji bibliotekarza.

Z kolei polski kodeks zawiera zapisy dotyczące: swobodnego dostępu do informacji, usług dla zawodu, ochrony praw autorskich, cenzury, zachowania wobec kolegów, neutralności i obiektywizmu, a także ochrony prywatności i konfliktu interesów. Nie zawiera jednak odniesień do porządku społecznego.

Porównując te spostrzeżenia z zawartością kodeksu niemieckiego, można stwierdzić, że odnosi się on do wielu podstawowych kwestii. Wśród zapisów kluczowych brakuje tylko jednego – konfliktu interesów, co może być spowodowane historią jego powstawania.

Treść kodeksu niemieckiego uwzględnia niemal wszystkie ważne tematy. Liczne odniesienia do głównych kwestii należy uznać za zrozumiałe i konieczne. Wątpliwe mogą się wydawać jedynie wnioski dotyczące relacji między etyką a prawem, odnoszące się do zgodności z wymogami prawa. Omawiane kodeksy w zakresie rozwiązania tej podstawowej kwestii wydają się gorzej wypełniać swoją misję, aby bardziej podporządkować się zasadom etyki.

Narodowy charakter kodeksów został podkreślony tylko w kodeksie estońskim. Wszystkie kodeksy ujawniają w swych nazwach zasięg oddziaływania, bibliotekarze są ich naturalnym adresatem.

Autorstwo kodeksów, jak zaznaczają ich twórcy, jest w znacznej części udziałem fachowców i znawców dziedziny z poszczególnych krajów, bądź to samodzielne, bądź wzorowane jest na istniejących wcześniej dokumentach. Pomiędzy kodeksami widoczne są podobieństwa natury formalnej i treściowej, wyrażające się w strukturze, układzie, w treści, a nawet w języku kodeksu, co dowodzi ich wzajemnego oddziaływania i przenikania idei.

Wśród elementów różnicujących bibliotekarskie kodeksy etyczne krajów europejskich na plan pierwszy wybija się ich struktura. Typowy kodeks etyczny składa się z dwóch części, tj. ze wstępu oraz wykazu cech, powinności oraz obowiązków bibliotekarza. Wstęp jest najczęściej rodzajem objaśnienia zawartości kodeksu, znaczenia etyki bibliotekarskiej, określenia celów kodeksu. W drugim modelu kodeksu etyki bibliotekarskiej jawi się wyszczególnienie podstawowych powinności i obowiązków bibliotekarza.

Kodeks etyki, także bibliotekarskiej, jest czymś w rodzaju katalogu wartości uznawanych i wyznawanych w świecie bibliotekarskim. Obiektywizm, bezstronność, dyskrecja, uprzejmość, szacunek, profesjonalizm, unikanie prywaty należą do wartości podstawowych, akcentowanych w kodeksach. Pojawiają się postulaty wysokiej jakości usług, sprzeciwu

wobec ograniczania dostępu do dokumentów bibliotecznych, wobec kierowania się w ich doborze i udostępnianiu jakąkolwiek dyskryminacją, stronniczością, a także prywatą, co odnosi się tak do dokumentów, jak też do informacji. Wiele uwagi poświęca się kondycji zawodu bibliotekarza i konieczności podnoszenia kwalifikacji, poszanowania współpracowników albo generalnie profesjonalizmowi bibliotekarzy. Postulaty ochrony praw autorskich, zapewnienia wolności intelektualnej oraz czuwanie na straży wartości demokratycznych powtarzają się w wielu kodeksach.

Sformułowanie kodeksu etyki zawodowej zdaje się świadczyć o wysokim poziomie świadomości danego zawodu, również o jego dojrzałości. Czy także o sile jego oddziaływania? Można się spierać co do tego. Kodeksy etyczne wskazują jednoznacznie, że mają one być dokumentem programowym stowarzyszenia bibliotekarzy, pozbawionym jakiegokolwiek mocy prawnej.

Decyzje etyczne, podejmowane przez bibliotekarzy, nie mają wprawdzie takich konsekwencji, jak decyzje lekarza czy prawnika, nie mniej jednak występują oni w roli pośrednika w zdobywaniu informacji, a ich działania wymagają decyzji etycznych, które mogą rodzić konsekwencje w postaci na przykład publicznego dostępu do informacji.

Aktualnie zawód bibliotekarza stawia wysokie wymagania nowym adeptom; potrzebuje ludzi wysoko wykwalifikowanych, cechujących się nie tylko wiedzą ogólną, ale charakteryzujących się odpowiednimi predyspozycjami osobowościowymi. Tempo dokonujących się zmian wymaga od bibliotekarzy samodzielnego myślenia. Bez tej świadomości niemożliwe jest zrozumienie zmian i nadanie rozwojowi bibliotekarstwa odpowiedniego kierunku. Przekonanie o konieczności podniesienia efektywności pracy bibliotek powinno mieć całe środowisko zawodowe [3, s. 2].

Świadomość etyczna polskich bibliotekarzy jest bardzo rozproszona – to również świadczy o ich słabości. Osoby pracujące bezpośrednio z ludźmi kształtują w zdecydowanej mierze wizerunek całej biblioteki; rzutuje to na całokształt opinii o bibliotece i jej funkcjonowaniu w środowisku. Bibliotekarz podejmujący pracę z użytkownikiem powinien zadać sobie kluczowe pytanie: kto jest dla kogo?

Problem pojmowania etyki zawodu bibliotekarskiego nabiera istotnego znaczenia w sytuacji, gdy istnieje świadomość, że może stać się on czynnikiem integracji zawodowej bibliotekarzy. Ta świadomość jest jednak uzależniona od przyjętego systemu wartości, od uznania zawodu za służbę społeczną, a także od postawy altruistycznej, wyrażającej się w chęci służenia drugiemu człowiekowi. Zasadniczo nie istnieje korelacja pomiędzy wykształceniem a rozumieniem etyki zawodowej. Istnieje tylko luźny związek pomiędzy stażem pracy a pojmowaniem niektórych powinności moralnych, podejmowaniem określonych czynności wobec użytkowników, które mogą w jakimś stopniu zmienić wizerunek bibliotekarza.

Kodeksy etyczne pełnią zatem ważną funkcję. Mają służyć pracownikom bibliotek jako przewodniki, dając impuls do myślenia o sprawach etycznych i stanowiąc podstawę rozwoju zawodu. Analiza niemieckiego kodeksu pokazuje jednak, że aby spełniał on swoje zadania, należy go poprawić. Niekorzystnym punktem wyjścia jest panująca w Niemczech sytuacja, ponieważ u organów koordynujących zauważa się niewielkie zainteresowanie tą

tematyką. Szczególnie krytycznie można ocenić proces tworzenia kodeksu. W tym zakresie nie wykorzystano wszystkich możliwości. Gdyby przedstawiciele zawodu zaangażowano w proces tworzenia i rozwoju dokumentu, świadomość kwestii etycznych oraz znajomość samego kodeksu na pewno znacznie by wzrosła. Niemiecki kodeks etyki powstał, niestety, bez udziału pracowników bibliotek. W związku z tym wątpliwości budzi uznanie przez nich zapisanych w dokumencie dyrektyw za wiążące. Ponadto po zakończeniu prac nad kodeksem zbyt mało starań włożono w jego upowszechnienie. Rezultat jest taki, że w niemieckich bibliotekach nadal niewiele wiadomo na jego temat.

Mniej zarzutów formułuje się pod adresem treści zawartych w tym kodeksie. Zawiera on wiele kluczowych zagadnień, ale jest zbyt długi, zdarzają się w nim powtórzenia, a ponadto stawia tym, do których jest skierowany, bardzo specyficzne wymagania. Niemieckie zasady etyczne mogą stanowić podstawę wzrostu świadomości w tym zakresie. Najpierw jednak należy poddać je intensywnej dyskusji w środowisku bibliotekarskim, a następnie dokonać rewizji jego treści. W ten sposób uwaga opinii społeczności bibliotekarskiej zostanie skierowana w stronę tak ważnych kwestii etycznych. Poprzez aktywne uczestnictwo zwiększy także stopień akceptacji przez to środowisko gotowego produktu.

Rozwiązywanie problemów etycznych wymaga czasem większej pomocy niż ta, oferowana przez kodeks. Złożoność pewnych zagadnień sprawia, że istnieje granica możliwości ich opisanie. Decyzja co do sposobu postępowania w poszczególnych sytuacjach pozostaje ostatecznie zależna od indywidualnych potrzeb. Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji nie ma na celu tworzenia kolejnych, sztywnych ram postępowania, lecz zwiększenie świadomości wykonywanego zawodu oraz odpowiedzialności społecznej z niego wynikającej.

Bibliografia

1. *Bibliothek & Information Deutschland: Ethik und Information. Ethische Grundsätze der Bibliotheks- und Informationsberufe* [Dokument elektroniczny]. 2007. Tryb dostępu: <http://www.bi-deutschland.de/download/file/allgemein/EthikundInformation.pdf>. Stan z dnia 20.02.2012.
2. BYRNE Alex. Introduction. Information Ethics for a New Millenium. In VAAGAN Robert W. (red.). *The ethics of librarianship. An international survey*. München: Saur, 2002. ISBN 3-598-21831-1.
3. CZYŻEWSKA Elżbieta. Rozumienie etyki zawodowej w środowisku bibliotekarskim. *Bibliotekarz*. 2001, nr 5, s. 2-8. ISSN 0208-4333.
4. *Estonian Library Association: Code of ethics for Estonia* [Dokument elektroniczny]. 2001. Tryb dostępu: http://archive.ifa.org/faife/ethics/code_of_ethics_estonia.htm. Stan z dnia 20.02.2012.
5. FINKS Lee W. Librarianship needs a new code of professional ethics. *American Libraries*. 1991, nr 1, s. 84-92. ISSN 0002-9769.
6. FRANKEL Mark S. Professional Codes. Why, how, and with what impact? *Journal of Business Ethics* [Dokument elektroniczny]. 1989, vol. 8, iss. 2-3, s. 109-115. Tryb dostępu: <http://www.springerlink.com/content/xt67545415j72v3h/fulltext.pdf>. Stan z dnia 20.02.2012.

7. FROEHLICH Thomas J. Information ethics. In FEATHER John, STURGES Paul (red.). *International encyclopedia of information and library science*. Wyd. 2. London: Routledge, 2003, s. 256-258. ISBN 978-0-415-25901-9.
8. FROEHLICH Thomas J. *Survey and analysis of the major ethical and legal issues facing library and information services*. München: Saur, 1997. ISBN 3-598-21804-4.
9. GORMAN Michael. *Our Enduring Values. Librarianship in the 21st Century*. Chicago: ALA Editions, 2000. ISBN 978-0-8389-0785-6.
10. HAUPTMAN Robert. *Ethical challenges in librarianship*. Phoenix: Oryx Press, 1988. ISBN 978-0-8977-4271-9.
11. HAUSCHKE Christian. *Der kundige Code of Ethics, Infobib* [Dokument elektroniczny]. 2008. Tryb dostępu: <http://infobib.de/blog/2008/03/31/der-kundige-code-of-ethics/>. Stan z dnia 20.02.2012.
12. HELD Laura. *Kein Interesse für Ethik?* [Dokument elektroniczny]. 2008. Tryb dostępu: <http://www.akribie.org/berichte/Ethikbericht2008.pdf>. Stan z dnia 20.02.2012.
13. HOHOFF Ulrich. *Ethische Grundsätze der Bibliotheks- und Informationsberufe* [Dokument elektroniczny]. 2008. Tryb dostępu: http://www.opus-bayern.de/bibinfo/volltexte/2008/498/pdf/Ethische_Grundsätze_Mannheim_2008.pdf. Stan z dnia 24.02.2010.
14. KAMASZ Izabela. Etyka zawodowa. Co to jest i czy jest potrzebna polskiemu bibliotekarzowi? *Poradnik Bibliotekarza*. 2004, nr 12, s. 6-8. ISSN 0032-4752.
15. KNOEPFFLER Nikolaus. Projekt: Angewandte Ethik. In KNOEPFFLER Nikolaus; KUNZMANN Peter, PIES Ingo, SIEGETSLEITNER Anne (red.). *Einführung in die Angewandte Ethik*. Freiburg: Alber, 2006, s. 9-19. ISBN 3-495-48142-7.
16. KOEHLER Wallace. United States of America. Trends of Library Associations and Ethics in the US. In VAAGAN Robert W. (red.). *The ethics of librarianship. An international survey*. München: Saur, 2002, s. 323-337. ISBN 978-3-598-21831-6.
17. KOEHLER Wallace, PEMBERTON Michael J. A Search for Core Values. Toward a Model Code of Ethics for Information Professionals. *Journal of Information Ethics*. 2000, vol. 9, nr 1, s. 26-54. ISSN 1061-9321.
18. MCMENEMY David, POULTER Alan, BURTON Paul F. *A handbook of ethical practice. A practical guide to dealing with ethical issues in information and library work*. Oxford: Chandos Publishing, 2007. ISBN 978-1-84334-230-4.
19. PIEPER Annemarie. *Einführung in die Ethik*. Tübingen: Francke, 2007. ISBN 978-3-8252-1637-5.
20. PREER Jean L. *Library ethics* [Dokument elektroniczny]. Westport: Libraries Unlimited, 2008. Tryb dostępu: http://www.privacyrevolution.org/index.php/privacy_week/. Stan z dnia 19.07.2010.
21. RADWAŃSKI Aleksander. Zupa z etyki: Uwagi do projektu „Kodeksu etyki bibliotekarza i pracownika informacji”. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2004, nr 8. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/59/radwanski.php>. Stan z dnia 11.01.2014.
22. RUBIN Richard, FROEHLICH Thomas J. Ethical Aspects of Library and Information Science. In KENT Allen (red.). *Encyclopedia of library and information science*. New York: Dekker, 1996, s. 33-52. ISBN 9780824720582.
23. SHACHAF Pnina. A global perspective on library association codes of ethics. *Library & Information Science Research*. 2005, nr 4, s. 513-533. ISSN 0099-1333.
24. SMITH Martha. Information Ethics. In LYNDEN Frederick C. (red.). *Advances in Librarianship*. San Diego: Academic Press, 2001, s. 29-66. ISBN 9780120246250.

25. TAMRE Marje. Estonia. Collaboration between Estonian Librarians' Association and Estonian Libraries. In VAAGAN Robert W. (red.). *The ethics of librarianship. An international survey*. München: Saur, 2002, s. 81-95. ISBN 3-598-21831-1.
26. USHERWOOD Bob. Towards a Code of Professional Ethics. *Aslib Proceedings*. 1981, nr 6, s. 233-242. ISSN 0001-253X.
27. VAAGAN Robert W. Forword. In VAAGAN Robert W. (red.). *The ethics of librarianship. An international survey*. München: Saur, 2002, s. 1-7. ISBN 3-598-21831-1.
28. ŻMIGRODZKI Zbigniew. *Problemy bibliotekarskiej etyki zawodowej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1991. ISBN 83-226-0399-1.

Biblioteki i bibliotekarze za granicą

Andriy Andrukhiv

Lviv Polytechnic National University
oai@lp.edu.ua

Mariia Sokil

Lviv Polytechnic National University
frosschis@ukr.net

Fedushko Solomia

Lviv Polytechnic National University
felomia@gmail.com

Integrating new library services into the University Information System

(Włączenie nowych serwisów bibliotecznych do Systemu Informacyjnego Uniwersytetu)

Słowa kluczowe: dostęp on-line, repozytoria, zautomatyzowany system informacyjno-biblioteczny, plan tematyczny i typologiczny, Biblioteka Naukowa Narodowego Uniwersytetu Politechniki Lwowskiej

Abstrakt: Artykuł opisuje nowe serwisy, które Biblioteka Naukowa Narodowego Uniwersytetu Politechniki Lwowskiej oferuje swoim użytkownikom. Pozwalają one uczelni na zwiększenie jakości bezpieczeństwa informacji w procesie edukacji, a także na automatyzację procesu budowania i przepływu list zalecanej literatury. Dzięki nowym serwisom w Bibliotece listy zalecanej literatury są zgodne z aktualnymi standardami bibliograficznymi, automatycznie dopasowywane do tematu wykładów, a także wciąż uaktualniane.

Keywords: on-line access, repositories, Automated Library Information System, thematic and typological plan, Scientific Library of Lviv Polytechnic National University

Abstract: The article describes new services that the Scientific Library of Lviv Polytechnic National University offers to its users. These services allow university to increase the quality of information security in the educational process and automating the building and circulation process of suggested reading lists. With the new library services the lists of recommended literature are consistent with current bibliographic standards. These lists are automatically adjusted to the subject of lectures and constantly updated.

The problem of on-line access to scientific information is a vital issue in Ukraine nowadays. A few years ago, the center of access to scientific information was the library, but with the development of information technologies the Internet took over the library's place. This change was caused by the latest development in information technologies in Ukrainian libraries.

However, due to global commercialization of scientific resources, the Internet may not always provide all the necessary information. Taking into consideration the tendency of scientific community to turn to electronic documents and the expansion of the range of services, libraries have to organize their work in such a way as to satisfy the information requirements of the user as soon and as well as possible.

To solve this problem, the automation of library processes is being conducted. This involves:

- computerization of workplace;
- creation of a data center for storage and processing of large-scale data sets;
- selection/development of one's own and support of appropriate hardware and software;
- alteration of the principles of library management, taking into consideration new forms of service, etc.

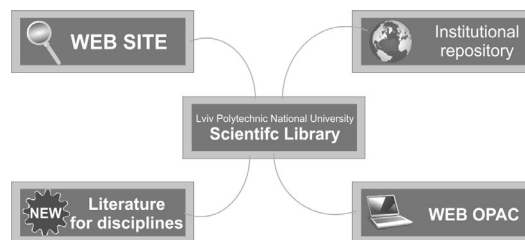
Solving one problem of library informatization leads to a range of other problems. For example, the computerization of the workplace involves:

- selection and justification of the computer equipment purchase;
- equipping the workplace (a desk, a chair, peripheral devices, etc.);
- access to network resources (connection to the local area network and electric power supply network);
- selection and purchase of software;
- following occupational safety and health requirements (organization of appropriate lighting, safe work with the computer, air-conditioning, heating, choice of room for installing the computer, etc.);
- servicing of computer equipment (repair, software updates and technical support);
- training staff to work with the computer;
- development of appropriate documentation (safety instructions, work with appropriate software, etc.).

All-inclusive library automation is a difficult task to implement in the field of information technologies. It requires enrollment of skilled librarians, systems analysts, linguists, and programmers.

Basically, the problem lies in the lack of funding. Therefore, libraries are trying to solve their problems by themselves, waiting for a state subsidy or sponsors, or in the worst case leaving the traditional approach to customer service.

Figure 1. The Scientific Library web services

Source: Self-elaboration.

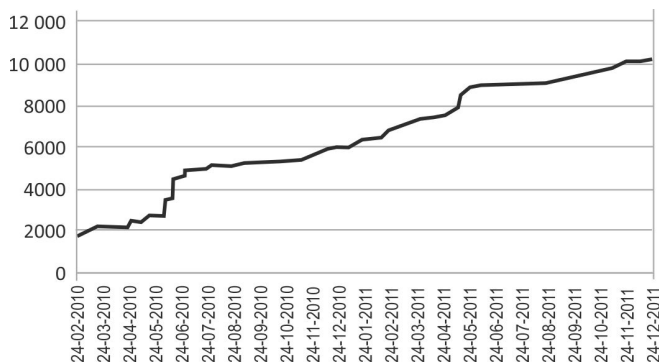
Informatization of the Scientific Library started in 2007 and a large amount of work has been done by now. At present the Scientific Library has the following services – the library website, a repository, an electronic catalogue (OPAC), and a new service – literature for disciplines.

Now briefly about each information resource.

The library website (<http://library.lp.edu.ua/opac/>) plays a significant role in the life of the library, as it is the primary means of library events representation on the Internet. The website has been built with the help of Drupal CMS (<http://library.lp.edu.ua>).

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository (<http://ena.lp.edu.ua>) is an institutional repository of Lviv Polytechnic National University. It was created on May 15, 2010. Currently the repository contains more than 10 000 items. The cumulative growth of items in the repository can be seen in figure 2 below.

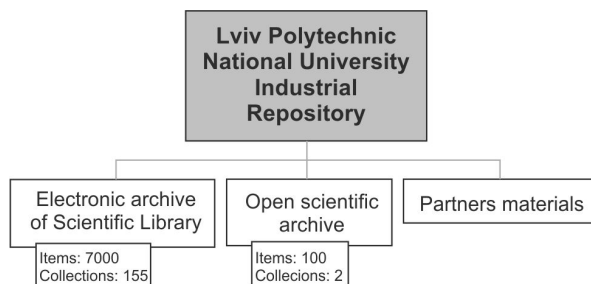
Figure 2. The dynamics of Lviv Polytechnic National University repository growth

Source: self-elaboration.

The next figure shows the repository structure.

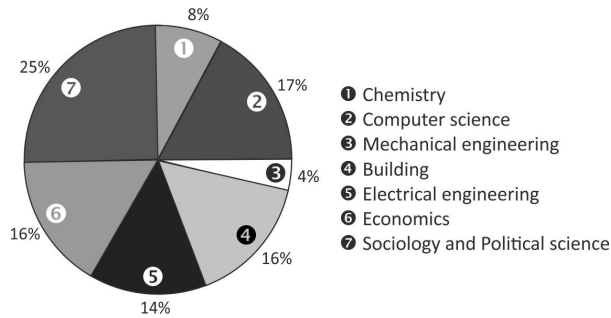
Figure 3. The repository structure

Source: self-elaboration.

The Electronic Archive of the Scientific Library community contains materials which include journals and conference proceedings published at Lviv Polytechnic National University [1]. The *Open Scientific Archive* community has been established for the purpose of publishing research materials by registered users. *The Partners material* community includes scientific materials from the Scientific Library partners. The scope of documents in the archive covers different fields of scientific activity. As it can be seen in figure 4, the main field is technical sciences (69%).

Figure 4. Fields of scientific activity in repository

Source: self-elaboration.

With regard to the quantity of documents, it occupies the 4th place in Ukraine and with regard to the webometrics – the 5th.

The following is a detailed presentation of a new service that has been established in the library with the aim to recommend literature for particular subjects.

The module of literature recommendation can be reasonably implemented into various areas of library activities:

- into the electronic catalogue;
- to study a certain subject;
- to create bibliographic sources;
- to investigate a subject area;
- to start a scientific research (very important for postgraduate students, holders of a master's degree in order to write an appropriate qualifying paper, where the first part consists of a literature overview);
- in case the user of the library cannot clearly enunciate his request (for example, when the user uses a keyword “computer” for searching for required literature).

To analyze the fund in the Automated Library Information System (ALIS) of the Scientific Library, a thematic and typological plan (TTP) is to be developed, where one of the points is providing a certain group of readers with appropriate relevant documents [2].

Thus, every point of the plan can be represented as the relation between the subject of a special document classifier (taking into account the aspects of the fund) and a group of readers (taking into account features of the readers).

This approach is realized in the ALIS and it defines the relationship between the subject that students study and the literature from the library funds which the teacher recommends within the course.

The analysis of the TTP allows to determine the availability of literature for subjects, departments and other subdivisions. Such an analysis is necessary for every university subdivision accreditation, and for the library – in order to identify the book fund complementation priority areas.

The basic data for registration of literature demand consist of the results of the thematic and typological plan analysis and the analysis of refusals and offers of book suppliers.

Within the ALIS, the procedure of library funds complementation with specific documents on the stage of needs analysis involves automatic calculation and data representation of book availability for all subjects, which refer to a given document.

The indicators of book availability play a major role in determining the needs of libraries in a certain document. The accuracy of these data depends on:

- defining the subject parameters in the TTP;
- identification of document belonging to the list of literature, recommended within the course;
- identification of the structural subdivisions relation in the higher educational establishments with documents allocation places.

While defining the subject in the TTP, its name, the identifier (ID) and the classification codes of the UDC and the BBK have to be set. The names of the subjects will be used in the TTP in the future and the classification codes allow to automatically build relations between a subject and a document.

The relation between a document and a subject can be built in two ways. The first and most effective is a clear indication of the subject related to a particular book. This is done when identifying the needs when providing the literature for the course leads to the purchase. The second way is identifying the relation of the document to the subject when we create or edit the bibliographic description, and the subject is not indicated [3].

The definition of the subject may be considered as an additional classifier with the definition of sections or topics of the subject catalogue. It should be noted that the establishment of communication between subjects and documents using the UDC or the BBK classification is the most effective way for a retrocatalogue when it is impossible to determine exactly which subject the literature refers to.

In order to save the cost and time for processing data on book availability and a thematic and typological plan, one needs to implement a common university information system with access to the information about the studying process introduced by the educational departments (a list of courses, a number of students, etc.), and the information created in the library (materials of the electronic catalogue, authority files of the ALIS, etc.).

The main tasks of integrating information systems of the University and the ALIS are:

- synchronizing the information from the directories of different information systems (lists of departments, subjects, areas of training, recommended literature, etc.);
- exchange transfers of e-documents and change of technological processes;
- ensuring the principles of data single-entering and a personal responsibility for the information quality;
- reducing the number of errors during the transformation and transmission of information to/from the library;
- needs to create specialized portals for the simplification of access to educational and scientific materials.

The construction of a separate web module of the ALIS, which will realize the basic functions of the TTP, will allow:

- to efficiently receive the information from teachers and departments about the TTP changes due to the web interface implementation;
- to update the subject references;
- to increase the availability level of literature for a given university department;
- to include rarely used literature into the learning process;
- to plan the purchase of new literature;
- to popularize the “new incomings” into the library fund;
- to schedule the supply of literature for students every term;
- to identify the priority literature which is key in the subject studies;
- to involve experts (librarians, teachers of related subjects, etc.) in the references development for a given subject.

Let us consider the technology of literature recommendation for a particular course. When teachers develop subject references, they use their own expertise, but not always do they coordinate the formed list with the literature available in the library.

Consequently, their students may not always receive the necessary amount of books in the library. At the same time, the library can have analogue literature, but the teacher does not indicate these items in a given reference list.

Introducing the literature recommendation module for the course will allow:

- to minimize the time for the selection of literature by making the process automated;
- to inform the teacher about the library fund which refers to his subject area;
- to update the references (replace, remove or add literature to the subject);
- to improve book availability indices of the subjects.

This module has been developed and implemented in the Scientific Library of Lviv Polytechnic National University.

Users have been offered two schemes of work with the subject references:

- an offline module with the web access;
- an integrated module from the electronic catalogue.

Let us consider the principle of the offline module with the web access.

It is a separate webpage where the user is offered to look for the necessary subject and review the recommended references (<http://ena.lp.edu.ua/ttp/>).

If the user thinks that the available references have to be changed, a form is offered where the user can enter his requirements and the list of reference changes. On the same webpage the user can use the function of literature recommendation for a given course.

The generated list is analyzed by the teacher. The marked literature that can be attached to the subject goes to the librarian, who analyzes it and makes the necessary changes (Fig. 5).

Figure 5. An example of literature recommendations for the course of Business Basics

Література, що рекомендується для вивчення дисципліни - Основи підприємництва

Номер пп	Автор	Назва	Рік видання	Місце видання	Видавець	УДК	Мова	Електронна версія	К-сть примірників	К-сть стр.
1	Петровч І. М., Захарчн Г. М., Терехух А. А.	Організація підприємництва в Україні	2000	Л.	Оксарт	65.012.32(075.8)	Українська	Ні	15	320 с.
2		Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання	2002	К.	Вид-во Європ. ун-ту		Українська	Ні	2	307 с.

Додатковий список літератури, який рекомендує бібліотека

Мітка	Автор	Назва	Рік видання	Місце видання	Видавець	УДК	Мова	Електронна версія	К-сть примірників	К-сть стр.
☐		Логістика	2010	Л.	Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка"	65.012.32	Українська	Ні	3	344 с.
☒	Назарова Галина Балєнтиївна, Іванов Олег Вікторович, Дороської Олексій Федорович	Управління розвитком діяльності промислових підприємств	2010	Х.	Вид-во ХНЕУ	65.012.32	Українська	Ні	1	240 с.
☐		Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку	2006	Л.	Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка"	65.012.32	Українська	Ні	2	192 с.
☒	Князь Святослав Володимирович, Георгіаді Неллі Георгіївна, Князь Олег Володимирович	Основи управлінського консультування	2006	Л.	Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка"	65.012.32	Українська	Ні	35	156 с.
☐	Князь Святослав Володимирович, Георгіаді Неллі Георгіївна, Князь Олег Володимирович	Фінансовий менеджмент	2006	Л.	Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка"	65.012.32	Українська	Ні	35	184 с.

Source: self-elaboration.

The web module of the TTP provides the following services:

- an overview of the lists of recommended literature from the library funds;
- an overview of statistical book availability indices for the course;
- a thematic search of the literature for the courses;
- a search for analogous literature;
- establishing of recommendations about the relevance of the literature for the course and the necessary TTP changes;
- a feedback function;
- a literature ranking for the rank forming in the electronic catalogue of the ALIS;
- updating user profiles in the ALIS readers;
- making orders for a literature purchase for the learning process.

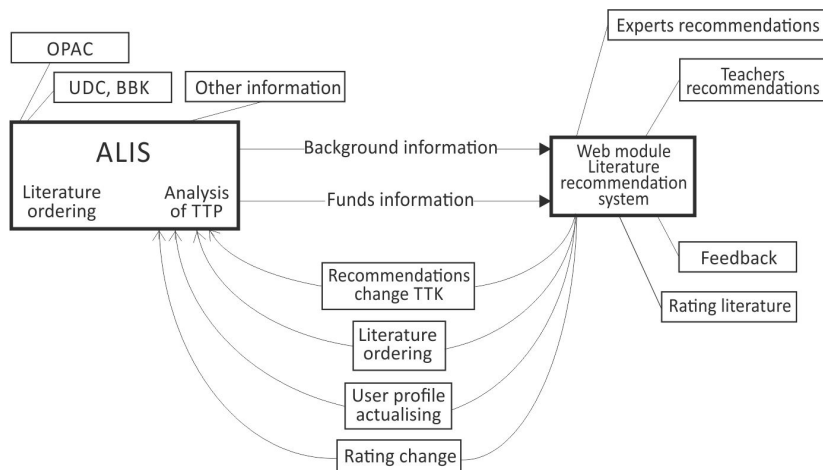
Results of the data updates by the TTP web module users are temporarily fixed in the module database.

For processing and permanent storage of the results of web module work one may use:

- regular automatic data export in the ALIS (for the updates of user profiles in the ALIS, a literature ranking for the rank forming in the electronic catalogue of the ALIS);
- sending automatic information to the library employees via e-mail (for the function of feedback);
- regular data export in the ALIS after moderation and spam filtering (for establishing the recommendations about the relevance of the literature for the course and the necessary TTP changes, making orders for a literature purchase for the learning process).

The scheme of moderation of the data entered by the TTP web module users is shown in Figure 6. The function of moderation is conducted by the librarians relying on official information about current the library fund, the TTP, orders and purchasing plans.

Figure 6. The scheme of data exchange between the ALIS and the Literature recommendation system

Source: self-elaboration.

The moderation of the data entered by the TTP web module users is necessary in order to:

- remove spam from the web module and the remains of attack attempts on the web module, database and the ALIS;
- remove erroneous and duplicate users' messages;
- specify users' data in order to create orders and determine the purchase priority;
- specify users' data in order to disclose the funds and inform about analogous literature;
- specify users' powers for order formation or literature recommendations for a given course of the department.

The article describes a new service that the library offers to its users. It will allow the university to improve the quality of information security of educational and management processes, and automation of the formation and circulation of lists of the recommended literature.

The teacher will receive a number of joined benefits: the lists of the recommended literature designed according to the current bibliographic standards, the intelligent algorithms of literature automatically selected for the courses, and the notification about new books related to his course.

References

1. АНДРУХІВ Андрій. Система рекомендації літератури при роботі з електронним каталогом. In інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі : матеріали 3-ої науково-практичної конференції, 18-20 жовтня 2011 року, Львів / національний університет «Львівська політехніка» [dokument elektroniczny]. 2011. Tryb dostępu: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/11498>. Stan z dnia 13.03.2012.
2. АНДРУХІВ, Андрій, ТАРАСОВ, Дмитро. Упровадження електронного архіву наукових публікацій у Науково-технічній бібліотеці на базі програмної платформи Dspace. In Інформаційні системи та мережі. Вісник НУ «Львівська політехніка» [Dokument elektroniczny]. 2010, nr 673. Tryb dostępu: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/6793>. Stan z dnia 13.03.2012.
3. АНДРУХІВ, Андрій, ТАРАСОВ, Дмитро. Методи та засоби побудови електронного архіву у Науково-технічній бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка». In Матеріали науково-практичної конференції «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства» [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/2209>. Stan z dnia 13.03.2012.

The Romanian Library System in modern society

(System bibliotek rumuńskich w nowoczesnym społeczeństwie)

Słowa kluczowe: biblioteki rumuńskie, innowacje, społeczeństwo

Abstrakt: W artykule opisano współczesne rumuńskie społeczeństwo, które w ostatnich latach doświadczyło wielu zmian i uległo szeregowi przeobrażeń. Proces ten zapoczątkowało pojawienie się wielu przekształceń w zakresie systemu i struktury społeczeństwa rumuńskiego. W wyniku szybkiego postępu technologicznego rumuńskie społeczeństwo stanęło przed wyzwaniem wykształcenia zdolności elastyczności oraz adaptacji, które postrzegane są jako istotne wskaźniki służące przetrwaniu i integracji we współczesnym świecie. Stare struktury, systemy i instytucje zostały zastąpione nowoczesnymi, lepiej odpowiadającymi potrzebom współczesnego społeczeństwa. Zmianom tym podlegają także biblioteki. W artykule omówiono proces wdrażania trendów bibliotecznych opartych na świadczeniu nowoczesnych usług dla potrzeb współczesnego społeczeństwa.

Keywords: Romanian libraries, innovations, society

Abstract: The paper is concerned with the Romanian modern society which has significantly and rapidly changed during the last few years. This process has caused a large number of changes according to the system and structure of Romanian society. As a result of fast technological development the Romanian society faced the challenge of implementing the flexibility and adaptability perceived as two essential indicators of survival and integration in the modern world. It is observed that old structures, systems and institutions have been replaced by new units based on the society needs. The libraries have also faced some similar changes. The article describes the adaptation of new library trends based on modern services, which were created according to the community needs.

The library of the Romanian modern society has significantly and rapidly changed during the last few years. The evolution of the technology had a major impact upon the Romanian library system and upon the community it serves, generating new tendencies, new needs and new ways of thinking, learning and communicating which have determined the shape and the mission that the library and the librarian had to adopt nowadays.

The development of the information society implies the redefinition of the purpose and the objectives of the library as an institution that deals with information, continuously thriving to find ways to facilitate the access to knowledge, information and culture in a fast and efficient way.

Taking into consideration the process of lifelong learning, the role of the library has been gradually emphasized lately, being a place where the community can find the necessary information to support them during this continuous educational process.

Therefore, we naturally may jump to the obvious conclusion regarding the essential role of the library as a part of the national education system, being identified as a cultural actor, gradually becoming visible as an indispensable partner in the vast program of alphabetization, education and literacy.

The traditional function of the library, namely of acquiring, organizing, preserving and loaning of any material irrespective of the physical support and form has considerably changed lately, becoming a place of socializing and communicating, learning and spending the time in a pleasant and useful manner.

Nowadays, library is more about conveying, learning and feeling good, than acquiring, collecting, organizing and preserving.

Moreover, the librarians have come to realize that their mission has changed and continuously changes, becoming a part of the community by identifying with its needs and constantly thriving to satisfy them.

Considering the aforementioned context, the Romanian library system as the libraries and the librarians themselves have changed and continuously change in order to meet the new trends and needs of the community they serve.

The Romanian library system is organized in compliance with the provisions of the Law no. 334 from May 31, 2002, republished with further amendments. According to the aforementioned law, the library is the institution, the compartment or the specialized structure whose main attributions are: to acquire, organize, process, develop and preserve collections of books, serials, other documents and databases in order to facilitate their use with the purpose of information, research, education and re-creation as well as the design, organization and development of cultural projects and programs, including the partnerships with the public authorities and institutions or with other similar institutions or through public-private partnerships.

The Romanian library system comprises:

- National libraries (4) such as: The National Library of Romania, The Library of the Academy of Romania, The National Pedagogical Library, The National Military Library;
- University libraries (100);
- School libraries (8300);
- Specialized libraries (589);
- Public libraries (2876).

The National Public Library of Romania is a public library with legal personality under the Ministry of Culture and Religious Affairs, being integrally financed from the state budget. The main functions of the national library are: to preserve, research, develop and valorize the documents that are to be found in its collections; organizes the Legal Deposit, identifies, collects, organizes, preserves and valorizes the *Romanica* Collection which comprises publications and other documents published abroad with a connection to Romania, to the Romanian people and to the Romanian culture, or publications of the Romanian authors which were published abroad in any language, documents in Romanian language

of foreign authors which were published abroad. The Romanian National Library organizes the National Reserve of Publications, designs and issues instructions and methodological norms for the public libraries and carries out researches in the field of librarianship and other cultural fields, designs and issues norms and methodologies for the preservation and restauration of publications in accordance with the international laws in force, coordinates the project of the National Collective Catalogue of Romanian and Foreign Publications as well as other projects of national interest in the field, elaborates the National Bibliography of Romania, coordinates the development of the Virtual National Library.

The Library of the Academy of Romania is a public library with legal personality and with the status of a national library under the Romanian Academy having as main functions: the acquisition, collection, organization and valorization of specific national collections, elaborates and publishes the Retrospective National Bibliography for all the categories of documents, carries out the international exchange of publications with the publications of the Romanian Academy, coordinates from a methodological point of view the activity of the other libraries that belong to the network of the Romanian Academy, benefits of the provisions regarding the Legal Deposit.

The university libraries are public libraries or private libraries having as main users the students, the teachers and the researchers from the institutions of higher education under the Ministry of Education and Research. The university libraries participate in the process of training and education as well as in the activity of research carried out by the institutions of higher education, offer methodological and professional assistance to other university libraries from the geographical area established by the Ministry of Education and Research.

The specialized libraries can be organized by the academic and research institutions, the authorities of the central and local administrations, public institutions, military units, economical agents and other public or private legal persons being financed by the authorities, institutions or other legal under whose tutelage they function.

The public libraries are public or private libraries organized for all the members of a local community, which ensure the equality of the access to information and the documents necessary for information, lifelong education and personal development of the users disregarding the social or economic status, age, sex, political affiliation, religion or nationality. The public libraries can be classified into the following: The Metropolitan Library of Bucharest, county libraries, city libraries, communal libraries. All these public libraries have legal personalities and are financed by the Local or the County Councils as the case may be. The main responsibilities are to acquire, preserve and loan all categories of documents; the county libraries must organize the local Legal Deposit, to coordinate the activity of the public libraries that are to be found throughout that particular county, to elaborate and publish the local bibliography, methodological materials and other publications, they contribute to the process of lifelong learning.

The school libraries represent an integral part of the process of training and education, functioning under the Ministry of Education and Research, mainly in schools and other educational units.

The National Commission of Libraries represents the national scientific authority with the following main responsibilities: to elaborate strategies and programs for the national library system, to coordinate the activity of information and documentation of the national library system, elaborates programs and methodologies for the computerization of the national library system, elaborates the norms and methodologies for the preservation of the cultural heritage assets, proposes research programs in the librarianship and information science field.

The development of the Romanian library system is constantly supported by The National Association of Librarians and Public Libraries of Romania and by The Romanian Library Association. These two organizations play an essential role to the modernization of the Romanian libraries, designing and implementing various projects and programs, both on a national and international level.

The National Association of Librarians and Public Libraries of Romania (ANBPR) was founded in 1990 with the mission of defending and expressing the professional interests and of supporting the evolution and the development of the Romanian libraries. The Association has about 3300 members and county branches. The activity of the Association is mainly based on objectives connected to the training and professional development of the librarians and the development of the library network on a national and international level. The main objectives of the Association are: the protection and promotion of the social status and of the prestige of the librarian profession, the elaboration of a strategy of development and of projects for public policies and programs in the cultural, educational and informational field, the establishment of an infrastructure of communication which has the purpose of ensuring the free access to and the circulation of information among the professionals and the users, researches in the field of librarianship and information science, the promotion of the norms, criteria and modern techniques of management and of the specific library activities, the promotion of the programs of training in the field of librarianship and information science and the connected fields, the creation and maintenance of a professional network, both on a national and international level, the analysis of the needs of the community and the elaboration of efficient public policies for the library services, development of efficient strategies of community engagement.

Among the most important programs implemented by ANBPR we mention *Biblionet*, a five-year program was launched in 2009 and implemented in partnership between Bill & Melinda Gates Foundation, IREX, ANBPR, the Ministry of Culture, local and national authorities and libraries whose main purpose is to develop a modern library system in Romania so that the libraries would better serve their communities through continuous learning, training, technology. The program is an initiative of Bill & Melinda Gates Foundation with a total value of 26,9 million dollars which facilitates the access to information by bringing the modern technology into the public libraries. The *Biblionet* program has equipped more than 2300 local libraries with more than 9790 computers and other related equipment in order to offer free access to Internet and it trained about 3000 librarians. There have been created training centers in 41 counties of Romania, each center having at least two librarian trainers (90 trainers) who trained the local librarians from their county.

More than 9000 persons have found a place to work using the internet in the library and by participating to trainings of human resources organized in the same place and more than 500000 Romanians have accessed the internet for the first time in a public library. The director of the Biblionet program, Paul Andre Baran, has won the title of Digital Champion of Romania at the European Commission. The interest for technology constantly grows, year by year, and the community becomes increasingly aware of the importance of the library in the information society.

Another important goal of the Biblionet program was to develop the Association (ANBPR), to improve the communication system with its members and with external partners, to assess the need of its members, to provide opportunities of development for librarians through training, study tours, conferences. At a governmental level, Biblionet tried to raise the profile of the library and to demonstrate the essential role of the library in a modern society.

The National Association of Librarians and Public Libraries of Romania (ANBPR) has a **Center of Professional Training and Development** that offers accredited programs of qualification and professional development in librarianship and information sciences, training courses in the field of management and information technologies, marketing of library services and products, the development of library services, advocacy and public policies, organizational communication, assertive communication, public speaking, computer literacy, cultural heritage and the community, leadership, negotiation skills, career counselling, human resources, workshops for the dissemination of good practices for the librarians from the public library system, university and school libraries, unemployed and other categories etc.

Other important professional groups that support the Romanian library system and that are permanently thriving to develop efficient and modern library services, to assess the impact that those services have upon the community and to continuously develop the skills of the librarians who offer those service are the impact group and the group of library trainers.

The **Impact Group** is a professional group formed of voluntary librarians who work together to design articles, procedures, guides and other relevant materials in order to be used by the public librarians in their current tasks. Moreover, the group promotes modern library services based on the needs of the community, helps the library in the relationship with the public administration and other partners, advocates for the improvement and amendment of the library legislation and assesses the impact that the public library and its services have in the community. Among the main activities of this group we mention: to create new library products, to collect and disseminate the examples of good practices, to elaborate procedures for the implementation of those good practices, to find new sources of financing, to design and implement projects, to assess the needs of the community, to create partnerships for the implementation of the projects and programs, to propose norms and methodologies to ensure the good functioning of the libraries etc.

The other important professional group focused on the training and professional development of the librarians is **The Group of Librarian Trainers (GLT)**, formed

of 14 librarians from the 7th regions of Romania, who assess the needs of training and professional development of the librarians and of the community and design and develop training courses in order to address these needs. The mission of this professional group is to facilitate the creation of a portfolio of training courses, to ensure the proper functioning of the national network of trainers, to contribute to the identification of financing sources for training, to create standards for the training activity, to promote the good practices in the field of training in the public libraries of Romania.

Therefore, the Romanian library system has considerably been improved by the Biblionet program and the activities that the professional organizations and groups have carried out during the last 6 years, this representing a great and essential step towards the development of the community itself.

Comparing to the traditional definition of the mission of the library, new meanings and connotations sprung lately since the activities and the services of the libraries have been considerably diversified. In addition to the traditional description of the mission of the library we clearly have to mention that of supporting and encouraging the individual learning and self-education, to offer various opportunities for the development of personal creativity, to stimulate the imagination and the creativity of children and youth, to promote the importance of the preservation and appreciation of the cultural heritage, art, scientific achievements and innovations, to encourage the intercultural dialogues and the cultural diversity, to support the oral tradition, to promote and support computer literacy, to ensure a place for socialization, exchange of ideas, re-creation and creation etc.

Another important aspect that must be taken into consideration when trying to reach the community and catch its attention is the marketing strategies and policies. No matter how good a library service is, it values nothing if the community knows nothing about it. Therefore, the Romanian libraries have developed during the last years strong and dynamic marketing policies using new media, social media, prints, direct communication and any other instruments, being them modern or traditional, necessary to make sure that the community finds out what really happens inside the walls of the library or outside the library, as the case may be. Along with the development, diversification and modernization of the library services, the library has really gained a voice and the community responds to it in a very positive manner.

However, the best way of promoting and selling the library products and services is the quality of that particular service, the impact it has upon the community on short and long term and its capacity of addressing the need of that particular community.

Hopefully, the libraries are more and more oriented towards the community and its needs developing services such as: creative workshops (graphics, painting, music, theatre, photography and dance), public readings, auditions, training courses on foreign languages, computer literacy, employment and jobs, human resources, marketing, public speaking, communication, services for persons with special needs, health, hygiene, agriculture, tourism, local memory etc.

As a consequence, the community's response to the efforts of the library to address its needs is a very positive one, and the awareness of the essential role that the library plays in

the actual context of modern society is constantly and rapidly growing. This represents the best instrument to measure the results of the efforts that the library continuously make to fulfill its mission of information, communication, socialization, creation and recreation.

References

1. ANBPR – *National Association of Public Librarians and Libraries of Romania* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.anbpr.org.ro/>. Stan z dnia 20.11.2014.
2. ANDREESCU Vlăduț, COJOCARU Virgil, GRINEA Mihail. *Ghidul activităților de îndrumare metodică în bibliotecile publice*. Brăila: Proilavia, 2013. ISBN 978-606-8375-41-0.
3. *Biblionet Programme* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.biblionet.ro/>. Stan z dnia 20.11.2014.
4. Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov. In *Ghidul celor mai bune servicii și programe dedicate copiilor cu vârste cuprinse între 0 și 14 ani* [Dokument elektroniczny]. 2013. Tryb dostępu: <http://www.biblionet.ro/upload/documents/document/24719/attachement/172173/Ghid%20copii%20-%20Brasov.pdf>. Stan z dnia 20.11.2014.
5. Centru de excelență pentru servicii oferite adolescenților și tinerilor adulți cu vârsta între 14 și 25 de ani. In *Ghid de bune practici pentru servicii și programe dedicate adolescenților și tinerilor cu vârsta cuprinsă între 14 și 25 de ani* [Dokument elektroniczny]. 2013. Tryb dostępu: <http://www.bjc.ro/new//files/biblioteca-de-specialitate/Ghid%20adolescenti%20.pdf>. Stan z dnia 20.11.2014.
6. CIURARU Corina, PANTEA Delia, VASI Nicoleta. *Servicii pentru comunitate în bibliotecile publice din România*. Brăila: Proilavia, 2013. ISBN 978-606-8375-34-2.
7. Comisia Națională a Bibliotecilor. *Direcțiile strategice ale sistemului de biblioteci din România 2008-2010* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.google.pl/?sa=t&ct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDIQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.comisia-bibliotecilor.ro%2FDocumenteDownload.aspx%3FID%3D812&ei=3xuAVIikOoe4ygPnq4JY&usq=AFQjCNFICfGGvTS7V4mT35AK-88tle1GMg&bvm=bv.80642063,d.bGQ&cad=rja>. Stan z dnia 20.11.2014.
8. DEDIU Titina-Maricica, NICULET Liana. *Ghidul „Cum se face” al celor mai bune practici pentru servicii și programe dedicate adulților cu vârsta cuprinsă între 41 și 60 de ani* [Dokument elektroniczny]. 2013. Tryb dostępu: http://www.bvau.ro/docs/pdf/GL_Ghid_bune_practici.pdf. Stan z dnia 20.11.2014.
9. *Legea nr. 334 din 31 mai 2002 privind bibliotecile* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.bjs.ro/Document_Files/Documente/00000161/vgyvr_Legea%20334_2002.pdf. Stan z dnia 20.11.2014.
10. *National Library of Romania* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.bibnat.ro/>. Stan z dnia 20.11.2014.
11. REGNEALĂ, Mircea. In *Information Literacy Instruction – The Major Challenge of Contemporary Library Science*. [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.lisr.ro/en14-regneala.pdf>. Stan z dnia 20.11.2014.
12. TÎRZIMAN Elena. The National Library of Romania and Its Users. An Approach to the Influence of the New Building on the Information Access. *Bulletin of the Transylvania University of Brașov* [Dokument elektroniczny]. 2013, vol. 6, nr 2. Tryb dostępu: http://webbut.unitbv.ro/Bulletin/Series%20VII/BULETIN%20VII/42_Tirziman%202-2013.pdf. Stan z dnia 20.11.2014.

Biblioteki publiczno-universyteckie we Francji

Słowa kluczowe: badania użytkowników bibliotek, współpraca międzybiblioteczna, biblioteki uniwersyteckie i publiczne, Francja

Abstrakt: Bieżące badania w zakresie użytkowania bibliotek we Francji (zarówno odnoszące się do całej populacji, jak i do poszczególnych grup społecznych, w tym studentów) wyraźnie wskazują na zmieniającą się rolę współczesnej biblioteki. Wynika to m.in. ze zmian demograficzno-społecznych oraz kulturowych (w tym ekspansji uniwersytetów, wzrostu liczby studentów, konieczności ciągłego doksztalcania, częstych migracji ludności itp.), a także z dynamicznego rozwoju i wzrostu popularności nowoczesnych technik komunikacyjnych. Badania pokazują, że chociaż zasoby informacyjne bibliotek często przegrywają konkurencję z Internetem, to liczba użytkowników i czas pobytu w bibliotece zwiększają się. Wpływa na to: oferta usługowa biblioteki (często znacznie wykraczająca poza dotychczasowy kanon tradycyjnych usług bibliotecznych) oraz jej przestrzeń, traktowana na wiele sposobów (jako miejsce pracy, nauki, odpoczynku, spotkań). W tym kontekście rysuje się konieczność współpracy bibliotek różnych typów zmierzająca do stworzenia nowych form obsługi użytkowników i proponowania im szerszego zakresu usług. Na gruncie tej idei i w wyniku aktualnych potrzeb społecznych wyrosły we Francji tzw. biblioteki publiczno-universyteckie, których celem jest łączenie i równowaga wszystkich funkcji współczesnej biblioteki, począwszy od kulturalnej (w tym rozrywkowej i estetycznej), poprzez informacyjną i edukacyjną, a skończywszy na coraz ważniejszej – socjalizacyjnej. Celem referatu jest przedstawienie rozwiązań organizacyjnych stosowanych w tego typu placówkach, a także próba oceny ich działalności w zakresie obsługi bibliotecznej społeczności lokalnej i studentów (na podstawie wybranych aspektów).

Keywords: surveys of academic libraries users, cooperation between libraries, academic and public libraries, France

Abstract: Recent research in the field of libraries' usability in France (those concerning entire population as well as various social groups including students) shows clearly that the role of contemporary library is changing. It may result from the demographic, social and cultural transitions (including university expansion, growing number of students, necessity of life-long learning process, frequent migration), dynamic development and growing popularity of modern communicative techniques. Research shows that although information resources of libraries often failed to compete with the Internet, the number of users and the time their spend in the library still increases. It may be influenced by the library offer (often far beyond the standard services), and the library area (suitable for working, studying, relaxing, meetings). There appears to be the need for cooperation among different types of libraries in order to create a new and wider range of services. Within this concept and as a result of present social needs public and academic libraries started in France. Their aim is to associate and balance all functions of contemporary academic library such as cultural (including entertainment and aesthetic), informative, educational and, more and more importantly, social function. The aim of this paper is to present organisational solution applied in such institutions, assessment of quality of services for a local community and students (based on selected aspects).

Idea współpracy między bibliotekami różnych typów ma długą historię. Żadna biblioteka nie jest samowystarczalna i żadna nie jest w stanie samodzielnie zaspokoić potrzeb wszystkich swoich użytkowników. Mimo to francuskie biblioteki uniwersyteckie przez długi czas nie współdziałały z bibliotekami innych typów. Dopiero intensywne zmiany demograficzno-społeczne mające miejsce w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat wpłynęły na powstawanie oryginalnych połączeń pomiędzy bibliotekami akademickimi i miejskimi (publicznymi).

Na powstanie i rozwój francuskich bibliotek publiczno-universyteckich decydujący wpływ miały cztery zasadnicze elementy: ekspansja uniwersytetów, bardzo słaby poziom francuskiego bibliotekarstwa akademickiego i z drugiej strony spektakularny rozwój bibliotekarstwa publicznego oraz istotne zmiany w sposobach korzystania z bibliotek przez użytkowników, spowodowane przede wszystkim niezwykłym postępowaniem w rozwoju nowych technologii informacyjnych.

Zjawisko masowego powstawania nowych uczelni wyższych i filii uniwersyteckich w średnich miastach (pomiędzy 50 a 100 tys. mieszkańców) rozpoczęło się we Francji już w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku, a nasiliło się w kolejnych dziesięcioleciach (szczególnie w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych). W kontekście decentralizacji władzy przeprowadzonej w tym kraju w latach osiemdziesiątych posiadanie filii uniwersytetu stało się ambicją poszczególnych społeczności lokalnych i wyznacznikiem atrakcyjności danej gminy [2, s. 78]. Niestety, ekspansja uniwersytetów (podobnie jak w naszym kraju) nie pociągnęła za sobą natychmiastowej poprawy sytuacji materialnej i reform w zakresie organizacji bibliotek uniwersyteckich. Z tego powodu obsługą nowej – studenckiej publiczności, niemal z dnia na dzień zostały obciążone biblioteki publiczne.

Katastrofalny stan francuskiego bibliotekarstwa akademickiego i olbrzymie opóźnienie w tej dziedzinie zostało ujawnione w tzw. Raporcie Miquela opublikowanym w 1989 r. przez Ministerstwo Edukacji Narodowej [4]. Opisano w nim zły stan budynków bibliotek uniwersyteckich oraz ich zbyt małą powierzchnię (na jedno miejsce siedzące przypadało 18 studentów, na jednego studenta – 0,73 m² powierzchni biblioteki), a także bardzo niewielką liczbę zbiorów w wolnym dostępie (poniżej 20%). W świetle danych raportu w okresie od 1975 do 1990 r. nie zbudowano ani jednej biblioteki szkoły wyższej. W tym czasie bibliotekarstwo publiczne zaczynało święcić we Francji triumfy, między innymi ze względu na spektakularny rozwój budownictwa. Istniejące biblioteki uniwersyteckie, które nie zapewniały profesjonalnej obsługi swoich własnych studentów, tym bardziej nie były w stanie obsłużyć uniwersytetów filialnych. Raport pociągnął za sobą konsekwencje w postaci rządowego programu naprawy sytuacji we francuskim szkolnictwie wyższym pn. *Universités 2000*. Dla ratowania tej dziedziny życia społecznego przeznaczono potężne środki.

Ostatnim z elementów, który ma obecnie największy wpływ na zmiany we francuskim bibliotekarstwie i powstawanie nowych modeli placówek bibliotecznych (dopasowanych do zmieniających się zachowań i potrzeb użytkowników), jest zwiększająca się rola nowych mediów (w tym przede wszystkim Internetu) w codziennym życiu społeczeństwa. Zmiany zachodzące w zachowaniach informacyjnych i korzystaniu z bibliotek przez studentów najlepiej ilustrują wyniki najnowszej ankiety użytkowników Bibliothèque publique

d'information¹⁶ (dalej BPI). Według danych tej placówki [7] systematycznie maleje zainteresowanie wszelkimi zasobami informacyjnymi i edukacyjnymi dostępnymi w bibliotece, a także w znaczący sposób (o połowę) spada wykorzystanie katalogu. Zmniejszeniu uległ nawet wskaźnik korzystania z dostępnych w bibliotece komputerów. W tym samym czasie procent użytkowników, którzy odwiedzali BPI z własnymi laptopami, wzrósł prawie siedmiokrotnie. Zmiany te nie są oczywiście zjawiskiem izolowanym, specyficznym jedynie dla tej placówki. Dotyczą one w mniejszym lub większym stopniu wszystkich bibliotek francuskich.

Według ankiety w BPI w ostatnich latach wzrosło jedynie znaczenie: działu samokształcenia oraz możliwości korzystania z własnych komputerów i bibliotecznej kawiarenki, a więc oferty, która nie stanowi zasadniczego trzonu tradycyjnych usług bibliotecznych. Funkcja informacyjna zupełnie straciła znaczenie, gdyż w tej dziedzinie biblioteka przegrała konkurencję z Internetem. Podobne tendencje pokazała też przeprowadzona w 2005 r. narodowa ankieta dotycząca korzystania Francuzów z bibliotek [9]. Systematycznie rośnie liczba użytkowników, których przyciąga przestrzeń i atmosfera bibliotek. Coraz bardziej komfortowe biblioteki francuskie stają się uprzywilejowanym miejscem: lektury (50% użytkowników deklaruje korzystanie z czytelnicy, 36% – czyta na miejscu prasy), kultury (28% ogląda wystawy), a także cichej nauki i pracy (76% ich użytkowników w wieku od 15 do 25 lat stanowią uczący się licealiści i studenci). Niestety, czasem lokal biblioteki staje się ważniejszy od jej zasobów. Niemal 70% studentów (szczególnie nauk ścisłych, matematyki, medycyny, farmacji) zadeklarowało, że podstawowym celem ich wizyty w BPI jest spokojna praca na własnym komputerze i z własnymi dokumentami.

W badaniach uwidaczniają się ponadto dwie tendencje. Systematycznie rośnie długość wizyty w bibliotece (w BPI w 2009 r. średnia długość wizyty trwała 3 godz. 23 min, według ankiety Crédoc mniej niż 1/3 użytkowników wychodzi z biblioteki po wypożyczeniu dokumentów, większość zostaje na dłużej, minimum pół godziny), a także zmniejsza się liczba użytkowników samotnie korzystających z biblioteki na rzecz tych, którzy przychodzą wraz z przyjaciółmi czy partnerami. Wskazuje to wyraźnie na coraz istotniejszą socjalizacyjną funkcję współczesnych bibliotek. Potwierdza również tezę, że współczesna biblioteka musi sprostać różnym (nawet sprzecznym) wymogom: raz być oazą ciszy i spokoju, innym razem tętniącym życiem miejscem spotkań społecznych. Wydaje się, że francuskie biblioteki publiczno-universyteckie dążą do dopasowania się do tej sytuacji.

Pionierem w dziedzinie połączeń bibliotek uniwersyteckich i miejskich (nie licząc dwu „modeli historycznych” w Clermont-Ferrand oraz Strasburgu) była Médiathèque publique et universitaire (dalej MPU) w Valence, która powstała na mocy porozumienia między miastem a uczelnią w latach osiemdziesiątych. Na większą skalę tego typu placówki zaczęły powstawać z początkiem lat dziewięćdziesiątych. W większości przypadków powodem ich powołania było założenie filii uniwersyteckiej. O fakcie tym informowała Naczelna Rada Bibliotek (Conseil supérieur des bibliothèques, dalej CSB) w raporcie z 1990 r.:

¹⁶ BPI nie jest wprawdzie placówką publiczną, wzięto ją jednak w tych rozważaniach po uwagę ze względu na jej naukowy charakter i fakt, że zdecydowaną większość jej użytkowników stanowią uczniowie i studenci (68%).

„Podstawowym problemem w każdym średnim mieście, w którym doszło do założenia filii uniwersyteckiej, jest biblioteka. Założenie i prowadzenie biblioteki uniwersyteckiej jest przedsięwzięciem kosztownym, przekraczającym zwykle możliwości zainteresowanych gmin. Z tego względu w wielu takich ośrodkach obsługę nowej społeczności przejmują biblioteki miejskie” [5, s. 29–32]. CSB nie negowała tych rozwiązań, wskazywała natomiast na konieczność właściwych uregulowań prawnych (zawierania umów pomiędzy władzami samorządowymi i uniwersyteckimi), które powinny jednoznacznie określać zasady finansowania i obowiązki obu organizatorów nowej placówki. Oprócz tego w Raporcie wymieniono niezbędne elementy wyposażenia (m.in. czytelnię naukową, salę pracy grupowej, salę sprzętu komputerowego) oraz podstawowy zakres usług biblioteki uniwersyteckiej (np. dostęp do kserokopiarek).

Do dzisiaj nie wypracowano jednego modelu współpracy pomiędzy bibliotekami uniwersyteckimi i bibliotekami miejskimi. Z punktu widzenia rozwiązań organizacyjnych panuje bardzo duża różnorodność: począwszy od umiejscowienia obu bibliotek w jednym budynku, przy zachowaniu oddzielnej administracji, zbiorów i obsługi użytkowników, poprzez projekty, gdzie biblioteka uniwersytecka stanowi zależną administracyjnie jednostkę biblioteki miejskiej, a skończywszy na niemal kompletnej fuzji przestrzeni, zbiorów i usług.

Do najlepszych przykładów współpracy pomiędzy władzami lokalnymi, uniwersyte-tem i biblioteką publiczną należą: Valence, Châteauroux, Troyes, Cholet i Saint-Etienne. Powstałe w tych miastach placówki sprawnie obsługują bardzo zróżnicowaną publiczność i oferują szeroki wybór dokumentów i zakres usług. Warto przyjrzeć się przyjętym rozwiązaniom dla poszczególnych modeli organizacyjnych funkcjonowania i współpracy obu typów bibliotek.

Typ 1 – połączenie budynków

BU/BMVR La Rochelle

W La Rochelle (region Poitou-Charentes) biblioteka miejska o powołaniu regionalnym (Bibliothèque municipale à vocation régionale, dalej BMVR) oraz biblioteka uniwersytecka zostały zaprojektowane i wybudowane w tym samym czasie, jedna obok drugiej. Oddano je do użytku publicznego w 1998 r. Łączy je wspólny holl, który nazwano „rue-intérieure” (w wolnym tłumaczeniu „droga wewnętrzna”), prowadzący jednak do dwóch odrębnych wejść. Poza wspólnym wejściem placówki dzieli w zasadzie wszystko: odrębne godziny otwarcia, konieczność oddzielnego zapisu, inny charakter zbiorów. Założenia twórców tego projektu były rozleglejsze, w praktyce nie udało się ich wcielić w życie. Szczególnie silne było przekonanie ówczesnego mera miasta Michaela Crépeau (jego imię nosi mediateka), że połączenie istotnie wpłynie na powstawanie wspólnych projektów i inicjatyw łączących obie placówki. Trudno jednak przytoczyć przykłady, gdyż prawdopodobnie do takiej współpracy nigdy nie doszło. Niewątpliwą zaletą tego projektu jest swobodny ruch użytkowników, szczególnie studentów, którzy chętnie odwiedzają mediatekę [8]. Mają w niej możliwość skorzystania z odmiennej oferty zbiorów (szczególnie w zakresie literatury pięknej, zbiorów muzycznych, filmowych oraz multimediiów) i doskonałe warunki pracy. Mediateka jest wprawdzie placówką całkowicie otwartą (w sensie dosłownym i w przenośni), nie ma w niej tradycyjnej

czytelni, ale dla osób potrzebujących ciszy i skupienia zainstalowano izolowane dźwiękowo, choć nie wizualnie kabiny, mieszczące do czterech osób.

BM/BU Saint-Étienne

Nieco inaczej przedstawia się sytuacja w Saint-Etienne. W tym mieście jedna z bibliotek dzielnicowych (mediateka Tréfilerie) została w 1993 r. umieszczona w budynku uniwersytetu, tuż obok biblioteki uniwersyteckiej. Przejście z jednej biblioteki do drugiej jest ułatwione (poprzez wspólne dla biblioteki uniwersyteckiej i biblioteki miejskiej atrium – ulubione wejście i miejsce spotkań studentów), ale każda z nich zachowuje niezależność (odrębne zapisy, regulaminy, a także godziny otwarcia). Podczas zapisu do biblioteki uniwersyteckiej studenci są informowaniu o możliwości bezpłatnego korzystania z sieci miejskiej, a zwłaszcza jej filii Tréfilerie. Karta jest ważna dla obu placówek. Bibliotekarze podkreślają, że studenci bardzo chętnie i często odwiedzają tę niewielką filię (ok. 230 m²), głównie z powodu szerokiej oferty zbiorów i swobodnej atmosfery, jaka tam panuje. Zasoby mediateki są uniwersalne, ale podczas planowania nowych nabytków potrzeby studentów są brane pod uwagę (bywa też, że na ich prośbę filia sprowadza potrzebne dokumenty z mediateki centralnej). Do tego studenci korzystają z możliwości wypożyczenia 12 książek na okres trzech tygodni, podczas gdy w bibliotece uniwersyteckiej obowiązuje limit czterech książek. Po zajęciach jest to główne miejsce wypoczynku i rozrywki. Największym powodzeniem wśród studentów cieszą się komiksy (pod presją młodzieży biblioteka zwiększyła nawet ich zasób) i płyty z muzyką [3].

Przedstawiony powyżej model „bibliotek sąsiedzkich” nie jest oparty na celowej współpracy – brak jest bowiem wspólnych inicjatyw czy wspólnej polityki gromadzenia zbiorów. Jedynym atutem tego rozwiązania jest bliskość lokalizacji, która wpływa na zwiększony i swobodniejszy przepływ publiczności pomiędzy tymi placówkami.

Typ 2 – integracja budynków i zasobów

Większość bibliotek, które mieszczą się w tej grupie, usytuowana jest w średniej wielkości miastach, w których znajdują się filie uniwersyteckie (najczęściej uniwersytetu zlokalizowanego w stolicy regionu). Są to nowoczesne mediateki publiczne o dużym znaczeniu dla lokalnego środowiska. Wyjątek stanowi Grenoble (155 tys. mieszkańców, ważny ośrodek akademicki regionu Rodan-Alpy).

W tym przypadku podstawową jednostką jest wybrana placówka miejskiej sieci bibliotecznej (najczęściej biblioteka/mediateka główna, rzadziej jedna z filii), a biblioteka uniwersytecka stanowi jej oddział. Placówki funkcjonują w jednym budynku, bez osobnych wejść, choć nie zawsze ze zharmonizowanymi godzinami otwarcia¹⁷. Najczęściej do biblioteki uniwersyteckiej należy oddzielne piętro biblioteki (np. w Blois, Roanne, Grenoble, gdzie znajduje się również oddzielna czytelnia dla studentów). Z kolei w Cholet biblioteka uniwersytecka stanowi jedną z filii sieci bibliotek miejskich.

¹⁷ Na stronach www biblioteki miejskiej w Blois i Roanne nawet nie można sprawdzić godzin otwarcia oddziału biblioteki uniwersyteckiej.

To rozwiązanie jest silnie związane z wolą polityczną władz miast średniej wielkości, w których powstały filie uniwersytetów. Jego istotą jest zorganizowanie obsługi środowiska akademickiego w oparciu o infrastrukturę bibliotek miejskich (a więc publicznych, samorządowych). W Blois o mediatekę publiczno-universytecką zabiegał szczególnie ówczesny mer miasta, później Minister Kultury Jack Lang. Początkowo brano tam pod uwagę projekt podobny do tego w Valence (omówiony jako typ 3.), ale ostatecznie zwyciężyła inna koncepcja [8]. Placówka została otwarta w 1997 r. i działa na mocy konwencji podpisanej przez państwo, władze miejskie i Uniwersytet w Tours. Piętro uniwersyteckie [13] ma powierzchnię 900 m², oferuje 120 miejsc siedzących i około 15 tys. dzieł z różnych dziedzin (ze szczególnym uwzględnieniem matematyki i informatyki), setkę czasopism oraz dostęp do elektronicznych zasobów informacyjnych Uniwersytetu w Tours. Placówka obsługuje około tysiąca studentów.

W Roanne lokalnym władzom do tego stopnia zależało na tym, żeby biblioteka miejska obsługiwała również studentów, że doszło nawet do zmiany planowanego miejsca mediateki centralnej. Początkowo chciano wybudować ją w centrum miasta. Po ustaleniu lokalizacji filii uniwersyteckiej zdecydowano się jednak wznieść bibliotekę miejską bliżej miasteczka akademickiego [8].

Odmienny przypadek reprezentuje Cholet, gdzie biblioteka uniwersytecka stanowi filię sieci biblioteki miejskiej. Placówka posiada 50 tys. dokumentów, w którym istotne miejsce zajmuje m.in. zbiór publikacji na temat gier, zabawek i mody (który związany jest z zajęciami prowadzonymi na uniwersytecie, a także interesuje szerszą publiczność). Biblioteka uniwersytecka – w myśl organizatorów sieci miejskiej – stanowi jej oddział naukowy. Wszyscy mieszkańcy Cholet posiadający kartę wstępu do mediateki mogą również korzystać z zasobów biblioteki uniwersyteckiej. W 2007 r. publiczność niestudencka stanowiła aż 46% jej użytkowników [8].

Wymienione placówki, choć formalnie połączone, nie są ze sobą silnie zintegrowane. Uniwersyteckie piętra czy filie stanowią niezależne, oddzielne działy bibliotek (prowadzone i finansowane przez uniwersytety macierzyste, odpowiednio: Uniwersytet w Tours – Blois, Uniwersytet w Saint-Etienne – Roanne, Uniwersytet w Grenoble oraz Uniwersytet w Angers – Cholet). Również systemy komputerowe tych oddziałów są zintegrowane z systemami bibliotek głównych uniwersytetów macierzystych. Czasem podejmowane są wspólne działania, ale rzadko wykraczające poza utarty schemat (wspólnych wystaw czy informacji o nowych nabytkach). W opinii francuskich bibliotekoznawców koszt utrzymania takich punktów uniwersyteckich w bibliotekach miejskich jest relatywnie zbyt wysoki w stosunku do wskaźników efektywności, które te placówki osiągają. Z tego powodu w najnowszych projektach tego modelu biblioteki już nie bierze się pod uwagę [8].

Typ 3 – całkowita integracja administracji, zbiorów i usług

Do tego typu można zaliczyć zarówno: biblioteki miejskie (w Valence, Châteauroux i Troyes), które zostały obciążone dodatkowym zadaniem obsługi studentów, jak i biblioteki naukowe, zorganizowane jako publiczno-universyteckie na wzór podobnych placówek niemieckich w początkach XX w. (w Clermont-Ferrand i Strasburgu) oraz powstałe

współcześnie (np. Biblioteka Uniwersytetu Paris 8, której konstrukcja była współfinansowana ze środków departamentalnych i której zadaniem potwierdzonym w statucie jest służyć wszystkim mieszkańcom gminy).

MPU w Valence

Médiathèque publique et universitaire (MPU) w Valence jest najbardziej znanym przykładem francuskiej biblioteki publiczno-universyteckiej. Placówka ta zapewniła całkowitą fuzję pomiędzy dwoma typami bibliotek (w zakresie wspólnej przestrzeni, zbiorów, usług, systemu komputerowego i personelu).

Valence to miasto średniej wielkości o liczbie mieszkańców 64 tys. W średniowieczu było ważnym ośrodkiem naukowym, potem straciło na znaczeniu. Uczelnię w postaci filii Uniwersytetu Pierre Mendès France w Grenoble powołano w latach siedemdziesiątych. W latach osiemdziesiątych władze miejskie w porozumieniu z rektoratem Uniwersytetu w Grenoble zdecydowały o powierzeniu bibliotece miejskiej zadania realizowania dodatkowych funkcji w zakresie obsługi studentów. Na mocy podpisanych umów MPU finansowana jest na równi ze środków uniwersyteckich i samorządowych (miejskich i departamentalnych) [8].

Przestrzeń MPU (całość 1000 m²) jest wspólna dla wszystkich użytkowników (nie ma wydzielonych miejsc tylko dla studentów). W mediatece stworzono jednak dogodne warunki pracy, zarówno własnej, jak i grupowej (200 miejsc siedzących oraz odrębna sala pracy zespołowej). Wszystkie dokumenty (z czego około 1/4 stanowi materiały dla studentów) są przechowywane w wolnym dostępie. Zbiór został rozmieszczony w obrębie 6 pól tematycznych, z czego 3 są zgodne z wydziałami filii uniwersyteckiej (*Arts et littératures, Sciences, Société*). Wspólny jest system informatyczny, oddzielne są natomiast budżety na zakup nowych nabytków. Studenci Uniwersytetu w Grenoble oraz pozostałych uniwersytetów i filii w regionie Rodan-Alpy mają prawo do bezpłatnej karty bibliotecznej pozwalającej na korzystanie ze wszystkich placówek sieci miejskiej [10, s. 16-18].

Ankieta przeprowadzona wśród studentów w 2003 r. wykazała, że większość z nich jest zadowolona z funkcjonowania mediateki. Satisfakcjonuje ich zarówno oferta zbiorów oraz usług, jak i przestrzeń biblioteki. Czują się dobrze w placówce, której specyfiką jest ogromna różnorodność dokumentów w bezpośrednim dostępie, z których mogą swobodnie korzystać. Cieszy ich zgromadzenie w jednym miejscu zbiorów służących nauce i rozrywce. Doceniają również proste rozwiązania w układzie dokumentów, bez zawiłych struktur klasyfikacji stosowanych w bibliotekach uniwersyteckich. Nie dziwi zatem fakt, że studenci stanowią 60% użytkowników tej biblioteki. Mankamentami zniechęcającymi pozostałą część studentów do korzystania z MPU jest znaczna odległość biblioteki od kampusu uniwersyteckiego oraz zbyt mała liczba miejsc do pracy [10, s. 19].

Do tego obrazu warto dodać, że mediateka jest otwarta 44 godziny tygodniowo. Taka dostępność biblioteki nie spełnia oczywiście standardów obowiązujących biblioteki uniwersyteckie, niemniej jednak znacznie przewyższa średnią krajową dla bibliotek publicznych, która we Francji jest bardzo niska – średnia ta w miastach powyżej 30 tys. mieszkańców wynosi zaledwie 30 godzin [11, s. 6-7]. Możliwość korzystania ze zbiorów i usług tej

biblioteki przez społeczność lokalną jest zatem znacznie większa niż w innych francuskich bibliotekach miejskich. Podobny model reprezentują biblioteki w Châteauroux i Troyes.

BMVR Troyes

W Troyes od 2002 r. funkcjonuje Bibliothèque municipale à vocation régionale (BMVR). Miasto, choć niewielkich rozmiarów, jest dość istotnym centrum kulturalno-edukacyjnym. Od 1990 r. posiada filię Uniwersytetu w Reims (region Szampania-Ardeny), w której studiuje około tysiąca studentów, a od 1994 r. również Politechnikę. Obydwie szkoły prowadzą niewielkie biblioteki, ale najistotniejszym centrum obsługi bibliotecznej jest BMVR. Od momentu podpisania umowy w 2000 r. pomiędzy miastem a Uniwersyte-tem w Reims datuje się sformalizowana współpraca (w zakresie obsługi studentów i nabywania odpowiednich dla nich dokumentów). BMVR oferuje studentom przyjazne warunki: 575 miejsc siedzących, czytelnię naukową, czytelnię multimedialną, zapewnia również szkolenia biblioteczne. Zapis do biblioteki jest bezpłatny dla każdego studenta z Troyes (dla studentów z innych miast obowiązuje zniżka), podczas gdy mieszkańców miasta obowiązuje abonament.

W dziedzinie kultury BMVR uczestniczy w trzydniowej imprezie studenckiej pn. Clés de Troyes (odpowiednik polskich juwenaliów), organizowanej z wielkim rozmachem z okazji rozpoczęcia nowego roku akademickiego. Biblioteka z sukcesem włącza się w szereg imprez towarzyszących, zwłaszcza w nocny koncert. Jest wtedy otwarta do północy. W animacjach proponowanych przez BMVR uczestniczy około 10 do 15% studentów [10, s. 23].

BCIU w Clermont-Ferrand

Struktura Bibliothèque communautaire et interuniversitaire (BCIU, do 2010 r. BM [municipale] IU) w Clermont-Ferrand została zaprojektowana na wzór niemiecki. Jest to we Francji odosobniony przypadek (podobne rozwiązanie zastosowano jedynie w Strasburgu). Pierwsza konwencja o organizacji wspólnej biblioteki (w budynku miejskim) pomiędzy władzami samorządowymi a uniwersytetem została podpisana w 1902 r. W dokumencie podkreślono wspólną troskę o: „ułatwienie studiów mieszkańcom, profesorom i studentom w mieście oraz zapewnienie im jak najlepszych ku temu zasobów” [15].

W 2005 r. odnowiono umowę w sprawie obsługi bibliotecznej między miastem a uniwersytetem i dopasowano ją do współczesnych wymogów. Przedstawione w niej dwa główne cele współpracy:

- ułatwianie rzeczywistego dostępu mieszkańców i studentów do zasobów wspomagających kształcenie (początkowe i ustawiczne), rozwijających wiedzę, kulturę, zainteresowania oraz umiejętności w zakresie nowych technologii;
- wzmocnienie roli miasta w regionie.

Na mocy umowy stworzono sieć Réseau documentaire et interuniversitaire, w skład której weszły wszystkie biblioteki miejskie i uniwersyteckie (obecnie nazwa BCIU odnosi się do całej sieci). W planach jest powstanie nowoczesnej mediateki głównej. W przyszłej

mediatece zaplanowano klarowny podział na dwa niezależne piętra. Piętro pierwsze to biblioteka adresowana do ogółu publiczności, posiadająca zbiory uniwersalne charakterystyczne dla bibliotek publicznych i materiały służące podstawowemu kształceniu uniwersyteckiemu (do licencjatu). Piętro drugie to zbiory specjalistyczne zbieżne z potrzebami akademickimi. Oba piętra ma różnic odmienna estetyka wnętrz – na pierwszym zaplanowano niższe regały i większe odległości między nimi, co ma przypominać raczej urządzenie biblioteki publicznej; drugie ma być urządzone na kształt biblioteki naukowej. Oprócz tego na przestrzeń biblioteki składają się: czytelnie cichej pracy oraz inne czytelnie wyposażone w wygodne kąciki lektury (z fotelami i kanapami), sale pracy zespołowej, sala wystaw i audytorium [15].

BNUS/BM Strasburg

Historycznie uwarunkowany jest również model biblioteki publiczno-universyteckiej w Strasburgu. Biblioteka od 1926 r. posiada status publicznej biblioteki narodowej i uniwersyteckiej. Z tego względu podlega Ministerstwu Edukacji (a nie Kultury, tak jak pozostałe, wymienione wcześniej). Powołana głównie do obsługi środowiska akademickiego, ma również za zadanie służyć szerokiej publiczności (w mieście funkcjonuje jednak odrębna miejska mediateka centralna). Wprawdzie *Bibliothèque nationale et universitaire de Strasbourg* (BNUS) nie działa na mocy umowy pomiędzy władzami miasta i uniwersytetu (tak jak w Clermont-Ferrand), ale w radzie nadzorczej biblioteki, której przewodniczy rektor UG, zasiadają przedstawiciele władz samorządowych. Obecnie budynek biblioteki jest zbyt ciasny i powstają nowe projekty. Jeden z nich zakłada powstanie tzw. Eurobiblioteki (*Eurobibliothèque*) łączącej w sobie filię Biblioteki Narodowej, biblioteki uniwersyteckie trzech strasburskich uczelni, mediatekę centralną, a także być może biblioteki sąsiadujących uczelni niemieckich [8]. Zaplanowana z ogromnym rozmachem placówka zostanie otwarta w 2014 r., a na jej budowę przeznaczono 61 milionów euro [14].

BU Paris 8

Biblioteka Uniwersytetu Paris 8 powstała w 1969 r. Dla szerokiej publiczności została otwarta w 1998 r. Już przy jej projektowaniu zakładano, że z czasem będzie ona obsługiwać nie tylko społeczność akademicką, ale również mieszkańców dzielnicy. Gorącym zwolennikiem „otwarcia uczelni na zewnątrz” była rektor Uniwersytetu Francine Demichel. Jej plany nabrały realnych kształtów w trakcie budowy nowego gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w ramach projektu rządowego „Universités 2000”, współfinansowanego przez radę generalną departamentu Seine-Saint-Denis [6].

Urządzona przyjaźnie biblioteka oferuje 1500 miejsc siedzących. Orientację w przestrzeni zapewniają wyraźne tablice, recepcja i liczne punkty informacyjne. Zbiory – drukowane oraz na innych nośnikach – pogrupowane zostały tematycznie i zgromadzone w odrębnych salach. Każdą czytelnię symbolizuje inny kolor [12]. Taka estetyka wnętrza bardziej przypomina bibliotekę publiczną niż uniwersytecką.

Biblioteka oferuje też bogaty program animacji kulturalnych (wystawy, koncerty, spotkania literackie), a wraz z uniwersyteckim wydziałem ds. Kultury i sztuki organizuje

regularnie Ateliers de la bibliothèque – cykliczne spotkania z pisarzami, reżyserami teatralnymi, aktorami, socjologami kultury itp. Każdego roku urządza też dni otwarte w ramach narodowych Dni Dziedzictwa Kulturowego [6].

Wszystkie wymienione typy bibliotek, choć tak różne, mogły powstać – co już zostało podkreślone – dzięki woli politycznej władz samorządowych oraz podjęciu takiego wyzwania przez bibliotekarzy. Badania pokazują również, że inicjatywa wyszła naprzeciw potrzebom użytkowników, gdyż placówki te są bardzo chętnie odwiedzane przez studentów i lokalną społeczność.

Pierwszym motywem, który skłania studentów do odwiedzin, jest chęć skorzystania z czytelni. Z badań wiadomo, że młodzi ludzie chętnie pracują w bibliotece (często z własnymi dokumentami, nie korzystając z dostępnych zasobów) [9]. W ich opinii biblioteki publiczne w porównaniu do uniwersyteckich oferują lepsze, bardziej przyjazne warunki pracy. To utylitarne podejście do przestrzeni bibliotecznej Bruno Maresca, francuski socjolog, autor ostatniej francuskiej ankiety na temat użytkowania bibliotek, skomentował w następujący sposób: „najważniejsza jest liczba miejsc, jakość atmosfery, a dopiero na drugim, dalszym miejscu sprzęt informatyczny” [8]. Potwierdzają to badania prowadzone w bibliotece miejskiej w Troyes i Blois: studenci wybierają jako miejsce pracy czytelnie placówek publicznych ze względu na to, że sala jest ładna, a miejsce spokojne. Część z nich korzysta także z dostępnego tam sprzętu informatycznego, by pisać referaty lub sprawdzać pocztę (co często jest zabronione w bibliotekach uniwersyteckich). Dużą frekwencję studentów odnotowują ponadto biblioteki miejskie w soboty, kiedy zamknięte są placówki akademickie lub kiedy powracają na weekend do domu studenci z innych ośrodków. Na przykład w Châteauroux systematycznie odnotowuje się weekendowy napływ studentów z innych miejscowości (Limoges, Orléans, Tours), którzy wypożyczają dokumenty nie do zdobycia w ich macierzystych bibliotekach uniwersyteckich. Według statystyk tej mediateki wypożyczenia dokumentów związanych ze studiami to 41% studenckich wypożyczeń.

Oczywiście powyższe motywy nie wykluczają korzystania z połączonych bibliotek w celach rekreacyjnych. Studenci pojawiają się w mediatekach również po to, by przejrzeć na miejscu prasę, skorzystać z Internetu czy też wypożyczyć komiks, płytę z muzyką lub filmem. Badania prowadzone w Brest, Châteauroux, La Rochelle, Clermont-Ferrand, Valence są zgodne: studenci wypożyczają wszystkie rodzaje dokumentów, największym powodzeniem cieszą się natomiast płyty oraz komiksy. Płyty z muzyką stanowią 30% studenckich wypożyczeń w MPU w Valence (2003) i 55% w Clermont-Ferrand (2004). Biorąc pod uwagę wszystkie dokumenty audiowizualne łącznie, rezultat jest następujący: 68% wszystkich studenckich wypożyczeń w Clermont-Ferrand, 27% w Châteauroux, 25% w La Rochelle. Jeśli chodzi o dokumenty tradycyjne – komiks stanowi 60% wypożyczeń w Châteauroux i 53% w Clermont-Ferrand [8].

Wreszcie nie można przeoczyć faktu, że mediateki publiczno-uniwersyteckie są dla studentów bardzo ważnym miejscem integracji społecznej. Wpływ na to mają: usytuowanie w centrum miasta lub w okolicach centrów handlowych, coraz większa dostępność (dłuższe godziny otwarcia), komfort użytkowania (przyjazna atmosfera, estetyczne i wygodne wyposażenie wnętrz), rozluźnienie regulaminów (dopuszczenie nowych zachowań:

telefonowania, wysyłania smsów, głośniejszej rozmowy, a nawet picia i jedzenia), kawiarenka. Wszystko to sprawia, że studenci coraz chętniej odwiedzają mediateki w grupie, aby razem pracować (sale pracy grupowej), a także porozmawiać, wymienić poglądy, wypić kawę. Doszło nawet do tego, że wśród niektórych bibliotekarzy francuskich panuje wręcz niechęć do studentów jako tych, którzy są raczej użytkownikami miejsca niż zbiorów oraz okupują i monopolizują tylko dla siebie przestrzeń biblioteki [1]. Z poglądem tym starają się jednak walczyć autorytety bibliotekarskie we Francji, podkreślając, że w obliczu tak silnego rozwoju nowych technologii, miejsca socjalizacji są dzisiaj bardziej potrzebne niż kiedykolwiek. Zdaniem Claude'a Jolly szefa Sous-direction des bibliothèques et de la documentation przy Ministerstwie Edukacji Narodowej: „takie miejsca są szczególnie istotne w odniesieniu do młodych ludzi, studentów. Nie mogą oni pozostać sami przed ekranem komputera. Studenci szukają towarzystwa rówieśników, pracują w grupach, do tego coraz częściej używają biblioteki, która staje się łącznikiem ze światem” [4].

Reasumując – zbliżenie bibliotek uniwersyteckich i publicznych może być korzystne (należy jednak zawsze pamiętać o zróżnicowanych potrzebach użytkowników i specyfice ich zaspokajania). Omówione fuzje sprzyjają zmianie wizerunku biblioteki publicznej do tychczas kojarzonej we Francji jedynie z działalnością kulturalną, w placówkę oferującą dostęp do zróżnicowanych materiałów, również naukowych. Jednocześnie kolekcje biblioteki publicznej pozwalają dotychczasowym użytkownikom placówek uniwersyteckich szerzej korzystać z dóbr kultury. Ten nowy model pozwala stworzyć rodzaj obsługi bibliotecznej dostępnej dla wszystkich pokoleń, centrum informacji i wiedzy (podstawowej i zaawansowanej), a zarazem przestrzeń wypoczynku, relaksu, spotkań z innymi, zebrań i dyskusji. Zbliża więc bibliotekę do realizacji koncepcji „trzeciego miejsca” (franc. *troisième lieu*¹⁸), które według socjologa Ray'a Oldenburga sprzyja i towarzyskości, i użyteczności.

Do negatywnych stron przedstawionych projektów należą: utrata tożsamości jednej z połączonych bibliotek (najczęściej uniwersyteckiej), podporządkowanie układu i klasyfikacji zbiorów systemom stosowanym w bibliotekarstwie publicznym, trudności w utrzymaniu wysokiego poziomu nabytków o charakterze naukowym. Fuzja pomiędzy biblioteką publiczną a biblioteką uniwersytecką jest zresztą nieraz zupełnie niemożliwa, szczególnie w przypadku bardzo wyspecjalizowanych zbiorów. Najłatwiej ją zrealizować w obrębie studiów ogólnych, licencjackich (takie zbiory posiada m.in. MPU w Valence). Trudno również w takiej placówce o zachowanie właściwych proporcji pomiędzy użytkownikami, nierzadko dzieje się tak, że biblioteka planowana jako uniwersalna, staje się akademicką i nie przyciąga już innej publiczności (lub na odwrót). Wydaje się jednak, że francuscy studenci jednoznacznie zaaprobowali ów model biblioteki. W ich opinii „Biblioteka uniwersytecka jest [bowiem] zbyt poważnym miejscem, żeby do niego uczęszczać”¹⁹ [8].

---

¹⁸ Koncept „Biblioteka jako trzecie miejsce” jest w piśmiennictwie francuskim relatywnie słabo rozpoznany, jednak rzeczywiste realizacje (szczególnie nowoczesne mediateki) pokazują, że w praktyce jest dość dobrze znany [16].

¹⁹ Wypowiedź studenta jednej z uczelni paryskich.

Bibliografia

1. AROT Dominique. Construire la bibliothèque. *Bulletin des Bibliothèques de France*. 2007, nr 1, s. 5-10. ISSN 1292-8399.
2. BERTRAND Anne-Marie. *Les villes et leurs bibliothèques: légitimer et décider (1945-1985)*. Paris: Editions du Cercle de la Librairie, 1999. ISBN 2-7654-0745-2.
3. BONNABRY Claire, MARIN François. Les étudiants à la médiathèque de Tréfilerie à Saint-Étienne. *Bulletin des Bibliothèques de France*. 2006, nr 2, s. 62-63. ISSN 1292-8399.
4. CHAINTREAU Anne-Marie. Bibliothèques universitaires: des ambitions et des attentes. *Bulletin des Bibliothèques de France*. 2007, nr 1, s. 28-33. ISSN 1292-8399.
5. Conseil Supérieur des Bibliothèques (oprac.). *Rapport du président pour l'année 1990* [Dokument elektroniczny]. Paris: Association du Conseil supérieur des bibliothèques, 1991. ISSN 1157-3600. Tryb dostępu: <http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/document-1084>. Stan z dnia 19.03.2011.
6. DUJARDIN Brigitte, JULLIEN Madeleine. Bibliothèque universitaire, bibliothèque publique? La bibliothèque de l'université de Paris 8. *Bulletin des Bibliothèques de France*. 2000, nr 5, s. 66-70. ISSN 1292-8399.
7. EVANS Christophe. *Les publics de la Bpi: Enquêtes générales de fréquentation 2003-2009* [Dokument elektroniczny]. Paris: Bibliothèque publique d'information, 2010. Tryb dostępu: http://www.bpi.fr/recherche_documentaire.jsp. Stan z dnia 26.02.2013.
8. LIEBER Claudine. Aventurières ou pionnières: les bibliothèques combinant lecture publique et lecture universitaire sont-elles une utopie? *Bulletin des Bibliothèques de France*. 2006, nr 2, s. 55-61. ISSN 1292-8399.
9. MARESCA Bruno. La fréquentation des bibliothèques a doublé depuis 1989. *Consommation et Modes de Vie* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 193. ISSN 0295-9976. Tryb dostępu: <http://www.credoc.fr/pdf/4p/193.pdf>. Stan z dnia 26.02.2013.
10. PENICHON Muriel. *De la collaboration à la mutualisation entre bibliothèques municipales et universitaires: un nouveau modèle pour l'avenir ?* [Dokument elektroniczny]. Paris: Enssib, 2008. Tryb dostępu: <http://enssibal.enssib.fr/bibliotheque/documents/dcb/penichon-dcb16.pdf>. Stan z dnia 26.02.2013.
11. PERRIN Georges. *Améliorer l'accueil dans les bibliothèques: Propositions pour une extension des horaires d'ouverture: Rapport à Madame la ministre de l'enseignement supérieur et de la recherche et à Madame la ministre de la culture et de la communication* [Dokument elektroniczny]. Paris: Inspection générale des bibliothèques, 2008. Tryb dostępu: http://media.education.gouv.fr/file/Rapports_26/9/ameliorer_l_accueil_dans_les_bibliotheques_rapport_2008-001_26269.pdf. Stan z dnia 26.02.2013.
12. *Plan Bibliothèque Universitaire Paris 8* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.bu.univ-paris8.fr/web/collections/fonds_general.php?logo=00. Stan z dnia 26.02.2013.
13. *Plan BM Abbé-Grégoire w Blois* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://biblio.ville-blois.fr/rubrique.php3?id_rubrique=74. Stan z dnia 26.02.2013.
14. *Projekt Eurobibliothèque w Starsburgu* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.bnu.fr/la-bnu/le-projet-architectural>. Stan z dnia 26.02.2013.
15. RAPATEL Livia. Le projet de grande bibliothèque communautaire et interuniversitaire à Clermont-Ferrand. *Bulletin des Bibliothèques de France*. 2006, nr 2, s. 50-54. ISSN 1292-8399.
16. SERVET Mathilde. Les bibliothèques troisième lieu. *Bulletin des Bibliothèques de France*. 2010, nr 4, s. 57-63. ISSN 1292-8399.

Ewa Piotrowska

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
sekrnauk@up.krakow.pl

Social media w wybranych bibliotekach arabskich

Słowa kluczowe: media społecznościowe, biblioteki arabskie

Abstrakt: Ostatnie lata cechują się wzrostem zainteresowania mediami społecznościowymi w krajach arabskich. Social media służą nie tylko do wymiany informacji, ale także do wyrażania swoich opinii, co szczególnie nasiliło się po wydarzeniach Arabskiej Wiosny w 2011 r. W artykule przedstawiono przykłady wykorzystania serwisów społecznościowych w wybranych bibliotekach (głównie uniwersyteckich) w Egipcie, Arabii Saudyjskiej i innych krajach regionu. Szczególną popularnością wśród bibliotekarzy cieszą się: Facebook, Twitter czy YouTube, tworzy się też blogi bibliotekarskie. Aplikacje Web 2.0 wykorzystywane są do komunikacji z czytelnikiem i przeprowadzania szkoleń, ale model Biblioteki 2.0 nie jest jednak jeszcze zbyt popularny w bibliotekach arabskich.

Keywords: social media, Arab libraries

Abstract: Over the last few years a growing interest in Arab countries as shown in social media can be observed. Social media are not only used to exchange information but also to express opinions, which has increased particularly after Arab Spring in 2011. This article presents some examples of social networking services in selected libraries (mainly in academic libraries) in Egypt, Saudi Arabia and other countries in this region. Among librarians Facebook, Twitter or YouTube are particularly popular, librarian blogs are also created. Web 2.0 applications are used to communicate with the reader and to carry out trainings but Library 2.0 model is not yet popular in Arab libraries.

Internet oferuje wiele narzędzi, które mogą być wykorzystane przez biblioteki do kreowania usług bibliotecznych, promocji działalności czy też szkoleń użytkowników. Szerokie zastosowanie znalazła w bibliotekach technologia Web 2.0, bowiem umożliwia ona kontakt z klientami w każdym miejscu, w którym się oni znajdują. Aplikacje Web 2.0 służą użytkownikom do dzielenia się informacją, znajdowania i pozostawiania w kontakcie z innymi osobami, komentowania wydarzeń, obrazów itp. **Media społecznościowe** są grupą aplikacji online, które bazują na technologii Web 2.0, a zaliczamy do nich blogi, mikroblogi, serwisy służące wymianie plików wideo czy obrazów, social bookmarking oraz fora dyskusyjne. Są one wykorzystywane jako środki komunikacji i wymiany idei, a także narzędzia rozrywki czy biznesu. Służą do budowy społecznych relacji między ludźmi dzielącymi wspólne zainteresowania lub biorącymi udział w tego samego rodzaju aktywności.

W krajach arabskich serwisy społecznościowe odegrały szczególną rolę w czasie Arabskiej Wiosny, kiedy to takie media jak Twitter czy blogi stały się pomocne przy organizacji protestów. Ostatnie lata cechują się wzrostem wykorzystania mediów społecznościowych w tym regionie świata. Widać to szczególnie na przykładzie Facebooka, Twittera i YouTube. Coraz częściej media te pojawiają się również w bibliotekach arabskich. W artykule przedstawiono analizę wykorzystania social mediów na przykładzie wybranych bibliotek

uniwersyteckich z ośmiu krajów arabskich: Arabii Saudyjskiej (5 bibliotek), Bahrajnu (1), Egiptu (2), Jordanii (1), Kataru (1), Libanu (4), Maroka (1), Zjednoczonych Emiratów Arabskich (3) oraz egipskiej Biblioteki Aleksandryjskiej.

Pierwszym z opisanych narzędzi będzie Facebook. Jest on jednym z najbardziej popularnych mediów społecznościowych na świecie. Liczba użytkowników Facebooka znacząco wzrosła w większości krajów arabskich, szczególnie w państwach, w których miały miejsce protesty w 2011 r. Z raportów sporządzonych przez Dubai School of Government wynika, że w połowie 2012 r. w świecie arabskim było ponad 45 mln osób korzystających z Facebooka, a w ciągu ostatnich dwóch lat liczba ta wzrosła trzykrotnie. Wśród użytkowników znajdowało się 33,7% kobiet, co stanowi mniejszy odsetek kobiet niż w skali globalnej, gdzie kobiety stanowią ponad 60%. Zjednoczone Emiraty Arabskie dominują w ilości procentowej osób korzystających z Facebooka w stosunku do liczby mieszkańców (w połowie 2012 r. – 4,5 mln osób), kolejne kraje to: Kuwejt, Katar, Liban i Jordania. Około 25% użytkowników w świecie arabskim stanowią mieszkańcy Egiptu (w połowie 2012 r. – 11 mln osób), który z populacją ponad 80 mln jest najludniejszym państwem arabskim. W krajach Zatoki Perskiej ponad 80% korzystających z Facebooka mieszka w Arabii Saudyjskiej i Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Na Facebooku najbardziej popularne są 3 języki: arabski, angielski (preferowany głównie w krajach Zatoki Perskiej, zamieszkałych przez wielu cudzoziemców władających tym językiem) i francuski (w Afryce Północnej z wyjątkiem Egiptu). Ciągłe wzrasta liczba osób używających na Facebooku języka arabskiego (szczególnie w Egipcie, Libii i Iraku), co ma związek z tym, że z Facebooka korzystają nie tylko osoby wykształcone, znające język angielski, ale także szerokie masy społeczeństwa. Na Facebooku 70% użytkowników z krajów arabskich stanowią ludzie młodzi w wieku od 15 do 29 lat [37].

W bibliotekach arabskich Facebook jest najczęściej wykorzystywanym medium społecznościowym. Przeważają strony w języku arabskim, angielskim i francuskim. W Arabii Saudyjskiej strony na Facebooku posiadają biblioteki uniwersyteckie mieszczące się na King Abdulaziz University [19], King Fahd University for Petroleum and Minerals [21], King Khalid University [23], King Saud University [24], Umm Al-Qura University [39]. Jednak aktywność użytkowników na tych stronach jest jeszcze niewielka.

W Egipcie dużym zainteresowaniem cieszy się profil Biblioteki Aleksandryjskiej [9], która zamieszcza na Facebooku aktualne wiadomości na temat wydarzeń bibliotecznych. Używane są tu 3 języki: arabski, angielski i francuski, a strona posiada ponad 11 tys. fanów. Profil na Facebooku w języku angielskim ma również od 2007 r. Biblioteka American University w Kairze (AUC) [6]. Odwiedza go ponad 11 tys. fanów, z których większość to studenci uniwersytetu. Autorzy strony nie wprowadzili specjalnych restrykcji dla użytkowników, dlatego fani używają Facebooka nie tylko do omawiania spraw związanych z biblioteką, ale także do rozmów między sobą i do promocji różnych wydarzeń. Niektórzy użytkownicy zamieścili tu również własne zdjęcia biblioteki. Bibliotekarze AUC korzystają ze strony Facebooka w swoich szkoleniach, dotyczących m.in. technologii Web 2.0, a także haseł przedmiotowych w katalogu bibliotecznym [14]. Na Facebooku obecna jest też nowa centralna biblioteka Uniwersytetu w Kairze [12], ale strona jest prawie zupełnie nieaktywna.

W Bahrajnie University of Bahrain Libraries [40] zamieszczają na swojej stronie Facebooka informacje zarówno w języku arabskim, jak i angielskim.

Profil na Facebooku posiada też kilka uniwersyteckich bibliotek libańskich. American University of Beirut University Libraries [7] promują na Facebooku własne zasoby oraz informują o ciekawych wydarzeniach, a stronę „polubiło” ponad 1,2 tys. osób. Podobną stronę mają Lebanese American University Libraries [26], które obok aktualnych informacji zamieszczają na Facebooku także recenzje książek. Profil został stworzony w listopadzie 2008 r. i ma ponad 1,5 tys. fanów. Inne libańskie biblioteki szkół wyższych, które posiadają Facebooka w wersji angielskiej to University of Balamand [41] (od 2012 r., ponad 100 fanów) i Islamic University of Lebanon [18] (ponad 200 fanów).

W innych krajach arabskich swoje strony na Facebooku mają biblioteki University of Jordan [42] (ponad 7 tys. „lubiących”, działa od marca 2011 r.) oraz Qatar University Library [33] (ponad 350 „lubiących” od października 2012 r.). Dużym zainteresowaniem cieszy się profil Facebooka marokańskiej Mohammed VI Library [29], działającej na Al Akhawayn University w Ifrane, gdzie umieszczane są bieżące informacje związane z działalnością biblioteki. Strona działa od 2011 r. i ma prawie 800 fanów.

W Zjednoczonych Emiratach Arabskich Facebook wykorzystywany jest do komunikacji z czytelnikami przez należące do Petroleum Institute w Abu Dhabi – Petroleum Institute Arzanah & Habshan Libraries [31, 32], które stworzyły swoje profile w 2008 r. Z kolei biblioteka American University of Sharjah [8] zamieszcza ze swojej strony tylko link do profilu uczelni.

Omawiane biblioteki w większości rozpoczęły swoją działalność na Facebooku w 2011 lub 2012 r., stąd niektóre z nich nie posiadają jeszcze zbyt wielu fanów. Medium służy głównie do informowania czytelników o ciekawych wydarzeniach bibliotecznych, ale również do kontaktów między użytkownikami czy też, jak w przypadku kairskiego American University – do prowadzenia szkoleń bibliotecznych. Mimo posiadania profilu, niektóre biblioteki nie zamieszczają ze swojej strony internetowej linku do Facebooka.

Drugim popularnym w krajach arabskich narzędziem jest Twitter. W 2012 r. w regionie było ponad 2 mln użytkowników Twittera, a najwięcej twittów pochodziło z Egiptu, Arabii Saudyjskiej, Kuwejt, Zjednoczonych Emiratów Arabskich i Libanu. Na Twitterze dominował język angielski (głównie w krajach Zatoki Perskiej) oraz arabski (preferowany w Egipcie) [37].

Twitter popularny jest w bibliotekach akademickich w Arabii Saudyjskiej. W języku arabskim używają Twittera użytkownicy biblioteki Umm Al-Qura University [39], King Saud University [24], a w angielskim w bibliotece King Fahd University for Petroleum and Minerals [21].

W Egipcie link do Twittera zamieszcza Bibliotheca Alexandrina [9], która w języku arabskim, angielskim i francuskim informuje o nowościach i wydarzeniach. W Libanie regularne wiadomości dla użytkowników z aktualnymi informacjami w języku angielskim wysyłają American University of Beirut University Libraries [7].

Biblioteki używają Twittera na wiele sposobów, np. często jest to kanał informacyjny na temat nowości i działalności biblioteki czy też sposób na komunikację z klientami

poprzez odpowiadanie na ich zapytania. Niewiele bibliotek arabskich korzysta z tej formy komunikacji z użytkownikami, co dziwi, biorąc pod uwagę popularność Twittera w tym regionie.

Ważnymi mediami Web 2.0 są serwisy służące wymianie plików video i zdjęć, takie jak YouTube i Flickr. Kraje arabskie zaraz po Stanach Zjednoczonych są regionem z największym wykorzystaniem YouTube na świecie. Najwięcej osób korzystających z tego narzędzia mieszka w Egipcie, Maroko i Zjednoczonych Emiratach Arabskich. W Egipcie 41% użytkowników to kobiety, 67% to osoby z wykształceniem wyższym, a 19% korzysta z YouTube przez smartfony [37].

Wzrasta też wykorzystanie YouTube w bibliotekach regionu. W bibliotece American University w Kairze odbywają się co tydzień zajęcia z edukacji informacyjnej, podczas których wykorzystuje się filmy wideo, np. *Web Search Strategies in Plain English*. Poprzez proste ilustracje i narrację objaśniają one podstawowe strategie wyszukiwawcze w Internecie [14]. Kilkadziesiąt filmów o swojej działalności zamieszcza Bibliotheca Alexandrina, która informuje w ten sposób o konferencjach, wykładach, prezentacjach i wydarzeniach mających miejsce w bibliotece, a także opisuje swoje projekty i kolekcje [11].

W Zjednoczonych Emiratach Arabskich Abu Dhabi University Library zamieszcza na YouTube film prezentujący budynek biblioteki i usługi dla użytkowników [3] oraz filmy instruktażowe ze wskazówkami, w jaki sposób skorzystać z wypożyczalni międzybibliotecznej, z katalogu bibliotecznego, baz danych czy innych źródeł informacji [2]. Z kolei w Petroleum Institute w Abu Dhabi znajdują się oddzielne biblioteki: dla kobiet – Petroleum Institute's Arzanah Women's Library [31] i dla mężczyzn – Petroleum Institute's Habshan Men's Library [32]. Obie instytucje umieściły na YouTube pokazy slajdów zawierające informacje o gromadzonych źródłach i oferowanych usługach.

W Arabii Saudyjskiej w mieście Jeddah działa King Abdulaziz University Library, która na YouTube przedstawia personel i budynek biblioteczny, a także swoje kolekcje i usługi [20]. Podobne informacje znaleźć można w krótkim filmie na temat King Khalid University Central Library [22]. King Saud University Library prezentuje na YouTube kilka filmów w języku arabskim z instrukcjami, jak skorzystać z katalogu, baz danych czy wyszukiwarki Google [25].

W Libanie Riyad Nassar Library (wchodząca w skład Lebanese American University) zamieściła na YouTube promocyjne wideo przedstawiające budynek biblioteczny i usługi biblioteczne [34]. Z kolei mieszcząca się w stolicy kraju – Ammanie – biblioteka University of Jordan przedstawia w YouTube krótkie filmy w języku arabskim na temat swej działalności i sposobów wyszukiwania [43].

Biblioteki arabskie używają Facebooka głównie do promocji swoich usług. YouTube również może być częścią programu *information literacy* i stąd też niektóre z bibliotek akademickich zamieszczają w tym serwisie filmy instruktażowe. Inne social media, takie jak fora internetowe, blogi, Flickr, Instagram, Digg, RSS, webcasty, czaty, Wikipedia, nie są szczególnie popularne w bibliotekach arabskich szkół wyższych. Biblioteka z King Abdulaziz University w Arabii Saudyjskiej jako jedyna umieściła na stronie domowej link do forum internetowego uczelni w języku arabskim, na którym pojawiają się również tematy związane z działalnością biblioteki [19].

Libańska biblioteka funkcjonująca na Islamic University of Lebanon prowadzi bloga bibliotecznego [28], a do współpracy przy jego redagowaniu dyrekcja zaprosiła także czytelników. Aktywność autorów nie jest jednak duża. Na blogu pojawiało się zaledwie kilkanaście wpisów w języku arabskim, angielskim i francuskim, a dotyczą one m.in. informacji na temat szkoleń bibliotecznych.

Popularnością nie cieszą się również serwisy społecznościowe umożliwiające użytkownikom gromadzenie i udostępnianie zdjęć cyfrowych online. Tylko biblioteka Qatar University zamieszcza link do serwisu Flickr oraz do oficjalnej strony uniwersytetu na serwisie Instagram, gdzie znaleźć można wiele fotografii przedstawiających pomieszczenia w nowym budynku bibliotecznym [33].

Social bookmarking pozwala użytkownikom przechowywać, organizować, przeszukiwać, zarządzać i dzielić się linkami do użytecznych stron www. Ten rodzaj serwisów internetowych niemal nie występuje w bibliotekach arabskich. Z omawianych instytucji tylko Biblioteka King Abdulaziz University z Arabii Saudyjskiej zamieszcza na swojej stronie odeślanie do serwisu Digg, zachęcając tym jedynie do dodania strony bibliotecznej do listy potencjalnie interesujących stron internetowych [19].

RSS (Really Simple Syndication) pozwala na interakcję między różnymi social media. Alerty dają możliwość śledzenia blogów czy stron www bez konieczności wchodzenia na nie. RSS wykorzystywany jest w dwóch bibliotekach saudyjskich (King Saud University Libraries [24] oraz Umm Al-Qura University [39]), jednej egipskiej (Bibliotheca Alexandrina [9]) oraz jednej w Zjednoczonych Emiratach Arabskich (American University of Sharjah [8]).

Na stronie internetowej Biblioteki Aleksandryjskiej umieszczono webcasty, umożliwiające dostęp na żywo lub archiwalny do wszystkich konferencji, wykładów i prezentacji, które miały miejsce w bibliotece [9].

Czat jako środek komunikacji z czytelnikami wykorzystywany jest w bibliotece American University w Kairze, gdzie w godzinach pracy instytucji użytkownicy mają możliwość kontaktowania się w ramach usługi *ask a librarian* [6]. Poprzez komunikator internetowy mogą porozumiewać się z bibliotekarzami także klienci Lebanese American University Library w Bejrucie [26].

W angielskiej wersji Wikipedii znajduje się niewiele haseł dotyczących współczesnych bibliotek arabskich. Są to głównie informacje na temat bibliotek narodowych, np. Egyptian National Library and Archives [15], Iraq National Library and Archive [17] czy też Lebanese National Library [27], a także bardzo krótkie hasła dotyczące bibliotek narodowych w Algierii, Jemenie, Syrii, Tunezji. Obszerne hasło zamieszczono na temat Biblioteki Aleksandryjskiej [10], przedstawiając historię biblioteki począwszy od starożytności, a skończywszy na współczesnym budynku i usługach oferowanych dla czytelników. W Wikipedii krótko prezentują się też biblioteki publiczne, np. sieć Dubai Public Libraries w Zjednoczonych Emiratach Arabskich czy też Maadi Library, mieszcząca się w jednej z dzielnic Kairu. W angielskiej wersji Wikipedii biblioteki uniwersyteckie z krajów arabskich są nieobecne, z wyjątkiem krótkiej informacji o Qatar University Library [33].

Nowe możliwości świadczenia usług bibliotecznych związane są również m.in. z aplikacjami dostępnymi przez urządzenia mobilne, np. smartfony. Mobilną stroną internetową

posiada biblioteka American University w Kairze. Użytkownicy mają w ten sposób dostęp do swojego konta bibliotecznego (np. mogą samodzielnie prolongować termin zwrotu książki), do katalogu bibliotecznego i baz danych, posiadają możliwość sprawdzenia godzin otwarcia instytucji, a także skontaktowania się z bibliotekarzem [6]. Podobną stronę mobilną stworzyła biblioteka American University of Sharjah w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Umożliwia ona kontakt z bibliotekarzem i przeszukiwanie baz danych. Zawiera też *audio tour*, który wraz z użyciem kodów QR (Quick Response) i planem biblioteki pozwala na poznanie i opisanie wszystkich ciekawych miejsc instytucji [8]. Biblioteka King Abdulaziz University w Arabii Saudyjskiej posiada wersję strony www na iPada i iPhone'a, a także dla urządzeń z dostępem do systemu Android. Czytelnicy korzystają dzięki temu z możliwości kontaktowania się z bibliotekarzami, mają dostęp do biblioteki cyfrowej i katalogu, a także mogą odbyć wirtualną wycieczkę po bibliotece [19].

Dzięki urządzeniom mobilnym z wbudowanymi odbiornikami GPS serwis Foursquare umożliwia geolokalizację interesujących nas miejsc. Ten serwis społecznościowy pojawia się na stronie www Qatar University Library [33].

Rodzaje mediów społecznościowych używane w bibliotekach arabskich przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Rodzaje mediów społecznościowych w wybranych bibliotekach arabskich

Kraj / uczelnia	Facebook	Twitter	You Tube	Flickr	RSS	Chat	Mobilna strona www	Webcast	Inne
Arabia Saudyjska									
King Abdulaziz University	+		+				+		Forum, Digg
King Fahd University for Petroleum and Minerals	+	+							
King Khalid University	+		+						
King Saud University	+	+	+		+				
Umm Al-Qura University	+	+			+				
Bahrajn									
University of Bahrain	+								
Egipt									
American University in Cairo	+		+			+	+		

Bibliotheca Alexandrina	+	+	+		+			+	Wikipedia
Cairo University	+								
Jordania									
University of Jordan	+		+						
Katar									
Qatar University	+			+					Instagram, Foursquare, Wikipedia
Liban									
American University of Beirut	+	+							
Islamic University of Lebanon	+								Blog
Lebanese American University	+		+		+				
University of Balamand	+								
Maroko									
Mohammed VI Library	+								
Zjednoczone Emiraty Arabskie									
Abu Dhabi University			+						
American University of Sharjah	+				+		+		
Petroleum Institute	+		+						

Źródło: opracowanie własne.

Na potrzeby niniejszego artykułu analizie poddano kilkanaście bibliotek arabskich szkół wyższych oraz Bibliotekę Aleksandryjską. Oprócz przedstawionych w tekście bibliotek inne instytucje z tego regionu w niewielkim stopniu wykorzystują w swej pracy media społecznościowe. Jedną z najaktywniejszych bibliotek, która używa mediów społecznościowych do komunikacji z publicznością, jest egipska Bibliotheca Alexandrina. Zamieszcza ona na YouTube kilkadziesiąt filmów o swojej działalności, aktywnie działa w trzech językach (arabskim, angielskim i francuskim) na Twitterze oraz Facebooku. Posiada również stronę z webcastami, a także obszerne hasło w Wikipedii.

Facebook i YouTube są najbardziej popularnymi mediami występującymi w większości omawianych bibliotek. Z reguły biblioteki, które używają narzędzi Web 2.0, na swojej stronie zamieszczają odnośniki do kilku z nich. Nową technologią są strony mobilne tworzone

głównie przez działające w wielu krajach arabskich biblioteki American Universities. Niektóre biblioteki zamieszczają tylko link do Facebooka, Twittera lub YouTube, ale nie mają tam własnego profilu lub jest on nieaktywny. Inne z kolei odsyłają do profilu na portalu społecznościowym, ale nie swojego, a uczelni. Utrudnieniem dla użytkowników może być fakt, że kilka bibliotek posiadających konto na którymś z portali społecznościowych nie zamieszcza informacji lub linków do nich na swojej stronie internetowej.

Mimo niewielkiego jeszcze wykorzystania technologii Web 2.0 w bibliotekach arabskich bibliotekarze rozumieją znaczenie mediów społecznościowych w komunikacji z użytkownikami. Barierą w korzystaniu z nich jest m.in. brak wykwalifikowanego personelu. Pracownicy bibliotek muszą więc zostać odpowiednio przygotowani do wprowadzania nowych kanałów komunikacji do swoich instytucji. W Kuwejcie przeprowadzono badania mające na celu sprawdzenie znajomości narzędzi Web 2.0 wśród bibliotekarzy czterech kuwejckich bibliotek uniwersyteckich: Kuwait University, The Public Authority of Applied Education and Training, The Gulf University of Science and Technology oraz American University of Kuwait. Ankiety wykazały niską znajomość idei Biblioteki 2.0, a narzędzia i serwisy Biblioteki 2.0 są wykorzystywane przez badanych bibliotekarzy bardzo rzadko. Nigdy nie odbyli oni również szkoleń w tym zakresie, ale dostrzegają potrzebę implementacji tego rodzaju usług w bibliotekach [4]. Ankiety przeprowadzone w ponad 200 bibliotekach wchodzących w skład algierskiej sieci uniwersyteckiej także wskazują na problemy z personelem i chociaż większość algierskich bibliotek nie używa social mediów, 69% respondentów wskazuje, że są one ważne dla ich rozwoju. Duża liczba ankietowanych twierdzi, że media społecznościowe pomagają bibliotekom w budowie ich sieciowego wizerunku, promują serwisy, budują rzeczywistość i wirtualną sieć w kontekście możliwej współpracy w bibliotecznych projektach, służą jako narzędzie komunikacji między samymi użytkownikami lub między nimi a bibliotekarzami oraz pomagają zdobywać nowych użytkowników [13].

Używając technologii 2.0 użytkownicy kontaktują się z biblioteką, z kolei bibliotekarze lepiej rozumieją potrzeby użytkowników i mogą pomagać im stać się bardziej świadomymi konsumentami i twórcami informacji. Adaptacja technologii Web 2.0 do biblioteki podnosi jakość współpracy i komunikacji oraz efektywność dzielenia się informacją z klientami. Biblioteki muszą używać tych narzędzi, by być w kontakcie z aktualnymi i potencjalnymi użytkownikami, którzy sami korzystają z social mediów. Są one atrakcyjnymi narzędziami promocji i informacji, stąd wyzwaniem jest dotarcie do czytelników w środowisku elektronicznym. Demograficznie ten region świata jest regionem młodym z jedną trzecią populacji w przedziale wieku od 15 do 29 lat. Wzrost wykorzystania social mediów właśnie wśród ludzi młodych może sprawić, że staną się one powszechnie używane w instytucjach, z których osoby te korzystają, np. w bibliotekach akademickich. W krajach arabskich rozwijana jest stopniowo infrastruktura telekomunikacyjna i wzrasta liczba użytkowników Internetu. Do 2015 r. ma ich być 100 mln, co też powinno wpłynąć na większe niż obecnie wykorzystanie mediów społecznościowych i stopniową zmianę modelu usług bibliotecznych.

Bibliografia

1. *Abu Dhabi University Library* [Dokument elektroniczny]. 2013. Tryb dostępu: <http://www.adu.ac.ae/en/article/library.html>. Stan z dnia 14.02.2013.
2. Abu Dhabi University Library in Focus Videos (English). In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.youtube.com/playlist?list=PLF5CD1BAABBEAF4AE>. Stan z dnia 14.02.2013.
3. Abu Dhabi University Library Tour. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.youtube.com/user/ADULibraryRef>. Stan z dnia 14.02.2013.
4. AL-DAIHANI Sultan. Perceptions of academic librarians in Kuwait of library 2.0. *Digest of Middle East Studies* [Dokument elektroniczny]. 2009, vol. 18, iss. 2, s. 27-39. Tryb dostępu: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1949-3606.2009.tb01103.x/pdf>. Stan z dnia 14.02.2013.
5. AL-JENAIBI Badreya. The use of social media in the United Arab Emirates: an initial study. *European Journal of Social Sciences* [Dokument elektroniczny]. 2011, vol. 23, nr 1, s. 87-100. Tryb dostępu: http://www.eurojournals.com/EJSS_23_1_09.pdf. Stan z dnia 14.02.2013.
6. *American University in Cairo Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://library.aucegypt.edu/>. Stan z dnia 14.02.2013.
7. *American University of Beirut University Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.aub.edu.lb/ulibraries/Pages/index_out.aspx. Stan z dnia 14.02.2013.
8. *American University of Sharjah* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://library.aus.edu/>. Stan z dnia 14.02.2013.
9. *Bibliotheca Alexandrina* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.bibalex.org>. Stan z dnia 14.02.2013.
10. Bibliotheca Alexandrina. In *Wikipedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://en.wikipedia.org/wiki/Bibliotheca_Alexandrina. Stan z dnia 14.02.2013.
11. Bibliotheca Alexandrina. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.youtube.com/user/BAchannel>. Stan z dnia 14.02.2013.
12. *Cairo University Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://cu.edu.eg/Libraries>. Stan z dnia 14.02.2013.
13. CHAIB Draa Tani Bentenbi. *Towards a visibility of Algerian libraries in social media era* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.slideshare.net/bentenbi/algerian-libraries>. Stan z dnia 14.02.2013.
14. CLICK Amanda, PETIT Joan. Social networking and Web 2.0 in information literacy. *The International Information & Library Review* [Dokument elektroniczny]. 2010, Vol. 42, iss. 2, s. 137-142. Tryb dostępu: http://ac.els-cdn.com/S1057231710000202/1-s2.0-S1057231710000202-main.pdf?_tid=98a31ae8-2995-11e2-8154-00000aacb3618&acdnat=1352373506_3621b80f1c4f5c1ce53e2b6433fa585a. Stan z dnia 14.02.2013.
15. Egyptian National Library and Archives. In *Wikipedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://en.wikipedia.org/wiki/Egyptian_National_Library_and_Archives. Stan z dnia 14.02.2013.
16. GHANNAM Jeffrey. *Social media in the Arab world: leading up to the uprisings of 2011: a Report to the Center for International Media Assistance* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://cima.ned.org/sites/default/files/CIMA-Arab_Social_Media-Report%20-%2010-25-11.pdf. Stan z dnia 14.02.2013.
17. Iraq National Library and Archive. In *Wikipedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://en.wikipedia.org/wiki/Iraq_National_Library_and_Archive. Stan z dnia 14.02.2013.

18. *Islamic University of Lebanon* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.iul.edu.lb/arabic/lib.html>. Stan z dnia 14.02.2013.
19. *King Abdulaziz University Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://library.kau.edu.sa/Default.aspx?Site_ID=212&Lng=EN. Stan z dnia 14.02.2013.
20. King Abdulaziz University Library. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.youtube.com/watch?v=KIAOIeIRaJY>. Stan z dnia 14.02.2013.
21. *King Fahd University for Petroleum and Minerals Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://library.kfupm.edu.sa/>. Stan z dnia 14.02.2013.
22. King Khalid University Central Library. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.youtube.com/watch?v=3ZtsP9yKqa0>. Stan z dnia 14.02.2013.
23. *King Khalid University Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.kku.edu.sa/KKU_Website/english/Deanships/DeanshipofLibraryAffairs/index.htm. Stan z dnia 14.02.2013.
24. *King Saud University Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://ksu.edu.sa/Deanships/library/Pages/Home.aspx>. Stan z dnia 14.02.2013.
25. King Saud University Library. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.youtube.com/user/itlibraryksu>. Stan z dnia 14.02.2013.
26. *Lebanese American University Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://libraries.lau.edu.lb/index.php>. Stan z dnia 14.02.2013.
27. Lebanese National Library. In *Wikipedia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://en.wikipedia.org/wiki/Lebanese_National_Library. Stan z dnia 14.02.2013.
28. *Library outside the walls* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://iul-library.blogspot.com/>. Stan z dnia 14.02.2013.
29. *Mohammed VI Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.aui.ma/library/about>. Stan z dnia 14.02.2013.
30. *Petroleum Institute Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.pi.ac.ae/library/index.php?option=com_content&view=featured&Itemid=101. Stan z dnia 14.02.2013.
31. Petroleum Institute's Arzanah Women's Library. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.youtube.com/watch?v=VOaPG7ZE_tM. Stan z dnia 14.02.2013.
32. Petroleum Institute's Habshan Men's Library. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.youtube.com/watch?v=4DddZJSjPKc>. Stan z dnia 14.02.2013.
33. *Qatar University Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.qu.edu.qa/library/>. Stan z dnia 14.02.2013.
34. Riyadh Nassar Library. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.youtube.com/watch?v=EURcfs8Z_f4. Stan z dnia 14.02.2013.
35. SALEM Fadi, MOURTADA Racha. Civil movements: the impact of Facebook and Twitter. *Arab Social Media Report* [Dokument elektroniczny]. 2011, vol. 1, nr 2, s. 1-30. Tryb dostępu: <http://www.dsg.ae/en/ASMR2/Images/report.pdf>. Stan z dnia 14.02.2013.
36. SALEM Fadi, MOURTADA Racha. Facebook usage: factors and analysis. *Arab Social Media Report* [Dokument elektroniczny]. 2011, vol. 1, nr 1, s. 1-20. Tryb dostępu: <http://www.dsg.ae/en/ASMR1/Images/report.pdf>. Stan z dnia 14.02.2013.
37. SALEM Fadi, MOURTADA Racha. Social media in the Arab world: influencing societal and cultural change? *Arab Social Media Report* [Dokument elektroniczny]. 2012, vol. 2, nr 1, s. 1-29. Tryb dostępu: http://www.dsg.ae/en/Publication/Pdf_En/826201211212209347849.pdf. Stan z dnia 14.02.2013.

38. SALEM Fadi, MOURTADA Racha. The role of social media in Arab women's empowerment. *Arab Social Media Report* [Dokument elektroniczny]. 2011, vol. 1, nr 3, s. 1-26. Tryb dostępu: <http://www.dsg.ae/Portals/Pdfs/report.pdf>. Stan z dnia 14.02.2013.
39. *Umm Al-Qura University Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://uqu.edu.sa/lib/en>. Stan z dnia 14.02.2013.
40. *University of Bahrain Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.uob.edu.bh/english/pages.aspx?module=pages&cid=1643&SID=137>. Stan z dnia 14.02.2013.
41. *University of Balamand Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.balamand.edu.lb/english/library/>. Stan z dnia 14.02.2013.
42. *University of Jordan Library* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://library.ju.edu.jo/E/EDefault.aspx>. Stan z dnia 14.02.2013.
43. University of Jordan Library. In *YouTube* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.youtube.com/user/libraryuj>. Stan z dnia 14.02.2013.

Wioleta Żarów

Biblioteka Główna AGH w Krakowie

wioleta.zarow@bg.agh.edu.pl

CRAI – sieć bibliotek wydziałowych na Uniwersytecie w Barcelonie

Słowa kluczowe: sieć biblioteczna, biblioteki wydziałowe, biblioteki akademickie, CRAI, Uniwersytet w Barcelonie

Abstrakt: W artykule przedstawiono sposób funkcjonowania bibliotek wydziałowych Uniwersytetu w Barcelonie jako jednej instytucji połączonej siecią CRAI. Omówione zostały poszczególne biblioteki, ich zbiory, zakres działania i cele jakie przed nimi stoją. Opisano także samą sieć CRAI, jej organizację, funkcjonalność i skuteczność działania.

Keywords: library network, faculty libraries, academic libraries, CRAI, University of Barcelona

Abstract: The article presents the way of functioning of faculty libraries at the University of Barcelona as one institution associated within CRAI network. The author describes particular libraries, their collections, the scope of activity and aims. This paper also discusses the CRAI network itself, its organisation, functionality and efficiency.

Uniwersytet w Barcelonie jest główną uczelnią publiczną w Katalonii z najszerszą ofertą edukacyjną, skupiającą blisko 81 tys. studentów. Placówka jest głównym ośrodkiem badań uniwersyteckich w Hiszpanii zarówno pod względem programów badawczych, jak i osiąganych wyników. Uczelnia posiada 19 wydziałów i zatrudnia ponad 5 tys. pracowników naukowo-dydaktycznych [3]. Uniwersytet wspierany jest przez sieć CRAI – Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació (Centrum Nauki i Wyszukiwania Informacji). Centrum powstało na początku 2004 r. jako efekt dostosowania działalności bibliotek uniwersyteckich do założeń Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EHEA) oraz Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERA), w świetle których edukacja uniwersytecka powinna być oparta na nauce, badaniach, rozwoju oraz innowacjach. CRAI integruje usługi biblioteczne, wspiera nauczanie i badania naukowe.

Fotografia 1. Główny budynek Uniwersytetu w Barcelonie

Źródło: fotografia własna.

W skład CRAI wchodzi 18 bibliotek: Bellas Artes, Biblioteconomía, Biología, Campus de Bellvitge, Biblioteca del Campus de la Alimentación de Torribera, Campus de Mundet, Derecho, Economía y Empresa, Farmacia, Filosofía, Geografía e Historia, Física y Química, Geología, Letras, Matemáticas, Medicina, Pabellón de la República, Relaciones laborales, Reserva. Ponadto pracę bibliotek i całej sieci wspomaga 7 oddziałów technicznych. We wszystkich bibliotekach obowiązują te same zasady i procedury, całość zarządzana jest przez jedną dyrekcję. W zasobach bibliotek sieci znajdują się zbiory książek (ponad 1,5 mln woluminów), czasopism, map, źródeł elektronicznych, dysertacji, jak również kolekcje inkunabułów, manuskryptów oraz kolekcje specjalne przekazane na rzecz sieci.

Fotografia 2. Wnętrze Biblioteki Filologicznej

Źródło: fotografia własna.

Główna siedziba władz uczelni znajduje się przy Placa de la Universitat. W historycznym budynku z 1871 r. oprócz Wydziału Matematyki i Wydziału Filologii znajduje się również Biblioteka Reserva. W magazynach, zajmujących 3 piętra, znajdują się metalowe regały pełne skarbów, czyli drugi co do wielkości w Hiszpanii zbiór manuskryptów i starodruków. Składa się on m.in. z 2178 manuskryptów (najstarsze z X w.), 975 inkunabułów, ok. 150 tys. druków (od XVI w. do 1820 r.) oraz kolekcji zabytkowych grafik i pergaminów. Najcenniejsze z nich umieszczono w pancernych, ognioodpornych szafach. Część księgozbioru znajduje się w pomieszczeniach Biblioteki Filologii sąsiadującej z Biblioteką Reserva. Jej imponujące historyczne wnętrza z antresolami wypełnione są starodrukami, oddzielonymi od czytelników tylko szybami. W osobnej czytelni, przystosowanej do przeglądania starodruków, znajduje się katalog komputerowy. Nie wszystkie zbiory zarejestrowano w katalogu elektronicznym, dlatego równocześnie z nim funkcjonują katalogi kartkowe: drukowany, na którym oprócz podstawowych danych widnieje również zdjęcie strony tytułowej oraz najstarsze odręczne pisane katalogi w formie książki. Oprócz katalogu tworzone są też dwie bazy zawierające informacje o zbiorach, dostępne w Internecie. Czytelnicy mają dostęp do większości zbiorów, udostępnianych po wypełnieniu odpowiednich formularzy. Prowadzone są również prace digitalizacyjne – jeśli jest już wersja elektroniczna, to właśnie ta udostępniana jest czytelnikowi. Biblioteka boryka się z problemami odpowiedniego przechowywania zbiorów zlokalizowanych na antresolach i w szklanych gablotach. Książki narażone są na szkodliwy wpływ promieni słonecznych i na kradzieże. Naprawa i konserwacja jest czasochłonna, a liczba bibliotekarzy wykonujących tę pracę zbyt mała. W ciągu roku udaje się naprawić tylko ok. 20 książek.

Fotografia 3. Starodruki z kolekcji Biblioteki Reserva

Źródło: fotografia własna.

Jedną z największych bibliotek sieci jest Biblioteka Filozofii, Geografii i Historii. Placówka zlokalizowana jest na trzech poziomach o łącznej powierzchni 4500 m². Niski parter obejmuje tematykę archeologii, sztuki i filozofii. Jest tam również archiwum, mediateka oraz zbiór czasopism. Na parterze znajduje się księgozbiór dotyczący nauk społecznych, antropologii oraz encyklopedie i słowniki. Na piętrze zlokalizowany jest księgozbiór z zakresu historii i geografii oraz mapy kartograficzne. Przy wejściu do Biblioteki znajduje się bramka, którą otwiera się za pomocą karty bibliotecznej uprawniającej do wejścia i korzystania z Biblioteki. Takie rozwiązanie umożliwia swobodne poruszanie się czytelników po wszystkich poziomach oraz wolny dostęp do większości materiałów. Użytkownicy mogą wyszukiwać książki samodzielnie, korzystając z pomocy katalogu. Układ książek jest oparty na przyjętej w Bibliotece klasyfikacji, a symbole działów widnieją na grzbiecie każdej książki. Na każdym piętrze znajdują się stanowiska dla użytkowników przeznaczone do samodzielnej pracy (łącznie 719), gdzie mogą skorzystać ze zbiorów na miejscu oraz stanowisko do wypożyczenia, dzięki któremu użytkownicy mogą wypożyczyć je na zewnątrz. Możliwe jest także samodzielne rejestrowanie wypożyczeń. Książki są pożyczane na okres 10 dni z możliwością zdalnej prolongaty przez stronę www. Opłaty za przetrzymanie zbiorów nie są pobierane, blokowane jest jedynie konto czytelnika na okres, przez który przetrzymał on książki. Dodatkowo w Bibliotece znajduje się sala do pracy w grupie, sala projekcyjna oraz cztery sale komputerowe z łączną liczbą 77 stanowisk. Pomieszczenia wyposażone są także w kserografy, skanery, drukarki oraz urządzenia niezbędne do odczytu dokumentów specjalnych – np. mikrofilm. W osobnym pomieszczeniu znajduje się mediateka, w skład której wchodzi kolekcja kaset wideo, płyt DVD i CD z muzyką, wraz ze sprzętem do ich odtwarzania. W Bibliotece istnieje również możliwość wypożyczenia laptopa przez studentów, którzy nie mają własnego komputera.

Fotografia 4. Wnętrze Biblioteki Filozofii, Geografii i Historii

Źródło: fotografia własna.

Oprócz dobrze wyposażonych bibliotek i pełnej swobody w korzystaniu z nich, dużą część działalności sieci CRAI zajmuje dział wsparcia nauczania i wsparcia w wyszukiwaniu informacji.

W obrębie wsparcia nauczania CRAI umożliwia na swojej stronie internetowej dostęp do norm i dokumentów wewnętrznych oraz zewnętrznych dotyczących nauczania bazy danych zawierające materiały informacyjne. Od pięciu lat trwa digitalizacja zbiorów specjalnych, czego efektem jest kilkanaście kolekcji dostępnych ze strony CRAI. Centrum bierze również udział w tworzeniu cyfrowych zasobów dotyczących Katalonii – Memorial Digital de Catalunya. Prace doktorskie udostępniane są online, a starsze doktoraty digitalizuje się i umieszcza w repozytorium za zgodą autora. Dodatkowo CRAI wspiera nauczycieli akademickich w przygotowaniu materiałów i korzystaniu z narzędzi dydaktycznych. Koordynuje również tworzenie Wirtualnego Campusu, gdzie mogą oni udostępniać materiały do zajęć. Bibliotekarze udzielają pomocy w digitalizacji, nie tylko poprzez udostępnienie sprzętu, ale również przez doraźną pomoc w skanowaniu i umieszczaniu materiałów na stronach www. Prowadzone jest również doradztwo w zakresie prawa autorskiego, organizuje się szkolenia nauczycielskie oraz udziela informacji na temat innowacji edukacyjnych.

Fotografia 5. Sala komputerowa w Bibliotece Filozofii, Geografii i Historii

Źródło: fotografia własna.

Wsparcie w zakresie wyszukiwania informacji jest istotnym punktem w działalności sieci. Strona główna CRAI umożliwia dostęp do wszystkich bibliotek wydziałowych, wspólnego katalogu, czasopism naukowych, cyfrowych repozytoriów tworzonych przez CRAI, jak również dostęp do współtworzonych repozytoriów koordynowanych przez Konsorcjum

Bibliotek Naukowych Katalonii. Katalog umożliwia wyszukiwanie we wszystkich bibliotekach sieci, z możliwością zawężenia do typu dokumentu, np. mapa, źródło online, czasopismo, doktorat, dokument audiowizualny, starodruk. Korzystając z opcji wyszukiwania zaawansowanego, użytkownik, oprócz podstawowych informacji, może wybrać opcję konkretnego podkatalogu, lokalizacji, typu dokumentu, języka, wydawcy, lat wydania. Wyniki wyszukiwania wyświetlane są w formie krótkiego opisu, wraz ze skanem okładki oraz ikoną informującą o typie dokumentu. W pełnym formacie rekordu znajduje się szczegółowy opis bibliograficzny, informacje o lokalizacji oraz dostępności egzemplarza. Dodatkowo obok opisu można znaleźć krótkie streszczenie lub link do tekstu w Google Preview. Polecanym narzędziem, oprócz katalogu, jest multiwyszukiwarka Recercador, za pomocą której można przeglądać bazy danych, kolekcję e-booków, e-czasopisma oraz repozytoria naukowych publikacji Uniwersytetu w Barcelonie.

Cała sieć wspierana jest przez siedem działów technicznych: Administraci3n, Gestidn de la colecci3n, Unidad de Proceso T3cnico, Unidad de Proyectos, Unidad de Servicios a los Usuarios, Unidad de Docencia, Unidad de Investigaci3n. Za gromadzenie i opracowanie dokument3w odpowiedzialny jest Unitat de Proceso T3cnico. Materiały wpływaj3ce do oddziału s3 opracowywane pod wzgl3dem formalnym i rzeczowym w formacie MARC21. W oddziale pracuje 12 bibliotekarzy, którzy s3 przydzielani do opracowywania zbior3w z konkretnej dziedziny wiedzy. Dodatkowo w ka¿dej bibliotece pracuje bibliotekarz, który wspomaga prac3 działu opracowania. W zakresie katalogowania CRAI wsp3łpracuje z Konsorcjum Bibliotek Naukowych Katalonii, co umożliwia kopiowanie gotowych rekord3w do w³asnej bazy. W procesach bibliotecznych wykorzystywany jest system Millennium, który od momentu komputeryzacji rozpocz3tej w 1985 r. jest ju¿ czwartym z kolei u¿ytkowanym programem. Do działu technicznego wp³ywaj3 wszystkie zakupione ksi3¿ki. Po skatalogowaniu i technicznym przygotowaniu do udost3pniania, zbiory trafiaj3 do poszczeg3lnych bibliotek.

CRAI jest przyk³adem bardzo dobrze funkcjonuj3cej sieci bibliotek wydzia³owych, która wychodzi naprzeciw oczekiwaniom u¿ytkownik3w. Sieć wspiera badania i szkolenia pracowników, zapewnia łatwy dost3p do zasob3w informacyjnych oraz wysok3 jakość us³ug, wsp3łpracuje w procesach tworzenia wiedzy, przyczyniaj3c si3 do osi3gni3cia cel3w naukowych i akademickich. Jest to zas³uga odpowiedniej organizacji proces3w bibliotecznych oraz sp3jnego dzia³ania nastawionego na dostarczanie u¿ytkownikom niezb3dnych materia³3w i źródeł informacji potrzebnych w procesie nauczania i kszt3lania.

Bibliografia

1. ALCOLEA Santiago [et al.]. *La Biblioteca de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Universitat de Barcelona Publicacions, 1994. ISBN 978-8447505340.
2. *Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://crai.ub.edu/>. Stan z dnia 21.04.2013.
3. La UB en cif ras. In *Universitat de Barcelona* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.ub.edu/web/ub/en/universitat/la_ub_avui/xifres_sobre_la_ub/xifres_sobre_la_ub.html. Stan z dnia 21.04.2013.
4. *Universitat de Barcelona* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ub.edu/web/ub/en/index.html>. Stan z dnia 21.04.2013.
5. *Universitat de Barcelona. Reglament dels serveis de Biblioteca Universitat de Barcelona* [Dokument elektroniczny]. Barcelona, 2005. Tryb dostępu: http://crai.ub.edu/sites/default/files/reglaments/reglament_serveis.pdf. Stan z dnia 21.04.2013.

Paweł Łapucha

Biblioteka Główna AGH w Krakowie

pawel.lapucha@bg.agh.edu.pl

Działalność bibliotek naukowych w Grecji na przykładzie biblioteki szkoły technicznej Uniwersytetu Narodowego im. Kapodistriasa w Atenach

Słowa kluczowe: biblioteki akademickie, Grecja

Abstrakt: W artykule opisano jedną z bibliotek szkół, wchodzących w skład Uniwersytetu Narodowego Aten. Przybliżono sposób jej funkcjonowania według zasad panujących na Uniwersytecie oraz wyznaczonych greckim prawem. Omówiono także najważniejsze regulacje mające wpływ na działanie placówki. Wszystko to z Atenami, Uniwersytetem, bogami i współczesnymi Grekami w tle.

Keywords: academic libraries, Greece

Abstract: The following article describes one of the school libraries affiliated with the National University of Athens. The author presents its functioning according to the rules observed at this University and limited by the Greek law. This paper discusses the key regulations affecting the functioning of this library. Athens, National University of Athens, Greek gods and modern Greeks remain in the background of this article.

Pierwsze słowa, jakie kojarzą się z Grecją, to bogowie, filozofowie i kryzys. Czasami ktoś wspomni Olimpiadę bądź oliwki. Ministerstwo Edukacji zaś mówi o ogromnych cięciach, jakie wymusza na nim rząd pod naciskami Unii Europejskiej. Planowane są zwolnienia 498 z 1300 pracowników administracyjnych zatrudnionych na Uniwersytecie Narodowym im. Kapodistriasa w Atenach, wliczając w to 50 z 96 bibliotekarzy.

Uniwersytet, będący największą państwową instytucją szkolnictwa wyższego w Grecji, został założony w 1837 r. [6]. Składa się z 47 bibliotek różnych wydziałów (połączonych w szkoły), razem tworzących Bibliotekę Uniwersytecką i jako ciało zbiorowe otrzymującą przydział środków finansowych na prowadzenie swojej działalności. Uniwersytet, zachowując autonomię naukową, w pełni respektuje konstytucyjne prawo zapewniające wszystkim bezpłatną edukację.

W swych początkach siedzibą uczelni był neoklasyczny, prywatny dom architekta Stamatis'a Kleanthis'a. Początkowo nazwany Uniwersytetem Othona na cześć pierwszego króla Grecji. Składał się z czterech jednostek uczelnianych, w których uczyło się 52 studentów. Był również pierwszym uniwersytem w nowo powstałym, współczesnym państwie greckim, a także na Bałkanach i wschodniej części Morza Śródziemnego. W 1841 r. administracja i jednostki uczelniane zostały przeniesione do obecnego Budynku Głównego, a w 1932 r. uczelnia oficjalnie przyjęła nazwę Uniwersytetu Narodowego im. Kapodistriasa w Atenach, na cześć Ioannis'a Kapodistrias'a, pierwszego gubernatora Grecji po uzyska-

niu przez kraj niepodległości [4, s. 11; 12]. Główny budynek Uniwersytetu pełni obecnie funkcję reprezentacyjną, jest również siedzibą władz uczelni i jej administracji. Gmach wchodzi w skład wielkiej edukacyjnej trójki, stojąc dumnie pomiędzy Biblioteką Narodową a Budynkiem Akademii. Większość bibliotek zajmuje teren kampusu położonego w dzielnicy Zographou, na wzniesieniu stanowiącym obrzeża Aten.

Formalnie Biblioteka Uniwersytecka została utworzona dopiero w 2005 r. Wcześniej funkcjonowały niczym nieusankcjonowane księgozbiory wydziałowe. Prym pośród bibliotek różnych szkół wiodła biblioteka szkoły technicznej, której jako pierwszej udało się połączyć księgozbiory różnych wydziałów w jeden, formalny księgozbiór. Pozostałe biblioteki nadal mają z tym problem.

Z okna korytarza biblioteki szkoły technicznej, która jako jedyna w chwili obecnej posiada osobny, wolnostojący pawilon, rozciąga się przepiękna panorama miasta, nad którą góruje wzgórze Akropolu – dawna cytadela, później świątynia ku czci Ateny. Przy dobrej pogodzie wzrokiem ogarnąć można również Pireus z jego trzecim co do wielkości portem Morza Śródziemnego.

W Grecji rytm dnia wyznaczony jest przez klimat, zwłaszcza w okresie letnim, niemniej praca w bibliotece nie podlega wyobrażeniom południowej sjeisty; rozpoczyna się o 7:30. Drzwi dla studentów otwierają się o 8:00 i pozostają otwarte aż do 20:00. Jedynie latem, nakazem Ministerstwa, wszelkie zajęcia i egzaminy muszą się skończyć do 14:30 ze względu na wysokie temperatury.

W okresie lipiec–sierpień wdzięczni za klimatyzowane pomieszczenia, spoglądając na złoty rydwan Heliosa przemierzający niebo, bibliotekarze kończą pracę o 15:30. Niezależnie od stanowisk zawodowych dzień pracy trwa 8 godzin. Nie podlega on skróceniu, istnieje za to prawo, które mówi, iż osoby pracujące przy komputerze pięć godzin dziennie i więcej mogą otrzymać z tego tytułu jeden dzień wolny co dwa miesiące: „Pracownicy, którzy pracują przy komputerze przez okres dłuższy niż pięć godzin dziennie, mają prawo do wolnego z pełnym wynagrodzeniem jednego dnia co dwa miesiące. Dzień wolny musi być wykorzystany w terminie do dwóch miesięcy od chwili, w której zacznie przysługiwać. Jeśli nie zostanie wykorzystany do tego czasu, nie może zostać przeniesiony na okres późniejszy i nie przysługuje z tego tytułu rekompensata finansowa” [7]. Inną rzeczą, którą determinuje klimat, jest brak wszechobecnych w Polsce szatni. W bibliotece studenci mają do dyspozycji szafki, do których, pod zastaw karty bibliotecznej, otrzymują klucz, gdyż korzystanie z czytelni i poruszanie się po budynku z plecakiem jest zabronione.

Fotografia 1. Korytarz biblioteki szkoły technicznej wypełniony szafkami dla studentów

Źródło: fotografia własna.

W bibliotece zaimplementowano system Horizon z katalogiem OPAC. Aby skorzystać ze zbiorów, trzeba być studentem, absolwentem uczelni bądź jej pracownikiem. Jeśli czytelnik ma już swojego imiennika, odróżnia się ich wpisując w danych imię ojca. Kartę biblioteczną najczęściej stanowi legitymacja studencka w postaci ELS, bez chipa, za to z kodem QR. Przy zapisie konieczne jest podanie numeru telefonu komórkowego, gdyż jak się okazuje, nie każdy ze studentów posiada adres e-mail. Gdy formalnościom stanie się zadość, nie pozostaje nic innego, jak przemierzać cztery kondygnacje biblioteki (licząc z parterem) w poszukiwaniu potrzebnych materiałów. Dostęp do niemal wszystkich zbiorów jest wolny, stąd zakaz chodzenia z plecakami. Jedynie stare i cenne materiały są wyłączone z tego systemu i szczególnie chronione. Zbiory zabezpieczono przed nieuprawnionym wyniesieniem z budynku paskami magnetycznymi, a bramki ustawione są przy czterech możliwych wyjściach z biblioteki. W 2013 r. księgozbiór liczył 145 tys. pozycji: 92 tys. tytułów książek i 2080 tytułów czasopism.

Szkoły (podzielone na wydziały) oferują tok nauczania zakończony odpowiednikiem stopnia licencjata, który można uzyskać po minimum czterech latach nauki. Nie dotyczy to szkoły medycznej (sześć lat) oraz szkół dentystycznej, farmaceutycznej i muzycznej (każda po pięć lat). Stopień ten, zwany po grecku Ptychio, daje studentowi wykształcenie wyższe [4, s. 15]. Dalsza nauka w celu uzyskania tytułu magistra jest opcjonalna.

Co roku na miejsce absolwentów, którzy w większości nigdy już z biblioteki nie korzystają, zapisuje się około tysiąc nowych czytelników. Dla nowych użytkowników, ale nie tylko, regularnie prowadzone są różnego rodzaju seminaria – począwszy od lekcji bibliotecznego na początku semestru zimowego, a skończywszy na szkoleniach, jak korzystać z Google.

W starożytnych czasach zapytano pewnego greckiego filozofa, Diogenesa z Synopy, dlaczego żebrze. Odparł, iż uczy się niczego nie otrzymywać. Współcześnie w Grecji

bibliotekarz mógłby powiedzieć, iż uczy się otrzymywać coraz mniej. W Bibliotece Hadriana wzniesionej między 132–134 r. n.e., posiadającej dwie sale wykładowe, duży dziedziniec i pomieszczenie biblioteczne, ilość zbiorów ograniczona była zasięgiem Imperium i sposobem reprodukcji. Obecnie Biblioteka Narodowa, która na dobrą sprawę jest niewielką czytelnią, nie może się doprosić o egzemplarz obowiązkowy. Wkrótce jej sytuacja powinna ulec zmianie za sprawą Fundacji Stavros Niarchos, która inwestuje w budowę nowoczesnego gmachu [2]. Natomiast Biblioteka Uniwersytecka, z racji kryzysu, dostaje mniej pieniędzy na zakupy. Od sierpnia 2012 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Ministerstwo Finansów wprowadziło ograniczenie mówiące, że biblioteka może posiadać maksymalnie 20 egzemplarzy jednego wydania tego samego tytułu: „Na początku każdego roku akademickiego biblioteki akademickie muszą złożyć wniosek do Ministerstwa Edukacji Narodowej w celu nabycia podręczników przez platformę Eudoxus. Powyższy wniosek zostaje złożony w wyniku rekomendacji Rad Wydziałów każdej instytucji i obejmuje tytuły podręczników oraz liczbę kopii lub licencji elektronicznych, wymaganych do zaspokojenia ich potrzeb. Tytuły podręczników zaproponowanych przez w/w Rady i wnioskowane przez biblioteki są wybierane z listy, która zawiera wszystkie podręczniki używane przez uniwersytety. Maksymalna liczba kopii lub licencji elektronicznych, które mogą być pobrane przez biblioteki, nie może przekroczyć dwudziestu na tytuł.” [3]. Zatem tytuły, których zasięg tematyczny sprawia, że ubiega się o nie więcej niż jedna biblioteka, muszą zostać rozdzielone tak, by po zsumowaniu wszystkich egzemplarzy na całym uniwersytecie liczba konkretnego wydania nie przekroczyła limitu egzemplarzy. Nie jest to jedyne ograniczenie w systemie edukacji, bowiem liczba greckich i zagranicznych studentów, którzy mogą uczęszczać na zajęcia jako studenci studiów stacjonarnych, jest ustalana każdego roku przez Ministerstwo Edukacji.

W bibliotece szkoły technicznej pracuje 20 osób. Jest to o wiele mniej niż wynika z potrzeb, jednak środki nie pozwalają na zwiększenie zatrudnienia. Co za tym idzie jedno z pięter, pozbawione opieki bibliotekarza, pozostawiono niemalże wyłącznie czytelnikom, którzy zazwyczaj długo przesiadują w bibliotece.

Ograniczenia w liczbie egzemplarzy oraz regulamin biblioteki pozwalają wypożyczać studentom dwie książki na okres od czterech dni do miesiąca, doktorantom trzy książki na dziesięć dni, a wykładowcom siedem książek na miesiąc. Wykładowcy mają również możliwość długoterminowego wypożyczenia książek za zgodą rady bibliotecznej i po przedłożeniu specjalnej prośby. Daje im to możliwość wypożyczenia maksymalnie dziesięciu książek niezbędnych do prowadzenia zajęć na okres roku akademickiego. Za sprawą odpowiedniej klauzuli w katalogu bibliotecznym przy tytule publikacji umieszczane są dodatkowo dane nauczyciela, aby każdy, kto chce skorzystać z książki, mógł się z nim skontaktować.

Ponieważ dostęp do wiedzy w formie tradycyjnej jest dość ograniczony, stworzono portal, który zalogowanym użytkownikom pozwala czerpać wiedzę z baz danych, e-booków i elektronicznych wersji czasopism. Tak powstał Heal-link, portal w 75% finansowany ze środków Unii Europejskiej, będący platformą konsorcjum bibliotek greckich [1]. Jest to tańsza alternatywa dla wielu bibliotek, które zmuszone są szukać oszczędności na każdym kroku. Portal pełni też funkcję wypożyczalni międzybibliotecznej pośród zrzeszonych w konsorcjum instytucji.

W bibliotece szkoły technicznej znajduje się kilka czytelni, z czego jedna to czytelnia komputerowa, druga wyposażona jest w mapy, słowniki i encyklopedie, a pozostałe to sześć pomieszczeń magazynowych, z których w razie potrzeby również można skorzystać jak z czytelni. Czytelnia komputerowa działa na zasadzie kafejki internetowej, gdzie komputery udostępniane są na określony czas, zapewniając każdemu miejsce do pracy. Istnieje również możliwość rezerwacji pomieszczenia do pracy grupowej. W bibliotece wydzielono również specjalną czytelnię dla niepełnosprawnych. Mogą z niej korzystać niewidomi i niedowidzący, mający do dyspozycji urządzenia do czytania operujące kolorem i kontrastem oraz komputer z klawiaturą i drukarką Braille'a. Jest tam również stanowisko komputerowe przystosowane do potrzeb osób z niepełnością ruchową i tłumacz do porozumiewania się niemych z niesłyszącymi.

Fotografia 2. Jedna z czytelni w bibliotece szkoły technicznej

Źródło: fotografia własna.

Atena, pod postacią sowy, jest wszechobecna w budynku starej Akademii, Biblioteki Narodowej, gmachu parlamentu, muzeach i na monetach (zarówno tetradrachmach z 450 r. p.n.e, jak i na współczesnym 1€). Bogini, która wygrała walkę z Posejdonem o patronat nad stolicą, używając gałązki oliwnej, dobrze opiekuje się studentami. Dawniej otrzymywali oni od państwa książki potrzebne do nauki podczas studiów. W dobie kryzysu powstał program Eudoxus, pozwalający studentowi otrzymać w ciągu czterech lat studiów, nieodpłatnie, czterdzieści książek. Jest to mniej więcej jedna książka do każdego z przedmiotów w ciągu całego toku nauczania. Jeśli student pomylił się przy wyborze książki, może ją zanieść do biblioteki. Tam wystawi stosowne zaświadczenie, dzięki któremu książka nie wlicza się w przysługujący zakowi limit, za to przechodzi na własność biblioteki. Jest to jeden ze sposobów pozyskiwania książek, które w dalszym ciągu objęte są limitem egzemplarzy. W przyszłości biblioteka ma się stać również centrum kolportażu książek w ramach

programu Eudoxus, ułatwiając tym samym dostęp do publikacji studentom, którzy dokonali niewłaściwego wyboru podręcznika.

Szczęśliwie dla studentów, nie istnieją kary finansowe za przetrzymanie książek. Można jedynie zostać zawieszonym w prawie do wypożyczania od miesiąca do pół roku. Jeśli półroczna kara nie skutkuje, czytelnik zostaje na zawsze pozbawiony karty bibliotecznej. Od momentu wprowadzenia sankcji w 2009 r. tylko raz trzeba było zawiesić czytelnika na sześć miesięcy.

Wcześniej, wzorem starożytnych bibliotek, egzemplarze danego tytułu były dostępne na miejscu. Zmieniająca się polityka rządu nakazała bibliotekom zaimplementować usługę wypożyczania książek. Zanim zaczęły obowiązywać kary, trzeba było oddać jedną książkę, nim można było pożyczyć następną.

Nakaz wypożyczania oznaczał automatycznie dla bibliotek konieczność posiadania większej liczby egzemplarzy (wciąż nie więcej niż dwudziestu). Ministerstwo z roku na rok przydziela Uniwersytetowi mniej środków, a co za tym idzie, uczelnia przyznaje ich mniej bibliotekom. Poza ministerialną gotówką książki trafiają do bibliotek dzięki darom, studentom pomyłkom w ramach programu Eudoxus oraz dzięki spuściznie rodziny Ionidon, która przekazała swój majątek Uniwersytetowi, a ten co roku oddaje pewną jego część na zakup nowych książek.

Jak wiele bibliotek, także i opisywana, boryka się z problemami lokalowymi i odwiecznym pytaniem, na które być może odpowiedziałby Diogenes, gdyby ktoś go zapytał – gdzie zmieścić stale powiększające się zbiory? Od września 2014 r. roku ma ruszyć proces digitalizacji prowadzony przez uczelniane centrum komputerowe. W pierwszej kolejności objęte nim mają zostać książki stare i rzadkie.

Fotografia 3. Jedno z pomieszczeń niedostępne dla czytelników. Znajdują się w nim zamykane regały, w których przechowuje się książki cenne i rzadkie

Źródło: fotografia własna.

Celem zaoszczędzenia miejsca, w 2011 r. została uruchomiona platforma Grey Literature Digital Library²⁰, na której umieszczane są wszystkie prace licencjackie, magisterskie i doktorskie. Od tego czasu nie przyjmuje się już wersji drukowanych ani płyt CD. Platforma dostarcza wszelkich informacji o publikacji i autorze, zapewnia także dostęp do pełnego tekstu pracy. Umieszczając samodzielnie pracę na platformie, student ma do wyboru jedną z czterech opcji: pełny tekst pracy będzie zawsze widoczny w sieci, pełny tekst będzie dostępny dopiero po trzech latach, pełny tekst będzie dostępny tylko w sieci akademickiej bądź tekst nie będzie wyświetlany, co pozostawia poszukującego jedynie z dostępem do abstraktów w języku greckim i angielskim.

Drukowane prace dyplomowe udostępnia się na zewnątrz w tradycyjnym systemie wypożyczeń. Jeśli autor sobie tego nie życzy, powinien napisać specjalne pismo, zastrzegając taką opcję. Niemniej nikt nie obawia się tutaj o swoje prawa autorskie, gdyż tuż po obronie absolwenci wysyłają swoją pracę w wersji elektronicznej do Narodowego Centrum Dokumentacji, które również udostępnia owe prace, potwierdzając tym samym prawa autorskie absolwenta.

Terencjusz rzekł, iż „los książek zależy od pojętności czytelników”. Obserwując statystyki, greccy studenci muszą być bardzo pojętni, gdyż większość kształci się na lekarzy bądź prawników. W zasadzie jest ich już tak wielu, że stali się „towarem” eksportowym do Niemiec i nie tylko. Po części można by winą za taki stan rzeczy obarczyć greckie przywiązanie do tradycji. Aż do początku XX w. Uniwersytet w Atenach był jedyną uczelnią w Grecji, która dawała społeczeństwu wykwalifikowanych specjalistów w dziedzinie medycyny, nauk społecznych, prawa i ekonomii, archeologii i edukacji duchownych. Kierunki techniczne mają powodzenie wśród studentów, którzy myślą głównie o wyjeździe za granicę, gdyż Grecja nie posiada przemysłu, a rynek pracy jest już nasycony.

W związku z położeniem geograficznym i brakiem przemysłu ciężkiego zbiory biblioteki szkoły technicznej to w dużej mierze książki geologiczne i matematyczne. Placówka rozwija się najlepiej jak może w zaistniałej sytuacji polityczno-ekonomicznej. Jej działalność ciągle zakłócają strajki w obronie miejsc pracy, a ona „spogląda” na stare miasto ze swego wzgórza, na które młodzież symbolicznie musi się wspiąć, by sięgnąć po wiedzę.

Bibliografia

1. About History. In *HEALlink. Hellenic Academic Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.heal-link.gr/about.php>. Stan z dnia 13.06.2014.
2. About the SNFCC Vision. In *Stavros Niarchos Foundation Cultural Center* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.snfcc.org/about-the-snfcc/vision/>. Stan z dnia 13.06.2014.
3. Gazeta Rządowa Republiki Greckiej z dnia 27 sierpnia 2012 r. Dz. U. 2012, nr 2377, art. 2.
4. History and Perspectives. In *Hellenic Republic National and Kapodistrian University of Athens* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://en.uoa.gr/the-university/history-and-perspectives.html>. Stan z dnia 13.06.2014.

---

20 Portal dostępny pod adresem: <http://efessos.lib.uoa.gr/greylit.nsf>.

5. Kodeks Cywilny. In *Gazeta Rządowa*. 2007, nr 26, Prawo 3528, wydanie I.
6. Libraries Alphabetical. In *Libraries and Information Services University of Athens* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.lib.uoa.gr/biblio8ikes/alfabhtika/>. Stan z dnia 13.06.2014 r.
7. National and Kapodistrian University of Athens. *Guide for Erasmus Incoming*. Athens, 2011.

Z warsztatu bibliotekarza

Biblioterapia jako forma pracy rozwojowo-profilaktycznej. Charakterystyka i zastosowanie metody

opracowanie Magdalena Cyrklaff

Współczesne czasy jawią się jako okres kryzysu wartości i wszechobecnego konsumpcjonizmu. Dla wielu ludzi, w tym także dla dzieci i młodzieży, sukces bardzo często jest równoznaczny z zasobnym kontem bankowym i osiąganiem kolejnych pozycji zawodowych. W swoistym „wyścigu szczurów”, pojawiającym się już we wczesnych latach szkolnych, zapomina się często o higienie psychicznej i ćwiczeniu umiejętności psychospołecznych, które mogą łagodzić stres i napięcia życiowe, a tym samym minimalizować rozwój zaburzeń i chorób o podłożu psychosomatycznym. Przed szkołami, uczelniami wyższymi, a także instytucjami kultury, czyli na przykład bibliotekami, stoi obecnie ważne zadanie wspierania funkcjonowania swoich wychowanków, użytkowników, klientów w taki sposób, aby mogli się oni harmonijnie rozwijać, nabywać nowe kompetencje społeczne i wykształcić w sobie pożądane nawyki wspierające proces zdrowego funkcjonowania. Doskonałym narzędziem wspomagającym te działania może być materiał czytelniczy bądź jego substytut, czyli film, muzyka, ulotka itp. Narzędziami tymi posługuje się biblioterapia, która ma szerokie zastosowanie zarówno w pracy rozwojowo-profilaktycznej, jak i terapeutycznej. Poniżej scharakteryzowano podstawowe założenia tej metody i wskazano na możliwości jej zastosowania w bibliotekach.

Definicja: Biblioterapia to użycie wyselekcjonowanych materiałów jako pomocy terapeutycznej w medycynie i psychiatrii; także poradnictwo w rozwiązywaniu problemów osobistych poprzez ukierunkowane czytelnictwo. To metoda rozwoju osobistego, w której za pomocą odpowiednio dobranych materiałów czytelniczych i/lub ich substytutów wspiera się funkcjonowanie człowieka w sferze emocjonalnej, intelektualnej oraz społecznej.

Tłumaczenie terminu: ang. bibliotherapy, niem. Bibliothérapie, fr. bibliothérapie, ros. Библиотерапия.

Podział biblioterapii dokonany przez Rheę Joyce Rubin pod koniec lat siedemdziesiątych XX w.:

- 1) **biblioterapia instytucjonalna** – jest związana głównie z nurtem medycznym i skierowana do pacjentów przebywających w szpitalach psychiatrycznych lub innych ośrodkach zamkniętych. Jej zadaniem jest przede wszystkim informować pacjenta o specyfice jego choroby i problemach, na jakie może przez nią natrafić, aby lepiej mógł je zrozumieć. Tak pojmowaną biblioterapię prowadzi zwykle lekarz psychiatra, który wspiera higienę psychiczną oraz proces zdrowienia swojego

podopiecznego, korzystając głównie z materiałów informacyjno-edukacyjnych oraz relaksacyjnych;

- 2) **biblioterapia kliniczna** – jest prowadzona głównie z osobami mającymi problemy emocjonalne lub behawioralne, które przebywają w szpitalach bądź w środowisku zewnętrznym, np. rodzinnym. Biblioterapia ma tutaj na celu umożliwienie pacjentowi wglądu w siebie, a co za tym idzie doprowadzenie do pożądanych zmian w jego zachowaniu i kondycji emocjonalnej. Klient uczestniczy w tym procesie dobrowolnie. Tę formę ukierunkowanego czytelnictwa mogą prowadzić terapeuci z gruntownym przygotowaniem psychologicznym, którzy wcześniej kształcili się w zakresie na przykład medycyny, psychologii, pielęgniarstwa, socjologii, pedagogiki czy też bibliologii. W Polsce niestety wciąż brakuje takich specjalistów, co jest spowodowane wymogiem ukończenia specjalistycznego przygotowania terapeutycznego w jednym z praktykowanych w naszym kraju nurtów terapeutycznych (np. behawioralno-poznawczym, psychoanalitycznym, Gestalt itd.). W ramach takiego przygotowania uczestnik jest zobligowany do przeprowadzenia kilkuset godzin terapii z klientami, nad czym czuwa superwizor, a także poddania się terapii własnej, gdyż wiadomo, że aby pomagać komuś, trzeba pomóc najpierw sobie i przepracować swoje problemy;
- 3) **biblioterapia rozwojowa** (nazywana też wychowawczo-humanistyczną) to najbardziej rozpowszechniona forma pracy biblioterapeutycznej z klientem, która skierowana jest przede wszystkim do osób niehospitalizowanych. Jej celem nadrzędnym jest pomoc uczestnikowi w samorozwoju poprzez wsparcie jego kondycji psychicznej. Tę formę ukierunkowanego czytelnictwa mogą prowadzić zarówno profesjonalni terapeuci, jak i coachowie, doradcy personalni, nauczyciele, pedagodzy, pracownicy socjalni czy bibliotekarze. Ten rodzaj biblioterapii uprawiany jest w środowiskach otwartych, czyli na przykład szkołach, bibliotekach, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, domach opieki społecznej, firmach szkoleniowo-doradczych itp.

Formy prowadzenia zajęć biblioterapeutycznych:

- 1) **indywidualna** – praca z klientem, w ramach której są odczytywane/odsłuchiwane bądź oglądane, a potem analizowane materiały wyselekcjonowane przez biblioterapeutę. Indywidualne sesje biblioterapeutyczne mogą mieć charakter terapeutyczny, poradniczy lub coachingowy i być oparte o zasady ustalone przez klienta i biblioterapeutę we wspólnie opracowanym oraz podpisanym na początku kontrakcie. Indywidualne spotkanie nie powinno zwykle trwać dłużej niż godzinę, półtorej, tak jak to jest w przypadku psychoterapii. W zależności od potrzeb i specyfiki problemu klienta mogą być tutaj włączane elementy dramy, plastyki itp.;
- 2) **grupowa** – praca z grupą przybiera najczęściej charakter warsztatowy, gdzie pracuje się nad wspólnym problemem grupy bądź przepracowuje się temat związany z jakimś ważnym dla niej w danym momencie zagadnieniem. Ważne jest, aby zapewnione były dobre warunki organizacyjne, czyli dobrze wyposażona sala wraz z odpowiednią liczbą materiałów (załączniki z tekstami, markery, flipczart) potrzebnych do pracy. Wskazane jest, aby grupy warsztatowe liczyły od kilku do kilkunastu

osób i pracowały w oparciu o zasady spisane na początku w ramach kontraktu grupy. Sesje warsztatowe mogą trwać do kilku, kilkunastu godzin z przerwami, w zależności od potrzeb uczestników. Doświadczenia praktyków biblioterapii wskazują, że regularna praca z uczestnikami przynosi dobre efekty, dlatego programy biblioterapeutyczne planowane powinny być na okres co najmniej kilku miesięcy, w czasie których spotkania odbywałyby się regularnie co tydzień. Pozwoli to na systematyczną pracę uczestników nad sobą i wypracowanie pożądanych zmian w ich zachowaniach i postawach. W formule warsztatowej bardzo ważne jest stosowanie aktywnych metod pracy z grupą, czyli na przykład burzy mózgów, pracy indywidualnej, w parach i podgrupach, odgrywania scenek, rysowania, malowania itd.

Etapy przygotowania i przebiegu procesu biblioterapeutycznego:

1) etapy przygotowawcze:

- **diagnoza** klienta bądź problemu występującego w grupie, w której mają się odbyć zajęcia biblioterapeutyczne;
- **dobór literatury** adekwatnej do rodzajów problemów zdiagnozowanych przez biblioterapeutę. Przygotowanie na zajęcia przez prowadzącego odpowiedniej liczby załączników z materiałami czytelnickimi czy też sprzętu do odtworzenia audiobooka bądź muzyki itd.

2) przebieg procesu biblioterapeutycznego:

praca klienta/grupy ze wskazanymi przez biblioterapeutę materiałami czytelnickimi (samodzielne czytanie, słuchanie, oglądanie) – efektem tej pracy, dyskusji i refleksji z nią związanych są następujące etapy:

- **identyfikacja** klienta z bohaterem literackim i jego przeżyciami – pozytywnymi lub negatywnymi. Następuje to na zasadzie autoprojektacji, w której uczestnik przechodzi następujące etapy:
  - „On jest taki, jak ja”. → „Ja czuję tak samo, jak on”. → „Ja mogę to zrobić właśnie tak, jak on to zrobił”. → „Zobacz, ja to zrobiłem”;
  - na tym etapie uczestnik procesu biblioterapeutycznego może się znacznie pobudzić, jak i kompletnie wyciszyć;
- **refleksja** uczestnika nad sobą, czytaniem tekstem/oglądaniem filmem/słuchaną muzyką i sytuacją, w której obecnie się znajduje;
- **katharsis** (oczyszczenie) – odreagowanie napięcia, które pojawiło się pod wpływem przeczytania/wysłuchania/obejrzenia wybranego materiału i doznanie ulgi. W tym momencie często pojawiają się łzy bądź inne spontaniczne reakcje emocjonalne;
- **wgląd w siebie** – samodzielna lub ze wsparciem biblioterapeuty analiza problemów klienta/grupy, czyli swego rodzaju przepracowanie pewnych spraw, przemyślenie ich, co prowadzi do uzyskania nowego spojrzenia na dany problem;
- **wywołanie i podtrzymanie zmiany** postaw i/lub zachowań uczestnika procesu biblioterapeutycznego. Ważne jest nie tylko doprowadzenie do redukcji niepożądanych zachowań, schematów działań, ale także pomoc uczestnikowi w ich

podtrzymaniu, co jest w niektórych przypadkach bardzo trudnym procesem. Biblioterapeuta powinien zachęcać uczestników do dalszej pracy nad sobą i uczestnictwa w kolejnych zajęciach z tego zakresu oraz wracania do lektury wskazanych przez niego tekstów.

Efektywność biblioterapii: proces prawidłowo przeprowadzonej biblioterapii powinien obejmować następujące, wzajemnie na siebie oddziałujące, elementy:

$$Eb = f(D, B, P, S, A, I),$$

gdzie **Eb** to efektywność biblioterapii, która jest funkcją zmienną, czyli **f**, na którą składają się poniższe elementy:

- **D**, czyli poprawna diagnoza klienta, jego oczekiwań i potrzeb odnośnie do biblioterapii oraz właściwy dobór literatury przez biblioterapeutę. W procesie diagnozy pacjenta hospitalizowanego bądź uczestniczącego w terapii własnej potrzebna jest diagnoza dokonana przez lekarza prowadzącego, terapeutę czy psychologa;
- **B** to osobowość biblioterapeuty i jego umiejętności oraz kompetencje zawodowe, czyli przede wszystkim empatyczność, wystarczający poziom wiedzy i umiejętności pedagogiczno-psychologicznych oraz z zakresu czytelnictwa i literatury, znajomość psychospołecznych podstaw funkcjonowania osób borykających się z różnego rodzaju problemami, umiejętność kierowania procesem grupowym itp.;
- **P** to pacjent/uczestnik procesu biblioterapeutycznego, czyli jego wiek, płeć, zainteresowania i motywacje czytelnicze, doświadczenia w pracy z literaturą, stan świadomości wpływający bezpośrednio na możliwości percepcyjne w zakresie analizy tekstu i motywacje do pracy z biblioterapeutą;
- **S** to sytuacja terapeutyczna odpowiednia do postawionej wcześniej diagnozy;
- **A**, czyli atmosfera zajęć wynikająca z więzi emocjonalnej, jaka łączy biblioterapeutę z pacjentem, a na którą mają wpływ na przykład swoboda, obopólne poszanowanie potrzeb i preferencji, dostosowanie tempa pracy do możliwości klienta itp.;
- **I**, czyli intensywność i czas trwania terapii, które są związane ze specyfiką problemu każdego pacjenta. Zaleca się, aby zarówno indywidualna, jak i grupowa biblioterapia odbywały się przynajmniej raz w tygodniu przez kilka miesięcy. Są jednak takie przypadki, w których wystarczy spotkać się kilka razy, aby klient doznał „ośnienia” i zaczął samodzielnie w domu pracować nad swoim problemem przy użyciu narzędzi, z którymi zapoznał go biblioterapeuta.

Uczestnicy procesu biblioterapeutycznego: uczestnikami biblioterapii mogą być w zasadzie wszyscy ci, którzy zechcą dobrowolnie wziąć w niej udział, czyli na przykład:

- **osoby zdrowe**, które chcą się rozwijać i/lub nabywać nowe umiejętności psychospołeczne, a także osoby poszukujące inspiracji do działania, szukające opinii na pewne tematy, zastanawiające się nad kształtem swojej przyszłości, zarówno osobistej, jak i zawodowej itp.;
- **osoby z zaburzeniami emocjonalnymi i/lub psychicznymi**, czyli na przykład osoby z zaburzeniami lękowymi, osoby cierpiące na lęki, fobie, depresję, osoby osamotnione, potrzebujące zrozumienia i empatycznego wysłuchania;

- **osoby niepełnosprawne**, czyli na przykład osoby niewidome, niedowidzące czy niesłyszące, w pracy z którymi wykorzystuje się często tzw. alternatywne materiały czytelnicze;
- **osoby niedostosowane społecznie**, które łamią normy społeczne poprzez na przykład akty wandalizmu, a które potrzebują wsparcia w procesie zarówno przystosowywania się, jak i łagodzenia objawów agresji;
- **seniorzy**, z którymi prowadzona jest bardzo często **biblioterapia reminiscencyjna**, czyli wspomnieniowa, mająca na celu wywołanie u uczestników miłych wspomnień. Podczas tego typu zajęć wykorzystuje się niejednokrotnie fotografie, pamiętniki i inne rzeczy pozwalające na przypomnienie pozytywnych zdarzeń i towarzyszących im emocji;
- **dzieci i młodzież**, które są na przykład wykluczone bądź zagrożone wykluczeniem społecznym, dzieci mające trudności w nauce bądź specyficzne potrzeby edukacyjne (np. dyslektycy), a także dzieci bardzo zdolne i ambitne, a przez to nieakceptowane przez rówieśników, osoby chore czy niepełnosprawne;
- **osoby przewlekle chore**, które są hospitalizowane bądź przebywają w sanatoriach lub w domu. Osoby takie potrzebują często wsparcia technicznego w procesie odczytywania tekstu ze względu na przykład na dolegliwości fizyczne. Są to także osoby samotne, dla których sama obecność biblioterapeuty bądź wolontariusza czytającego im książkę ma działanie terapeutyczne;
- **pacjenci paliatywni**, którzy przebywają na przykład w hospicjach. W tym przypadku bardzo ważna jest odporność psychiczna biblioterapeuty, który pojawia się w gronie osób umierających i powinien wykazać się opanowaniem i dostosować do kondycji pacjenta;
- **więźniowie**, dla których uczestnictwo w zajęciach biblioterapeutycznych jest niejako elementem resocjalizacji i momentem sprzyjającym głębokiej zadumie nad swoją postawą i sytuacją życiową;
- **osoby współzależnione**, które mogą uczestniczyć w spotkaniach wspólnoty Al-Anon, w ramach której pracuje się często z wykorzystaniem literatury informacyjno-edukacyjno-terapeutycznej;
- **osoby uzależnione**, które mają na tyle jasny umysł, aby móc aktywnie uczestniczyć w zajęciach, a więc osoby podleczone, najczęściej po detoksykacji, które są już jakiś czas trzeźwe.

Profesjonalny biblioterapeuta powinien:

- posiadać umiejętności diagnostyczne, które warunkują sukces zastosowania biblioterapii;
- mieć przynajmniej podstawową wiedzę psychopedagogiczną potrzebną do pracy z ludźmi;
- być osobą empatyczną, która łatwo nawiązuje kontakty i wczuwa się w stany emocjonalne innych;
- bardzo dobrze znać literaturę i możliwości jej oddziaływania na klienta znajdującego się w trudnej sytuacji;

- znać specyfikę procesu grupowego i umieć prowadzić grupę zgodnie z jej rytmem i możliwościami;
- znać różne techniki wspomagające/uzupełniające proces biblioterapii, czyli na przykład techniki socjoterapeutyczne, arteterapeutyczne czy teatralne;
- umieć zachować się dyrektywnie lub niedyrektywnie w zależności od sytuacji, jaka pojawia się w procesie biblioterapeutycznym;
- akceptować bądź tolerować, ale nigdy nie oceniać grupy bądź indywidualnego uczestnika;
- być wyrozumiały dla siebie i dla innych uczestników procesu biblioterapeutycznego;
- stale podnosić swoje kwalifikacje związane z procesem zdrowienia człowieka i prowadzenia zajęć.

Zalety biblioterapii:

- sprzyja samopoznaniu, samoakceptacji i samorealizacji;
- otwiera na nowe możliwości działania;
- wspiera proces terapeutyczny i pokazuje możliwości oddziaływania literatury i jej substytutów na życie człowieka;
- pomaga w delikatny sposób, poprzez metaforę bądź bezpośrednią sytuację bohatera literackiego, wskazywać klientowi na potrzebę zmian w jego zachowaniu bądź postępowaniu;
- minimalizuje napięcia i stres, odpręża;
- kształtuje właściwe postawy uczestników wobec osób cierpiących, chorych, niepełnosprawnych, żyjących na marginesie społeczeństwa itp.;
- wspomaga proces przepracowywania problemów emocjonalnych i behawioralnych;
- poszerza wiedzę;
- sprzyja pielęgnowaniu poprawnej polszczyzny w mowie i piśmie, wzbogaca słownictwo;
- wspiera rozwój emocjonalny i moralny;
- aktywizuje do poszukiwania lepszych i skuteczniejszych rozwiązań;
- rozwija wyobraźnię.

Bibliografia

1. BORECKA Irena. *Biblioterapia formą terapii pedagogicznej. Skrypt dla studentów pedagogiki*. Wałbrzych: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2001. ISBN 83-88425-35-8.
2. BORECKA Irena. *Biblioterapia. Teoria i praktyka. Poradnik*. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2001. ISBN 83-87629-61-8.
3. CYRKLAF Magdalena J. *Biblioterapia w edukacji z zakresu profilaktyki uzależnień i promocji zdrowia*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2014. ISBN 978-83-231-3224-0.
4. CZERNIANIN Wiktor. *Teoretyczne podstawy biblioterapii*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2008. ISBN 978-83-7432-436-6.

5. KONIECZNA Ewelina J. *Biblioterapia w praktyce. Poradnik dla nauczycieli, wychowawców i terapeutów*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2005. ISBN 83-7308-602-1.
6. KRUSZEWSKI Tomasz. *Biblioterapia w działaniach placówek opiekuńczo-wychowawczych*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”, 2006. ISBN 83-89163-17-9.
7. KUBÓW Stefan (red.). *Diagnostyczna i terapeutyczna funkcja biblioteki. Materiały konferencji, Wrocław, 25-26 września 2003 r.* Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, 2003. ISBN 85-89518-05-8.
8. RUBIN Rhea J. (ed.) *Bibliotherapy sourcebook*. Phoenix: Oryx Press, 1978. ISBN 9780912700045.
9. RUBIN Rhea J. Uses of bibliotherapy in response to the 1970s. *Library Trends*. 1979, vol. 28, nr 2, s. 239-252. ISSN 0024-2594.
10. RUBIN Rhea J. *Using bibliotherapy. A guide to theory and practice*. Phoenix: Oryx Press, 1978. ISBN 9780912700076.
11. SULLIVAN Amie K., STRANG Harold R. Bibliotherapy in the classroom. Using literature to promote the development of emotional intelligence. *Childhood Education*. 2002/2003, nr 2, s. 74-80. ISSN 0009-4056.
12. TEWS Ruth M. The questionnaire on bibliotherapy. *Library Trends*. 1962, vol. 11, nr 2, s. 217-227. ISSN 0024-2594.
13. TOMASIK Ewa. *Czytelnictwo i biblioterapia w pedagogice specjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 1994. ISBN 83-901860-2-0.
14. WOŹNICZKA-PARUZEL Bronisława (red.). *Biblioterapia i czytelnictwo w środowiskach osób niepełnosprawnych. Zbiór studiów*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2001. ISBN 83-231-1317-3.

Wywiady

W świetle badań o czytelnictwie w Polsce. Rozmowa z dr. Romanem Chymkowskim – kierownikiem Instytutu Książki i Czytelnictwa oraz Pracowni Badań Czytelnictwa Biblioteki Narodowej

poprowadziła Anna Aniszewska-Sworczuk

Za kluczowy moment dla historii książki i czytelnictwa wskazuje się wynalazek druku, który zainicjował szereg zmian społecznych. To dzięki książce drukowanej rozwinęła się nauka, literatura, filozofia, powstały ideologie i rozpowszechniły się języki narodowe. Z kolei obecnie trwający postęp technologii, umożliwiając m. in. szeroki dostęp do krótkich form zapisu opatrzonej migoczącą grafiką, wydaje się bardziej oddalać społeczeństwa od literatury niż do niej przybliżać. Problem kryzysu czytelnictwa jest jednak bardziej złożony, a jego przyczyn jest więcej niż jedna. Dziś w Polsce, jak pokazują badania czytelnictwa z ostatnich lat, ukształtowała się elitarna grupa odbiorców słowa pisanego, zupełnie jak miało to miejsce w starożytności i średniowieczu. Z tą jednak różnicą, że dziś społeczeństwa potrafią czytać, lecz ich przedstawiciele rezygnują z tej czynności z własnego i nieprzymuszonego wyboru.

Badania nad stanem czytelnictwa przeprowadzone w 2012 r. przez zespół Pana doktora – pracowników Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej – wykazały grupę „rzeczywistych” czytelników, stanowiącą zaledwie 11% społeczeństwa. W jakim stopniu obecne, tak małe, zainteresowanie czytaniem jest konsekwencją wydarzeń historycznych i zmian społecznych, jakie miały miejsce w Polsce pod koniec XX i na początku XXI wieku? Co zdaniem Pana dr. stanowi główną przyczynę rezygnacji przez Polaków z tej formy informacyjno-poznawczej? Czy można było przewidzieć tendencję spadku zainteresowania czytaniem odpowiednio wcześniej i jej zapobiec?

Przypomnijmy, że 11% to odsetek tych Polaków w wieku 15 lat lub więcej, którzy w 2012 r. zadeklarowali lekturę przynajmniej siedmiu książek w ciągu 12 miesięcy – w tym sensie „rzeczywistych”, że mających względnie systematyczny kontakt z książką. Od 2008 r. tych respondentów jest niemal tyle samo, tymczasem do 2004 r. było ich dwukrotnie więcej, bo 22–24%. Patrząc nie na wyniki w poszczególnych latach, lecz w dłuższej perspektywie czasowej, widzimy proces, który doprowadził do tego, że tak definiowanych „rzeczywistych” czytelników jest o połowę mniej. Nie sposób wyjaśnić tego jedną przyczyną, zresztą – jak uczy historia dwudziestowiecznej humanistyki – wyjaśnienia monokausalne więcej miały wspólnego z ideologią niż z rzeczywistością społeczną. Czytanie jest praktyką, którą należy widzieć w szerszym kontekście zjawisk i procesów kulturowych. Po pierwsze, żyjemy dziś w innym środowisku medialnym, w którym książka – jako źródło zarówno rozrywki, jak i wiedzy – konkuruje z innymi sposobami komunikowania treści, niejednokrotnie wymagającymi mniejszego wysiłku i niższych kompetencji kulturowych. Zazwyczaj myślimy w tym

kontekście o Internecie, ale proszę zwrócić uwagę także na ekspansję telewizji wielokanałowej – gwałtowny wzrost liczby abonentów takiej telewizji idzie w parze ze zmniejszonym zainteresowaniem książką. Internet, który – w mniejszym stopniu – był dostępny wcześniej, bardzo się zmienił. O tzw. Web 2.0 można mówić dopiero od 2002 r., w Polsce trochę później, a najpopularniejszy na świecie portal społecznościowy, który zredefiniował sposób myślenia o Internecie, został założony zaledwie dziesięć lat temu. Sam dostęp do Internetu jest dziś nie tylko stosunkowo łatwy, ale także oderwany od komputera w tradycyjnym rozumieniu jako jedynej doń bramy – dołączyły doń smartfony, tablety, konsole do gier, telewizory, a nawet samochody i sprzęt AGD. Otoczeni migotliwymi obrazami, krótkimi sekwencjami dźwięków, z trudem koncentrujemy uwagę na dłuższych strukturach tekstowych – zmieniła się nasza wrażliwość na tekst. W tym widziałbym drugą przyczynę omawianego zjawiska. Tymczasem tekstu w naszym otoczeniu jest nie mniej, lecz więcej – czytamy pocztę elektroniczną, blogi czy wpisy na portalach społecznościowych. Są to jednak krótkie formy, odpowiadające naszej nowej wrażliwości. Po trzecie, nasza codzienność ma charakter mozaikowy – czas składa się z krótkich odcinków wypełnianych mikroczynnościami, a lektura książki wymaga nie tylko skupienia, ale też stosunkowo długiego czasu wolnego od innych zadań. Po czwarte, nasz sukces życiowy okupujemy dużą ilością czasu przeznaczanego na pracę zarobkową, w związku z czym czasu na czytanie jest po prostu mniej. Po piąte, czytanie książek nie jest dziś najpowszechniej rozpoznawanym znakiem prestiżu społecznego – tzw. celebryci bardzo rzadko prezentowani są jako osoby mające coś sensownego do powiedzenia. Oczywiście to nie wina ani owych celebrytów, ani mediów masowych, które sprzedają nam to, co chcemy oglądać – celebryci to my sami, tzn. nasze spersonifikowane pragnienia, aspiracje, marzenia. Oczywiście te wyliczenia można by ciągnąć dłużej, chciałbym jednak zwrócić uwagę na jeszcze jeden przykry rys nas samych jako społeczeństwa, który wynika pośrednio z badań czytelnictwa. Otóż niezależnie od wielkości wskaźników czytelnictwa w Polsce na tle innych krajów europejskich zwraca uwagę to, że generalnie – mówię tu o statystyce, a nie o jednostkach – starzejemy się bez książki, tzn. odsetek osób czytających przynajmniej jedną książkę w ciągu roku jest najniższy wśród osób najstarszych, w wieku emerytalnym, a więc tych, które mają najwięcej czasu wolnego. Wyłania się z tego obraz starości jako zaniku zainteresowań światem, a wcale tak być nie musi, o czym przekonują przykłady uniwersytetów trzeciego wieku. Jeśli miałbym wskazywać kategorie społeczne, do których szczególnie warto adresować programy promocji czytelnictwa, wymienilibym m.in. emerytów.

Specjalizuje się Pan w zakresie antropologii praktyk lekturowych i praktyk lekturowych studentów. Z roku na rok w szkolnictwie, począwszy od szkół podstawowych po uniwersytety, skracana jest lista lektur obowiązkowych. Czy to dobry kierunek? Jaki według Pana byłby optymalny kanon lektur obowiązkowych? Jaki jest wpływ nieodpowiednio dobranej listy lektur obowiązkowych na praktykę lekturową obejmującą czas wolny uczniów i studentów?

Przyznam, że nie mam tu pełnego przekonania, jak należy postępować, co nie zmienia tego, że szkoła jest w moim przekonaniu instytucją kluczową nie tylko ze względu na temat naszej rozmowy. Na pewno przeciwnie skuteczne są strategie skrajne – z jednej strony monstrualnie wielkie listy lektur obowiązkowych, których uczciwie nie da się

sensownie omówić, z drugiej zaś minimalizowanie obowiązku lekturowego do czytania wyrwanych z kontekstu fragmentów. To zabrzmia staroświecko, niemniej uważam, że przynajmniej dla części młodzieży szkoła powinna być instytucją formacyjną, tzn. taką, w której m.in. zdobywa się pewien багаż lektur stanowiących podstawę do myślenia o swoim miejscu w świecie, w społeczeństwie, w historii. Na pewno pewne teksty do tego nadają się lepiej od innych, choć łatwiejszych, bardziej modnych etc. Uważam, że myślenie o szkole nie powinno się kierować nadrzędną zasadą, że ma być tylko łatwo i przyjemnie. Spożywanie pokarmu duchowego, tak jak tego fizycznego, niekoniecznie powinno się odbywać w fastfoodzie.

Pozostając przy kwestii szkół, słaby punkt w edukacji czytelniczej i promocji czytelnictwa stanowią biblioteki szkolne, które często są pierwszym, a nawet jedynym miejscem kontaktu z książką. Tymczasem są one niedostatecznie wyposażone i niedofinansowane. Personel biblioteki szkolnej liczy najczęściej jednego pracownika, nie zawsze zatrudnionego na cały etat. W styczniu tego roku ruszył Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2014-2020. Nie uwzględniono w nim bibliotek szkolnych. Za przyczynę tego podaje się zależność bibliotek szkolnych od Ministerstwa Edukacji Narodowej. Co sądzi Pan o stanie bibliotek szkolnych? I w jakim stopniu wpływa on na zainteresowanie czytaniem wśród dzieci i młodzieży?

Na podstawie naszych badań niestety muszę zgodzić się z Pani diagnozą. Biblioteki szkolne, których jest znacznie więcej niż bibliotek publicznych, potencjalnie są nie tylko rezerwuarem lektur szkolnych, ale także miejscami, gdzie młodzi ludzie pod okiem bibliotekarzy mogliby się uczyć np. samodzielnej pracy ze źródłami. W praktyce instytucje te częstokroć są nie tylko słabo wyposażone i zorganizowane, ale też praktycznie niedostępne – otwierane na krótko, kiedy uczniowie są na lekcjach albo na krótkich przerwach. Sam pamiętam, że biblioteka w liceum, do którego uczęszczałem, to było miejsce niewarte odwiedzania. Miałem to szczęście, że w moim mieście była dobra biblioteka publiczna, a moi rodzice nie uważali kupowania przeze mnie książek za fanaberię, ale jestem sobie w stanie wyobrazić, że koledzy dojeżdżający do szkoły z okolicznych wsi nie mieli tak dobrze. Sprawnie działająca, dobrze wyposażona biblioteka powinna być integralnie związana z dydaktyką szkolną. Niestety bywa jednak tak, że w szkole w ogóle nie ma biblioteki. Co właściwie nauczyciel z takiej szkoły może powiedzieć swoim uczniom? Jak wymagać realizacji obowiązków? Z punktu widzenia badań czytelnictwa podstawowy zarzut, jaki można postawić szkole, dotyczy tego, że nie kształtuje ona trwałych nawyków czytelniczych – po ukończeniu formalnej edukacji Polacy masowo zaprzestają czytania (mam tu na myśli nie tylko literaturę piękną), a to znaczy, że lata spędzone w szkole nie przekonują ich do tego, że systematyczne dostarczanie sobie treści myślowych jest zasadniczo czymś pożytecznym.

Jak ocenia Pan szanse skuteczności Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa? Czy Pana zdaniem uwzględniono w nim wszystkie zadania mające moc zwiększenia zainteresowania Polaków czytaniem? W dużej mierze program objął inicjatywy wspierane już we wcześniejszych latach, jak np.: DKK Instytutu Książki czy B+. Infrastruktura bibliotek.

Za wcześnie, by oceniać skutki wieloletniego programu, niemniej jego waga jest wielka, nie tylko ze względu na zaangażowane środki budżetowe, ale także z uwagi na jasny komunikat, że oto państwo dostrzega doniosłość czytelnictwa jako części szerszej pojętego nowoczesnego społeczeństwa. Ten komunikat będzie zachętą do działania także środowisk lokalnych, najlepiej znających miejscowe potrzeby. To dobrze, że Program kontynuuje te inicjatywy, które już się sprawdziły. Z punktu widzenia bibliotekarzy ważny praktycznie jest wieloletni charakter programu – pozwoli on lepiej planować wydatki na zakupy książek w danym roku i budżet placówki w kolejnych latach.

Jakie zmiany w pracy Pana i Pana zespołu nad badaniem stanu czytelnictwa w Polsce przyniósł, a może dopiero przyniesie, Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2014–2020? Czy zmieni się częstotliwość przeprowadzania badań? Czy Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej będzie również czuwał nad ewaluacją Programu?

Ponieważ IKiCz BN będzie uczestniczyć w ewaluacji Programu, jest wskazane, żeby nasze badania były prowadzone w trybie rocznym, co pozwoli jeszcze bardziej precyzyjnie mierzyć tendencje społeczne. Zarazem chcemy wykonać szereg badań – ilościowych i jakościowych – koncentrujących się na wybranych częściach naszego społeczeństwa, zwłaszcza tych najbardziej istotnych z punktu widzenia stanu współczesnego czytelnictwa.

Czy podchodzi Pan do pracy przy badaniach stanu czytelnictwa z niepokojem, czy z nadzieją, że wyniki będą bardziej zadowalające?

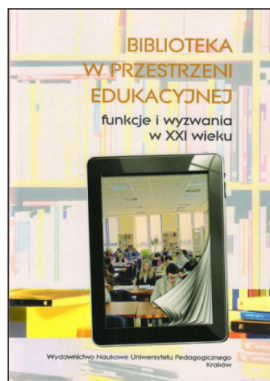
Staram się zachować dystans badawczy, jednak mam nadzieję na poprawę.

Przegląd literatury

Publikacje polskie

wybór i opracowanie Ewa Rudnicka oraz Anna Aniszewska-Sworczuk

Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej: technologia informacyjna w służbie użytkownikowi / red. nauk. Stanisław Skórka, współpr. Ewa Piotrowska. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego 2014. ISBN 978-83-7271-869-3.

Monografia zawiera 21 artykułów składających się na cztery działy, w których omówione zostało wykorzystanie technologii informacyjnych w bibliotekach. Współczesny bibliotekarz w codziennej pracy za pomocą IT porozumiewa się z klientem biblioteki, ale również ze swym kolegą – bibliotekarzem. Blogi biblioteczne, szkolenia dla użytkowników, doskonalenie zawodowe to tylko kilka z możliwości, jakie daje zastosowanie w bibliotekach nowoczesnych technologii komputerowych. Pojawiające się terminy Web 2.0 i Library 2.0 wskazują na nowe możliwości pracy bibliotek i kreatywność bibliotekarzy, którzy są najważniejszym walorem każdej organizacji.

Bibliotekarstwo / red. Anna Tokarska. Warszawa: Wydawnictwo SBP 2013. ISBN 978-83-61464-95-2.

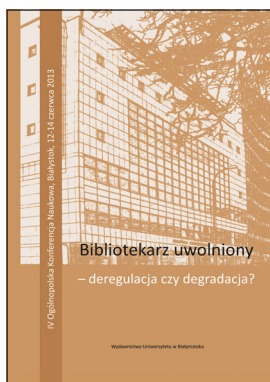
Monografia przygotowana przede wszystkim dla osób kształcących się w kierunku bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, ale również dla praktyków zawodu bibliotekarskiego. Tom składa się z sześciu części opartych na modułach kształcenia na studiach bibliotekoznawczych. Liczny zespół autorski przygotował zagadnienia dotyczące podstaw wiedzy o bibliotekach. W pracy znalazły się informacje o nowych technologiach informacyjnych oraz zostały przedstawione problemy usług bibliotecznych. Tom zamyka dział traktujący o zarządzaniu biblioteką, uwzględniający zagadnienia marketingu i wizerunku bibliotek, HR, projektowania budynków bibliotecznych oraz etyki bibliotecznej. Mimo, iż autorzy uważają swe dzieło za lapidarne kompendium wiedzy bibliotecznej, to jednak należy uznać publikację za niezwykle pomocną, tak w kształceniu przyszłych adeptów bibliotekarstwa, jak w procesie doksztalcania zawodowego bibliotekarzy.

Bibliotekarz – przewodnik po księgozbiorze, wiedzy i informacji /red. Maja Wojciechowska, Jolanta Laskowska. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum-Szkoły Wyższej 2013. ISBN 978-83-61079-27-9.

Na tom składa się 17 rozdziałów omawiających rolę bibliotekarza w zmieniającej się rzeczywistości. Bibliotekarze zawsze wykazywali się niezwykłą aktywnością, czego dowodem są życiorysy zasłużonych dla polskiego bibliotekarstwa działaczy ujęte w monografii. Byli badaczami kultury polskiej, chronili zagrożone księgozbiory, walczyli o szkolnictwo zawodowe i podwyższenie znaczenia zawodu. Współczesne problemy profesji bibliotekarskiej poruszane w publikacji to zagadnienia zarządzania bibliotekami – kreowanie pozytywnego wizerunku instytucji i zawodu, motywowanie pracowników, kultura organizacyjna i doskonalenie zawodowe. Dzisiejszy bibliotekarz musi być przewodnikiem po świecie wiedzy nie tylko dla użytkowników odwiedzających biblioteki, ale także dla samego siebie, by z satysfakcją pełnić swe obowiązki.

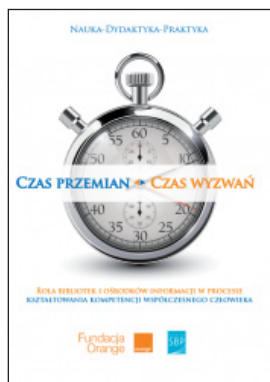
Bibliotekarz uwolniony – deregulacja czy degradacja? / red. Halina Brzezińska-Stec i Jolanta Żochowska. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu Białostockiego 2013. ISBN 978-83-7431-405-3.

Zawód bibliotekarza był jednym z 49 zawodów przygotowanych w 2013 r. do deregulacji. Oznaczało to przede wszystkim zlikwidowanie egzaminów państwowych na bibliotekarza dyplomowanego. Publikacja jest pokłosiem konferencji, której tematem przewodnim był obraz współczesnego bibliotekarza wynikający z jego zadań, obowiązków naukowego i zawodowego rozwoju, czy w końcu jego misji wobec społeczeństwa. Poruszono również problemy bibliotekarzy krajów zachodnich w kontekście sytuacji polskich bibliotekarzy. Awanse zawodowe, w tym awans na bibliotekarza dyplomowanego, to kolejny temat zawarty w monografii. Autorzy artykułów składających się na tom wyrażali swój głęboki niepokój przyszłością profesji bibliotekarza i grożącą mu degradacją społeczną.

Biblioteki w nowym otoczeniu / Jacek Wojciechowski. Warszawa: Wydawnictwo SBP 2014. ISBN 978-83-64203-27-5.

Monografia przedstawia w wyczerpujący sposób problematykę działania współczesnych bibliotek. Autor zauważa, iż fałszywym jest pogląd, że dopiero w XXI w. biblioteki transformują się na skutek oddziaływania nań ich otoczenia. Prawdą natomiast jest, iż zmiany owe przebiegają znacznie szybciej niż odbywało się to w przeszłości. Różnorodność sposobów komunikacji stymulowana nowymi technologiami pozwala bibliotekom na urozmaicenie oferty bibliotecznej. Uwagę przykuwa skupienie autora na mobilności biblioteki, poprzez którą zyskuje ona nowe pole zarządzania zbiorami, ale również odmienne formy kierowania pracownikami.

Czas przemian – czas wyzwań. Rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka / red. Justyna Jasiewicz i Elżbieta Barbara Zybert. Warszawa: Wydawnictwo SBP 2014. ISBN 987-83-64203-22-0.

Umiejętności poruszania się po współczesnym świecie, zwłaszcza po jego cyfrowej wersji, są koniecznością dla dzisiejszego obywatela świata. Biblioteki wszystkich typów mają wiele możliwości, by kształtować kompetencje informacyjne swych użytkowników. Bycie „cyfrowym tubylcem” jest konieczne nie tylko w kontekście wyszukiwania informacji, ale również, by zmniejszać zjawisko wykluczenia społecznego czy też w celu uczestniczenia w życiu społecznym i politycznym. Artykuły zawarte w tomie wskazują, jak współczesne biblioteki, dysponując IT i sprawnymi, kompetentnymi pracownikami, mogą wspierać społeczeństwo w poszerzaniu wiedzy i umiejętności na temat cyfrowego i tradycyjnego świata.

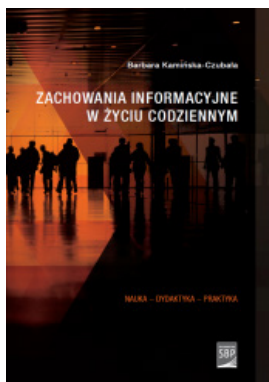
Fizyczna przestrzeń biblioteki / red. Maja Wojciechowska. Gdańsk: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek 2013. ISBN 978-83-64335-00-6.

Nowe postrzeganie roli biblioteki – nie tylko jako placówki świadczącej usługi informacyjne, ale również jako przestrzeni społecznej – wymaga redefiniowania dotychczasowych koncepcji zagospodarowania przestrzeni fizycznej. Tradycyjny trójpodział gmachów bibliotecznych (na przestrzeń dla czytelników, bibliotekarzy i zbiorów) stał się nieoptymalny z uwagi na nowe funkcje bibliotek. Pojawiły się nowe koncepcje, projekty, wdrożenia, które zostały przedstawione na kartach książki. Zagadnienie fizycznej przestrzeni biblioteki obejmuje nie tylko gmachy biblioteczne, ale również sprzęt, urządzenia i zbiory, które omówiono w aspekcie nowoczesnego zarządzania instytucjami bibliotecznymi.

Sfera kultury, sfera nauki: współczesny obraz biblioteki / red. Maja Wojciechowska. Gdańsk, Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek 2014. ISBN 978-83-64335-05-1.

Współcześni bibliotekarze doskonale rozumieją, jak ważne są działania promujące bibliotekę. Publikacja prezentuje różne sposoby reklamy i promocji bibliotek obecne w przestrzeni publicznej. Akcje bookcrossingowe, „Cała Polska Czyta Dzieciom”, coroczne „Ogólnopolskie Czytanie” klasyków polskich, funkcjonowanie bibliotek na Facebooku, wydarzenia kulturalne typu Noce w Bibliotece to tylko kilka z działań promujących biblioteki. Instytucje te i ich personel odkrywają nowe możliwości w kreowaniu własnego wizerunku, co wpływa pozytywnie nie tylko na ich działalność, ale również na samoocenę pracowników bibliotecznych.

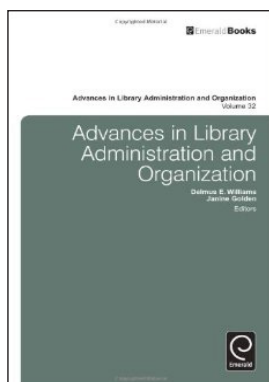

Zachowania informacyjne w życiu codziennym / Barbara Kamińska-Czubała. Warszawa: Wydawnictwo SBP 2014. ISBN 978-83-64203-14-5.

Autorka poświęciła niniejszy tom analizie informatologicznej codziennych zachowań ludzi młodych. Zebrany materiał badawczy pozwolił na wyodrębnienie kilku specyficznych kategorii strategii informacyjnych, które zostały skonfrontowane z najważniejszymi pojęciami oraz teorią informatologii. Ogromną zaletą opisywanych badań jest praktyczna weryfikacja popularnych w literaturze przedmiotu założeń i intuicji dotyczących aktywności i kompetencji informacyjnych współczesnego człowieka, a także próba uporządkowania uzyskanego obrazu w postaci syntetycznego modelu pozyskiwania i użytkowania informacji w życiu codziennym.

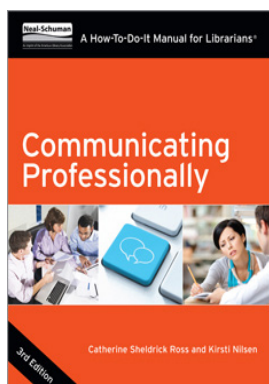
Publikacje zagraniczne

wybór i opracowanie Ewa Rudnicka oraz Anna Aniszewska-Sworczyk

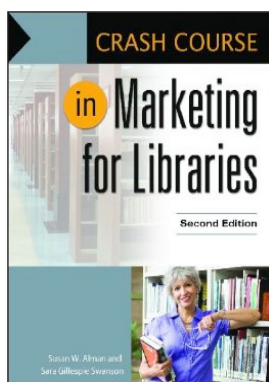
Advances in Library Administration and Organization / Delmus E. Williams, Janine Golden. Bingley: Emerald Group Publishing Limited 2014. ISBN 978-17-81907-44-3.

23 tom z serii *Advances in Library Administration and Organization* stanowi kolekcję studiów, które naświetlają i poruszają kwestie będące dziś przedmiotem badań i zainteresowań kierowników bibliotek. Zawiera opatrzoną analizą krytyczną przegląd wyzwań, jakie czekają w codziennej pracy w bibliotece oraz pojawiających się trendów.

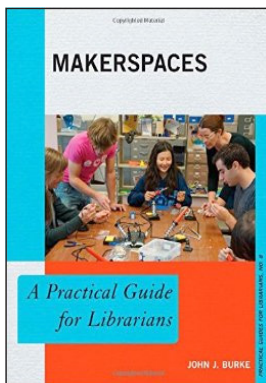
Communicating Professionally: A How-To-Do-It Manual for Librarians / Catherine Sheldrick Ross, Kirsti Nilsen. Chicago: ALA Neal-Schuman 2013. ISBN 978-1-55570-908-2.

Kompetencje komunikacyjne są podstawą w pracy bibliotekarza, toteż prezentowana publikacja może być cennym wsparciem w wypełnianiu codziennych obowiązków. Czytelnik może znaleźć dla siebie wskazówki na temat porozumiewania się z użytkownikami na różne sposoby i w różnej przestrzeni – fizycznej i wirtualnej. Podręcznik jest trzecim wydaniem tytułu, uzupełnionym o zagadnienia komunikowania się bibliotek z publicznością poprzez nowe media, czyli blogi, sieci społecznościowe, komunikatory biblioteczne itp.

Crash Course in Marketing for Libraries / Susan W. Alman, Sara Swanson. Englewood: Libraries Unlimited 2014. ISBN 978-1-61069-870-2.

Marketing projektów lub usług bibliotecznych jest czymś więcej aniżeli rozsyłaniem ulotek lub zamieszczaniem informacji na stronie www. Efektywny marketing jest szalenie ważny dla każdej biblioteki. Może wpłynąć na znaczący wzrost wykorzystania oferty biblioteki – co z kolei ma decydujące znaczenie podczas przyznawania bibliotece budżetu. *Crash Course in Marketing for Libraries* pomoże obrać kierunek strategii i dobrać metody dla optymalnego zastosowania marketingu oraz strategii public relations.

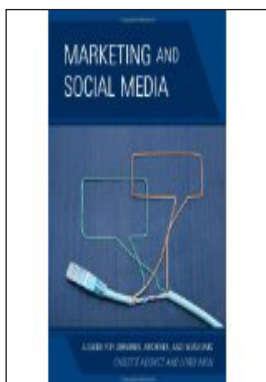
Makerspaces: A Practical Guide for Librarians / John J. Burke. London: Rowman & Littlefield Publishers 2014. ISBN 978-1-4422-2967-9.

„Makerspace” jest przestrzenią w bibliotece, gdzie użytkownicy mogą korzystać z narzędzi i wyposażenia przeznaczonego do projektowania, tworzenia i kreowania rozmaitych rzeczy. Może ją stanowić wyznaczony pokój bądź pomieszczenie wielofunkcyjne, w którym mogą być wydajnie wykorzystywane surowce i wszelkie materiały. Realizacje obejmują projekty prototypów produktów z wydrukiem w 3D, programowanie robotów czy tworzenie sztuki z przedmiotów pochodzących z recyklingu.

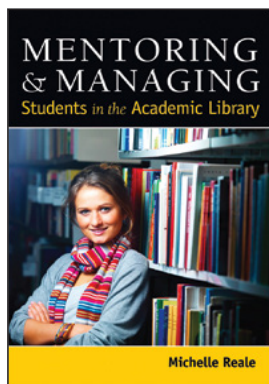
Making the Most of Your Library Career / Edited by Lois Stickell and Bridgette Anders. Chicago: ALA Editions 2014. ISBN 978-0-8389-1186-0.

Kształtowanie kariery zawodowej to element zarządzania pracownikami w bibliotece, ale także temat interesujący każdego bibliotekarza. Poradnik wskazuje, jak wykorzystać swój potencjał i cechy osobowościowe w kreowaniu ścieżki profesjonalisty. W tomie zawarto cenne wskazówki dla osób starających się o pracę, aż po rady, kiedy odejść z zawodu. Najważniejsze jest, według autorów, realistyczne spojrzenie na siebie w organizacji oraz na samą organizację, by zawsze móc ocenić własne możliwości w osiągnięciu sukcesu.

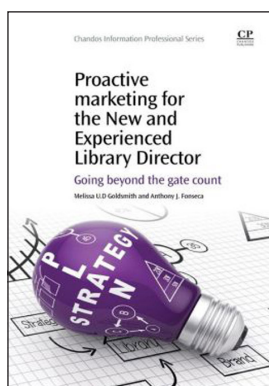
Marketing and Social Media: A Guide for Libraries, Archives, and Museums / Christie Koontz, Lorri Mon. Lanham: Rowman & Littlefield 2014. ISBN 978-08-10890-81-7.

Książka stanowi niezastąpiony przewodnik w zakresie marketingu. Jest dedykowana pracownikom bibliotek, archiwów oraz muzeów w dobie mediów społecznościowych. Jest to publikacja pełniąca zarówno rolę wprowadzającego w problematykę kompendium, jak i przewodnika dla specjalistów pragnących rozwinąć zaplanowaną i w pełni świadomie zarządzaną kampanię marketingową.

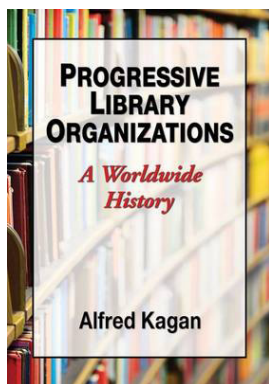
Mentoring and Managing Students in the Academic Library / Michelle Reale. Chicago: ALA Editions 2013. ISBN 978-0-8389-1174-7.

Często spotykanym pracownikiem w bibliotece uczelnianej jest student, wykonujący swą pracę w niepełnym wymiarze godzin. Autorka, sama będąc doświadczoną bibliotekarką, dzieli się swoimi doświadczeniami z czytelnikiem – dyrektorem biblioteki, kierownikiem działu czy osobą odpowiedzialną za pracowników czasowych w bibliotece. Mentoring to rzadkie zjawisko w bibliotekach. Monografia wskazuje, jak kierować młodym człowiekiem, by praca podjęta w bibliotece, nierzadko pierwsza w życiu, była doskonałym początkiem kariery zawodowej.

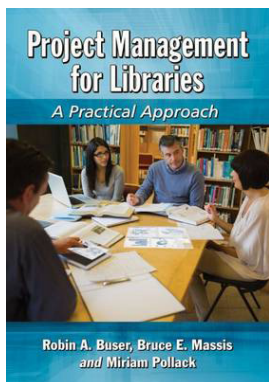
Proactive Marketing for the New and Experienced Library Director: Going Beyond the Gate Count / Melissa U. D. Goldsmith, Anthony J. Fonseca. Kidlington: Chandos Publishing 2014. ISBN 978-1-84334-787-3.

Książka zawiera teoretyczne objaśnienia oraz praktyczne rady dla dyrektorów, w jaki sposób polepszyć odbiór działalności biblioteki w jej placówce macierzystej oraz poza jej murami. Ma pomóc dyrektorom i pozostałym pracownikom biblioteki sprowadzić z powrotem do biblioteki studentów i pracowników naukowych dzięki lepszej artykulacji roli biblioteki akademickiej w jej środowisku społecznym.

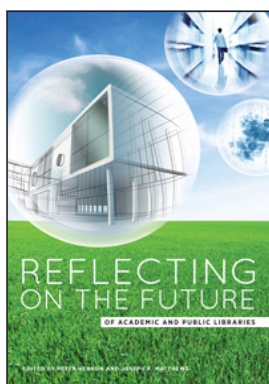
Progressive Library Organizations: A Worldwide History / Alfred Kagan. Jefferson: McFarland & Co Inc. 2014. ISBN 978-0-7864-6400-5.

Publikacja przedstawia historię i znaczenie siedmiu najważniejszych światowych organizacji bibliotecznych – działających w Austrii, Niemczech, Afryce Południowej, Szwecji, Wielkiej Brytanii i dwóch w Ameryce. Każda z organizacji została opisana w kontekście narodowym. Część z nich nadal pracuje w takiej czy innej formie. Niektóre miały lub nadal mają rozmaite lokalne oddziały, mimo że wielu działających założycieli w ostatnim czasie odeszło na emeryturę lub umarło. Autor książki przeprowadził wywiady z wieloma z nich, kiedy to mogli podsumować swoje życie zawodowe.

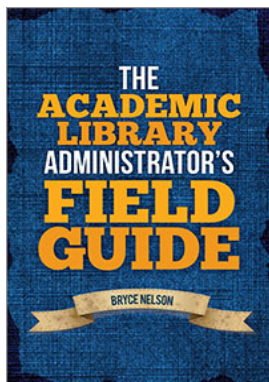
Project Management for Libraries: A Practical Approach / Miriam Pollack, Robin A. Buser, Bruce E. Massis. Jefferson: McFarland & Co Inc. 2014. ISBN 978-0-7864-9606-8.

Praca w bibliotece często wymaga koordynacji projektów łączących wiele zadań z wieloma partnerami. Umiejętność zarządzania projektami może dobrze przysłużyć się bibliotekarzom w ich podejściu do realizacji takich zadań. Uczenie się skutecznego zarządzania projektami pomoże w efektywnej organizacji pracy i w osiąganiu celów.

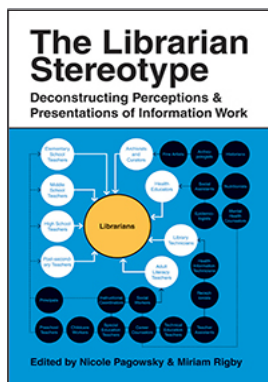
Reflecting on the Future of Academic and Public Libraries / Edited by Peter Hernon and Joseph R. Matthews. Chicago: ALA Editions 2013. ISBN 978-0-8389-1187-7.

Monografia traktuje o zmianach, które zachodzą w bibliotekach amerykańskich już od dwóch dekad. Wśród poruszanych tematów znalazły się nie tylko kwestie rozwoju bibliotek i ich personelu, ale również przygotowywanie do pracy w bibliotekach przyszłych adeptów profesji. Publikacja porusza także temat menedżerów bibliotecznych, ich nastawienia i umiejętności do wdrażania zmian oraz kierowania zespołami w turbulentnym otoczeniu.

The Academic Library Administrator's Field Guide / Bryce Nelson. Chicago: ALA Editions 2014. ISBN 978-0-8389-1223-2.

Zarządzanie biblioteką w dzisiejszym świecie jest dość skomplikowane i dyrektorowi biblioteki nie wystarczy obecnie jedynie gruntowna wiedza z zakresu bibliotekoznawstwa. Autor dzieli się z czytelnikami swoim doświadczeniem z kierowania bibliotekami uczelnianymi. Radzi, jak z rozwagą zarządzać pracownikami czy też jak efektywnie komunikować się z personelem i użytkownikami. Każdy rozdział opatrzony jest przykładami służącymi do interpretacji różnych sytuacji mogących spotkać zarządzających bibliotekami.

The Librarian Stereotype: Deconstructing Perceptions and Presentations of Information Work / Edited by Nicole Pagowsky and Miriam Rugby. Chicago: ACRL 2014. ISBN 978-0-8389-8704-9.

Problem pozytywnego wizerunku bibliotekarzy kłopotuje nie tylko polskie środowisko bibliotekarskie. Publikacja amerykańskich autorów pokazuje stereotypy dotyczące tego zawodu, które panują w Ameryce Północnej i jak radzą sobie z nimi tamtejsi bibliotekarze. Celem monografii było nie stwierdzanie faktów, lecz czynne przeciwstawianie się negatywnemu obrazowi pracownika biblioteki. Poruszane zagadnienia to sfeminizowanie zawodu, stereotypy seksualności bibliotekarzy, kwestie rasizmu czy tożsamości etnicznej oraz wiele innych.

Spotkania naukowe

Konferencje i seminaria polskie

opracowanie Nina Kaczmarek

XXII edycja seminarium w cyklu Digitalizacja, pod hasłem: „Elektroniczne książki i czasopisma naukowe w zasobach bibliotek cyfrowych”

<http://www.cpi.com.pl/imprezy/2014/ekcn/index.php>

W dniu 23 stycznia 2014 r. w Warszawie odbyła się kolejna edycja seminarium z cyklu Digitalizacja – „Elektroniczne książki i czasopisma naukowe w zasobach bibliotek cyfrowych”. Seminarium zostało zorganizowane przez Centrum Promocji Informatyki. Wśród prelegentów znaleźli się twórcy repozytoriów naukowych oraz bibliotekarze naukowci. Omawiano naukowe zastosowanie Europeany, rolę bibliotek w budowaniu platformy sieciowych zasobów wiedzy, a także upowszechnianie elektronicznych publikacji naukowych oraz język pracy naukowej w serwisie elektronicznym.

III Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Książka, biblioteka, informacja – między podziałami a wspólnotą”

<http://www.ujk.edu.pl/ibib/konferencja/>

W dniach 7–8 kwietnia 2014 r. odbyła się w Lublinie III Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Książka, biblioteka, informacja – między podziałami a wspólnotą”. Organizatorem konferencji był Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Obrady toczyły się w pięciu sekcjach tematycznych: Ruch wydawniczo-księgarski, Książka, Prasa, Biblioteka, Informacja. Prelegenci dyskutowali na wiele różnorodnych tematów związanych z historią książki, badaniami naukowymi, rolą bibliotek w procesie dydaktycznym czy społecznościami wirtualnymi i ich rolą kulturotwórczą.

XXIII edycja seminarium w cyklu Digitalizacja, pod hasłem: „Promocja bibliotek cyfrowych w mediach społecznościowych”

<http://www.cpi.com.pl/imprezy/2014/pbc/index.php>

W dniu 15 kwietnia 2014 r. odbyło się kolejne seminarium z cyklu Digitalizacja. Tym razem zostało ono poświęcone zagadnieniu promocji bibliotek w mediach społecznościowych. Prelegenci omawiali takie zagadnienia, jak narzędzia promocji internetowej i ich możliwe zastosowania do promocji bibliotek w sieci, treści wizualne w realizacji promocji bibliotek w Internecie, a także dalsze perspektywy dla rozwoju promocji bibliotek w sieci.

VIII Bałtycka Konferencja Zarządzanie i Organizacja Bibliotek pod hasłem „Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie”

http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/informacje_ogolne?konferencja_id=9590

W dniach 15–16 maja 2014 r. odbyła się w Gdańsku VIII Bałtycka Konferencja Zarządzanie i Organizacja Bibliotek pod hasłem „Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej. Rozwój, bariery, technologie”. Konferencja została zorganizowana przez Uniwersytet Gdański, Komisję Zarządzania i Marketingu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Bibliotekę Politechniki Gdańskiej. W sześciu sesjach tematycznych zawarte było szerokie spektrum zainteresowań uczestników konferencji. Dyskutowano na takie tematy, jak: badanie efektywności działań marketingowych w bibliotece, nowoczesne systemy RFID w bibliotece, nowe technologie w świecie książki czy rola bibliotekarza w świecie informacji cyfrowej.

VI Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Rozmowy o bibliotekach”

<http://6kbpl.systemcoffee.pl/>

VI Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Rozmowy o bibliotekach” odbyła się w Łodzi w dniach 23–25 czerwca 2014 r. Organizatorzy postanowili skupić się na dyskusji wokół zaprezentowanych na konferencji tematów. Uczestnicy mieli okazję wziąć udział w licznych warsztatach i seminariach dotyczących książek elektronicznych w bibliotece czy narzędzi mających zachęcić czytelników do odwiedzenia biblioteki. Referaty wygłoszone podczas konferencji dotyczyły takich tematów, jak: strony internetowe bibliotek, nowoczesne usługi w bibliotece, zasady oceny i awansu pracowników bibliotek oraz metawyszukiwarki.

Wojewódzka Konferencja Naukowa „Marketing w bibliotece wobec zmieniającej się rzeczywistości”

<http://sbp.olsztyn.pl/2014/09/program-konferencji-marketing-w-bibliotece-wobec-zmieniajacej-sie-rzeczywistosci-17-wrzesnia-2014-r/#more-2059>

W dniu 17 września 2014 r. odbyła się w Olsztynie Wojewódzka Konferencja Naukowa pod hasłem „Marketing w bibliotece wobec zmieniającej się rzeczywistości”. Organizatorami konferencji był Zarząd Okręgu oraz Zarząd Oddziału SBP w Olsztynie. Podczas konferencji wygłoszono szereg referatów związanych z zagadnieniem marketingu bibliotecznego, social mediów w bibliotece, a także kultury organizacyjnej w przestrzeni biblioteki oraz promocji biblioteki.

Konferencja Naukowa „Biblioteka, Książka, Informacja i Internet 2014”

<http://www.konferencjeibin.umcs.lublin.pl/index.php?conference=BKII2014&schedConf=BKII2014>

W dniach 16–17 października 2014 r. odbyła się Konferencja Naukowa „Biblioteka, Książka, Informacja i Internet 2014”, której organizatorem był Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS w Lublinie. Prelegenci – bibliotekarze i naukowcy z ośrodków z całej Polski – podjęli w swoich wystąpieniach szereg interesujących tematów. Referaty przez nich wygłoszone dotyczyły takich zagadnień, jak: audiowizualne biblioteki cyfrowe, implementacja idei *open source*, wykluczenie cyfrowe, a także technologie mobilne w dostępie do zasobów cyfrowych oraz współczesna humanistyka w Internecie.

V Kongres Bibliotek Publicznych „Cała naprzód!”

<http://www.biblioteki.org/pl/kongresy/kongres/program/3148>

W dniach 20–21 października 2014 r. odbył się w Warszawie V Kongres Bibliotek Publicznych pod hasłem „Cała naprzód!”. Kongres został zorganizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego jako część Programu Rozwoju Bibliotek. Motywem przewodnim spotkania była współpraca bibliotek ze społecznością lokalną. Omawiano narzędzia wspierające dobrą współpracę, promocję dzięki zastosowaniu zdobyczy współczesnej technologii czy zastosowanie social mediów w promocji działań biblioteki.

III Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ekologia informacji w e-społeczeństwie”

http://www.apsl.edu.pl/biblioteka.php?a=3581#left_s

---

21 listopada 2014 r. w Słupsku odbyła się kolejna już konferencja poświęcona problematyce ekologii informacji. Podczas obrad poruszano tematy konsumpcji informacji, jakości informacji czy zachowań użytkowników w sieciach społecznościowych.

Konferencje zagraniczne

opracowanie Nina Kaczmarek

INFO 2014 – The 29th Annual Conference & Exhibition

<http://www.teldan.com/Teldan08/Templates/showpage.asp?DBID=1&LNIGID=1&TMID=84&FID=808>

W dniach 12–14 maja 2014 r. odbyła się w stolicy Izraela Tel Aviwie konferencja Info 2014, organizowana przez Teldan Information Systems. Tematami przewodnimi konferencji były: ePublishing, czytelnicy ebooków, rozwój sieci w roku 2014, a także biblioteka jako miejsce oraz zarządzanie wiedzą. Uczestnicy konferencji mieli także możliwość uczestniczenia, jak co roku, w ponad dwudziestu różnych seminariach i warsztatach w języku hebrajskim i angielskim.

Inforum 2014 20th Annual Conference on Professional Information Resources

<http://www.inforum.cz/en/>

W dniach 27–28 maja 2014 r. odbyła się w Pradze dwudziesta już edycja konferencji Inforum. Hasło spotkania brzmiało: „inspire. be inspired.”, czyli „inspiruj. Zainspiruj się”. Pierwszego dnia konferencji odbyły się warsztaty, dotyczące marketingu zasobów bibliotecznych. Referaty wygłoszone przez uczestników podczas kilku sesji tematycznych dotyczyły między innymi poszukiwania oszczędności w bibliotekach przy jednoczesnym zachowaniu jakości obsługi, digitalizacji zasobów dziedzictwa narodowego, ebooków oraz przyszłości książki.

6th International Conference on Qualitative and Quantitative Methods in Libraries

<http://www.isast.org/qqml2014.html>

W dniach 27–30 maja 2014 r. w Stambule odbyła się szósta edycja konferencji QQML. Referaty, wygłoszone przez gości z całego świata, dotyczyły między innymi: publikacji akademickich na państwowych i prywatnych uniwersytetach, korupcji w świecie digitalizacji, aplikacji mobilnych przeznaczonych dla czytelników, pomiarów jakości i efektywności oraz wprowadzania innowacyjnych rozwiązań w bibliotekach. Uczestnicy konferencji mieli także możliwość wzięcia udziału w warsztatach.

35th IATUL Conference

http://web.lib.aalto.fi/iatul2014/?page_id=524

W dniach 2–5 czerwca 2014 r. w Espoo w Finlandii odbyła się 35 edycja konferencji IATUL (The International Association of Technological University Libraries). Podczas trwania konferencji dyskutowano na wiele ciekawych tematów związanych z funkcjonowaniem bibliotek naukowych. Omawiano między innymi zagadnienie bezpieczeństwa informacji, zarządzania biblioteką, ideę Open Acces oraz projektowania przestrzeni bibliotecznej.

ELAG 2014 The 38th ELAG Conference

<http://elag2014.org/>

W dniach 10–13 czerwca 2014 r. odbyła się w Bath w Wielkiej Brytanii doroczna konferencja ELAG (European Library Automation Group). Dotyczyła stosowania i rozwoju technologii informacyjnych w bibliotekach i ośrodkach informacji. W spotkaniu wzięło udział ponad 200 przedstawicieli świata bibliotek, informatyki i specjalistów zajmujących się wyszukiwaniem informacji. Referaty wygłoszone podczas konferencji dotyczyły takich kwestii, jak: repozytoria dokumentów elektronicznych, metadane, budowanie użytecznych serwisów internetowych oraz rola bibliotek akademickich w procesie wyszukiwania informacji.

American Library Association Annual Conference & Exhibition

<http://ala14.ala.org/>

W dniach 26 czerwca – 1 lipca 2014 r. odbyła się w Las Vegas doroczna konferencja Stowarzyszenia Bibliotekarzy Ameryki. Temat konferencji brzmiał: „Transforming our libraries, ourselves” (pol. Zmieniamy nasze biblioteki, sami). Do wygłoszenia przemówień zaproszono wiele znanych osobistości ze świata filmu, książki, muzyki i polityki. Sesje tematyczne, ze względu na wielkość konferencji, były bardzo zróżnicowane.

The LIBER 43rd Annual Conference

<http://liber2014.lnb.lv/>

W dniach 2–5 lipca 2014 r. odbyła się w Rydze doroczna konferencja Stowarzyszenia Europejskich Bibliotek Naukowych pod hasłem: „Research Libraries in the 2020 Information Landscape”. W trakcie trzech dni trwania konferencji uczestnicy mieli okazję uczestniczyć w interesujących warsztatach oraz wysłuchać referatów uczestników reprezentujących biblioteki naukowe całej Europy. Tematy, których dotyczyły referaty, to na przykład: zagadnienia prawa autorskiego w kontekście Open Acces, ułatwienie dostępu do zasobów

bibliotecznych dla czytelników niepełnosprawnych, fenomen ebooków oraz biblioteki w przyszłości.

IFLA World Library and Information Congress, 80th IFLA General Conference and Assembly

<http://conference.ifla.org/past-wlic/2014/ifla80.html>

W dniach 16–22 sierpnia 2014 r. odbyła się w Lyonie, we Francji konferencja International Federation of Library Associations pod hasłem: „Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge”. W konferencji wzięło udział 4 tys. osób ze 132 krajów świata. Referaty przez nich wygłoszone dotyczyły wielu różnorodnych tematów związanych z działalnością bibliotek: od rzadkiej książki i manuskryptów w zbiorach bibliotecznych, przez biblioteki szkolne, aż do zarządzania stowarzyszeniami bibliotecznymi.

4th International Conference on Integrated Information

<http://www.icininfo.net/>

W dniach 5–8 września 2014 r. w Madrycie odbyła się czwarta międzynarodowa konferencja IC-ININFO, której celem było stworzenie forum do dalszej dyskusji na tematy dotyczące informacji. Na konferencji poruszono takie zagadnienia, jak: zarządzanie informacją, archiwa naukowe, zarządzanie zasobami ludzkimi czy semantyczny Web. Podczas konferencji istniała możliwość wzięcia udziału w warsztatach z zakresu Open Access, informacji zintegrowanej i zarządzania wiedzą.

ALIA National 2014 Conference

<http://nationalconference2014.alia.org.au/>

W dniach 15–19 września 2014 r. odbyła się w Melbourne w Australii coroczna konferencja ALIA. Na hasło przewodnie konferencji wybrano słowa: „Together we are stronger”, co znaczy „Razem jesteśmy silniejsi”. Konferencja stworzyła okazję do spotkania specjalistów z dziedziny informacji naukowej, przedstawicieli stowarzyszeń bibliotek z różnych części świata, pisarzy i naukowców. W ciągu czterech dni trwania konferencji uczestnicy omówili szereg zagadnień, takich jak: innowacje w bibliotekach, gry online jako sposób na zachęcenie młodzieży do kontaktu z biblioteką czy rozwój zawodowy pracowników biblioteki.

Redakcja zaprasza wszystkich autorów do współpracy.
Zapraszamy na stronę czasopisma: sbp.pl/zarzadzanie_biblioteka
Materiały do kolejnego numeru można nadsyłać na adres:
maja.wojciechowska@gmail.com

Informujemy, że wersją referencyjną czasopisma jest jego wersja drukowana